Soției Anișoara
și copiilor Valeria și Vlad,
cu multă dragoste

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Valea Virgil
Miniş – oameni, fapte, întâmplări
Editura Concordia Arad – 2011.
ISBN:

Foto: Emil Enăchescu
Stelean Stoiu
Tehnoredactori: Florin Nădăban
Diana Dudaş
Andrei Vasii
Corector: Lucia Curea

Editura „Concordia" Arad
Tel. 0257-533143
Mobil: 0722-358171;0746-973690;
e-mail: office@editura-concordia.ro; stetcupetru@yahoo.com
web: www.editura-concordia.ro
Editură înregistrată la Consiliul Național al Cercetării
Ştiințifice din Învățământul Superior

Tipărit la Tipo STAMPA S.R.L.
Tel.: 0257.349.004; Mobil: 0743.258.782
e-mail: stampasrl@yahoo.com

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin autorului. Reproducerea, fie şi parțială şi pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

VIRGIL VALEA

Miniș

Oameni, fapte, întâmplări

EDITURA „CONCORDIA”
Arad, 2011

CUPRINS

Cuvânt introductiv..... *5*

CAPITOLUL I
Aspecte ale vieții cotidiene..... *7*

CAPITOLUL II
Gospodăria Agricolă Colectivă "Libertatea" Miniş (1952- 1962)..... *113*

CAPITOLUL III
Un poet al satului..... *137*

CAPITOLUL IV
Expresii, proverbe, zicători-glosar..... *147*

Bibliografie..... *188*

Anexe..... *192*

CUVÂNT INTRODUCTIV

Universul rural cu oamenii, faptele şi mentalitățile sale reprezintă ceva fabulos, un miracol care are o anumită specificitate de la o localitate la alta. Pe parcursul vremurilor, memoria colectivă orală a păstrat, de la o generație la alta, toate aceste întâmplări, pilde şi profiluri umane, care au ieşit din monotonia cotidianului, reuşind astfel să dea şi alte dimensiuni sensului existenței umane. Glumele, vorbele de duh, farsele au condimentat viața oamenilor din Miniş, care preocupați aproape în exclusivitate de muncile dealului şi ale câmpului, nu au uitat să cenzureze tot ceea ce se petrecea mai deosebit în jurul lor, cu ochiul critic al spiritului civic, filtrat prin morala tradițional creştină împământenită de sute de ani.

Comunitatea a selectat şi a transmis acele întâmplări care au avut impactul cel mai mare; unele dintre acestea au devenit emblematice, proverbiale, şi ca atare erau readuse mereu în actualitate, la momentul oportun, în situații similare, cu valoare de factor moralizator. Cu certitudine că unele întâmplări s-au pierdut o dată cu schimbarea generațiilor, altele însă au fost păstrate cu obstinație, sfințenie şi respect într-o lume tot mai dinamică, cu orientare prioritară spre faptul senzațional imediat. Morala comunitară locală îşi avea reperele în acele întâmplări prin care cicălea, îndrepta şi critica, modelând astfel mentalul individual, extrem de sensibil şi de receptiv.

Lucrarea de față structurată pe cinci capitole, s-a născut din dorința de a veni cu completări substanțiale, cu elemente noi, la primul volum al studiului monografic intitulat „Miniş- istorie şi cultură”, lansat în anul 2007. Volumul este o îmbinare, în proporții relativ egale, între istorie, literatură şi etnografie.

Sursele prioritare de informare au fost cele orale, cu accent pe relațiile şi conversațiile cotidiene care, odată investigate, au dat un anumit contur, un profil aparte localității Miniş, ce are însă, aşa cum este şi firesc, o serie de contingențe cu localitățile apropiate, cu Podgoria Aradului, cu prioritate în privința lexicului şi a expresiilor încetățenite.

Pe lângă elementele de istorie orală, informatorii, în documentare s-a apelat la materialele de arhivă aflate în custodia Serviciului Județean al Arhivelor Statului Arad, cât şi la informații stocate în studii şi lucrări cu caracter general sau local, care sunt menționate în bibliografia lucrării. Nu în ultimul rând trebuie menționate şi manuscrisele în original ale poetului local Brâncău Ioan, care prin originalitate şi ineditul lor, întăresc specificul local, dau culoare cărții. De asemenea, pe tot parcursul lucrării cât şi în anexe se

regăsesc fotografii de epocă cu valoare documentară unică, din colecția personală *Valea Emilian-Puiu*.

Elita sătească, preoții şi învățătorii, dar şi „femeile celebre” se regăsesc în conținutul lucrării alături de urmaşii lui Păcală sau de cabotini care colorează mediul, formează opinii, generează expresii şi proverbe. Nu lipsesc nici tinerii care, urmând exemplul adulților, încearcă să imite, să fie în ton cu mediul în care îşi petrec viața, ei încercând chiar adeseori să-şi întreacă modelele existențiale, săvârşind fapte memorabile.

Defectele şi calitățile umane au primit alte conotații, adeseori prostia este confundată cu naivitatea şi chiar cu bunul simț; lenea şi hărnicia sunt două concepte între care plaja de separație este extrem de îngustă şi uneori greu de identificat. Alcoolismul şi starea bahică țin de bărbăție şi de aceea ele au fost elemente de laudă, şi nu de critică; ele au fost exprimate în limbajul comun într-o multitudine de nuanțe şi expresii care aveau menirea să exprime o anumită gradualitate a lor, o justificare. Lupta dintre conservatorism şi modernism este prezentă şi ea ca o realitate a satului care, spre deosebire de alte locuri, nu este atât de acerbă, datorită deschiderii spre oraşe oferită de către tramvaiul electric, calea ferată cât şi datorită existenței Şcolii de Viticultură.

Cu siguranță că multe familii se vor regăsi în carte prin ascendenții lor, cu bune sau cu mai puțin bune, scopul evocării lor nu este numaidecât acela de a ridica în slăvi sau mai ales de a întina memoria lor, ci acela de a reda cu obiectivitate într-un mod critic, original, mentalul şi graiul locuitorilor satului Miniş din ultimii o sută de ani.

AUTORUL

Capitolul I
Aspecte ale vieții cotidiene

BISERICA

Comunitatea omogen ortodoxă a satului Miniş avea un cult deosebit față de cele Sfinte şi îndeosebi față de Biserică, care era considerată principalul factor de unitate şi solidaritate, loc sacru, de manifestare a smereniei şi iubirii față de Tatăl Ceresc şi de Fiul Său-Iisus Hristos.

Starea socio- materială precară a minişenilor a făcut ca, până la sfârşitul secolului al XVIII-lea, slujbele să fie săvârşite într-o biserică din lemn. Abia în anul 1767 a fost ridicată biserica din piatră, cu contribuția materială deosebit de importantă a bogaților negustori aromâni pripăşiți prin aceste locuri.

Biserica veche din Miniş

Noua biserică cu hramul ”Sfinții 40 de mucenici” a fost pictată la iconostas între anii 1773-1775, de către vestitul pictor de origine aromână Ştefan Tenețchi. O parte din icoanele vechiului iconostas se află astăzi în

păstrare cu statutul de piese de patrimoniu la Colecția de artă bisericească din Mănăstirea Arad- Gai.

Construirea noului lăcaş de cult se înscria într-un program mai larg al absolutismului monarhic luminat austriac, de liberalizare a relațiilor cu naționalitățile aparținătoare imperiului, care cuprindea şi ştiința de carte.

Pentru capii bisericii şi capetele încoronate era clar că, fără buni credincioşi şi fără oameni cu ştiință de carte, societatea nu poate progresa, ba dimpotrivă, se pot declanşa mişcări socio-naționale.

Biserica din Miniş a beneficiat de conjunctura politică dar şi de progresul economic de la începutul secolului al XVIII-lea, când parohia greco-ortodoxă din localitate a fost catalogată de gradul I, fiind slujită de către doi preoți.

În anul 1821 a fost edificată şi casa parohială, care se prezintă şi astăzi într-o stare foarte bună. Pe parcusul secolului al XIX-lea şi în prima parte a secolului al XX-lea, casa parohială a fost şi sediul şcolii confesionale româneşti al cărei director era chiar preotul- paroh al satului.

Dintre preoții satului care au slujit la biserică în secolul al XIX- lea se cuvine a fi amintit Nicolae Popovici, primul localnic cu studii teologice, promoția 1833-1834 a Institutului Teologic din Arad, el a fost hirotonit în anul 1835 de către episcopul Gherasim Raț. Nicolae Popovici a fost căsătorit, aşa cum cerea datina şi a avut două fete. La vârsta de 51 de ani, în deplină maturitate profesională, el a fost ales asesor consistorial, o funcție importantă în ierarhia bisericească, dovadă a aprecierilor elogioase de care se bucura în eparhie. Pe timpul păstoririi sale, în anul 1869, s-a introdus scrierea cu grafie latină în actele oficiale bisericeşti ale parohiei în locul celor chirilice. La sfârşitul secolului al XIX-lea, biserica din Miniş dispunea de o avere evaluată la 19600 de florini, din care 13.000 de florini valora biserica şi cele opt iugăre de arabil extravilan, iar 6600 de florini erau valorile mobile- mobilier, fonduri şi fundații. Comparând averea bisericii din Miniş cu cele ale altor biserici din Podgoria Aradului, se poate confirma că ea a fost conservată şi sporită printr-o bună administrare de către Nicolae Popovici şi cei ce i-au urmat, printre care şi fiul său Giorgiu Popovici, preot-paroh între anii 1876-1883.

În viața parohiei din Miniş au fost şi momente mai grele precum acelea dintre anii 1896- 1899, când s-a menținut o prelungită vacanță a postului. În acei ani slujbele au fost săvârşite de către administratorii parohiali: Constantin Puticiu, Valeriu Maleşiu, Fabriciu Manuilă şi de către preotul Nicolae Lungu din Ghioroc. După doi ani şi jumătate, perioada de provizorat a luat sfârşit odată cu instalarea în februarie 1899 a preotului Petru Pelle, cel care s-a împământenit în localitate, ieşind la pensie în anul 1933.

Preotul Petru Pelle a avut cea mai lungă păstorire din istoria parohiei greco-ortodoxe din satul Miniş. El s-a născut în localitatea Ursad din judeţul Bihor la 28 septembrie 1873; după absolvirea celor şase clase gimnaziale ale Liceului din Beiuş, a urmat cursurile Institutului Teologic Ortodox din Arad, pe care l-a absolvit in 1896 şi a fost hirotonit la 25 aprilie 1898.

A avut împreună cu soția Maria, originară din localitatea Drauț (judeţul Arad), doi copii: Sabin (n. 1898) şi Cornelia (n. 1900). Preotul s-a preocupat de educaţia celor doi copii, fiul Sabin a studiat silvicultura, devenind inginer, el fiind primul absolvent din Miniş al unui institut de învăţământ superior.

În cei treizeci şi cinci de ani de păstorire neîntreruptă, preotul Pelle a fost preocupat în egală măsură de îndrumarea sufletească a credincioşilor, cât şi de buna administrare a patrimoniului bisericesc. A reuşit să limiteze flagelul concubinajului în localitate şi a menţinut puritatea cultului ortodox, în faţa asaltului cultelor neoprotestante doritoare de a-şi face prozeliți. De remarcat faptul că până-n anul 1918 n-a existat decât un singur caz în care un credincios ortodox a trecut la cultul baptist.

Calitatea de director şcolar a preotului a fost foarte bine apreciată de către organele de conducere ale şcolii confesionale: Senatul şcolar şi Consistoriul arădean. Rezultatele Şcolii confesionale din Miniş, susţinută de către Antistia locală (Comitetul bisericesc), s-au situat, cu mici excepţii, peste media judeţului. Salariul învăţătorului a fost asigurat ritmic şi în termen de către biserică şi camera politică. În aceiaşi parametri s-a înscris şi onorarea celorlalte cheltuieli, legate de plata manualelor şi a combustibilului lemnos pentru iarnă.

Dovada bunei gospodăriri a bisericii de către preotul Petru Pelle a fost şi aceea că averea ei a cunoscut un semnificativ salt valoric de la 43278 coroane in 1904, la 68725 de coroane în anul 1918. Creşterea cuantumului averii în raport şi cu sfârşitul secolului al XIX-lea se explică prin introducerea în suma totală a contravalorii patrimoniului şcolii confesionale, cât şi prin mărirea fondului funciar intra şi extravilan, de la 8 la 12 iugăre.

În anul 1923, la iniţiativa preotului şi a sinodului parohial local, biserica din Miniş a fost dotată cu clopote noi în locul celor vechi ce fuseseră rechiziţionate de către autorităţi în timpul Primului Război Mondial. Cele trei clopote de 285 kg, 190 kg şi respectiv de 40 de kg au costat 77250 lei, suma fiind colectată prin donaţii de la enoriaşi. Cu prilejul turnării clopotelor la atelierul ”Biszak” din Ghioroc, credincioşii din Miniş au dat dovada dragostei nemăsurate pentru biserica lor, donând în cantitate mare bani de argint pentru îmbunătăţirea timbrului acestora.

Preotul Petru Pelle s-a dovedit a fi şi un bun cetăţean şi patriot, atunci când, în anul 1924, a cedat casa parohială spre a servi comunităţii drept casă

culturală, cu cele trei camere cât şi grajdul pentru a fi transformat în sală de joc pentru tineret. Gestul său era motivat nu numai de faptul că poseda locuință proprie în localitate, ci mai ales prin aceea că înțelegea rolul determinant pe care cultura trebuia să-l indeplinească în redimensionarea statului român unit de după 1918. Casele culturale aveau un rol extrem de important în acest context, ele contribuiau la mobilizarea în spirit național a sătenilor trăitori într-o stare de autarhie în raport cu mediul urban.

În anul 1925 a fost renovată biserica, aflată într-o stare avansată de degradare, ea nemaifiind renovată din anul 1880. La inițiativa preotului, Comitetul parohial a stabilit în mod echitabil aruncul cultural pentru credincioşi, astfel că, până în luna noiembrie 1925, au fost colectați 376400 de lei care au acoperit aproape integral licitația de 400000 de lei. Lucrările au durat 6 luni, recepția definitivă făcându-se la data de 11 noimebrie 1925.

Pe lângă lucrările de la acoperiş, zidărie şi tâmplărie, a fost recondiționat şi iconostasul bisericii de către Domnica Ispravnic, o pictoriță ce poseda o vilă în viile de la Miniş. Lucrarea a fost evaluată la 20. 000 de lei şi s-a executat cu titlul de gratuitate, biserica oferind doar schela de lucru şi contravaloarea vopselelor.

Sfințirea bisericii renovate s-a făcut ulterior, cu participarea episcopului Aradului Grigorie Comşa-”Cărturariul” şi a altor înalte fețe bisericeşti, a preoților din parohiile învecinate şi a unui număr mare de mireni.

Îmbolnăvirea preotului Petru Pelle în 1931 a dus la vacantarea parohiei doi ani mai târziu. În octombrie 1933, parohia din Miniş a fost ocupată de către preotul Nicolae Vancea, un tânăr de 26 de ani, care a continuat să colaboreze cu predecesorul său până la decesul acestuia în 12 decembrie 1936. În timpul păstoririi noului preot s-a reparat, contra sumei de 3000 de lei, vechiul ceas din turnul bisericii. Nicolae Vancea s-a implicat în politică, fiind liderul mişcării legionare din Miniş, motiv pentru care a fost înlocuit din scaun după rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941, cu preotul Gheorghe Popa, care a păstorit până la 1 octombrie 1947.

Atunci când nimeni nu se mai aştepta, localitatea Miniş a fost lovită crunt de braţul nemilos al războiului, în septembrie 1944. Contraofensiva hortistă din săptămâna 13-19 septembrie 1944 a produs pierderi materiale şi de vieţi omeneşti; un avion de bombardament inamic a lansat mai multe bombe asupra localităţii, în ziua de 19 septembrie. Una dintre aceste arme ucigaşe a distrus prin incendiere turnul şi mai apoi întreaga clădire a bisericii.

Placa comemorativă de pe locul fostei biserici

Evenimentul a şocat întreaga comunitate, rămasă fără centrul ei spiritual şi obligată timp de 27 de ani să participe la slujbele religioase într-o sală improvizată din şcoală şi, mai apoi, din casa parohială. Au fost ani de mare durere şi de mare cumpănă pentru credincioşii satului, într-o perioadă în care posibilitățile lor materiale erau reduse ca urmare a confiscării proprietăților de către regimul comunist.

Ataşamentul față de cele Sfinte, iubirea față de biserică, au fost însă hotărâtoare în demararea de către localnici a operei de construire a unei noi biserici. Cu multă trudă şi râvnă s-a adunat, până în luna aprilie 1946, suma de 22000000 de lei, bani proveniți din vânzarea a 10000 de litri de vin, donați de către credincioşi. Cu aceşti bani s-au cumpărat 62000 de cărămizi, urmând să fie achiziționate şi alte materiale de construcții, după comercializarea altor 10900 de litri de vin aflat în stoc.

Perspectiva construirii noii biserici era însă foarte departe, deoarece statul comunist respingea orice cerere de acordare a unei subvenții în acest scop. În această perioadă, credincioşii se înghesuiau în spațiul insuficient destinat oficierii slujbei, priveau cu tristețe clopotele care răspândeau un sunet jalnic pe căpriorii de spijin improvizați în curtea casei parohiale. Tinerii şi copiii veneau la biserică regulat, în duminici sau de sărbători, dar stăteau mai mult pe afară dând prioritate în interiorul bisericii improvizate adulților şi vârstnicilor.

Credința puternică şi orgoliul rănit al minişenilor, oameni harnici şi mândri, i-au determinat să-şi continue idealul cu orice preț: edificarea unei biserici noi, din temelii, pe cont propriu. Sătenii nu au neglijat însă nici aspectul calității păstorului lor; ei au refuzat impunerea unor candidați la scaunul vacantat după plecarea intempestivă a preotului Gheorghe Popa, la 1 octombrie 1947. După îndelungate pertractări cu forurile bisericeşti, Consiliul parohial, a acceptat, la 1 decembrie 1948, ca administrator parohial şi mai apoi ca preot, pe Traian Baltă (1949). Lipsa unui preot paroh definitiv nu i-a putut opri pe minişeni să continue pregătirile pentru echiparea noii biserici. În primăvara anului 1948 au fost executate 70 de scaune de stejar, lucrare de care s-a ocupat Orădan Vasile, funcționar la Calea Ferată Arad-Podgoria şi membru în Consiliul parohial.

Au existat şi momente mai delicate în legătură cu edificarea noii biserici: autoritățile au dispus la un moment dat de folosirea unei părți a materialului lemnos destinat bisericii, la construirea scenei căminului cultural. La intervenția Adunării parohiale în a doua zi a Crăciunului anului 1949, Comitetul Provizoriu local a renunțat la măsură, recomandând organizarea unei colecte pentru încheierea lucrărilor la scenă.

Autorizația pentru construirea bisericii s-a primit foarte greu şi, după îndelungate demersuri, abia în anul 1956. Merită a fi semnalat faptul că

autorizația pentru construirea bisericii a fost primită direct de la Petru Groza, ca urmare a intervenției doamnei Hagya Dida, o localnică de religie catolică, prietenă cu prim-ministrul. Acesta a fost un exemplu sublim de coabitare şi de egumenism local.

Proiectul lucrării era în stilul arhitectonic al barocului vienez, obişnuit în Banat, cu şarpantă din lemn şi cu țiglă profilată şi tablă zimțată. Timp de trei ani a durat prima etapă a construcției, în care s-a făcut fundația şi s-au ridicat o parte din ziduri. Lucrările au fost întrerupte până în anul 1964, când s-a obținut cu foarte mare greutate a doua autorizație pentru etapa secundară a edificiului, care viza acoperişul şi turnul. Cu acelaşi prilej, s-a definitivat instalația electrică şi s-au făcut tencuielile interioare.

Poză de grup-mirenii- 1968

Necesitatea, dar şi dorința arzătoare de a avea o biserică au fost atât de mari, încât începând din anul 1965, biserica a intrat în folosință, cu toate că lucrările nu s-au încheiat definitiv şi, în consecință, construcția nu era sfințită.

În anul 1967, preotul Traian Baltă, un harnic, destoinic şi un respectat slujitor al Domnului, s-a mutat în parohia Covăsânț, spre regretul credincioşilor din Miniş. Postul a fost ocupat de către Emilian Bența, care s-a dedicat trup şi suflet lucrărilor de încheiere a construcției, având sprijinul nemijlocit al minişenilor. Au fost executate, astfel, în cea de-a treia etapă,

tencuielile exterioare, s-a realizat pictura interioară, s-a montat iconostasul şi s-au fixat clopotele noi din turn.

Lucrările la noua biserică din Miniş au fost finalizate în vara anului 1971. La 23 octombrie 1971, de Sfântul Dumitru, a avut loc Sfinţirea Sfintei Biserici cu hramul ”Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena”, slujba fiind oficiată de către episcopul Teoctist-Arăpaş, în prezenţa unui număr impresionant de credincioşi din Miniş şi împrejurimi; ei işi regăseau astfel echilibrul sufletesc în noua Casă a Domnului, după un sfert de secol de provizorat şi de speranţe.

Edificiul noii biserici

Pregătirile pentu târnosirea bisericii s-au făcut însă cu mult înainte şi în ceea ce priveşte primirea şi cinstirea înalţilor oaspeti, cât şi a tuturor invitaţilor, la cele mai înalte standarde. S-au stabilit sarcini pentru toţi enoriaşii în ceea ce priveşte pregătirea şi servirea mesei festive; bărbaţii s-au îngrijit de procurarea băuturilor alcoolice şi nealcoolice, iar femeile au adus produse naturale din gospodărie pentru pregătirea mesei. S-a stabilit chiar şi un meniu specific locului, din care nu lipseau supa de găină, sarmalele, friptura la tavă şi pané de porc şi de pasăre, plăcinta cu brânză şi prăjiturile de casă. După stabilirea meniului s-a ridicat o problemă ”extrem de serioasă”,

legată de pastele ce trebuiau puse în supa de pasăre, la Miniş obişnuindu-se, prin tradiție, tăieței lungi şi subțiri, întinşi şi tăiați în casă. În ultimul moment, la observația pertinentă a unei enoriaşe, aceştia au fost înlocuiți cu tarhană, pentru a nu periclita bărbile stufoase ale înalților prelați şi ale celorlalți preoți.

În pregătirea tuturor festivităților şi a festinului ce a urmat, femeile au avut totuşi un rol preponderent, astfel că unii bărbați au rămas acasă, în gospodărie, cu animalele şi celelalte mici ocupații gospodăreşti de duminică. Într-o astfel de situație s-au aflat trei vecini: Ion, Non şi Mitru, care, în jurul orei 15, îşi aşteptau consoartele care întârziau să sosească de la sfințirea bisericii. Cuprinşi de nerăbdare şi de foame, cei trei stăteau la stradă, fiecare cu scaunul său, în fața casei. Ion şi Non afişau o veselie forțată şi stimulată substanțial cu câteva pahare de vin băut pe furiş, în timp ce... mai stăteau să vadă de orătăniile din curte. Mitru era puțin mai agitat şi taciturn, refuzând orice dialog cu vorbăreții săi vecini şi privea tot mai insistent spre colțul străzii, aşteptându-şi soția. Cum cele trei Marii întârziau să apară, Ion s-a hotărât să arunce bomba adresându-se aşa, într-o doară, lui Non, dar cu o țintă precisă spre Mitru: ” Măi Non, noi le aşteptăm pe Măriile noaşce şi iele numa ce joacă cu popii, care le freacă cu bărbile!”. Non s-a prins imediat de diversiune şi i-a răspuns: ”Măi Ion, să ştii că ai dreptace că io la asta nu m-am gândit!”. Efectul dialogului a avut rezultate imediate: Mitru a intrat bolborosind în curte, fără a mai aştepta pe Maria la stradă. Cei doi jubilează în spatele lui, se amuză copios pentru farsa ce le-a mai umplut timpul în aşteptara celor două Mării.

În scurt timp şi-au făcut apariția şi cele trei credincioase atât de aşteptate de către soții lor, Ion şi Non la stradă şi Mitru în curte. Ion şi Non au reuşit în sfârşit să mănânce de amiază, în timp ce Măriile lor povesteau momente din timpul sfințirii şi a mesei festive. Din casa lui baci Mitru răzbătea însă un schimb de replici tăioase între cei doi soți, nană Maria neputând să-şi convingă sub nicio formă soțul de ce a întârziat atât de mult. Armonia familială nu s-a restabilit decât după câteva zile, când accesul de gelozie al lui Mitru, indus de cei doi vecini, a trecut de la sine. S-a dovedit asftel, încă o dată, că biserica şi-a îndeplinit funcția socială, întărind unitatea şi soliditatea familiei, aflată într-un ”moment de cumpănă”.

Biserica satului Miniş a fost şi este locul în care bărbații, şi îndeosebi femeile, doreau şi voiau să aibă o ținută vestimentară impecabilă, după ce, pe parcursul săptămânii, munceau în haine de lucru. Odată cu abandonarea portului popular, s-a dezvoltat o adevărată competiție în privința ținutei individuale. Vestimentația şi încălțămintea generează şi astăzi discuții ample purtate de către credincioase, cu admirație sau... cu invidie, la colț de stradă,

dezbateri intense, asemeni celor din presa mondenă despre o festivitate de parada modei.

Bărbații exagerau şi ei în privința ”talentului” de cântăreț în strană sau în cor. Unii erau afoni, alții cântau pițigăiat, gutural sau aveau o pronunție greşită sau în contratimp a cuvintelor cu notele. Circulau între corişti şi unele expresii, ca de pildă: ”Auzi-l şi pe Ion cum cântă, parcă scoate lemnul gin părău!”. Toate aceste expresii păleau însă în fața voinței şi dorinței celor în cauză de a-L sluji pe Dumnezeu, ei erau astfel apreciați şi acceptați de majoritatea enoriaşilor.

Corul bisericesc din Miniş are o tradiție de peste o sută treizeci de ani, fiind format inițial ca şi cor mixt, iar ulterior devenind cor bărbătesc. Talentul nativ al localnicilor în muzică a contribuit, cu siguranță, la perenitatea acestuia, la care s-au adăugat însă şi dirijori destoinici precum: Traian Fridrich, Ştefan Trifu, Dimitrie Vlad şi Covaci Gheorghe.

Prin buna administrare a preoților Iuga Horațiu (1979-1999) şi Florea Ioan, cât şi prin darea de mână a credincioşilor, biserica parohiei ortodoxe Miniş şi împrejurimile sale au devenit un model şi un obiectiv turistic şi ecumenic de primă mână.

”Cartea de aur” a bisericii, deschisă în anul 1971 cu ocazia sfințirii, confirmă prin conținutul său aprecierile de care aceasta se bucură din partea unor oameni ce aparțin diferitelor medii socio- profesionale din țară şi din străinătate.

La sfințirea bisericii consilierul economic al Episcopiei Aradului, Ioan Popa, menționa că ”Nicio răsplată pământească nu este de ajuns pentru lucrarea P.C. Sale, deoarece ea întrece în valoare şi în artă pe toate cele din jur. Ea va grăi generațiilor viitoare despre credința şi jertfelnicia credincioşilor, în frunte cu preotul lor plin de alese vrednicii”.

Biserica din Miniş a constituit un monument de reculegere şi bune amintiri pentru urmaşii familiei preotului Petru Pelle, doctorii Marius şi Radu Pelle din Alba Iulia, cât şi pentru descendenții familiei notarului Gheorghe Covacevici care a condus comuna timp de 36 de ani- avocat Nichi Puiu Virgil şi Doina Hanga. Profesorul universitar doctor Vladimir Hanga consemna în ”Cartea de aur” a bisericii în anul anul 2000: ”Un strălucit monument de credință care dovedeşte credința creştină pe care poporul nostru a dovedit-o odată cu naşterea sa”.

Emoționantă este şi mărturisirea făcută de către doctorul Grațiana Mager, care a petrecut o perioadă a vieții în mijlocul minişenilor: ”Sunt profund emoționată de măreția ei şi de sacrificiul adus de toți enoriaşii acestei comune pentru reclădirea ei”.

Dintre aprecierile vizitatorilor străini la adresa Sfintei Biserici din Miniş, cea mai impresionantă pare a fi aceea a Verei Şerbănescu din S.U.A.,

care, în cuvinte deosebite, menționează printre altele: ”O biserică deosebită pe care o simt ca un lăcaş sfânt al frumuseții dumnezeiești, al frumuseții şi credinței acelora care au construit-o, au pictat-o şi au sfințit-o”.

Biserica Ortodoxă din Miniş a menținut dintotdeauna o legătură strânsă cu enoriaşii prin vrednicii ei păstori, indiferent de situațiile faste sau mai puțin faste prin care au trecut. Credincioşii au răspuns cu iubire şi credință nestrămutată, solidă în Dumnezeu şi în Fiul Său- Iisus Hristos, o constantă a comunității săteşti din Miniş. Credința s-a exteriorizat în modul riguros cu care localnicii respectau postul, sărbătorile, prin darea de mână pentru biserică, cât şi prin osârdia cu care cercetau biserica în zilele de duminică şi în zilele de mare praznic.

Informatori: Ciorogar Maria
Valea Emilia

OAMENI AI ŞCOLII

Începuturile învățământului primar în comuna Miniş sunt atestate documentar încă din anul 1789, la 6 mai, atunci când împăratul Iosif al II-lea a aprobat contractele de înființare a 48 de Şcoli Elementare româneşti. În conscripția anului 1791 Şcoala Elementară din Miniş era nominalizată din nou între cele 63 de şcoli din dreapta Mureşului, ea fiind arondată Districtului şcolar din Oradea.

Dezvoltarea învățământului primar în Imperiul Austriac era în conformitate cu politica absolutismului luminat inițiată de Maria Terezia şi Iosif al II-lea şi continuată mai apoi sub urmaşii lor. Lipsa localurilor corespunzătoare, a cadrelor calificate, a manualelor, slaba salarizare a învățătorilor, cât şi condițiile materiale modeste ale familiilor elevilor au constituit piedici importante în calea dezvoltării învățământului primar românesc. Frecvența copiilor de şcoală la cursuri nu depăşea 10%, iar calitatea cunoştințelor dobândite era sub nivelul cerințelor programei şcolare.

O situație similară întâlnim şi la Miniş, în anul 1791, unde învățătorul Lupu Georgevici întâmpina mari greutăți în organizarea circumscripției şcolare la care era arondat şi satul Cladova. În anul şcolar 1810-1811 situația nu era cu nimic mai bună, învățătorul Ştefan Nenad instruia doar cinci elevi din cei 198 de copii cu vârstă şcolară existenți în localitate. Până la intrarea în vigoare a Statului Organic şi a Legii naționalităților, în anul 1869, frecvența elevilor a rămas în continuare la cote reduse, cu toate eforturile făcute de către învățători pentru a convinge familiile de utilitatea şi necesitatea ştiinței de carte. Construcția primului local de şcoală din cărămidă şi acoperit cu țiglă

pe strada ”Haiducului” cât şi organizarea învăţământului pe baze confesionale au dus la o creştere sensibilă a frecvenţei copiilor la şcoală, de la 10% la 20% în jurul anului 1870 şi a atins peste 40% în anul şcolar 1880-1881. Progresele realizate în cercetarea şcolii de către elevii minişeni îşi aveau explicaţia şi în calitatea activităţii desfăşurate de către învăţător, în colaborare cu preotul cât şi în amenzile la care erau supuşi părinţii copiilor ce nu frecventau şcoala.

Învăţătorul Antoniu Coşa a ocupat postul în anul 1871, s-a naturalizat la Miniş, a locuit împreună cu numeroasa sa familie la numărul 65 şi a ieşit la pensie la 1 august 1907. Salariul său anual era de 530 de florini, din care 220 în monedă şi 310 în natură. După 10 ani de la instalarea sa în post, a reuşit cu sprijinul directorului şcolar şi al Antistiei locale, să obţină o frecvenţă de 89% la şcoala cotidiană şi 77% la şcoala de repetiţie. Colaborarea cu comisia şcolară locală s-a extins şi în privinţa ridicării calităţii absolvenţilor. Plugarii fruntaşi ai satului, membri în Comisia şcolară, participau cu regularitate la examenele de sfârşit de an şi la celelalte activităţi festive iniţiate şi organizate în şcoală şi în afara ei.

Antoniu Coşa i-a iniţiat pe localnici în sericicultură, viermii de mătase fiind crescuţi de către săteni în podurile caselor. Prin promovarea acestei noi ocupaţii, învăţătorul a contribuit la suplimentarea substanţială a veniturilor familiilor din sat. Un document din epocă arată că numărul producătorilor de gogoşi a crescut de la 7 în 1889 la 92 în 1891, iar veniturile din aceeaşi perioadă au cunoscut o mărire substanţială de la 108 florini la 1352 florini.

După 37 de ani de activitate neîntreruptă în folosul comunităţii, Antoniu Coşa, originar din Ghioroc, a fost înlocuit de către tânărul timişorean Traian Fridrich, absolvent al Preparandiei arădene, în anul 1900. Urmând exemplul predecesorului său, noul învăţător s-a stabilit la Miniş, unde a desfăşurat o fructuoasă şi interesantă activitate şcolară şi extraşcolară, în calitate de cantor al bisericii şi instructor şi dirijor al corului ţărănesc. Până în anul 1918, învăţătorul a avut de luptat cu legile aspre ale administraţiei ungureşti în domeniul şcolar, peste care s-au suprapus condiţiile materiale deosebit de dificile din anii războiului mondial. După terminarea conflagraţiei mondiale, Traian Fridrich a devenit director al şcolii din Miniş care a mai primit încă un post de învăţător.

În această calitate, el avea şi atribuţii administrative în învăţă-mântul stratificat: ţinea evidenţa şcolară şi contabilă şi reprezenta instituţia în raport cu autorităţile cât şi cu forurile superioare din învăţământ. El a decedat în anul 1925, la numai 44

Traian Fridrich şi elevii săi – 1912 de ani şi a fost înmormântat în cimitirul satului lăsând un gol imens în sufletele familiei, elevilor şi părinților, care l-au apreciat enorm pentru competența profesională şi omenia de care a dat dovadă în anii munciți la Miniş.

După o scurtă perioadă de provizorat au fost titularizați la Miniş, la începutul anului şcolar 1925-1926, învățătorii Florica Cosma şi Ştefan Trifu, care au fost apreciați în mod elogios de către revizorul şef al Provizoratului Şcolar Județean Arad şi de către deputatul Eugen Spinanțiu, cu prilejul inspecțiilor făcute la şcoală. Aprecierile sunt cu atît mai valoroase, cu cât condițiile materiale erau precare: şcoala funcționa în casa parohială care era într-o stare avansată de degradare, spațiul era insuficient, iar mobilierul era deteriorat şi necorespunzător. Ca urmare a acestui fapt, s-au mai ținut cursuri pentru scurte perioade de timp în alte locații: Casa Neumann şi Casa Almassy. Soluțiile privind noile localuri s-au deovedit a fi însă ineficiente şi s-a revenit la casa parohială, unde, începând cu anul şcolar 1929-1930, cursurile au avut loc alternativ, dimineața şi după-amiaza.

Elevii Şcolii primare şi învățătorul Ştefan Trifu cu familia

În anul 1932, învățătorul Ştefan Trifu, care îndeplinea şi funcția de cantor şi dirijor al corului bisericesc, s-a mutat cu serviciul în localitatea Vladimirescu; el a revenit la Miniş în anul 1950, de unde a ieşit la pensie după zece ani, mutându-se ulterior la Barațca împreună cu soția Zina, unde au trăit până la sfârşitul vieții alături de fiul Ulpiu cu familia.

Florica Cosma, căsătorită Simion, şi-a continuat activitatea până-n anul 1942 cu rezultate tot mai bune, atât la clasă, cât şi în afara ei. Cu prilejul examenului de absolvire al elevilor din clasa a VII-a, ce a avut loc la 18 iunie 1934, la Şcoala Primară din Miniş, toți cei opt absolvenți din localitate au obținut note bune şi foarte bune, instituția trecând strălucit peste exercițiul de încredere şi testare la care a fost supusă de Provizoratul Şcolar Arad.

Anul şcolar 1934-1935 a fost benefic în viața şcolii, atât în privința personalului cât şi a edificiului. În funcția de director al şcolii a fost numit învățătorul Dimitrie Vlad, care şi-a întemeiat o familie prin căsătoria cu domnişoara Irina Dragoş, fiică a satului. Încă de la începutul activității, învățătorul s-a implicat, pe lângă şcoală, şi în viața culturală a satului, pregătind corul pe două voci al elevilor, cât şi corul pe patru voci al țăranilor. Duminica şi în zilele de sărbătoare, Dimitrie Vlad era prezent în strana bisericii, de unde dădea răspunsurile liturgice. Bunele relații cu sătenii s-au materializat într-o frecvență deosebită a elevilor la cursuri, aceasta ajungând la un procent de 89% în anul şcolar 1935-1936.

Şcoala primară din Miniş 1936

La intervențiile repetate ale sătenilor, învățătorilor şi ale inspectorilor şcolari, autoritățile au finalizat, la 19 decembrie 1936, noul local al Şcolii Elementare, construit pe grădina de zarzavat a Şcolii Inferioare de Viticultură din Miniş. Moş Crăciun a adus un dar mult aşteptat într-o atmosferă de mare bucurie şi mulțumire, în care autoritățile, sătenii şi copiii intonau colinde tradiționale ajunului de Crăciun. Valoarea totală a localului şcolii s-a ridicat la suma de 262000 de lei, el conținând două săli de clasă şi locuința învățătorului.

Cu ocazia edificării şcolii, Consiliul comunal a hotărât, după îndelungi dezbateri, să mute cazanul pentru fiert țuica, aflat în apropiere, în câmpul din marginea satului. Această hotărâre arăta clar că s-au produs schimbări esențiale în mentalitatea viticultorilor, care erau dispuşi să accepte concesii pentru cultură, în folosul ştiinței de carte, renunțând temporar la o locație bine situată şi care aducea adesea venituri materiale importante. Cu acelaşi prilej, ”parlamentul local” a hotărât să schimbe traseul vitelor şi al celorlalte animale, de pe strada şcolii, pentru a proteja copiii şi buna desfăşurare a procesului de învățământ în ansamblu.

La inițiativa lui Dimitrie Vlad a luat ființă în comună fanfara, care era compusă în cea mai mare parte din elevii şcolii. Ei au făcut în scurt timp progrese remarcabile reuşind să interpreteze cu virtuozitate piese muzicale specifice genului, care i-au impresionat atât pe localnici, cât şi pe străini. Instrumentele muzicale ale celor 24 de membri ai fanfarei au fost cumpărate cu banii sătenilor, la care s-a adăugat contribuția de 500 de lei a fiecărui instrumentist.

Învățătorul Dimitrie Vlad în mijlocul fanfarei- 1938

Instructorul fanfarei a fost țăranul autodidact Nicolae Peia, originar din localitatea bănățeană Șoșdea, adus la sugestia directorului școlii. El era cazat în locuința învățătorului, în cele câteva luni pe care le muncea în sat și era hrănit și salarizat prin contribuția materială a instrumentiștilor și a unor săteni cu dare de mână.

La sfârșitul deceniului patru, Dimitrie Vlad a plecat din comună, revenind însă în anul 1945, când și-a reluat activitatea profesională și culturală desfășurată în primul său mandat. Învățătorul Ioan Drecin, subinspectorul plasei Radna, spunea despre învățătorul de la Miniș că este ”inițiatorul și organizatorul fanfarei care face cinste întregii plase”, iar ”concertele și serbările culturale... i-au adus recunoștința și stima tuturor.”

Dimitrie Vlad a instruit și a educat generații de tineri care s-au realizat în viață și i-au purtat și-i poartă un respect și o stimă deosebită chiar și astăzi, la mulți ani după trecerea sa în neființă.

După reforma învățământului din anul 1948, s-au produs schimbări semnificative în viața școlii și a oamenilor ei. Modificarea criteriului valorilor și puternica ideologizare în spirit comunist a procesului de învățământ s-au resimțit în mod evident și la Miniș.

Plierea realităților vieții cotidiene școlare pe modelul sovietic era evidentă, principiile stahanoviste și miciuriniste erau la loc de cinste, înlocuind vechile concepte morale bazate pe cinste, onoare, muncă și demnitate. Înregimentarea tineretului școlar sub steagul roșu în organizațiile de pionieri, întrecerile socialiste, pe diferite teme erau acțiuni tot mai des întâlnite și apreciate în școli. În această atmosferă a condus Școala Elementară din Miniș directorul Ion Bucălan, învățător, veteran de război, originar din Șiria. Urmând tradiția predecesorilor săi, el și-a întemeiat o familie la Miniș și s-a stabilit definitiv, până la sfârșitul vieții. A iubit enorm meseria de dascăl pe care a practicat-o cu multă pasiune și devotament, într-un ritm și cu o regularitate de invidiat; a știut să fie apropiat de elevi și de familiile lor, dar a fost și extrem de sever atunci când situația o impunea.

Domnul învățător avea un cult al cuvântului scris, iubea cartea, era un fin cunoscător al clasicilor literaturii române, ori de cîte ori avea ocazia, lectura elevilor pasaje din proza națională și universală; aprecia în mod deosebit pe elevii care învățau și recitau poezii din poeții emblematici ai României, îi stimula să le prezinte în public, cu prilejul spectacolelor pe care le pregătea cu regularitate la aniversarea evenimentelor majore din istoria românilor. Poate mai mult decât un iubitor al literaturii, a fost un abil și iscusit matematician, care a reușit, prin metode pedagogice promovate de către școala activă, să formeze generații de tineri care aveau o solidă pregătire pentru științele exacte. Bucălan Ion a reușit, prin observație și muncă diferențiată, să identifice aptitudinile și potențialul fiecărui elev și

astfel i-a canalizat chiar de la vârsta şcolară mică spre viitoarele meserii, le-a dezvoltat dragostea şi plăcerea de a munci. Orele de îndeletniciri practice erau deosebit de interesante şi de atractive: din pănuşi de porumb, din cârpe, sticlă şi din alte deşeuri reuşea să confecţioneze împreună cu copiii jucării sau obiecte de artizanat, care bucurau privirile şi sufletele celor mici şi ale familiilor lor aflate în imposibilitatea de a achiziţiona aceste bunuri în acele momente extrem de dificile ale anilor 50.

Autorităţile locale comuniste au profitat de simpatia şi de credibilitatea de care se bucura învăţătorul printre consăteni pentru a-l folosi alături de alţi intelectuali din comună: Trifu Ştefan, Ion Adam, în ”opera de colectivizare a agriculturii”. Adeseori, domnul Bucălan putea fi zărit pe străzi, pe la gospodăriile ţărăneşti, cu echipa sau chiar individual, duminica după- amiază şi în zilele de sărbătoare, cu ”misiunea trasată” de P.M.R. de a-i convinge pe ţăranii mai puţin maleabili să intre în G.A.C.. Oamenii nu l-au respins, ei înţelegeau situaţia limită în care se afla dascălul lor şi cei din ”comisia de lămurire”, au continuat să-i respecte pentru statutul lor social şi pentru tot ceea ce au făcut ei pentru instruirea şi educarea tinerilor.

Activitatea culturală extraşcolară a domnului învăţător Ion Bucălan a fost bogată, ea a constituit o binefacere şi un refugiu în contextul presiunii ideologice a acelor ani. A fost mulţi ani directorul Căminului cultural şi bibliotecar al Bibliotecii săteşti, care împrumuta în acei ani cărţi iubitorilor de literatură mai tineri sau mai vârstnici din localitate. La iniţiativa directorului Căminului, a funcţionat un club al tineretului în care se desfăşurau activităţi cultural- sportive, care reuşeau să adune zilnic, îndeosebi seara, o mulţime de tineri: se juca şah, tenis de masă, se pregăteau spectacole, se purtau discuţii. Nici adulţii nu au fost neglijaţi, la începutul anilor 60, la iniţiativa aceluiaşi inimos învăţător, s-a format ”Brigada de agitaţie”. La o primă vedere s-ar părea că a fost comun acelor vremuri, deoarece aceste brigăzi artistice s-au organizat la comandă politică în mai multe localităţi, ele având menirea de a impulsiona ”dezvoltarea socialistă a satului” prin mijloace culturale: recitări cu conţinut moralizator- critic sau laudativ, cântece, jocuri şi dansuri. La Miniş ”brigada” a fost însă ceva cu totul special, a constituit în primul rând un mijloc de socializare şi relaxare între familii prietene aflate la vârsta deplinei maturităţi, care doreau să uite şi să reziste urgiei anilor de încercări prin care au trecut şi aveau să mai treacă.

Regizorul, scenaristul şi coregraful Bucălan Ion a îmbinat realităţile vieţii cotidiene cu versul, folclorul şi muzica, fără a fi obedient, fără a proslăvi în mod ostentativ ”noile realităţi socialiste”, ba dimpotrivă, a cultivat calităţi universal valabile în orice societate: hărnicia, devotamentul, spiritul de întrajutorare, punctualitatea, competenţa, etc. Urmând aceste coordonate, brigada artistică din Miniş a primit aprecieri elogioase în toate

spectacolele pe care le-a susținut pe scena căminului cultural din localitate, cât şi la concursurile şi spectacolele aniversare din alte localități, meritul principal al succesului de public al acestor reprezentații artistice, aşa cum susțineau şi specialiştii în domeniu, revenea neobositului şi inspiratului dascăl al satului.

Pasiunea şi dragostea pentru învățământ a domnului învățător a fost transmisă şi fiicei sale, Marioara, care l-a urmat în nobila profesiune. Destinul a făcut ca, după absolvirea Liceului Pedagogic din Arad, Marioara să fie repartizată la catedră la Şcoala Primară din Miniş, alături de tatăl său. Îmbinarea experienței cu energia şi idelaurile tinereții celor doi dascăli, tată şi fiică, au fost benefice pentru satul Miniş, ei au educat şi instruit multe generații de copii, care au avut realizări profesionale de excepție.

Comuna Miniş a avut privilegiul de a beneficia, din anul 1881, de Şcoala de vințeleri care a fost organizată pe domeniul erariului austro-ungar.

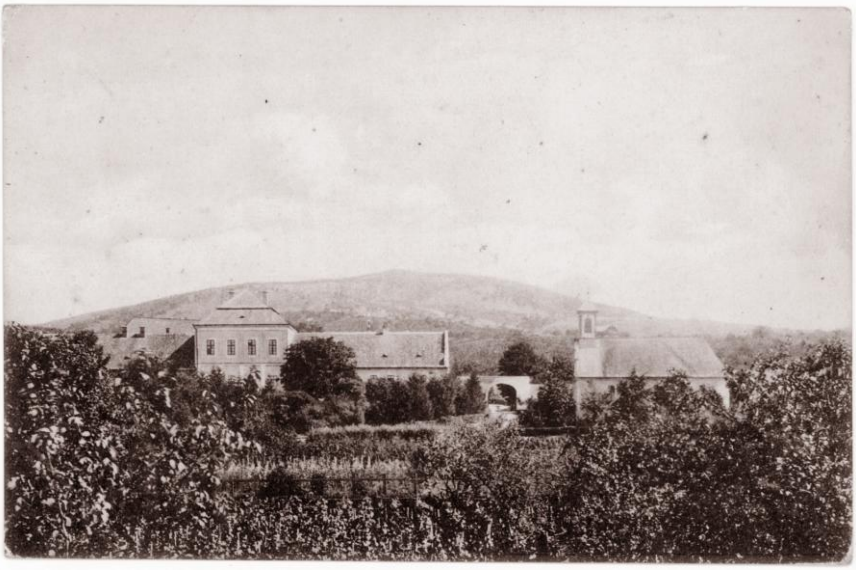

Şcoala regală de viticultură Miniş - 1902

Şcoala regală de viticultură Miniş - 1907

Scopul imediat al înfiinţării şcolii era acela al formării de specialişti viticoli care să combată filoxera, o boală necruţătoare a viţei-de-vie ce făcea ravagii în Podgoria Aradului. Pe parcursul celor peste o sută de ani de funcţionare, Şcoala viticolă şi-a pus amprenta asupra dezvoltării localităţii, Minişul devenind un brand naţional, îndeosebi după înfiinţarea pe lângă şcoală, în anul 1958, a ”Staţiunii de cercetare horti- viticole”.

Directorii Şcolii Viticole, îndeosebi cei din epoca contemporană, au urmat un destin aproape similar cu cei ai Şcolii Elementare, au locuit în sat, şi-au întemeiat familii, au fost alături de minişeni şi la bine şi la rău.

Vasile Juncu în mijlocul unui grup de viticultori-1931

Vasile Juncu a condus destinele Şcolii Viticole între anii 1928-1938, el fiind originar din Basarabia. Pe tot parcursul acestei perioade a locuit cu soția şi cu cei doi copii, născuți la Miniş, în incinta instituției. A ținut o legătură strânsă cu adiministrația locală, fiind membru în Consiliul comunal, prilej cu care a participat direct la luarea unor decizii importante pentru comunitate.

În calitate de specialist în viticultură a sprijinit viticultorii locali cu sfaturi tehnice privind combaterea bolilor viței-de-vie, i-a sprijinit de asemenea în prepararea şi stabilizarea vinurilor. El a fost cel care a luat inițiativa înființării, în vechea pivniță a şcolii, a sindicatului viticol ”Dealul Curții”, care avea menirea să protejeze pe producătorii viticoli locali împotriva speculei intermediarilor. La sfatul său, viticultorii şi-au deschis un magazin propriu de desfacere directă a vinurilor în centrul oraşului Arad, lângă primărie. În timpul directoratului inginerului Vasile Juncu ”Şcoala Inferioară de Viticultură din Miniş” a cunoscut o dezvoltare deosebită, şi-a extins activitatea şi la Pepiniera Barațca, creând astfel locuri permanente de muncă pentru mulți localnici în acele vremuri grele ale crizei economice care bântuia România.

Şcoala viticolă a perioadei interbelice a fost şi un focar de cultură, care a fost cultivat şi întreținut de către director, un patriot şi o personalitate cu o verticalitate deosebită. Sub îndrumarea direcțiunii şi a corpului profesoral s-au organizat spectacole şi serate în localul şcolii sau la Căminul cultural, la care se înregistra întotdeauna o participare masivă a sătenilor din toate generațiile, alături de elevii de la „Curte”. Acest fapt, cât şi multe altele, subliniază o dată în plus legătura strânsă, creată în timp, la care o contribuție esențială a avut-o Vasile Juncu, cel care, şi după promovarea în alte funcții, a revenit cu drag pe aceste meleaguri, ori de câte ori a avut ocazia. Directorul Şcolii Viticole din Miniş a fost un practician de excepție, cu o pregătire ştiințifică deosebită şi perfecționată în decursul anilor, fapt care l-a propulsat în funcția de decan al Facultății de Horticultură din Iaşi. În semn de respect şi considerație, actualul Grup Şcolar din Miniş a primit numele merituosului său directoe din anii `30. După plecarea de la Miniş a familiei Juncu, în anul 1938 a fost numit director Nicolae David care s-a stabilit cu soția, Zita şi cu cei doi copii, Nicoleta şi Nicuşor, în localitate. Noul director a continuat cu succes munca începută de către predecesorul său, atât în domeniul practic, cât şi în cel ştiințific; de semnalat faptul că domnul inginer David era prezent cu articole de specialitate în revista ”România viticolă” fondată în anul 1937, la Bucureşti, de către eminentul savant, profesorul I.C. Teodorescu. O contribuție deosebit de importantă a avut-o la edificarea noii şcoli, după ce vechea construcție a fost distrusă în timpul bombardamentului horthyst din 19 septembrie 1944. Timp de şase ani, Şcoala Viticolă din Miniş a funcționat

în Casa Birtolon din Barațca sau în alte localuri improvizate, ilegal, cu ”spijinul” direct a lui Vasile Juncu-director al învățământul regional din Banat. În două etape, între anii 1948-1950 şi 1950-1952, s-au construit cele două corpuri de clădiri ale actualului Grup Şcolar ”Vasile Juncu”. Pe parcursul anilor în care actualul edificiu era în construcție, Nicolae David a fost omniprezent în toate momentele investiției, a deprins detalii tehnice şi a venit chiar cu unele soluții. Impresionat de cunoştințele şi implicarea directorului în munca de constructor, inginerul Caraciov, conducătorul punctului de lucru, i-a propus omului şcolii să se angajeze la Trustul de construcții. Martorii acestui episod spuneau că nu a fost nicidecum o glumă, dar situația în sine subliniază o dată în plus dimensiunea umană a inginerului Nicolae David, pentru care munca serioasă şi abnegația constituiau un mod de viață. Propunerea inginerului constructor a fost declinată, cum era firesc, de către inginerul horticultor, dar ea a constituit o abordare aparte şi originală de a mulțumi şi de a recunoaşte meritele directorului şcolii, implicat trup şi suflet la locul de muncă.

În galeria directorilor care au înnobilat cu munca lor activitatea Şcolii viticole din Miniş în epoca contemporană, merită a fi evocat şi inginerul Ioan Dronca, originar din localitatea Neagra, de lângă Moneasa şi care s-a naturalizat la Miniş, unde a trăit alături de familie până la sfârşitul vieții. El a fost cel care a luptat pentru ridicarea şcolii la gradul de liceu în anul 1966, ajungându-se astfel ca instituția să fie atractivă pentru elevii din întreg județul cât şi din alte județe. La inițiativa sa a fost organizată o bază didactică nouă, pe un teren viran primit din fondul C.A.P.–ului, care cuprindea în miniatură toate sectoarele horticole. În acest fel, Liceul Agricol cu profil horticol din Miniş a reuşit performanțe notabile în pregătirea de cadre medii pentru viticultură. Elevii şcolii se remarcau la concursurile pe meserii dintre liceele de profil şi erau foarte apreciați în instituțiile de învățământ agricol superior pentru cunoştințele teoretice şi practice primite la Miniş. Creşterea prestigiului şcolii a dus la sporirea numărului de elevi şi a calității candidaților care se orientau spre el. La demersurile insistente făcute de către Ioan Dronca pe lângă autoritățile județene şi pe lângă Ministerul agriculturii, au demarat lucrările de extindere şi modernizare a şcolii cu un cămin internat, o centrală termică şi o sală de sport.

Activitățile de autofinanțare realizate de către liceu, prin valorificarea produselor lotului şcolar şi din munca la terți, au contribuit la modernizarea bazei materiale şi la o mai bună funcționare a cantinei şi internatului şcolar. Toate aceste realități aveau la origine strategia şi munca neobosită a directorului şi a valorosului colectiv de specialişti şi profesori de cultură generală, care s-a selectat şi structurat timp de zece ani.

O boală necruțătoare a curmat prematur viața directorului Ioan Dronca, care n-a pregetat să vină la serviciu până-n ultimele clipe ale vieții, dând astfel măsura ataşamentului şi a dragostei față de instituția ce i-a adus atâtea bucurii şi satisfacții profesionale: unicul liceu din România care funcționa într-un sat.

Evident că „oamenii şcolii” care şi-au desfăşurat activitatea la cele două unități de învățământ din Miniş au fost mult mai numeroşi şi ar fi meritat, la rândul lor, să fie evocați pentru realizările deosebite, şcolare şi extraşcolare, dar trebuie avut în vedere că ei reprezintă un personaj colectiv fără de care cei amintiți nominal n-ar fi atins niciodată performanțe şi rezultate notabile.

Cu foarte mici excepții, învățătorii şi profesorii satului au fost buni pedagogi şi profesionişti, familişti model, gospodari cu mult simț practic, buni organizatori, preocupați în permanență de progresul şi bunul renume al şcolii. Munca fără menajamente şi modestia, cât şi implicarea lor în problemele administrative ale comunității le-au adus respectul şi prețuirea peste ani a generații de localnici, care au identificat în ei modele umane indispensabile pentru echilibrul şi stabilitatea vieții particulare a vestitului sat de viticultori de la poalele Munților Zărandului.

SALUTUL

Lumea satului reprezintă ceva cu totul deosebit, un mediu autarhic, dar prietenos, în care oamnii se cunosc şi se respectă între ei. Cel mai elocvent mijloc de exprimare a respectului îl reprezintă salutul, care are forme şi nuanțe diferite în funcție de momentul zilei, de cei care se adresează şi cei cărora li se adresează, de raporturile dintre generații şi, în special, în strânsă legătură cu calendarul şi sărbătorile religioase.

Pe lângă elementele şi formele de salut unanim cunoscute şi folosite există şi particularități de la o regiune la alta şi chiar de la o localitate la alta. Localitatea Miniş a cunoscut de-a lungul vremurilor o diversificare şi schimbare semnificativă a formulelor de salut şi de răspuns la salut, care se poate explica şi justifica prin modificarea mentalului colectiv în procesul modernizării şi al succesiunii generațiilor.

Până la miezul zilei, formulele tradiționale de salut erau cele cunoscute: ”Neața” şi ”Neața bună!”. De la ora 12, atunci când bătea clopotul bisericii, se folosea formula de salut ”Bună vremea!”, până la ora 18, când, odată cu venirea serii, se folosea formula consacrată ”Bună sara!” la care se răspundea cu ”Sara bună!”. Astăzi ”Bună vremea!” a rămas o formulă de

salut doar în memoria oamenilor în vârstă, ea nu mai este uzuală şi a fost înlocuită cu ”Bună ziua!”.

Intelecualii saului, preotul şi dascălul erau salutați atât de către tineri cât şi de către adulți cu ”Sărut mâna!” în semn de deosebit respect şi prețuire. Aceeaşi formulă a salutului s-a putut regăsi adesea de la cei tineri către părinți, rude şi oameni în vârstă.

Tinerii intelectuali şi liceenii foloseau adeseori în perioada interbelică saluturile latinizate ”Salve” şi ”Servus”, care, deşi aveau o vechime considerabilă, se doreau a fi semnale ale emancipării în raport cu saluturile clasice, uzuale.

La toate formele de salut amintite şi adresate de către tineri adulților, aceştia puteau primi răspunsul ”Să fii sănătos!”. Semnificația acestei formule universale constă în prețuirea pe care sănătatea trebuia să o ocupe în viața omului chiar de la vârstele cele mai fragede; experiența şi constatările vârstnicilor erau o garanție indubitabilă a celui mai prețios bun al omului, pe care cei tineri, în elanul şi exuberanța vârstei, îl neglijau adeseori.

Relația caldă, familiară, stabilită între cel care saluta şi cel care răspundea, putea fi dezvoltată şi cu urări de felul ”Noroc să ai!”, ”Să-ți meargă bine!”, ”Numa bine!”, ”Să creşti mare!” etc. Mai exista de asemenea şi întrebarea uzuală ”Unde meri?”, care era de fapt un amestec de curtoazie şi curiozitate. Întrebarea aceasta nu era însă de bun augur, dacă li se adrea pescarilor şi vânătorilor, existând în acest sens superstiția ghinionului şi, ca atare, trebuia evitată. Cu toate acestea, unele persoane hâtre şi răuvoitoare foloseau în mod intenționat această interpelare spre iritarea şi ciuda celor în cauză, surprinşi în drum spre ”locul faptei”.

A dispărut, de asemenea, un clişeu prezentat ca răspuns la salut, care se folosea în mod exclusiv între femeile în vârstă: ”Țam nitale!”, ceea ce în traducere ar însemna: ”Mulțumescu-ți- dumneatale!”.

Valorile religioase şi morala aferentă lor au fost dintotdeauna determinante în formele şi uzualitatea salutului în lumea rurală. În funcție de calendarul bisericesc, formulele de salut laice erau înlocuite pentru o perioadă determinată, cu salutul religios al momentului. În prima zi a Crăciunului, oamenii se salutau cu ”Cristos s-a născut!”, după Anul Nou, la Botez, se folosea formula ”Cristos s-a botezat!”, iar timp de 40 de zile, de la Paşti şi până la Înălțare, minişenii foloseau cu rigurozitate şi consecvență salutul: ”Cristos a înviat!”. La sărbătoarea Înălțării Dommnului se folosea pentru o zi ca formulă de respect cotidian ”Cristos s-a înălțat!”.

Toate aceste forme ale salutului religios aveau un răspuns şablon, o formulă de repetare şi întărire a afirmației- salut prin particulele ”Adevărat că...”. Răspunsul şi salutul creau o conexiune spirituală specială între oameni, care depăşea cu mult nivelul respectului transmis prin salutul cotidian laic.

Pe tot parcursul anului se mai foloseau în trecut, la Miniş, şi alte saluturi de sorginte religioasă care au dispărut total din limbajul uzual, cele mai cunoscute fiind ”Doamne, ajută!” şi ”Doamne, fii cu noi!”.

Saluturile creştineşti s-au dovedit a fi extrem de importante în viața comunității, prin marcarea marilor praznice creştine ele au contribuit la păstrarea şi consolidarea sentimentului religios, a credinței creştine, care a fost dintotdeauna balsamul sufletului omenesc în momente de mare cumpănă ale vieții pământeşti.

Familia şi şcoala au fost dintotdeauna alături de biserică în promovarea politeței şi a ordinii sociale prin salut. A trece, ca tânăr, pe lângă un matur şi a nu-l saluta reprezenta un delict care era pedepsit cu mare asprime de către părinți. Deşi nu aveau o educație şcolară deosebită, majoritatea părinților aveau o ținută moral- civică ireproşabilă, pe care doreau cu tărie s-o transmită copiilor. Datorită faptului că familia, adulții, erau prinşi la muncile dealului şi ale câmpului, cea mai mare parte a responsabilităților legate de educație era delegată şcolii, dascălului. Atunci când un tânăr ”sărea”, din varii motive, peste salutul cotidian, era cel mai adesea apostrofat cu expresia devenită clasică: ”Aşa te-au învățat la şcoală?”. Responsabilitatea dascălului în educație, respectiv la salut, era compensată de o credibilitate totală din partea familiei, de un respect nemărginit.

Varietatea formulelor de salut amintite la Miniş ne dezvăluie existența în timp a unei comunități extrem de preocupată de politețe, de cele Sfinte, de relația amicală între membrii ei. Salutul s-a consacrat astfel, de generații, ca o măsură a respectului de sine.

Informatori: Brădean Maria
Ciorogar Maria

PROLICILE

Porecla sau prolica, cum era denumită în Podgoria Aradului, avea un rol definitoriu în identificarea familiilor şi a membrilor acestora; era cu siguranță mai importantă din acest punct de vedere chiar decât numele de familie. La nume identice de familie, diferența o făcea porecla, care a devenit, în timp, mai trainică decât numele oficial din acte.

În localitatea Miniş, fiecare familie îşi avea porecla ei, unele având prin acumulare, în timp, chiar şi două porecle, care erau cunoscute şi nu încurcau deloc lucrurile din acest domeniu orânduite meticulos în decursul anilor.

Semnificația poreclelor minișenilor a fost diversă şi era uşor de aflat sau de dedus. O parte din ele arătau ocupația inițială a săteanului: „Căprariu”, „Vieşu’”, „Pipărcariu”, ”Poştaşu’” etc, altele făceau referire la starea fizică sau psihică: „Ciulu”, „Pitica”, „Lunga lu’ Păşcuț”, „Mutu’”, „Orbu’ lu Tălăşcuță”, „Gudu’”, „Todor Bolându’” etc.

Există o categorie de porecle ce aveau în vederea apropieri şi identități cu personaje şi personalități din sfera politicii, a bisericii şi chiar a zeilor: „Averescu”, „Cuza”, „Ministerul”, „Împăratu’”, „Vlădica”, „Cristos”, „Crăciun”, „Hera”. Locul naşterii precum şi originea etnică au constituit un alt criteriu pentru punerea poreclelor: „Clădovana”, „Guguț”, „Bărăscanu’” sau „Unguru’”, „Grecu’”, „Sârbu’”, „Rusoaica”, „Turca”, „Țiganu’” etc.

Păsările şi animalele de curte au fost o altă sursă de inspirație pentru „naşii de porecle”, precum: „Rața”, „Grangure”, „Galina”, „Pasăre”, „Golumba”, „Boul” etc. Poreclele „veninoase”, cu referire la vietăți mai puțin agrate în comunitate, constituiau o altă categorie: „Huliu”, „Pățoc”, „Joavina”, „Şărpele”, „Vipera”. Poreclele de apartenență, cele care scoteau în evidență originea şi apartenența la un strămoş îndepărtat erau de asemenea prezente într-un număr însemnat: „Pâțu’ lu’ Toporu’”, Mutu’ lu’ Curuțu”, „Roza lu’ Coani”, „Nica lu’ Colțău”, „Saveta lu’ Mărişca”, „Zena lu’ Popa Adam” etc.

În unele cazuri, poreclele făceau distincția între două persoane cu acelaşi prenume sau nume de părinte: „Pupu lu’ Drai”, „Pupu lu’ Lena Popii” sau „Ana lu’ Mărie”- „Lie lu’ Mărie”.

Poreclele unor țărani fruntaşi au ajuns emblematice printre minişeni şi erau purtate cu mare fală şi respect de către urmaşi, porecle precum „Culaş”, „Cioachi”, „Ciocanu’”, „Pâca”, „Behu”, „Conciu” au rezistat timpurilor fiind cunoscute şi astăzi de către bătrânii de obârşie ai satului.

Dublarea sau chiar triplarea poreclei unei familii amintită la început, s-a dobândit, în general, fie prin căsătorie, fie prin fapte deosebite petrecute în viața acesteia. Prin folosirea poreclei duble nu s-au făcut încurcături, ba dimpotrivă, s-a creat astfel un element de identificare, mai viguros şi, de multe ori, chiar mai plastic. Poreclele duble precum: „Adămeş-Culaş”, „Grigoraş-Cuza”, „Măniță-Desca”, „Bibiloi-Docora”, „Joavina-Prais”, „Jama-Cucica”, „Mitracicu- Piperiu”, „Liulea- Împăratu’”, „Kiraly-Matyaş”, „Hera-Dudi”, „Ruşcoanea-Rața”, „Netedu-Hozan” au circulat în ultima sută de ani printre săteni, ele fiind cunoscute pe ici, pe colo, şi astăzi.

Dacă semnificația şi purtarea poreclelor sunt relativ cunoscute, geneza acestora a rămas în marea lor majoritate necunoscută, chiar şi celor care le poartă de generații. Au răzbit timpurilor câteva situați, cele mai multe comice, izvorâte din ignoranța „naşilor” doritori să rezolve rapid „problema” din punct de vedere fonetico-lingvistic.

Crâsnic Traian, țăran fruntaş al satului, primar liberal în mai multe mandate, avea prolica de „Coriță” pe care a căpătat-o după ce a luptat în armata austro-ungară, asemenea multora dintre prietenii săi, pe frontul italian din peninsula Istria. După ce a fost demobilizat şi s-a întors acasă, a fost întrebat de către unul din sătenii curioşi: „Unde ai luptat?”. Răspunsul țăranului a fost normal: „În Goriția!”. Cel care a întrebat a rămas şi mai nelămurit decât înainte şi, fără să mai ceară lămuriri, a plecat mai departe spunând pe la rude şi prieteni că s-a reîntors „Coriță”, adică luptătorul din Goriția (Slovenia).

Familia Sava îşi rotunjea veniturile făcând un comerț avantajos cu vițe altoite în sudul Moldovei, în zona celebrelor podgorii de la Odobeşti şi Panciu. Uneori părinții rămâneau şi la muncile specializate din vii, ducându-i cu ei şi pe cei doi copii, Alexandru şi Maria. Atunci când au venit acasă, după acest periplu destul de îndelungat, Alexandru a fost întrebat de către unul din cunoscuți: „Pe unde ai umblat?”. După o pauză stânjenitoare, pentru că nu putea să dea un reper geografic de proximitate, tânărul nostru voiajor a răspuns: „Ia, undeva prin Cracii Moldovei!”. Răspunsul aparent stângaci şi total neînțeles pentru interlocutor, relata o realitate: printre Dealurile Moldovei care coboară asemenea degetelor unei mănuşi spre Podişul Moldovei, sau mai aproape metaforic, asemeni „cracilor de pantaloni”. Surpriza răspunsului a fost puternică şi şocantă, astfel că din acel moment Alexandru s-a ales cu porecla familiară de „Cracii Moldovei”.

Într-o duminică de august de la sfârşitul deceniului patru al secolului trecut, se oficia ultima căsătorie religioasă la biserica catolică din Miniş, situată în incinta Şcolii viticole. Fericiții miri erau Irina Muscă, originară din Miniş şi tânărul Max Gratz Emanoil din Arad. Nunta a trezit interesul sătenilor, fiind un eveniment monden pentru o societate patriarhală şi preponderent de rit ortodox greco-oriental. După oficierea căsătoriei, îndeosebi femeile din sat erau curioase să afle cine este mirele, el reprezentând o necunoscută din toate punctele de vedere: înfățişare, domiciliu şi nume. Cel mai uşor şi mai operativ a venit clarificarea numelui care, în traducerea „expertelor” mai în vârstă, era „Maț Gras Mănăilă”. Iată deci că printr-o simplă rotacizare fonetică şi câteva adaptări în spiritul limbii, proaspătul concetățean de origine germană a devenit român cu „acte în regulă”. În acest caz se pare că avem de-a face mai mult cu o modificare a numelui, dar pentru că el are trei componente se poate lăsa la latitudinea cititorului să identifice eventuala prolică.

O situație la fel de interesantă o regăsim la porecla derivată din prenume a unui cetățean italian enigmatic, care a locuit într-o casă modestă a satului, la marginea dinspre Ghioroc. El a trăit singur şi s-a adaptat repede rigorilor vieții dintr-un sat românesc, încât şi-a uitat treptat şi limba devenind

astfel un om al locului. Minişenii l-au agreat pe Gaetano, au uitat de originea sa italiană şi l-au numit „Găitan”, dar nu puteau să înțeleagă totuşi de ce se uita cu atâta plăcere la pisici şi la melci.

Naşterea celor mai multe porecle rămâne o necunoscută, probabil pentru totdeauna, dar este cert că ele pot fi asimilate unei ştampile puse pe numele familiei pentru eternitate, cu condiția consemnării acestora în memoria scrisă a urmaşilor.

Informator: Vancu Gheorghe

VITICULTORII

Micuța comună Miniş a căpătat nume şi renume în țară şi în străinătate, datorită viței- de-vie, calității strugurilor şi a vinurilor, adevărate branduri pe orice piață. Natura a fost generoasă cu oamenii locului, unde promontoriile ce descind din Munții Zărandului, asemenea degetelor unei mănuşi, se întâlnesc cu roditoarea Câmpie de Vest într-o armonie perfectă, cu un microclimat de influență submediteraneană, benefic pentru viticultură şi pomicultură.

Veniturile minişenilor proveneau în cea mai mare parte din valorificarea produselor viței-de-vie, a vițelor altoite şi a fructelor şi mai puțin din cereale şi porumb sau din produsele animale. Explicația acestei situații constă în aceea că pământul arabil aflat în proprietatea țăranilor se situa undeva în media a 3-4 hectare, suprafață ce nu permitea în mod obiectiv decât o producție de subzistență. Nici viile avute în proprietate nu depăşeau în medie 50-60 de ari, însă în viticultură se practica munca specializată în culturi intensive. Pe lângă proprietăți, viticultorii munceau sau administrau, în calitate de vințeleri, viile „domnilor” din Arad aflate îndeosebi pe „Dealul Poştei” şi mai puțin pe „Dealul Lung” şi „Dealul Curții”.

Cu mici excepții, aproape fiecare vie a „domnilor de vii” avea câte o colnă, loc de adăpost şi relaxare pentru proprietarii care îşi petreceau sfârşitul de săptămână într-o comuniune perfectă cu natura şi cu oamenii, din primăvară şi până în toamnă târziu. Pe lângă colne, construcții tip pe care le regăsim şi în alte locații din Podgorie, s-au mai construit câteva vile- vila „Löch” şi vila „Ispravnicu” şi un castel, proprietatea familiei „Ortutay”. Din nefericire, cele mai multe dintre construcțiile din şi de lângă vii au fost demolate odată cu confiscarea plantațiilor viticole de către regimul comunist.

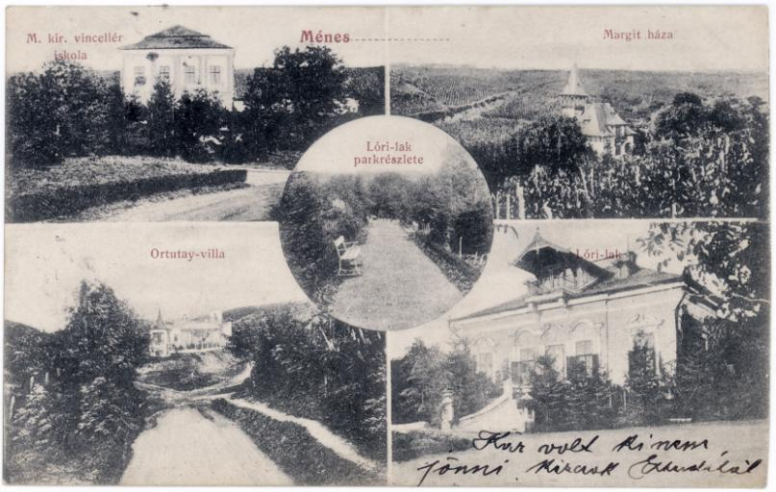

Carte poştală-Miniş 1910- colne în vii

Ţăranii localnici deţineau vii în cea mai mare parte pe „Dealul Daiconi” şi în proporţie mai redusă pe celelalte dealuri, printre viile străinilor. Printre aceste vii s-au construit colibe care aveau funcţie de: adăpost pentru oameni, de depozit pentru unelte şi de „colector” de apă pluvială pentru stropit, în căzile sau în bazinele de ciment aflate alături.

Munca în vii începea primăvara cu dezgropatul lozelor şi al butucilor şi se încheia toamna târziu, după căderea frunzelor, cu tăiatul şi îngropatul. În acest interval se desfăşurau şi alte lucrări, unele chiar în mod repetat, în funcţie de evoluţia vremii: cercuitul, plivitul (copilitul), săpatul (prăşitul), şprţuitul (stropitul) şi culesul. În cele două „pauze” din iulie- septembrie şi decembrie- martie, sau şi simultan, minişenii se ocupau şi de şcoala de viţe, de pomi, de cultura mare şi de creşterea animalelor, îndeosebi a celor de povară: a boilor şi a cailor.

Întreţinerea viilor la un standard ridicat se făcea în general în familie şi mai puţin cu ziuaşii, la care se apela mai ales în perioada culesului, când recolta trebuia pusă grabnic la adăpost. Ziuaşii de sureci (cules) veneau în mod tradiţional din satele de câmpie (Sâmbăteni, Cicir, Mândruloc) sau din localităţi de peste Mureş, din Banat; ei veneau an de an, la aceleaşi familii, fiind adăpostiţi în şură sau în pod, iar plata se făcea de cele mai multe ori mixt: în bani şi în struguri.

Minişenii iubeau via, pentru ei fiecare butuc însemna individualitate, el fiind condus în fiecare an în alt fel, fără a fi exploatat la maximum, fapt care explică longevitatea plantaţiilor din zonă. Ţăranul fruntaş Rusanda Dumitru – „Ciocanu”- reprezintă personajul colectiv care a sintetizat perfect,

într-un dialog cu autorul, relația succesului dintre vie şi viticultor: „dacă vrei să ai struguri, la vie trebuie să-i spuni în fiecare zî - Bună gimineața!”. O asemenea relație vie, de atașament şi de dragoste, nu găseai oricând şi oriunde, ci poate doar în Miniș.

După 1 iulie viile rămâneau în exclusivitate în grija paznicilor, a cioşilor, care închideau văile de acces spre deal. Excepție făcea doar drumul ce ducea spre pădure, dintre „Dealul Poştei” şi „Dealul Curții”, unde se putea trece doar după ce erai cercetat serios la vraniță (barieră) de către cioşii de serviciu. În partea a doua a lunii august, viticultorii puteau intra în vii pentru a recolta strugurii de masă cu un bilet de voie, eliberat de către primarul dealului. Culesul se desfăşura doar în prezența ciosului, după care urmele lăsate, atât în vie cât şi pe răzor, erau şterse prin greblare pentru a nu se crea suspiciuni pe viitor. Strugurii de masă din soiurile rujiță, ceaslă şi regina viilor aveau un aspect şi un gust deosebit, fiind căutați pe piețele Aradului de către o clientelă extrem de exigentă şi de stabilă.

Funcția de primar al dealului era onorifică, dar implica o mare responsabilitate în privința armonizării intereselor şi a drepturilor viticultorilor, supuşi legilor economiei şi vicisitudinilor naturii. În perioada interbelică, această funcție a fost girantă, o bună bucată de timp de către țăranul fruntaş Dragoş Nicolae, beneficiarul unei încrederi absolute din partea concetățenilor.

Viticultorii lângă bădanie şi colibă

Culegătorii

Cărăuşii

„Domnii” la cules-1890

Culesul strugurilor pentru vin începea după 1 octombrie şi ţinea circa o lună de zile, într-o atmosferă de sărbătoare şi veselie ce-i contamina pe toţi, de la proprietari la vinţeleri şi până la ziuaşi. La ora 12 suna duda pentru a marca masa de amiază, timp în care se încingea jocul pe fondul muzical asigurat de către ţiganii lăutari Holoc şi Mărean şi Iorghelea. Au rămas de poveste jocurile încinse la colna lui „Steiner”, unde pe fondul muzical asigurat de către ţiganul lăutar Holoc, baci Lie lu Mărie juca cu câte trei fete deodată, spre deliciul şi încântarea celor prezenţi. Cu mare greutate reuşea vinţelerul colnei, baci Traian Crâsnic-„Coriţă”, să rupă jocul, pentru a-i readuce pe ziuaşi la cules, după o pauză ce depăşea binişor intervalul convenit de o oră. Evident că în pauza prelungită se şi mânca, de obicei hrană rece şi se consuma câte un pahar cu ţuică sau cu vin din recolta anului precedent. Masa cea mai consistentă se consuma însă seara, atunci când găzdăriţa îi primea pe culegători cu mâncare caldă, cea mai apreciată şi mai des pregătită fiind tocana de oaie cu cartofi sau cu orez, însoţită de pâine proaspătă, coaptă în cuptorul casei.

Viticultura a avut şi perioade mai puţin faste aşa cum a fost aceea de la sfârşitul secolului al XIX-lea, atunci când filoxera a decimat pur şi simplu plantaţiile cu vii din toată podgoria Aradului. Minişul a avut şansa de a se situa în fruntea activităţii de refacere a potenţialului viticol, prin „Şcoala de Vinţeleri”, creată tocmai în acest scop, în anul 1881, pe domeniul erarial din Dealul Curţii. Şcoala a completat în mod fericit practica dobândită de-a lungul secolelor de către minişeni, cu ştiinţa modernă a culturii viţei-de-vie. Localnicii au făcut cursuri de scurtă durată, au fost şcoliţi cei tineri nu doar în

cultura viței-de-vie, ci şi în a butaşilor altoiți. Şcolile de vițe s-au extins tot mai mult datorită cererii crescânde de „ultoi” pentru refacerea viilor locale cât şi a podgoriilor din Muntenia şi Moldova. Veniturile realizate de către pepinieriştii locali au fost substanțiale şi motivante, chiar şi după ce viile şi pepinierele de vițe altoite au fost colectivizate de către comunişti. Calitățile dobândite de către localnici în domeniul viticulturii au fost exploatate cu mare oportunism şi eficiență de către stat, prin crearea Stațiunii de Cercetări Viti-Vinicole, în anul 1958. Pe lângă soiurile de vițe autohtone, au fost experimentate în pepiniera stațiunii şi soiuri noi aduse din Italia sau din Spania. La şcoala de vițe situată pe malul Mureşului, la Păuliş, se muncea aproape în exclusivitate cu muncitori din Miniş, care duceau astfel mai departe tradiția moştenită din bătrâni.

Însuşirea denumirii corecte a noilor soiuri de vițe altoite ridica mari probleme pentru zilierii stațiunii din Miniş. La plantatul viților trebuia să se urmărească, cu mare grijă, ca fiecare soi să fie bine etichetat şi delimitat în biloane, pentru a nu se produce încurcături; în asemenea împrejurări, baci Tuțu, săditor din Miniş, îl întreabă pe inginerul responsabil: „Do-do-mnu’i-i –inginer, i-i-inge să pu-pu-un to-to-tocana?”. Enigma s-a risipit puțin mai târziu, când inginerul a concluzionat că era de fapt vorba despre soiul experimental italian *Malvasia di Toscana.* O situație oarecum similară s-a petrecut şi în gospodăria individuală a țăranului colectivist Ciorogar Ion, care nu a putut să dovedească socrului său, Dehelean Ion, în ce ladă a pus la forțat soiul de butaşi altoiți Alicante „Tibuşel”. În această situație atât ginerele cât şi tata-socru nu au avut nicio îndoială că denumirea ştiințifică a altoiului ar putea fi alta decât aceea „ştiută” de ei. În realitate, soiul de sorginte spaniolă, poartă denumirea de *Alicante Bouchet*, el fiind testat în podgorie fără a da rezultatele din țara de origine. Cele două întâmplări hazlii rezultate ca urmare a comicului de limbaj nu pot însă umbri efortul real spre modernizare a unor buni practicieni posesori ai unei instrucții şcolare limitate. Soiul autohton Cadarcă şi excelentul vin şiler de Miniş rămân însă două argumente solide ale profesionalismului viticultorilor locali recunoscut în țară şi în străinătate.

Informatori: Rusanda Mitru
Sarvici Viorel

LA CIMITIR

La marginea satului, dar aproape de sufletele noastre, sălăşluiesc de sute de ani cei care ne veghează în tăcere: părinții, bunicii, frații, prietenii, vecinii, cunoscuții. Unii au plecat de mult timp, alții mai de curând, dar toți

merită respectul nostru al trăitorilor, care le purtăm o memorie veşnică. Îi invocăm adeseori în gândurile, în visele şi în dialogurile noastre cotidiene, pentru a ne sfătui, pentru a ne ajuta în momente critice sau pur şi simplu pentru a-i pomeni în ocazii aniversare, când îi dorim alături de noi.

Cimitirul ortodox

Ei ne reactualizează periodic dictonul latinesc: „memento mori”, care ne aduce aminte că şi noi suntem muritori, că trebuie să ne întărim credința în Dumnezeu, că trebuie să ne iubim mai mult în viața pământească, că trebuie să fim mai smeriți şi mai apropiați de semenii noştri şi de cele Sfinte.

În lipsa dialogului real cu cei trecuți în neființă, noi le respectăm liniştea bine meritată de la locul de odihnă, după o viață mai lungă sau mai scurtă, aşa cum le-a hărăzit-o Dumnezeu. Prezența noastră alături de cei dragi în cimitirul satului este legată de sărbătorile Paştelui, ale Crăciunului, de aniversarea zilelor de naştere ale defuncților sau de participarea la alte înmormântări. Alături de aceste zile mai trebuie menționată şi Ziua Morților din calendarul catolic - 1 noiembrie - când credincioşii ortodocşi aprind şi ei lumânări şi duc flori la mormintele celor dragi.

Cimitirul satului Miniş îți atrage atenția încă de la început prin aspectul său îngrijit, cu toate că sunt multe morminte ale căror aparținători locuiesc departe sau au dispărut şi ei, odată cu trecerea anilor. Locul vechilor monumente funerare din lemn sau din gresie a fost luat de monumentele din marmură sau din mozaic drapat cu marmură. Alinierea perfectă a mormintelor şi spațiul egal ocupat de ele şi dintre ele, gruparea lor pe principii de rudenie şi pe clanuri ne sugerează perfect starea de egalitate

dintre defuncții între care, pe parcursul vieții, au fost diferențe foarte mari de toate felurile.

Din anul 1927, la inițiativa primăriei comunei, la poarta cimitirului a fost ridicată o construcție, pe care oamenii au numit-o „morgă”, care avea menirea să „găzduiască” până la înmormântare pe cei foarte săraci ce nu aveau locuință sau pe cei care s-au sinucis şi urmau a fi autopsiați. Lângă morgă a fost postat mai târziu un clopot, care vestea intrarea mortului în cimitir şi semnaliza, concomitent, momentul crâsnicului, care trăgea clopotele mari din turnul bisericii. Din nefericire, vechiul clopot al cimitirului, ce a fost folosit cu multă vreme înainte, ca vestitor al lucrărilor în vii, a fost furat fără a mai putea fi recuperat.

Cimitirul catolic

Cimitirul cultului ortodox din Miniş este flancat de către cimitirul micii comunități catolice a satului, care numără câteva zeci de morminte. În decursul timpurilor, cultul catolic a fost practicat de către etnicii de origine maghiară sau germană, care au trăit într-o armonie deplină cu populația românească majoritară. Aceştia au fost şi au rămas sub patronajul spiritual al parohiei romano-catolice din Ghioroc, sub administrația căreia se află şi cimitirul. Gardul viu despărțitor dintre cele două cimitire separă în mod artificial şi nedrept destine comune şi prietenii de o viață ale unor oameni care au muncit, s-au distrat şi au suferit împreună. Din fericire, aceste gard nu există în sufletele urmaşilor, care, indiferent de cultul căruia îi aparțin, îşi

vizitează frecvent prietenii, vecinii, cunoscuții la locul de veci, participă la parastase şi înmormântări ca adevărați creştini.

Cele mai importante manifestări din cimitir sunt cu siguranță cele din preajma şi din timpul sărbătorilor de Paşti, când întreg perimetrul îşi schimbă aspectul vetust şi neîngrijit cu unul primăvăratec, pastelat şi ordonat. „Schimbarea la față” este rezultatul muncii depuse de către familiile defuncților cu cîteva săptămâni înainte, există chiar o competiție surdă pentru primenirea locurilor de veci: se sapă mormintele, se pun flori, se curăță crucile, se pun monumente funerare noi. În general, preparativele pentru Paştele morților în cimitir se încheie în Joia Mare, atunci când, la venirea serii, sunt aprinse lumânări la căpătâiul defuncților într-o solemnitate şi o comuniune de un farmec aparte. Lumânările licăresc în misterul absolut al nopții, lumina lor urmăreşte stăruitor şi obsedant pe cei veniți să le aprindă, care, în drumul lor spre ieşirea din cimitir, mai întorc o dată capul spre cei dragi, având certitudinea legăturii tainice cu aceştia, care se repetă miraculos doar în acea seară tainică, în fiecare an.

Momentul de vârf al prezenței numerice a credincioşilor în cimitir îl reprezintă a doua zi de Paşti, care a avut la Miniş un anumit ritual, tipic, care, din nefericire, a rămas trunchiat în zilele noastre şi de care îşi mai aduc aminte doar oamenii în vârstă ai satului. Preparativele pentru ieşirea la cimitir se făceau chiar din prima zi a Paştelui, când femeile pregăteau hainele de sărbătoare, aflate până atunci la păstrare, în lăzi de zestre sau în dulapuri; în paralel, era pregătit „coşul ritual” din care nu lipseau cozonacul, plăcintele şi ouăle roşii, pregătite încă din Joia Mare. Bărbații aveau grijă să scoată din pivniță vinul şi țuica de cea mai bună calitate, pe care o ambalau în ații şi în sticle din cele mai interesante şi atractive, care erau aşezate la rândul lor în coş, alături de celelalte produse. Este de remarcat că exista o atenție deosebită în privința formei şi aspectului coşului şi al ştergarului, de obicei cusut artizanal, cu care se acoperea acesta. În cele mai multe familii, coşul avea doar această utilitate şi, de aceea, el poate fi denumit coş ritual, fiind păstrat cu mare grijă în cămară sau în „camera de chilin”.

În dimineața Paştelui morților, oamenii mergeau la Liturghie, care era mai scurtă ca de obicei, după care se ieşea cu prapurii la câmp, pentru a se sfinții holdele. Ritualul sfințirii holdelor se făcea de obicei în preajma cimitirului, în locul numit „La livezi”, apoi se mergea la cimitir, unde era sfințită crucea din capătul acestuia. După acest moment, preotul paroh sfințea coşurile, aliniate din timp de către credincioşi pe aleea centrală a cimitirului; la sfârşitul acestei ceremonii, toți cei prezenți se îndreptau spre locurile de veci ale familiei unde se putea începe pomana morților. Cei care doreau să facă o slujbă specială la mormânt, amânau acest moment până când se oficia slujba preotului însoțit de către coriştii bisericii. „Beneficiarii” pomenii au

fost dintotdeauna copiii şi săracii, dar şi cunoştințele şi prietenii. Mai exista o categorie aparte care a proliferat, la un moment dat şi a întinat ideea creştină de pomană: țiganii veniți în special din Covăsânț, dar şi din alte părți. Din fericire, acest fenomen a dispărut în zilele noastre, ca urmare a emancipării societății contemporane.

Cu ocazia Paştelui morților, cimitirul a fost şi a rămas un loc de socializare, de reîntâlnire între cunoştințe şi prieteni, de depănare de amintiri despre cei morți, dar şi de reactualizare a statutului celor vii. În emoția şi freamătul reîntâlnirilor se întâmpla uneori ca unii dintre cei prezenți să întreacă măsura licorilor bahice, creându-se situații hilare, unele chiar cu tentă comică. Era chiar o competiție tăcută în care, în mod paradoxal, nimeni nu dorea să câştige, dar exista întotdeauna un învingător; el nu era încununat cu lauri, dar se păstra în memoria negativă a comunității: cel ce rămânea ultimul, în imposibilitatea de a părăsi cimitirul, cel ce era nominalizat, în derâdere, pentru un an de zile - „stegarul” sau purtătorul de steag. „Campionul” se întâmpla să-şi repete adeseori performanța şi în anul următor „competiția” eroda concurenții care dacă perseverau, deveneau din locatari pentru o noapte, locatari pentru vecie ai cimitirului.

După a doua zi de Paşti, liniştea revine în cimitirul satului, oamenii se întorc la ocupațiile lor cotidiene, dar păstrează o legătură discretă cu acesta. Există însă şi un obicei care trădează o puternică trăsătură de caracter: construirea de monumente funerare înainte de moarte, situație frecvent întâlnită în cimitirul satului nostru. Pregătirea locului de veci în timpul vieții poate avea şi alte explicații, legate de iubirea exagerată față de propria persoană, teama de lipsa de preocupare în acest sens a urmaşilor, dar şi sfidarea morții ca fapt în sine. În spijinul ultimei supoziții se poate aduce mărturia unui epitaf ce se regaseşte pe monumentul funerar al lui Ardelean Petru- „Tuțu lu’ Matei”. Defunctul a fost autodidact, a cochetat la nivelul curiozității țărăneşti şi poate chiar mai sus, cu muzica (vioara), cu poezia şi cu studiul limbilor străine. Marea majoritate a timpului şi-o petrecea în grădina casei, fiind un foarte iscusit horticultor. El a avut inspirația şi voința să-şi facă propriul epitaf pe care urmaşii l-au pus pe cruce, la dorința sa:

„Nu credeam că voi putea
Să-nvăț să mor vreodată,
Dar dacă tot se va întâmpla
Să le las pe toate baltă,
Trecând în lumea de apoi,
Mai am eu o dorință:
Cu oricare dintre voi,
Fac schimb de locuință!”

Epitaful diferă total de cele existente în cimitir, el nu are tragismul şi fatalitatea lor, nu este melodramatic, este paşnic şi senin, are o doză de egoism şăgalnic, care sugerează o nouă viziune asupra morții. Fie că l-a compus, fie că l-a adaptat, fie că l-a luat de undeva, „posesorul locuinței noi”, Pătru lu’ Matei, lasă posterității o mentalitate diferită despre sfârşitul vieții, ce validează spiritul său nonconformist arhicunoscut de către sătenii care îl catalogau ca un „om sucit”.

Cimitirul satului Miniş confirmă, prin organizarea şi aspectul său, existența unui intens cult al morților, păstrat şi transmis din generație în generație, ca una din valorile moral - creştine definitorii la nivel familial. Creşterea diponibilităților materiale ale urmaşilor a dat naştere unei competiții benefice care a schimbat fața locurilor de veci prin montarea de monumente funerare tot mai fastuoase. Cu siguranță că s-a creat în acest mod o nouă mentalitate care măsoară respectul față de cei morți prin fala şi opulența monumentelor funerare ridicate de către cei vii, dar, cu toate acestea, va dăinui peste vremi ceea ce nu se vede explicit: ceea ce rămâne despre ei în sufletele şi în memoria celor care-i vizitează an de an.

CRIZA

Criza economică din anii 1929-1953 a fost resimțită din plin de către întreaga societate românească, toate domeniile de activitate au fost afectate, îndeosebi industria, băncile, transporturile şi agricultura. Viața tihnită şi aşezată a țăranilor viticultori şi agricultori din podgoria Aradului nu a fost nici ea ocolită de flagelul economic mondial. Prețul vinului, al strugurilor, al vițelor altoite şi al cerealelor a scăzut vertiginos, sub cheltuielile de producție. Cei mai mulți țărani din Miniş au rămas cu vinul şi cu vițele altoite în stoc, fără a le putea desface pe piețele tradiționale sau în alte locuri. Pentru a-şi acoperi cheltuielile făcute pentru cultivarea viilor şi a arabilului de la şes, mulți minişeni au contractat împrumuturi la bănci, pe care le-au garantat cu ipoteci pe pământ sau chiar pe casa de locuit. Speranța depăşirii grabnice a crizei a fost însă deşartă, astfel că, în anul 1932, mai multe familii au fost în situația de a-şi pierde averea prin neplata în termen a împrumuturilor. Salvarea a venit în ultimul moment, ca urmare a „Legii conversiunii datoriilor agricole”, promovată de către guvernul condus de savantul Nicolae Iorga. Vestea inițiativei legislative şi a intrării în vigoare a legii a creat o mare uşurare şi o bucurie imensă printre cei care-si pierduseră orice speranță de a-şi menține agoniseala de-o viață. Într-o situație similară se afla familia țăranului Şirian Vasile- „Ciurlică”- care, la aflarea veştii salvatoare, a ieşit în stradă manifestându-şi entuziasmul şi scandând cât îl țineau plămânii: „Să

trăiască Argetoianu că iel ni-o tăiat năcazu'!". Baci Vasile- „Ciurlică", țăran luminat, fără prea multă şcoală, ştia că ministrul finanțelor era Constantin Argetoianu şi-i atribuia rolul de izbăvitor al său şi al celor aflați în siuație similară. Criza a mai durat încă doi ani, dar, în viticultură s-a prelungit până în anul 1937, astfel că localnicii au continuat să lupte cu greutățile vieții fără însă a mai recurge la împrumuturi bancare.

Pronunțarea cuvintelor "bancă" şi „împrumut" crea panică şi frisoane, un disconfort pe care-l puteai înțelege doar dacă erai martor la aceste episoade. Cei puțini la număr care ar mai fi avut curajul să facă împrumuturi la bănci erau într-o situație imposibilă, deoarece nu-şi găseau giranți. Teama de faliment era prezentă şi apăsătoare în toate familiile, genera discuții şi suspiciuni între soți şi soții, se separau averi şi familii „pentru a nu feleli şi a nu brancota", adică pentru a nu gira şi a nu pierde avutul.

Revenirea la confort economic şi linişte după anul 1937 a fost de scurtă durată, norii negri ai războiului ce se adunau la orizont prevesteau vremuri şi mai grele pentru oamenii satului Miniş.

Informatori: Brădean Maria
Valea Emilia

LA COLINDĂ

Sărbătorile de iarnă erau aşteptate cu nerăbdare şi mare interes de către toți locuitorii satului şi mai ales de către copii şi tineri aflați în vacanța şcolară. Satul prindea viață, se anima de chiote, de râsete şi voie bună, care se prelungeau până târziu, în noapte. După Sfântul Nicolae, bătrânii şi adulții îndăluiau „Sănvăsiriul" (jocul de cărți), însoțit întotdeauna de câte un pahar cu vin, iar tinerii făceau repetiții ale colindelor pentru Ajunul Crăciunului şi zilele ce urmau. În această perioadă, în multe familii se ținea un post sever, astfel că şi tăiatul porcului era amânat până la Ignat. Femeile şi fetele de măritat pregăteau din timp cozonaci şi plăcinte care de care mai gustoase şi mai alese, dar, nu lipsea din nicio casă tradiționala „coardă ca mâneca la şubă", cu nucă şi cu mac.

În dimineața zilei de Ajun, pizărăii, în general copii până la zece ani, erau primiți cu nuci, mere şi cozonaci pe care le vârau în straița din spate după ce strigau din răsputeri în curtea gazdei: „Neața lu' Ajun, sara lu' Crăciun!". Adeseori aceştia erau însoțiți de către un bunic mai sprinten, care îi păzea de câini şi de alte rele şi care, la rândul său, era cinstit cu câte un pahar cu vin sau cu țuică. Festivitățile primei părți a zilei de Ajun de Crăciun

se încheiau pe la orele 10-11 şi se reluau seara, când tinerii şi adulții porneau cu colinda din casă în casă, cutreierând toate stăzile satului.

Corul bisericesc din Miniş- 1912- dirijor: Traian Fridrich

Corul bisericesc, constituit încă din secolul al XIX-lea, îşi prezenta cu rigurozitate repertoriul moştenit şi dezvoltat din vechime, pe un traseu bine stabilit, ce începea la casa parohială şi se încheia târziu, spre dimineață, atunci când erau atinse toate „țintele stabilite”.

Colidătorii

Tinerii, grupați pe categorii de vârstă şi prietenii, urmau trasee încrucişate, fiind într-o continuă concurență de a aduna cât mai mulți bani prin vizitarea a cât mai multe familii, îndeosebi a celor cunoscute pentru darea lor de mână.

Exista şi o categorie a tinerilor liceeni, studenți şi alți colegi de generație, care se deghizau cu măşti şi haine ponosite, cunoscuți sub numele de „urâți”, care colindau în acest mod, spre deliciul sătenilor ce îi aşteptau cu mare interes. Deşi se ştia foarte bine că mascații sunt tineri ai satului, întotdeauna momentul magic al serii de Crăciun trezea în oameni un sentiment ciudat cu privire la colindători exotici, un amestec de teamă, curiozitate şi bucurie.

Familiile fetelor de măritat reprezentau obiectivele prioritare ale colindătorilor mascați, loc în care se făceau pregătiri intense, cu participarea largă a vecinilor şi a rudelor apropiate. Colindarea acestor familii aveau o valoare simbol, de bun augur pentru viitorul tinerei, de fală şi mândrie pentru părinți şi cei apropiați. Cu prilejul unei colinde la casa părinților tinerei Doina de pe Strada Principală, bunica Marta îi îndeamnă pe „mascați”: „Cântați, cântați tare, că vă dau sirop cu sifon”. Din grupul celor care însoțeau mascații, fără a fi deghizat, tânărul Lică îi dă replica cu promptitudine: „Io, păntru sirop cu sifon, nu încord basul!”. Pentru moment colindul a încetat şi toți cei prezenți au izbucnit în hohote de râs, mai puțin nană Marta, care n-a observat că de fapt copiii au devenit adulți, care pot bea şi un pahar cu vin.

Pe parcursul serilor de mers cu colinda trebuia să fii foarte cumpătat şi grijuliu, pentru că amestecul, chiar şi în cantități mici, a vinului, putea să-ți fie fatal. Acest amănunt deosebit de important nu a fost luat în considerare de către Petrică Ardelean, purtător de porecle de siuație: „Crăciun”. Deghizat în țigancă, cernit şi rujat, Petrică a depăşit măsura în privința paharelor de vin consumate, astfel că, ajungând acasă spre dimineată, a uitat să se spele, culcându-se pe aşternuturile albe, schimbate de curând de mama sa. Prima zi de Crăciun nu a fost prea fericită în casa familiei „Crăciun”, unde nana Anuța a trebuit să schimbe chilimurile actorului de ocazie care a uitat să se demachieze. Supărarea a trecut însă repede, deoarece tradiția impunea ca, de Sfintele Sărbători, oamenii să fie buni, înțelegători şi concilianți.

La fel ca şi în alte ocazii deosebite, întâmplările, peripețiile şi faptele amuzante petrecute cu prilejul colindelor erau fireşti, erau aşteptate, gustate şi comentate mult timp după aceea.

Informatori: Dragoş Ionel
Vancu Gheorghe

BALLURILE

Viața particulară, liniştită şi tihnită a podgorenilor şi a locuitorilor din satele de câmpie din apropiere prindea viață, se anima, atunci când se organizau balluri de Crăciun, de Paşte, de culesul strugurilor etc. Data acestor evenimente era cunoscută din timp, se meditiza prin afişe desenate special cu cretă colorată de către feciorii cu talent în arta grafică, întotdeauna se specifica locația, care era de obicei căminul cultural, precum şi formația muzicală care era angajată. Feciorii satului se ocupau cu „căpărirea benzii" urmând să-şi recupereze avansul bănesc şi să completeze suma convenită din încasările făcute de la participanți pe bază de bilete. De cele mai multe ori, la ballurile din Podgorie sau din satele înconjurătoare cânta formația lui Traian Lăutaşul- „Stângaciul" din Cuvin, dar, mai rar, erau invitate şi formațiile lui Vâtca din Sâmbăteni sau a lui Chichireaua din Păuliş.

Formația „Traian Stângaciul" din Cuvin

Ballurile constituiau pentru tineri prilej de a se cunoaşte şi de a întemeia eventuale căsătorii. Fetele erau însoțite întotdeauna de mame şi chiar de bunici care le urmăreau toate mişcările, toate gesturile, de câte ori şi cu cine au dansat etc. Aparținătorii şi ceilalți oaspeți care nu dansau stăteau pe scaune la marginea sălii de joc, discutau, înregistrau, iar a doua zi, chiar şi în zilele următoare dezbăteau evenimentul cu lux de amănunte. Mai întotdeauna cu aceste ocazii aveau loc bătăi, reglări de conturi între feciorii

din sat sau, cel mai adesea, între aceştia şi tinerii veniţi din satele învecinate „să le fure fetele”. Pe afară sau prin sălile alăturate celei de joc, se mai consuma vin şi bere, pentru a întreţine veselia şi curajul tinerilor mai puţin îndrăzneţi la dans şi joc.

În grupuri mai mari sau mai mic,i feciorii satului participau cu invitaţie sau din proprie iniţiativă la ballurile din satele vecine. În timpul acestor adevărate expediţii, s-au petrecut întâmplări memorabile ce merită a fi povestite. O asemenea întâmplare s-a petrecut la Sâmbăteni, la căminul cultural, la sfârşitul ballului, când minişenii trebuiau să plece acasă istoviţi de joc şi de ... băutură; au aşteptat până-n ultimul moment sosirea tramvaiului de ora 5 dimineaţa în căminul aflat în proximitatea staţiei „motorului”, considerând că-l puteau prinde în fugă în momentul sosirii sale în staţie. Lucrurile au luat însă o turnură neaşteptată, desprinsă parcă dintr-o comedie: tânărul Covaci Gheorghe- „Guci”-, uşor turmentat, ajuns primul la ieşire nu reuşea să treacă nicidecum de uşa căminului având în mâini un toc de vioară. Încercările repetate ale tânărului de a trece tocul de-a latul uşii, şi nu de-a lungul, cum era firesc, au dat greş, s-a creat o busculadă, iar minişenii au rămas privind în gol în urma tramvaiului. Tinerii au trecut peste supărarea de moment, dar n-au putut da uitării stângăcia stimulată bahic, incapacitatea prietenului lor de a aprecia distanţele , acesta ramânâmd astfel de poveste.

O altă întâmplare haioasă s-a petrecut cu prilejul unui bal ce a avut loc la Păuliş, într-o toamnă, la culesul viilor, de sureci. Minişenii veniţi la bal se simţeau foarte bine între ei, dansau, povesteau, glumeau cu prietenii, cunoştinţele şi neamurile lor; muzica era deosebit de variată, dată fiind participarea la eveniment şi a tinerilor maghiari şi mai ales a germanilor din Păulişul Nou. Jocul de doi, sărba, ceardaşul, valsul şi polca se succedau cu repeziciune, cu participarea entuziastă, mai mult sau mai puţin competentă a tuturor participanţilor. În această atmosferă electrizantă, tânărul Şteau Gheorghe- „Truicu’ ”- se aventurează într-o polcă, cu o jupănească mai înaltă decât el cu un cap, cu sâni proeminenţi şi deosebit de plinuţă. Disproporţia fizică şi dansul săltăreţ au creat probleme serioase tânărului cavaler, care a fost pur şi simplu „biciuit” peste obraji de sânii „graţioasei” sale partenere. Sfârşitul polcii l-a găsit pe Giţă într-o stare totală de confuzie, uitând să-şi conducă partenera şi croindu-şi cu greutate drumul spre ortacii de distracţie, amuzaţi copios de cele văzute.

Farsele, glumele şi situaţiile comice petrecute în timpul ballurilor erau fireşti, făceau parte din regia acestora, ele fiind aşteptate, urmărite şi mediatizate multă vreme după aceea.

Informator: Ciorogar Gheorghe

ULIȚA VENINOASĂ

În urmă cu peste două sute cincizeci de ani, odată cu consolidarea regimului austriac în Transilvania, s-au sistematizat satele şi s-au făcut primele conscripții (recensăminte). Localitatea Miniş a fost mutată din zona de deal pe actualul habitat, trasându-se parcele pentru fiecare gospodărie, cât şi străzi drepte, de-o parte şi de alta a Străzii Principale ce face legătura cu satele vecine. Fiecare stradă din cele optsprezece, menționate într-o hartă din anul 1858, avea o denumire cu o semnificație aparte între săteni. Odată cu trecerea timpului, minişenii au uitat denumirea străzilor, datorită, în principal, lipsei de preocupare a primăriei locale de a pune tăblițe indicatoare şi de a elibera acte oficiale, în care să fie menționată denumirea străzii alături de numărul de casă. Din vechile denumiri ale străzilor s-au mai păstrat astăzi doar Strada Principală, Ulița „Curții”, Ulița „Între garduri”, Ulița „Valea Bisericii”. Pierderea identității străzilor a constituit în mod cert şi începutul unui proces de înstrăinare a oamenilor față de satul natal populat treptat de către alogeni (vinituri). Într-o discuție de documentare purtată cu baci Gheorghe Dragalina, descendent dintr-o familie veche a satului, acesta mi-a spus că strada pe care locuia şi el este „Strada veninoasă”. Văzând nedumerirea mea, mi-a dat o explicație metaforică ce ținea de poreclele unora dintre locuitorii ei care cuprindeau vietăți puțin agreate de om: „Huliu”, „Pățoc”, „Vipera”, „Şarpele”, „Joavina”. Am rămas uimit de inventivitatea acestui om aflat în ultimele zile de viață, cel care se autointitula „Giorgiu–Giorgiolaş din satul cu struguraşi”, care mai avea încă simțul umorului de a acoperi un minus administrativ cu o glumă.

Poreclele au rămas, oamenii satului au dispărut treptat iar străzile mai aşteaptă plăcile indicatoare pentru a-şi reprimi identitatea.

Informator: Dragalina Gheorghe „Joavina”

LA SĂNIUŞ

În urmă cu o sută de ani, scurgerea timpului şi evenimentele ce aveau loc în cadrul închis al satului erau percepute şi petrecute într-un mod cu totul diferit față de epoca zilelor noastre. Traiul simplu, liniştit şi aşezat, fără mari pretenții dar îndestulat, constituia elementul de legătură, factorul mobilizator, ce-i aduna pe oameni în diferite ocazii pentru a petrece împreună. O situație de acest fel, mult aşteptată de către copii, tineri dar şi de către adulți, era venirea iernii, când muncile din deal şi din câmp încetau, fiind astfel loc şi

pentru relaxare şi distracţie. În acea perioadă era foarte solicitată pârtia pentru sănii, hâţuri şi ...pălănci, situată în imediata apropiere a satului, în locul numit „La teleangă”, deoarece acolo se afla clopotul cu care se transmiteau semnalele începerii şi încetării muncii în vii. Cele patru anotimpuri erau clar delimitate în acei ani, astfel că zăpada se păstra câte trei luni, spre bucuria tuturor celor doritori de mişcare şi aer proaspăt.

Voia bună se răspândea zgomotos din acel loc asupra întregului sat, în liniştea profundă a iernii, frenezia şi veselia erau de-a dreptul molipsitoare, de la copii până la familii căsătorite care mergeau sau veneau de la săniuş. Această atmosferă deosebită nu putea să nu-şi pună amprenta şi asupra familiei Curticeanu ce locuia peste vale, în imediata apropiere a pârtiei. Veniturile modeste nu-i permiteau tatălui să le cumpere încălţăminte adecvată de iarnă tuturor copiilor, astfel că ei mergeau la sanie cu rândul. Părintele suferea şi el la rândul său văzându-şi copiii rămaşi acasă supărați pentru că nu pot merge la săniuş. El le-a propus o soluție de avarie: să le facă paci, o încălţăminte mai ieftină, din pânză, neadecvată zăpezii, dar care le permitea să meargă pentru perioade scurte pe afară. Propunerea a fost însă respinsă imediat de către copii, care i-au propus tatălui să le facă un hâţ, adică o sanie mai mare cu care puteau merge mai multe persoane şi cu care se cărau lemne din pădure. Curticeanu a rămas şi mai surprins şi total debusolat de propunerea copiilor, pe care mai apoi a făcut-o publică, spre deliciul unor vecini care nu înţelegeau drama acelor copii: „La Lesuţ al meu nu-i trăbuie paci, îi trăbuie hâţ!” (n.n. Lesuţ – unul dintre copii).

Copiii familiei, cu o minte mai speculativă şi cu simţ practic dezvoltat, au preferat să li se promită o sanie în locul unor pantofi de slabă calitate. Ei doreau să meargă în continuare cu rândul la săniuş, dar să aibă un hâţ şi pentru distracţie, şi pentru căratul lemnelor din pădure. Întâmplarea în sine reprezintă o dovadă a maturizării precoce a copiilor puşi în situații complexe, în viața cotidiană nu întotdeauna fericită.

CUGLELE

Prin anii 60’ s-a deschis în curtea birtului din Miniş, în spatele casei Neumann, o popicărie; inițiativa acestei investiții a avut-o preşedintele Cooperativei de consum din Ghioroc, Valea Gheorghe care dorea în acest fel să sporească veniturile bufetului şi să dinamizeze viața comunității, intrată într-un declin vizibil. În foarte scurt timp popicăria a devenit un loc de petrecere a timpului liber şi a sărbătorilor nu numai pentru bărbații din Miniş, ci şi pentru cei din localitățile învecinate.

De foarte multe ori, jocul se prelungea până târziu în noapte, spre supărarea familiei Bobâlnă Vasile, care nu se putea odihni din cauza zgomotului persistent făcut de bile şi de popicele doborâte. Cele mai aprige dispute aveau loc în zilele de duminică după-masă, când se juca de obicei pe echipe (crics partie), în restul zilelor se juca de obicei individual. Evidența popicelor doborâte era ținută cu strictețe, pe o tăbliță fixată în peretele din preajma liniei de lansare, pe care se scria cu cretă.

Întotdeauna exista o miză bănească, pe care o colecta unul dintre competitori de la toți participanții la joc; cel care dobora cele mai multe popice lua întreg potul, din care mai omenea cu câte un pahar de băutură prietenii şi cunoscuții. De asemenea, la finalul fiecărei partide era plătit ridicătorul, rol care a fost îndeplinit cu profesionalism şi răspundere de către baci Pişta lu' Lanea. Pentru copiii care asistau la joc era o mare bucurie atunci când lipsea ridicătorul, pentru că astfel se ivea ocazia de a câştiga câțiva lei pentu bomboane sau pişingher. Ridicătorul nu avea însă o viață foarte uşoară pentru că adeseori bila sărea peste margine (mandlă), şi era lovit peste picioare sau chiar peste mâini.

Era un adevărat deliciu să asişti la dialogurile ce se înfiripau între pariori sau între aceştia şi competitori. Dintre pariorii cei mai abili s-a distins Tătar Gheorghe (Boşcă) şi Topor Traian (Piperu), iar la categoria jucători pasionați s-au detaşat Andraş Gheorghe, Șeran Gheorghe, Barc Mitru, Curuț Gheorghe şi Bobâlnă Vasile.

Pariorii mizau pe popice doborâte sau pe bila care se strecura printre ele, cea mai folosită formulă fiind: „lemn sau gaură, cinci lei!". Mucaliții aflați pe margine sau chiar adversarii celui care lansa bila strigau adeseori la intimidare: „Pă ge lături, că-i mai larg!". Brădean Traian, unul dintre personajele pitoreşti ale satului, nu scăpa niciodată ocazia să-l încurajeze pe ortacul său de generație, Andraş Gheorghe- „Chimu"- cu îndemnul numai de el ştiut şi tradus: „Noa o dată Bosnea! U pra iedăina!". Poli baci, un alt personaj nelipsit de la jocurile de popice, originar din Barațca, era tachinat mereu de către competitori şi de spectatori pentru faptul că, în momentul lansării bilei, scotea limba, după care, o petrecea într-un start lansat până la jumătatea pistei. Nici el nu rămânea însă dator: când adversarii îşi lansau prima bilă, îi îndemna cu expresia licențioasă: „Bela-i rotundă, puiule dragă, noa dă pe . do!". Jocul se desfăşura într-o veselie şi armonie totală, fiind stropit din plin cu monopol, rom sau cu bere. Pe lângă competitorii de la cugle se mai lipeau adeseori la mesele din şopron şi cei care jucau poker sau farbă. La bazinul de apă din ciment aflat în spatele birtului, copiii jucau şi ei pixa pe 5, 10, 15 sau 25 de bani, cei mai favorizați fiind cei cu palma mai mare, care câştigau mai mult.

Uneori activitatea la popicărie se derula non-stop, deoarece peste ziuă, copiii mai exersau şi ei atunci când adulții abandonau jocul târziu în noapte, fără a preda birtăşiței bilele şi popicele.

Jocul de cugle de la Miniş a fost un amestec nedelimitat, ca proporție între sport şi viciu, cu un rol considerabil în socializarea, după posibilitățile timpului, a bărbaților, tinerilor şi copiilor, privați de alte oportunități de petrecere a timpului liber.

LEGIONARII

Legiunea Arhanghelul Mihail şi-a găsit adepți şi în comuna Miniş, unde tinerii participanți la viața cuibului erau organizați şi conduşi în toate activitățile specifice de către preotul – paroh Vancea Nicolae şi de către țăranul fruntaş Peti Ion – „Ciulu”. Şedințele de cuib se țineau fie în casa lui Casap Vasile „Galina”, fie în casa de pe Strada Principală a lui Crâsnic Traian „Coriță”. Exercițiile fizice şi instrucția militară se executau la arena de fotbal sau chiar pe Strada Principală, pe porțiunea dintre birt şi primărie cu participarea şi a unor legionari din localitățile apropiate. De cele mai multe ori, exercițiile şi marşurile desfăşurate duminica dimineața erau acompaniate de către fanfara satului şi întotdeauna ele se încheiau la biserică, unde legionarii participau la liturghie primind împărtăşania “camaradului” – preot. Mişcarea legionară de la Miniş, ca şi cea din alte localități rurale ale țării, n-a avut fundamente ideologice, ea a fost percepută mai mult ca o modă, ca un gest de nonconformism al tinerilor neînregimentați în partidele istorice şi nicidecum ca o mişcare de regenerare națională. Dovada acestei observații o găsim în comportamentul şi dialogurile purtate între oamenii acelor vremi cu privire la Legiune aflată în vogă în acele zile. Un exemplu de acest fel a fost acela al țăranului Căsap Adam – „Rachila”, care nu scăpa prilejul, ori de câte ori se întâlnea cu rude, prieteni şi cunoscuți, să-şi laude fiul pentru opțiunea politică făcută recent: „ Şi Nonu meu îi ligunar! Şi Nonu meu!”. Repetiția venea de la un defect de dicție, dar mai ales de la fala şi mândria omului simplu, extrem de mulțumit de odraslă, că este „în rândul oamenilor de viitor”.

O altă întâmplare cu conotație comică, dar care grăieşte de la sine, s-a petrecut în timpul rebeliunii legionare, chiar la începutul ei, când membrii cuibului din Miniş, echipați în cămăşi verzi, au cutreierat străzile comunei la miezul nopții (21 ian. 1941) cu steagul verde în frunte scandând „ Horia şi Sima!”. Sătenii s-au trezit buimăciți la acea oră târzie din noapte, neştiind ce se întâmplă, după cum se dovedea că nici gălăgioşii manifestanți nu prea erau lămuriți de ceea ce se petrecea „la centru”, din moment ce nu cunoşteau

numele conducătorului legiunii. Gafa săvârşită de către legionarii satului n-a scăpat sătenilor cititori de presă şi pasionați ascultători ai radioului, care au taxat ignoranța şi fanfaronada lor cu orice prilej. Din nefericire, lipsa de informare şi fala prostească nu te absolvă de responsabilitate; acțiuni de cele mai multe ori naive, inocente şi nonviolente ale legionarilor minişeni au fost pedepsite cu ani grei de închisoare atât de către regimul antonescian, cât şi de către cel comunist.

Informatori: Vancu Gheorghe
Valea Emilia

SEPTEMBRIE 1944

La mijlocul lunii septembrie a anului 1944, locuitorii comunei Miniş erau preocupați cu strângerea recoltei din grădini şi din livezi şi se pregăteau intens pentru culesul viilor din deal, ocupație ce se derula de sute de ani după un ritual numai de ei ştiut şi respectat cu sfințenie din generație în generație. Bucuria strângerii recoltelor era cu atât mai mare cu cât se întărea în sufletele lor certitudinea că războiul i-a ocolit fără a le produce daune materiale, aşa cum s-a întâmplat în unele părți din țară. Optimismul minişenilor s-a dovedit însă a fi prematur, de aceea trupele horthyste din Divizia 6 Infanterie Rezervă şi Divizia 1 Blindată Budapesta au dezlănțuit o contraofensivă ce avea drept obiectiv strategic cucerirea defileului Mureşului. Oamenii au aflat despre evenimentele în curs de derulare de la refugiații din satele de la granița de vest ce se scurgeau în valuri, în căruțe sau chiar pe jos, în seara zilei de 13 septembrie. Ziua Sfintei Cruci venea cu amenințări groaznice, fără ca autoritățile, surprinse şi ele de acțiunea armată, să dea vreun avertisment sau instrucțiuni cu privire la ceea ce trebuia făcut în acest caz. Instinctiv, oamenii satului, grupați pe criterii de rudenie sau de vecinătate, şi-au părăsit casele, plecând spre Cladova sau spre Şoimoş, în pădure, eternul loc de refugiu al românilor din fața duşmanului, din cele mai vechi timpuri.

Plecarea din fața duşmanului nu mai suferea amânare, ea s-a făcut în pripă, nu înainte însă de a pune la adăpost puținele lucruri de valoare: perne, pături, cuverturi, dune, haine de sărbătoare. Cel mai adesea aceste obiecte erau camuflate în pivnițe, sub căzi şi bădănii, în speranța că inamicul şi hoții nu vor scotoci în acele locuri. În cele mai multe cazuri s-a dovedit însă că măsurile n-au fost suficient de sigure pentru a înşela abilitatea jefuitorilor.

La prima oră a dimineții zilei de 14 septembrie, a început exodul locuitorilor, astfel că până la miezul zilei au mai rămas la Miniş, pe ici, pe colo, femei şi bărbați în vârstă care au hotărât să păzească locuințele, păsările

şi puţinele animale de curte existente în gospodărie. Cei bătrâni mizau pe faptul că erau cunoscători ai limbii maghiare pe care au studiat-o la şcoală, crezând astfel că inamicul va fi mult mai tolerant cu ei, presupunere ce s-a dovedit a fi contrazisă total de derularea ulterioară a evenimentelor.

Locul de refugiu de la Cladova a fost cele două văi ale satului, Valea Mare şi Valea Mică, unde minişenii, dar şi refugiaţi din alte localităţi, şi-au improvizat colibe construite din bârne, crengi şi pături. Disconfortul vieţii de campanie era mult mai evident la copii şi femei şi mai puţin vizibil la bărbaţii care au avut grijă ca, pe lângă slănină, făină, zahăr sau alte alimente de bază, să pună şi câte un butoiaş cu ţuică sau cu vin, pe post de întăritor în acele momente grele. Prima noapte petrecută în pădure a fost deosebit de grea: copiii mici plângeau, femeile erau speriate iar bărbaţii îngrijoraţi de gloanţele tot mai multe ce şuierau prin preajmă în întunericul de nepătruns. Pe parcursul zilei de 15 septembrie au început să vină veşti proaste şi uneori contradictorii din Miniş şi din satele învecinate, ocupate de inamic.

Sarcina apărării defileului Mureşului în zona Păuliş – Miniş – Ghioroc – Cuvin au avut-o în principal Batalioanele 1 şi 2 ale Şcolii de subofiţeri de infanterie rezervă din Radna, grupaţi în „Detaşamentul Păuliş”, aflat sub comanda colonelului Alexandru Petrescu. Alături de aceştia au mai fost intercalate, pe aliniamentul Canalului Matcă dintre Păuliş şi Ghioroc, un pluton din Regimentul 96 infanterie şi un pluton din Regimentul 38 artilerie. În după-amiaza zilei de 14 septembrie Batalionul II a rezistat în zona podului de peste canal de la Păuliş, la şase atacuri ale horthyştilor, superiori atât din punct de vedere numeric cât şi al tehnicii de luptă. Fapte de adevărată bărbăţie şi patriotism au săvârşit ostaşii companiei a 6-a, care au luptat în imediata apropiere a podului, la şanţul antitanc, sub conducerea căpitanului Fătu Ion, căzut în luptă cu duşmanul în ziua de 15 septembrie. După atacul nereuşit de la Păuliş, inamicul şi-a concentrat forţele în flancul drept al frontului, în zona celui de-al doilea pod de peste şanţul antitanc, din apropierea Ghiorocului, care era apărat de către Batalionul 1 al Şcolii de subofiţeri din Radna. Supuşi unei presiuni foarte mari din partea unui inamic furibund, elevii au primit ordinul de repliere pe aliniamentul de la Miniş împreună cu plutonul din Regimentul 96 infanterie cu misiunea expresă de a apăra flancul drept, astfel încât inamicul să nu poată să pătrundă în spatele comandamentului ce se afla pe dealurile de la Păuliş. Poziţiile ocupate de către elevii Şcolii din Radna la Miniş şi pe dealurile de la Ghioroc şi până la Cuvin, aveau o importanţă strategică şi în ceea ce privea imobilizarea duşmanului, care dorea cu orice preţ să cucerească Valea Cladovei şi mai apoi să ajungă la Şoimoş, pe defileul Mureşului.

În zilele de 16 şi 17 septembrie, la Miniş şi în împrejurimi, au avut loc lupte hotărâtoare pentru ofensiva trupelor horthyste, care avea ca ţintă

relansarea războiului în zona de vest a țării. Memorabile au fost faptele de vitejie ale plutonului de elevi condus de către sublocotenentul Popescu Darius, „fiu al Doljului”, cum obişnuia să-şi spună, fără frică de moarte, apreciat şi iubit de către subordonații săi. Sublocotenentul a murit ca un erou într-o luptă inegală cu inamicul, în preajma bisericii de la Miniş, în seara zilei de 17 septembrie, nu înainte de a şopti gâtuit în căderea morții: „Nu vă lăsați, băieți!”. Moartea comandantului i-a mobilizat şi mai mult pe cei 45 de elevi care acoperind un front mult prea larg pentru capacitățile lui de luptă, au rezistat eroic până la 19 septembrie, când au sosit „tovarăşii ruşi”. Pe parcursul luptelor de la Miniş şi-au pierdut viața, alături de comandantul lor, alți 9 elevi – sergenți: Pudica Marin, Bleich Carol, Băbălău Alexandru, Jianu D. Scarlat, Selea Constantin, Lungulescu Constantin, Atanasiu Constantin, Dumitrescu Ioan şi Coandă Petre.

Îngrijorați de viața celor rămaşi acasă şi de posibilitatea distrugerii totale a gospodăriilor, unii dintre refugiații din pădurile Cladovei şi-au înfrânt frica, venind peste deal acasă, pentru a se informa. Trecerea acestora peste linia frontului s-a dovedit a fi foarte riscantă, ea s-a soldat cu patru victime: Brădean Nicolae, Căsap Ioța, Popa Ioan şi Ciavici Dida. După vizita făcută în sat, ei se întorceau spre Cladova când au fost surprinşi de către inamic, care i-a executat sub învinuirea de a fi secționat cablurile telefonice. Se pare că ei au fost denunțați ca făptaşi de către proprietarul maghiar al unei colne aflate în imediata apropiere a locului execuției, pe părăul de la coliba lui Ciobot.

În timpul „săptămânii sângeroase”, au fost ucişi în sat alți 8 locuitori în vârstă, rămaşi să-şi păzească gospodăriile: Covaci Ioan, Crâsnic Marta, Dehelean Maria, Miculiță Simion, Moş Nicolae, Peti Petru, Şteau Nicolae şi Rotar Ioan. Un caz aparte a fost acela al locuitorului Neamț Tănase care a fost sechestrat de către inamic, împreună cu boii şi carul, pentru a le căra bagajele şi muniția. El a dispărut fără ca familia să cunoască împrejurările morții sale. Horthyştii au procedat la fel şi în cazul ceangăilor din colonia de la marginea Ghiorocului, care au avut însă şansa de a se putea întoarce vii şi nevătămați. Faptul de a fi participat de voie, de nevoie, la evacuarea în grabă a inamicului a atras suspiciunea minişenilor după terminarea războiului care i-au acuzat voalat de colaborationism. Răspunsul ceangăilor la întrebările insistente şi acuzatoare ale proprietarului de vii din Miniş la care lucrau cu ziua – „De ce i-ați ajutat pe unguri?” – a fost – „Musai meri!”. Cu alte cuvinte nu au mers de bunăvoie, ci sub amenințarea armelor şi astfel armonia a luat locul suspiciunii între cele două etnii care coabitau de aproape şaizeci de ani.

Începând cu 19 septembrie, şi masiv în 20 septembrie, minişenii au revenit acasă din refugiul de o săptămână şi au constatat că războiul a lăsat urme adânci în peisajul arhitectonic tradițional. Biserica satului era incendiată, fără

posibilitatea de a mai putea fi frecventată în viitor, în aceeaşi situaţie era şi Şcoala Viticolă din Miniş, înfiinţată încă în anul 1881. Au mai suferit distrugeri parţiale sau totale casele locuitorilor: Ioţi Nicolae, Crâsnic Petru, Dragoş Nicolae, Brădean Petru şi Sârb Miron; a mai fost distrusă şi colna cetăţeanului Peti Ioan, din Dealul Curţii. Se pare că toate aceste edificii au fost ţinte secundare, vizate fiind în principal biserica şi Şcoala Viticolă, considerate de către horthyşti ca puncte de observaţie şi comandă ale trupelor române.

Pe toate ulițele satului mai puteai găsi din loc în loc muniţie şi tehnică de război abandonată de către inamicul în retragere grabnică. Se pare că resursele militare mobilizate de către horthyşti au fost foarte mari, din moment ce, după acţiunea de curăţire a terenului efectuată de către Batalionul 2, au mai rămas carabine, mitraliere, branduri, gloanţe, grenade, etc., care constituiau un potenţial pericol pentru săteni.

Curentul electric era întrerupt, multe fântâni erau poluate, fiind imposibil de folosit; cadavrele sodaţilor inamici erau despuiate şi intrate în putrefacţie, existând pericolul izbucnirii de epidemii, mai multe case şi colne au fost jefuite de către inamic dar şi de către unii dintre localnicii care au rămas sau au revenit în sat pentru „a-şi păzi averea” – aceasta era realitatea crudă a acelor zile din luna septembrie a anului 1944 la Miniş. Peste toate aceste nenorociri s-a suprapus însă un rău cu mult mai mare: venirea trupelor ruseşti de ocupaţie, cu toate consecinţele negative ce au decurs din aceasta. Ruşii s-au aprovizionat din casele, cămările şi pivniţele minişenilor ca de la ei de acasă, folosind împotriva sătenilor adeseori şi arma, pentru a fi mai convingători în ceea ce doreau să-şi însuşească. O mare problemă o constituie cazarea soldaţilor şi ofiţerilor ruşi aflaţi în trecere spre frontul de vest, în fiecare seară primăria repartiza prin intermediul pazei satului câte unu sau mai mulţi ruşi pentru a dormi, la fiecare casă, în funcţie de mărimea ei, membrii familiei fiind obligaţi, de cele mai multe ori, să doarmă îngrămădiţi într-o singură cameră. Adeseori femeile tinere dormeau prin podurile caselor, travestite în haine ponosite de către mamele şi bunicile lor. Oaspeţii nepoftiţi erau de foarte multe ori în stare de ebrietate, făceau scandal şi trăgeau cu armele producând panică. De asemenea, toţi, aproape fără nicio excepţie, erau purtători de păduchi pe care-i lăsau cu generozitate în paturile şi casele gazdelor, care la rândul lor aveau o ocupaţie în plus: despăduchierea zilnică.

Au existat însă şi situaţii tragi-comice cum a fost aceea din casa familiei Ciorogar Ion, când, la venirea musafirilor pentru cazare, aceştia au dat în patul rezervat lor, peste trupul în suferinţă al unchiului Todor, cu lumânarea în mână, asistat de către soţie şi alte două femei în vârstă. Nedumerirea ruşilor a fost spulberată pe moment de către Nană Roza, una dintre femeile aflate la căpătâiul bolnavului, care a spus că acesta are tifos. La aflarea situaţiei în care se afla ocupantul patului destinat odihnei lor,

oaspeții au părăsit camera refuzând categoric să mai rămână în acea casă, spre bucuria ascunsă a familiei scăpată de teama ocupantului şi de păduchi. În realitate, unchiul Todor avea o problemă de sănătate: îşi tăiase în acea zi degetul mare, cangrenat, de la piciorul drept, cu foarfeca de vie, dar nu avea tifos şi nu era pe moarte, el mai trăind încă destui ani după război.

Printre ofițerii şi soldații ruşi au fost însă şi oameni cu suflet şi de caracter, care au ajutat sătenii la culesul strugurilor din livezile de la câmp; ei au participat şi la culesul porumbului, la sfârşitul toamnei anului 1944. Pe durata transportului recoltei, de la holdă şi până la casa gazdei, au asigurat şi securitatea transportului. Au existat cazuri frecvente în care ruşii au oferit cadouri minişenilor, din prada de război: bomboane, ciorapi, cremă de ghete, ață de cusut şi alte lucruri de primă necesitate, care se găseau tot mai greu.

Au fost şi cazuri mai aparte de socializare, ca acela în care ruşii au invitat sătenii să vizioneze filme ce rulau în fiecare seară la colna Hőniges, aflată în imediata apropiere a localității, la poalele viilor, pe Valea Contrii. Starea de nesiguranță precum şi necunoaşterea limbii ruse i-au determinat pe localnici să nu dea curs invitațiilor. Au existat însă şi excepții: copiii, care împinşi de curiozitatea firească vârstei, au frecventat adeseori spectacolele de film, de cele mai multe ori cu conținut propagandist, ce rulau la locația amintită mai sus si devenită "Casă de cultură socialistă".

Ocupația rusească a produs schimbări surprinzătoare şi manifeste în rândul localnicilor: ura, invidia, lăcomia au luat locul cinstei, demnității şi omeniei, au fost jefuite case, colne, gospodării, s-au furat animale şi alte lucruri. Un caz mai deosebit a fost acela al vilei Ispravnicu de la poalele Dealului Poştii, o construcție monumentală, cu apă curentă şi baie, prădată şi incendiată, după ce proprietarul a fost ucis mişeleşte în timp ce-şi repara acoperişul filigoriei din vii. Victima a fost inspector general la căile ferate şi a fost înmormântat lângă teiul uriaş care ne aminteşte şi astăzi că acolo s-a produs o dramă, o crimă care a rămas neelucidată, cu toate că au existat suspiciuni asupra unui vecin.

Schimbările produse în ultimele luni ale anului 1944, în viața tihnită de până atunci a minişenilor, au avut ca efect în timp relativ scurt formarea unei noi mentalități la nivelul individual şi colectiv, care a generat şi a promovat un nou mod de viață pentru următorii cincizeci de ani: comunismul.

Ruşii au plecat de mulți ani, amintirile despre acele vremuri ne copleşesc, generațiile trec, memoria eroilor a rămas încă vie, oamenii nu i-au uitat, îi pomenesc în fiecare an, în fața monumentului ridicat în curtea bisericii noi, care menține veşnică amintirea faptelor lor brave de luptă.

Informatori: Ciorogar Maria
Crâznic Ioan

Troița eroilor-elevi din marginea satului

Monumentul eroilor din curtea bisericii-1974

Locuitorii satului Miniş au resimţit din plin ocupaţia trupelor ruseşti din a doua parte a lunii septembrie 1944, când, pentru o scurtă perioadă de timp, în vila Marina a fost sediul statului major al Frontului 2 ucrainean al generalului Rodion Malinovski. Militarii ruşi şi dezertorii din armata sovietică s-au dedat la furturi, jafuri, violuri; ţintele predilecte au fost însă colnele de pe deal ale căror pivniţe erau pline cu butoaie cu vin de cea mai bună calitate. Viciul, lăcomia şi dispreţul faţă de proprietate al tovarăşilor au ajuns atât de departe, încât au fost cazuri în care vinţelerii au găsit în pivniţă cadavre ale sovieticilor înecaţi în vin după ce au ciuruit butoaiele cu arme automate.

Un obiectiv a fost, de asemenea, pivniţa sindicatului viticol Cooperativa „Dealul Şcolii”, unde erau depozitate vinurile micilor producători din zonă. O bună parte din vozurile (butoaie mari) cu vin au fost împuşcate, astfel că vinul s-a scurs inundând vechea pivniţă. Colecţia de vinuri a „Şcolii Viticole”, ce data de la începuturile anilor `20, a fost salvată printr-o măsură ingenioasă luată de către directorul David Nicolae şi pivnicerul Matei Ardelean: sticlele îmbuteliate au fost ascunse într-un vas de 17850 de litri. Acest butoi imens a fost prima ţintă a setoşilor oaspeţi care, văzând că nu ţâşneşte licoarea roşie, l-au abandonat, pierzând astfel ocazia nemeritată de a jefui „tezaurul pivniţei”.

Butoiul cel mare-pivniţa „Dealul Şcolii”

În sat, soldații s-au cazat prin casele sătenilor în care mai erau doar oamenii în vârstă sau bărbații neîncorporabili. Femeile s-au ascuns prin poduri sau prin pivnițe, după ce anterior s-au deghizat în straie ponosite, pentru a nu atrage privirea şi lăcomia ocupantului rus.

Pregătirea hranei în condiții neigienice, în vase murdare şi consumul de vin din canistre, care anterior fuseseră folosite pentru combustibil, era un fapt curent. În mai multe cazuri gazdele, sătenii, îngroziți de acest mod de viață, erau obligați să mănânce şi să bea alături de soldați, pentru a aplana o eventuală situație conflictuală. La mare căutare au fost ceasurile şi îndeosebi cele de mână pentru care soldații calmuci ar fi fost în stare să şi ucidă, în cazul în care proprietarul s-ar fi opus cedării lui „de bună voie”. Alături de ceasuri, erau căutate pentru jaf şi alte obiecte: bijuteriile, talerii şi cocoşeii din aur, hainele din blană, porțelanurile, dar şi tacâmurile şi vesela. La polul opus se aflau cărțile pe care ruşii le foloseau în mod curent pe post de combustibil pentru pregătirea şi încălzirea mâncării.

Între aceşti delincvenți în uniformă mai regăseai câte un ofițer din vechea armată rusă, iubitor de artă, muzică clasică şi literatură care reuşea, atunci când avea ocazia, să pondereze excesele conaționalilor săi pe care-i mustra zdravăn, uneori amenințându-i chiar cu arma. Aceşti ofițeri şcoliți, şi nu făcuți precum comisarii politici, se toaletau zilnic, aveau ținută vestimentară şi morală. Sătenii i-au sesizat imediat şi au apelat la ei, ori de câte ori se isca câte un litigiu între ei şi mojici; în acest mod s-a stabilit o relație bazată pe încredere şi prietenie fapt certificat de regretele şi chiar lacrimile acestor ofițeri pe care rigorile vieții de front îi trimiteau mai departe.

Întrebările obsesive puse de către ocupantul rus venit recent în sat erau: „Câți kilometri sunt până la Berlin?” şi „Ai fost la Odessa?”. Prima întrebare era firească pentru o armată epuizată după patru ani de război, dar cuprinsă în acelaşi timp de dorința de a-şi lua revanşa şi de a umili ocupantul german, la el acasă. Cea de-a doua întrebare urmărea identificarea eventualilor soldați români demobilizați, care au participat la lupta pe frontul de est, îndeosebi la Odessa, unde, în octombrie 1941, armata română a zdrobit rezistența sovietică producându-i mari pierderi umane şi materiale.

În Miniş, mai viețuiau încă în acea vreme foşti prizonieri din primul război mondial, soldați în armata austro-ungară, cunoscători ai limbii ruse pe care au învățat-o în timpul lungilor ani de prizonierat în Rusia. Unul dintre aceşti săteni era Petrişor Nicolae (Pâca Lae) care obişnuia să-şi petreacă ziua în târnațul casei, în compania unei bocale cu vin, de unde dialoga cu ruşii care treceau pe Strada Mare. La întrebarea „Bâl Agess?” („Ai fost la Odessa?”) el răspundea întotdeauna „Bâl” („Da, am fost!”), trezind astfel furia soldaților ruşi care nu ezitau să îndrepte armele spre el. Acest impuls

primar era însă suprimat la fel de repede când constatau vârsta şi mai ales starea belicosului nostru respondent; ei îşi motivau cu amuzament, chiar prieteneşte „înțelegerea” rostind simplu „Starik piannâi” („Bătrânul este beat!”). Baci Lae era dezarmant la propriu şi la figurat prin sinceritatea sa stimulată bahic, el personaliza o stare de spirit, mai mult sau mai puțin manifestă, a minişenilor față de ocupantul roşu. Rezistența glumeață şi aparent nevinovată a unui cunoscător al realităților ruseşti din anii de prizonierat trebuia să fie un serios semnal de alarmă pentru consăteni, chiar o premoniție, pentru viitorul nefericit de o jumătate de secol de comunism ce bătea la uşă cu brutalitate.

Informatori: Dragoş Ionel
Petrişor Petru

MOTORU`

La 11 noiembrie 1906, se inaugura calea ferată pe linie îngustă, cu tracțiune benzo-electrică, pe un traseu de 58,4 km, ce avea forma unui triunghi cu stații terminus la Arad, Pâncota şi Radna. Ghiorocul ocupa un loc de seamă în această mini-rețea, ca nod de bifurcație a motorului spre Pâncota şi Radna. Oamenii din satele de câmpie de pe traseul Arad - Ghioroc şi îndeosebi podgorenii, au privit la început cu circumspecție investiția inedită, invocând argumente ce țineau de siguranța oamenilor şi a animalelor, cât şi de poluarea fonică. Treptat însă, podgorenii au renunțat la neîntemeiata lor încăpățânare provenită îndeosebi din conservatorism şi s-au bucurat de numeroasele oportunități oferite de „bibol”.

Randamentul motoarelor cu tracțiune benzo-electrică s-a dovedit insuficient, atunci când trenul era încărcat la capacitate maximă şi mai ales în timpul iernii. Se întâmpla adeseori ca pasagerii să coboare şi să împingă „vehicolul” de pe şine, aflat în mare suferință în pantele dintre Sâmbăteni şi Ghioroc şi îndeosebi în dâmbul Ghiorocului. Din acest motiv, s-au modificat radical atât infrastructura cât şi mijlocul de transport în anul 1913, odată cu inaugurarea, la 10 aprilie 1913, a liniei ferate cu ecartament de 1000 mm cu tracțiune electrică. Marea investiție se ridica la nivelul cel mai înalt al exigențelor şi calității în transport la nivel mondial, fiind a opta ca țară şi prima din estul Europei. La originea modernizării s-au aflat doi investitori particulari, Peterffi Antal din Arad şi dr. Simon Steiner din Budapesta, cei care au pus bazele „Societății Anonime a Căilor Ferate cu Motor de Interes Local (din) Arad – Podgoria”, devenită după 1918 „Calea Ferată Arad –

Podgoria”. De menționat că avocatul Simon Steiner deținea în proprietate o vie cu colnă în comuna Miniş, la poalele Dealului Poştei.

Minişenii au beneficiat din plin de “săgeata verde”, care străbătea zilnic mijlocul localității cu o precizie de metronom, cu opriri în trei stații: la Florea lu` Cosman, la Primărie şi la Voitec. Stația de „la Primărie” era amenajată cu linie dublă şi cu un spațiu special construit, cu sală de aşteptare şi cu casă de bilete ce dispunea de telefon. Stația de bilete a fost edificată la începutul secolului trecut, odată cu linia ferată pe cale îngustă, după o metodă nouă: din beton armat, ea rezistând şi astăzi intemperiilor şi vicisitudinilor vremurilor.

Stația de tramvai - Miniş-Primărie

Cursele tramvaiului electric acopereau aproape tot parcursul zilei, de la ora 5^{00} a dimineții şi până seara, la orele 22^{00} – 23^{00}. Timp de optsprezece ore, la interval de circa două sau trei ore, circulau opt garnituri într-un sens şi opt garnituri în celălalt sens de mers; ele satisfăceau pe deplin dorințele şi nevoile tuturor sătenilor, indiferent de ocupația pe care o aveau.

Costul unui bilet varia de la 5 lei pe itinerariul Miniş – Ghioroc – Arad sau Miniş – Ghioroc – Pâncota, la 3 lei pe ruta Miniş – Radna. Luând în considerare faptul că prețul unei pâini se situa undeva în jurul a 1,5 lei se poate afirma că transportul cu tramvaiul era rezonabil pentru săteni. Cu toate acestea, mai existau unii minişeni care, din spirit de economie sau chiar din zgârcenie, urcau sau coborau la stația „Bisericuță” din Păuliş, de sau până unde prețul unui bilet de Radna era de doar 1,5 lei. Cu tramvaiul se făcea

naveta la serviciu, la şcolile din Arad sau Lipova, se transportau fructe şi struguri pe tot parcursul anului spre pieţele Aradului, se mergea la cumpărături la oraş, la medic, la băi, etc. Tramvaiul a făcut parte din viaţa oamenilor, în jurul său sau chiar în el, s-au petrecut drame şi întâmplări hazlii care au răzbătut de-a lungul anilor şi care merită a fi relatate.

Brădean Traian reprezintă, de departe, personajul de care se leagă cele mai multe din faptele menţionate mai sus. El a muncit iniţial pe tramvai ca şi controlor de bilete, pentru ca apoi să-şi încheie cariera ca vânzător de bilete în staţiile din Miniş şi Păuliş. Personaj mucalit, cu un bun spirit de observaţie, de cele mai multe ori cabotin, baci Traian a atras adeseori atenţia consătenilor cu gafele şi glumele sale, de multe ori nesărate. A fost, cu siguranţă, omul cu cele mai multe porecle din sat, fapt care certifică „iubirea" şi atenţia permanentă de care se bucura. Poreclele de Hera, Dudel, Mula sau Halo au depăşit marginile comunei Miniş, fiind vehiculate pe toate direcţiile de mers ale tramvaiului, până la Arad, Pâncota sau Radna. Pildele sale erau cunoscute, aşteptate şi comentate, iar el se simţea deosebit în această ipostază. El a fost acela care a transferat interjecţia „Halo!" de la telefon în spaţiul public, în staţia de tramvai, în conversaţie cu controlorii de bilete şi chiar în dialogurile cu sătenii. Folosirea repetată, excesivă a interjecţiei „i-a contaminat" pe mulţi funcţionari, navetişti şi pasageri şi i-a atras porecla de „Halo!".

A rămas de poveste modul în care Hera „a lecuit-o" pe doamna educatoare pensionară Furdui, care obişnuia să dea comisioane zilnice celor ce treceau prin faţa vilei sale. Fiind de serviciu la bilete în staţia de la capătul satului dinspre Ghioroc, la Voitec, Dudel se pregătea să dea o fugă până la Ghioroc, spre a-şi rezolva unele probleme şi cu gândul de a reveni în grabă până la următorul tramvai. La plecare este surprins de doamna educatoare, care-l roagă să-i cumpere o pâine, dându-i zece lei, aşa cum procedase, de altfel, de nenumărate ori. Aşteptarea doamnei a fost zadarnică, deoarece Hera nu a mai venit nici cu pâinea şi nici cu banii. După o supraveghere de câteva zile a staţiei de bilete, ea îl găseşte în sfârşit pe „comisionarul întârziat", rugându-l să-i dea banii. Replica lui baci Traian, sătul de atâtea corvezi, este promptă şi tranşantă: „Lasă, doamnă, că mai ai dumetale alţii!". Rămasă fără grai, doamna Furdui a renunţat pentru totdeauna să-i mai dea sarcini lui Dudel, care consumase cei zece lei pe doi deţi de rom cu dulce, la birtul din centrul Ghiorocului.

Hera era un fin observator a tot ceea ce mişca în jurul său, regreta enorm faptul că a îmbătrânit şi că nu mai putea să bea ca în tinereţe. Adeseori privea cu invidie spre tinerii care, îndeosebi în perioada Sărbătorilor de iarnă, veneau de la chefuri în timp ce el se ducea la bilete. Într-una dintre aceste dimineţi, cuprins de ciudă, a oprit pe unul dintre „băieţii întârziaţi" şi i-a

spus: „Domnu' Ciorogar, dumneatale să nu ce superi pă mine, da aşa umbli după beutură ca şi capra după…da!". Cu siguranță că observația nu a avut şi nu putea avea un rol moralizator din partea unui iubitor fervent al zeului Bacchus, ci doar cu siguranță multă invidie.

La stația de tramvai de „la Primărie" din Miniş, mai făcea de serviciu şi Oprean Gheorghe „Icăla", care locuia în apropiere şi era vecin, peste colțul străzii, cu Hera. Adeseori cei doi se certau asemenea copiilor, dând naştere unor scene penibile, uneori comice, spre hazul şi distracția celor care-i asistau. Cearta dintre cei doi colegi de serviciu şi prieteni a degenerat, într-una din zile, într-o bătaie cu pietre peste şosea; Oprean, aflat în stația de tramvai, în exercițiul funcțiunii, arunca cu pietre de pe terasamentul de tramvai spre Hera, aflat în fața porții casei sale. Din nefericire, o bună parte din „proiectilele" lansate au nimerit în poarta metalică a vecinului Ştefănuț, făcând un zgomot infernal. În vâltoarea confruntării dintre cei doi combatanți, pe uşa uşor crăpețită apare capul chel al vecinului, care, cu un glas molcom, îi spune: „Domnu' Oprean, vă rog să schimbați tirul!" Intervenția timidă a domnului Ştefănuț s-a dovedit a fi oportună, deoarece atmosfera s-a destins imediat pe teatrul de război, iar cei doi combatanți au revenit la sentimente mai bune, spre totala surprindere a negociatorului de ocazie. Să fie oare adevărată zicala că la bătrânețe oamenii dau în mintea copiilor?

Se întâmplă uneori ca farsele să se întoarcă precum bumerangul contra uneltitorului, care primeşte o lecție ce-l lecuieşte, cel puțin pentru o perioadă, de acest prost obicei. În timp ce se deplasa spre casa de bilete de la „Bisericuță", la ora 4 a dimineții, pe un timp geros, Dudel are ideea să bată în geamul amicului său, Petrişor Petru – Trică, pentru a-i spune „Bună dimineața!". El repetă figura în câteva dimineți la rând, spre disperarea amicului trezit din somn la acea oră matinală din iarnă. În cele din urmă, insistențele prietenului Dudel îl obligă pe Trică să aplice o soluție leac energică: el pregăteşte de cu seara o găleată cu apă pe pervazul geamului şi aşteaptă dis-de-dimineață semnalul deşteptării. La ora de acum obişnuită, Dudel îi bate în geam şi-l întreabă: „Halo! Domnu' Petrişor, ce faci? Te-ai trezit?". Răspunsul gazdei a fost mut, dar eficient: o găleată de apă rece în capul impostorului ale cărui haine au înghețat instantaneu. După această ispravă, Trică a avut timp suficient pentru somn, iar satul motiv de discuție şi de băşcălie pentru multă vreme.

Sfârşitul acestui personaj glumeț, născut, crescut şi „hrănit" de către tramvai, a fost fulgerător şi simplu, asemenea unei vieți petrecute exclusiv în satul natal. Cu o zi înaintea tragicului eveniment, el a fost întrebat de către vecinul Ionel Dragoş – „Pufi" dacă vrea să bea un pahar cu vin; îndoiala vecinului se datora faptului că Hera suferea de o gravă boală de inimă ce

impunea în mod obiectiv şi imperativ abstinența de la alcool. Răspunsul a fost hotărât şi cu tâlc, în tonalitatea glumeață a persoanei: „Dă, să vezi!”. Cu siguranță că nu acel pahar de vin pe care l-a băut în acea zi i-a cauzat moartea, dar întâmplarea a scos în evidență acel simț al umorului înnăscut ce nu voia să plece înainte de a face o nouă farsă vinului de Miniş, devenit pentru el „fruct interzis”.

Întâmplările din tramvai, petrecute între navetiştii din Miniş cu participarea şi a altor prieteni de pe traseu, au fost la fel de interesante şi de savuroase. În cea mai mare parte, timpul petrecut pe navetă era umplut cu dispute şi conversații pe diferite teme şi cu jocul de cărți, dar întotdeauna aceste activități erau condimentate cu glume, farse şi cu câte o sticlă de vin sau cu o jumătate de monopol. Navetiştii s-au individualizat ca o entitate aparte ce avea o anumită solidaritate, autoritate şi un spațiu bine stabilit şi delimitat în tramvai. Relația lor cu conductorii şi mecanicii era cu totul specială: pentru cei dintre ei care întârziau, staționarea de haltă se putea prelungi, pentru cei care voiau să coboare în alte locuri decât stația, tramvaiul se putea opri etc. La rândul lor, navetiştii duceau lemne tăiate iarna de acasă, pentru a completa cărbunii sobelor din vagoane sau mai plăteau la staționarea tramvaiului în Ghioroc, câte un deț de monopol, de rom sau o sticlă cu bere conductorilor surmenați de frigul iernii sau de căldura verii.

O bună parte a discuțiilor pro şi contra aveau loc în jurul fotbalului, al echipei locale U.T.A., dar şi al rivalelor bucureştene Dinamo şi Steaua. Ziarul cel mai căutat era „Sportul Popular”, care se putea obține destul de greu, cu pile, de la cunoscuta distribuitoare ambulantă Mărioara, ce colinda tramvaiul în stația Arad – Podgoria. Dacă doreai „Sportul”, trebuia să mai cumperi şi alte două-trei foi pline cu realizările P.M.R. şi ale acoliților săi. Crâsnic „Mitruț” era unul dintre „moderatorii” discuțiilor despre fotbal (şi nu numai) ce aveau loc zilnic, pe navetă. Mitruț era croitor de meserie, era întotdeauna bine informat, atât din ziar cât şi de la clienții săi de lux, asupra fenomenului fotbal local, național şi chiar internațional. El era de părere că orice microbist care nu ştie să pronunțe „Botafogo”, „Fluminense” şi „Bilbao”, nu ştie fotbal; judecata sa aspră pleca de la originea braziliană a jocului, cât şi de la sonoritatea sacră a acestor nume de echipe de fotbal, la modă pe acele timpuri.

Inundațiile din anii ’70 au fost, de asemenea, subiect aprins de discuții printre navetişti, din perspectiva magnitudinii şi a efectelor lor, pentru oraşul Arad şi satele de pe Mureş ale județului. La una dintre aceste discuții, Mitruț formulează o părere originală cu privire la posibilitatea ca viitura de pe Mureş să afecteze municipiul Arad, în calitatea de participant direct la consolidarea digului cu saci de nisip: „Am lucrat tătă noapcea la dig! N-ar fi

păcat să nu iasă[1] Mureşul, după ce l-am îndiguit?”. Părerea de rău a „moderatorului” era exprimată serios, fără vreo urmă de ironie în glas, spre nedumerirea auditoriului stresat de posibila calamitate; pentru ei, efortul său individual de o noapte şi muncă susținută şi temeinică de la digul orașului păleau în fața furiei apelor ce nu trebuia probată, fiind un semn al voinței divine. Comicul de situație şi de lexic a făcut ca această întâmplare, ce friza cu comedia absurdului, să se păstreze în memoria urmaşilor, vie şi nealterată, ca secvență a unui şir lung de discuții de pe “săgeata verde”.

Motoru’ a disciplinat, a ordonat şi a dezvoltat viața oamenilor din localitățile prin care a trecut zi de zi cu regularitatea unui metronom, timp neîntrerupt, optzeci şi cinci de ani. Cu certitudine, el a contribuit la ridicare standardului de viață al sătenilor, la emanciparea lor, i-a introdus în realitățile vieții cotidiene cu mult înaintea altor locuri din județ şi din țară.

Informatori: Petrişor Petru
Cios Dan
Dragoş Ionel

IOȚICA

Printre sătenii din Miniş, baci Ioța era un personaj bine cunoscut, întotdeauna vesel, sfătos şi predispus la dialog, indiferent de domeniul în care era abordat. Avea timp berechet, îl întâlneai întotdeauna pe stradă sau prin preajma birtului, purtând cu eleganță şi mândrie colopul de paie cu muşcată, latul şi şlarfii din piele. Lui Ioțica, aşa cum îl alintau mama şi unii dintre prieteni şi consăteni, îi plăcea să fie în primul plan al tuturor întâmplărilor glumețe; le căuta, iar atunci când nu era de față, le fabula, ajungând să le „cunoască” chiar mai bine decât cei în cauză. Cel mai mult îi plăcea însă rolul de creator de farse şi situații comice care făceau parte integrantă din viața sa cotidiană şi cu care se mândrea, ori de câte ori se ivea ocazia.

Baci Ioța se simțea foarte bine în compania celor mai tineri, cu care discuta vrute şi nevrute, le dădea sfaturi şi uneori îi mustra înjurându-i aşa cum numai el ştia, fără să trezească supărarea sau ciuda cuiva. În timpul iernii, îndeosebi în perioada Sărbătorilor, îşi invita mai tinerii prieteni la el acasă la o partidă de cărți şi la un „pahar prelungit” de vin. Tinerii îi căutau compania pentru că avea un anume şarm personal şi un umor pe care nu-l găseai la altcineva dintre consăteni. Avea obiceiul să meargă periodic în vizită la cele două licee din Lipova, pentru a se interesa de rezultatele la

[1] Să nu crească.

învățătură ale nepoților şi cunoscuților, fapt de care se simțea foarte mândru şi important. Prezența „omului cu colop de paie cu muşcată” pe coridoarele liceelor atrăgea imediat atenția tuturor; el rămânea întotdeauna impasibil şi imperturbabil în fața privirilor insistente ale elevilor şi profesorilor; naturalețea gestului era susținută întotdeauna cu câte un deț sau doi de monopol, serviți în mare grabă la birtul lui Hanciu din Radna. Vizitele sale aveau nu numai suportul bahic, ci şi faptul că se cunoştea cu unii dintre profesori, cu care fusese coleg în ciclul inferior de liceu, chiar la Lipova. Acțiunile de verificare şi de susținere a „protejaților” erau întotdeauna făcute fără ştiința familiilor sau a celor în cauză şi, de aceea, aveau de multe ori efecte negative. O asemenea „descindere pedagogică” era să-i fie fatală nepotului Dragoş Ionel – „Pufi”, elev la Liceul Comercial, care avea note slabe la Geografie. Întâmplarea făcea ca profesorul de geografie să fie Oszkar – „Oszi”, un fost coleg de şcoală al lui baci Ioța, un om foarte autoritar şi puțin dispus la compromis, fervent susținător al Partidului Național Socialist, aflat la putere în acea vreme în Germania. Distinsul nostru personaj este abordat de către baci Ioța într-un mod foarte original, în timp ce se întorcea cu catalogul de la oră: „Măi Oszi, ‘tă-te Dumnezo, tu vrei să-l laşi pă nepotu’ corigent?”. Din fericire, nu s-a închegat niciun dialog între cei doi foşti colegi, deoarece profesorul a rămas fără replică, iar „Pufi” a reuşit să-l conducă în grabă spre ieşire pe unchiul „binevoitor”, spre hazul disimulat al elevilor prezenți. Cu mari eforturi şi cu multă învățătură a reuşit nepotul să ia notă de trecere la geografie, după „pila” pusă de baci Ioța, care n-a încetat însă descinderile sale, considerându-le în continuare oportune şi benefice.

Minişenii erau recunoscuți ca buni consumatori de vin, cât şi de țuică, fără a confunda această situație cu beția sau cu alcoolismul. Baci Ioța nu făcea excepție de la această regulă, care era socotită o calitate, şi nicidecum un defect sau un viciu. În preajma Crăciunului, după ce vinul „s-a aşezat”, i-a făcut o vizită prietenului Ciorogar Ion, cu scopul declarat de a cumpăra vin pentru cineva. După ce s-au făcut degustări substanțiale din patru sau cinci butoaie, gazda intră la bănuieli, sesizând abia atunci că abilul cumpărător nu avea ambalaje pentru vin. La întrebarea lui baci Ion „Mă Ioțo, tu unge puni[2] vinul?”, acesta îi răspunde râzând: „Mă Perpeliugă, ieşci prost, n-ai văzut?...în potracăr[3]!” Farsa oaspetelui care a depozitat în stomac vin cât a încăput, fără să plătească vreun leu, l-a amuzat şi pe baci Ion, care a povestit-o cu lux de amănunte şi altora, spre ştiință şi prevedere.

Relația lui baci Ioța cu soția sa, Hermina, era una specială, bazată pe toleranță reciprocă şi coabitare în limitele păstrării unei anumite aparențe.

[2] Pui.
[3] Stomac.

Vigilența şi gelozia capului de familie răzbătea uneori în afara casei, cu violență verbală şi agitație care se potoleau, în cele din urmă, la fel de repede precum se declanşau. Hermina obişnuia să meargă la baia publică „Simoy” din Arad, ori de câte ori se ducea la vânzare de fructe în piață; acest obicei a atras bănuiala soțului, care cataloga băile ca un loc de întâlniri amoroase şi de nefrecventat pentru o femeie măritată. Cu prilejul unei astfel de ieşiri pe piață, nană Hermina s-a dus la „Simoy” împreună cu prietena sa Maria, după ce au terminat cu vânzarea strugurilor. Baci Ioța a venit ceva mai târziu la Arad şi a trecut prin piață să-şi caute consoarta, după ce s-a binedispus cu doi deți de rom la „Expressu”. După o scurtă cercetare prin piață, a aflat de la Lena lu’ Mitruț că Hermina şi Maria au plecat cu coşări cu tot la băi. Vestea l-a supărat rău de tot şi s-a hotărât să meargă mai departe pe urmele celor două, nu înainte de a-şi mai completa rezerva de „combustibil” cu încă un deț de rom de la birtul pieței. A ajuns destul de repede la băile „Simoy”, unde, fără o introducere prealabilă, a întrebat iritat pe administratoare: „Nu ai aicea, la baie, două bulendre, cu două coşări fiecare?” Văzând starea de supărare şi de amețeală a solicitantului, funcționara a negat cu vehemență, precizând că în niciun caz pe acolo nu obişnuiesc să vină bulendre. Răspunsul tranşant a pus capăt dialogului, baci Ioța plecând în grabă cu vociferări şi înjurături la adresa celor două.

După ce au ajuns la tramvaiul de la ora 15^{00}, cele două au aflat de la nană Lena despre vizita făcută de Ioța în piață şi despre continuarea investigațiilor la „Simoy”. Cuprinse de teama unui circ în public, cele două prietene s-au urcat în ultimul vagon, pândind una pe-o parte şi una pe alta, sosirea iminentă a bărbatului furios. Din fericire, baci Ioța a decis în cele din urmă să rămână peste noapte la un vechi prieten – Ghiță a lui Ispravnicu – şi astfel ziua a continuat liniştit pentru Hermina şi Maria. În cele din urmă, la fel ca şi cu alte ocazii, supărarea lui Baci Ioța s-a dovedit a fi un foc puternic, dar de paie, astfel că viața şi-a reluat cursul în nota normalității familiei Topor, chiar din ziua următoare.

Ioța Topor a fost un personaj pitoresc ce a condimentat, prin comicul de limbaj şi de situație, peisajul plictisitor, de multe ori anost, al vieții rurale, din spațiul restrâns al comunității minişene.

Informatori: Dragoş Ionel
Ciorogar Maria

BOII LU’ MIHOC

Minişenii s-au folosit cel mai mult în muncile din vii şi la holde de boi, animale de tracțiune deosebit de puternice şi de docile; cu ei cărau apa

pentru şprițuit, cărau strugurii de la cules, arau, cărau grâul şi porumbul, aduceau lemnele din pădure, etc. Prea puțini dintre localnici creşteau boii de mici, în general boii erau cumpărați din satele de pe valea Mureşului la vârsta de 2 ani şi, din acel moment, erau înjugați şi folosiți treptat la diferite munci. În perioada lunilor de vară, atunci când muncile specifice boilor se răreau, aceştia erau duşi la Cioacă[4], unde trăiau în stabulație liberă, fiind întreținuți de 1-2 „boieri". Odată cu venirea toamnei, boii îşi reintrau în atribuțiuni sub comanda gazdei şi acest ciclu se repeta an de an. Datele statistice ne arată că la mijlocul secolului trecut, în jurul anului 1940, la Miniş existau 140 de perechi de boi, adică câte o pereche de boi tot la a doua casă. Starea fizică a boilor reprezenta pentru fiecare familie un motiv de mândrie, dar şi o dovadă a bunăstării şi a bunei gospodăriri.

Existau însă şi situații, mai puține, în care boii erau prost hrăniți şi folosiți intens, zi de zi, la munci grele. Un asemenea caz care a devenit public şi a răzbit trecerea timpului a fost acela al lui Mihoc… şi al boilor săi, Moja şi Iambor. Cele două animale, sleite de puteri din cauza proastei furajări, erau folosite zi de zi la muncile grele din pădure, până când au ajuns să nu mai dea nici un fel de randament. La ironiile şi criticile fățişe ale consătenilor, Mihoc rămânea impasibil, răspunzând aproape invariabil că „sacul de abrag îi după uşă, în tindă", sau „nu sciu ce să fac, că fânul stă să pice gin pod!". În opinia proprietarului, cauza lipsei de randament a cornutelor nu era lipsa furajelor, ci… lenea şi lipsa de inițiativă a acestora…traiul bun…

Este interesant faptul că în mentalul colectiv s-a transmis şi se mai foloseşte încă pilda lui Iambor şi Moja – boii slabi şi fără voință ai lui Mihoc. Boul, simbolul muncii grele, devine în acest caz exponentul lenei, al lipsei de angajare atunci când este hrănit şi „mânat" de un slab gospodar.

Informatori: Sarvici Viorel
Neamțu Gh.

MOŞ „GHERILA"

Schimbarea bruscă şi brutală a regimului politic, la începutul anilor '50 ai secolului trecut, a bulversat (aşa cum era şi firesc) întreaga comunitate rurală a satului, ce trăia într-o semi-autarhie, după reguli bine stabilite şi însuşite de zeci şi zeci de ani. Drama pierderii micilor averi – vii şi holde – agonisite cu multă trudă şi privațiuni, a dus la reacții comportamentale diferite: unii s-au refugiat în alcool, alții „s-au adaptat", colaborând cu noile

[4] Deal.

autorități, alții s-au închistat în ei, dar mai aveau o speranță „să vină americanii!”.

A mai existat însă o situație în care au fost percepute noile autorități, cât şi modul de a colabora cu ele: coabitarea la minima rezistență, fără implicare în luarea deciziilor, cu abordarea glumeață şi destinsă a faptelor de zi cu zi. Dragoş Nicolae a fost unul dintre liderii incontestabili ai satului în perioada interbelică, care a ales această modalitate de a se adapta vremurilor noi. Nu s-a situat în rândul „rezistenților”, al celor care mai sperau încă să cadă regimul venit odată cu tancurile sovietice, ci s-a înscris în G.A.C., renunțând astfel la avere în favoarea menținerii copiilor în şcoli şi servicii. Hotărârea n-a fost deloc uşoară pentru un cap de familie, care a trăit onest din agoniseala muncii sale, iar acum era obligat să stea la mâna statului avid după cote şi impozite. S-a obişnuit destul de repede cu faptul că nu mai avea hambarul plin, că pivnița şi grajdul erau goale, dar nu se putea obişnui cu minciuna şi demagogia ajunse reguli de comportament şi de funcționare a societății. Nu putea, de asemenea, să înțeleagă ateismul deşănțat, devenit politică de stat, care, din fericire, la Miniş, nu a avut sorți de izbândă, dar răzbătea, din când în când prin presă, radio şi chiar prin „cozile de topor” locale. Baci Lae a fost tulburat de încercările de a trece sub tăcere marile Sărbători religioase, cât şi ceremoniile bisericeşti legate de ele. Nu a înțeles niciodată cine este „Moş Gherila”, care se încăpățâna să-i ia locul lui Moş Crăciun, un personaj îndrăgit atât de copii, cât şi de adulți. Cu toate că i s-a explicat că „Moş Gherila” este „Moş Crăciunul societății noi”, el îl identifica cu un personaj războinic, justițiar, al mişcării de rezistență în plină desfăşurare pe plan mondial.

Moş Crăciun rămânea, atât pentru el cât şi pentru marea majoritate a sătenilor, un personaj blând şi bun, aducător de pace şi linişte, într-o lume aducătoare de nelinişti.

Informator: Dragoş Ionel

VIN ŞI … SMOALĂ

După fiertul vinului, era obiceiul la Miniş ca cei mai de seamă viticultori să-şi facă vizite reciproce, pentru a degusta în tihnă faimosul vin şiler, o licoare de culoare roze, puternică în grade… alcoolice. Una din pivnițele cele mai vizitate era aceea a țăranului fruntaş Dragoş Nicolae, om poznaş şi cu o inimă de aur. Pe lângă gazdă, cel mai frecvent participau la festin prietenii săi cei mai apropiați: Sava Petru, Braşovan Adam, Miculiță Vasile şi Dâchi Porfirie. Întâlnirile se încheiau târziu, în noapte, după discuții

interminabile din toate domeniile, cu referiri specifice la localitatea Miniş. În paralel cu discuţiile, se adunau şi paharele de vin, ce animau tot mai mult atmosfera constant răcoroasă a pivniţei.

Întotdeauna gazda şi oaspeţii stăteau doar în picioare, cu paharele de vin în mână, care se goleau şi se umpleau la fel de repede, aşa cum doar viticultorii cu experienţă şi rezistenţă puteau face. Generozitatea gazdei era exploatată la maximum, astfel că adeseori prietenii îşi mai potoleau foamea, de faţă sau pe furiş, rupând din splendida pâine albă şi mezelurile puse la păstrare pe poliţele pivniţei.

Degustarea reprezenta întotdeauna o competiţie între viticultori, în privinţa calităţii vinurilor fiecăruia, dar şi o probă de rezistenţă în ceea ce priveşte cantitatea vinului consumat individual. Cel care ducea trena la consumul de vin, asemenea alergătorului de la cursele de fond era Miculiţă Vasile, care părăsea întotdeauna pivniţa drept la ţinută şi coerent la vorbă. Acest aspect era bine cunoscut şi de către nană Roza, soţia lui baci Lae Dragoş, care-l socotea vinovat principal pe Văsălie pentru interminabilele nopţi bahice din pivniţa casei lor. Având în vedere că Văsălie se sprijinea cu spatele de butoi, i-a propus soţului, mai în glumă, mai în serios, să ungă butoaiele cu smoală, pentru ca şederea în pivniţă să fie mai scurtă. Baci Lae, om bun, dar corect şi ataşat prietenilor de-o viaţă, i-a curmat pe loc ingenioasa idee şi i-a sugerat să-şi vadă de treburile muiereşti ale gospodăriei, iar pe celelalte să le lase în seama sa. El a fost convins în continuare de calitatea de lubrifiant a vinului şi a smoalei, dat în locuri total diferite: primul pentru gât şi suflet, cealaltă pentru osiile carelor.

Informator: Dragoş Ionel

ÎNCURAJARE DE… VIAŢĂ LUNGĂ?

Cuprinşi în vâltoarea muncii şi a grijilor cotidiene, oamenii satului mergeau foarte rar la doctor şi doar atunci când se aflau în situaţii critice, de urgenţe medicale. Sătenii tineri sau de vârstă medie considerau că a fi sănătos era ceva absolut normal, iar cazurile de boală depistate la aceste categorii de vârstă reprezentau un tabu sau, dacă erau „deconspirate”, o ruşine. Pornind de la aceste mentalităţi, prevenţia bolilor era aproape inexistentă, motiv pentru care mortalitatea infantilă şi tuberculoza au decimat numeroase familii, la Miniş.

Cei care erau depistaţi cu anumite boli şi erau internaţi în Spitalul Judeţean preferau să fie pacienţii doctorului Mladin Virgil, nepot al preotului satului, Pelle Petru. Într-o asemenea situaţie se afla şi Petrişor Nicolae –

„Pâca Lae”, care se lupta cu boala într-un salon al lui „Cuțu” Mladin. Aflând de starea gravă a vărului său, Dragoş Nicolae vine la spital în vizită, duminică la prânz, în ținuta tradițională: cu laibăr, cămeşă cu pumnari, pantaloni şi cizme. Drumul de la Miniş la Arad, parcurs timp de o oră cu motoru’ (tramvaiul electric), l-a suportat mai uşor gustând din când în când din sticluța cu răchie pusă din timp în buzunarul de la piept al laibărului. Starea uşor bahică îl ajută să treacă mai uşor peste stângăcia şi nesiguranța țăranului care vine arareori la oraş, printre domni, şi mai ales la spital, loc în care refuză să accepte că ar putea să ajungă la un moment dat.

Odată intrat în salonul în care era spitalizat vărul Lae, se aşează pe marginea patului, îl studiază atent şi îndelung ş,i după o pauză prelungită, timp în care mai trage o duşcă din sticla bine camuflată, se adresează celui aflat în suferință: „Măi Lae, tu nu eşti bine!”. După o altă pauză, timp în care bolnavul nu dă nici o replică, el continuă: „Măi Lae, tu eşti rău!?”. Nici la această observație directă şi sinceră vărul Lae nu are nici o replică, motiv pentru care vizitatorul îşi continuă monologul: „Mă Lae, da’ tu eşti gata, nu o mai duci mult!?”. Din nefericire, nu după multă vreme, observația s-a dovedit a fi exactă, Petrişor Nicolae trecând la cele veşnice.

Sinceritatea dezarmantă şi lipsa de minimă diplomație a lui baci Laie față de vărul său aflat în spital a rămas proverbială printre săteni. Situația în sine sublinia o anumită mentalitate a țăranului față de medic şi față de spital, locul din care arareori scăpai viu sau măcar ameliorat.

Informator: Dragoş Ionel

„LAS’ CĂ MÂNCĂ ADĂMEŞ!”

Tăiatul porcului era un ritual păstrat şi transmis cu sfințenie din generație în generație, un moment de îndestulare, după postul Crăciunului, dar şi un prilej de întâlnire a rudelor apropiate, de comuniune sufletească.

Cu mulți ani în urmă, în Ajunul Naşterii Domnului, familia Braşovan Adam tăia porcul, eveniment la care erau nelipsite, de ani de zile, familiile Dragoş Nicolae şi Sava Petru. Dis-de-dimineață, bărbații au înjunghiat porcii, i-au pârlit, iar mai apoi, spre amiază, i-au tranşat şi au pus carnea şi măruntaiele la fiert, pentru mezeluri. Fiecare din aceste momente a fost stropit din plin cu țuică sau cu vin, astfel că pe la amiază, gazda, baci Adămeş, s-a „afumat” rău şi a fost nevoit să se culce. În lipsa sa, baci Lae şi baci Pătru, mai puțin „băuți”, au rămas împreună cu femeile să pregătească mezelurile, fără a înceta însă să consume din deliciosul vin al gazdei. La frământatul cârnaților, cardaboşilor şi al tobei, condimentarea s-a făcut inițial

după gustul găzdăriței, nană Zena, urmând ca mezelurile să fie băgate cu șprițul în mațe și puse la fiert. Însă, vărul Lae Dragoș a considerat că, după gustul său „sensibilizat” de răchie și vin, mezelurile ar mai suporta câțiva pumni de sare, boia și piper, pe care i-a și strecurat, într-un moment de neatenție din partea femeilor. Spre surprinderea sa, el a fost văzut de Roza, soția sa, care l-a apostrofat: „Păntru Dumnezo’, Lae! Da ce faci?”. Răspunsul a venit prompt și energic din partea soțului: „Taci! Să-ți vezi de treabă! Las’ că mâncă Adămeș!”

În cele din urmă, baci Adam a consumat mezelurile supraalimentate, ispășindu-și astfel pedeapsa incapacității bahice de muncă la tăiatul porcului cu reproșurile tardive, dar meritate, din partea celorlalți membri ai familiei, obligați și ei la același supliciu culinar. Evenimentul în sine a avut însă și o anume reverberație în sat, unde „Las’ că mâncă Adămeș!” s-a impus ca o expresie sinonimă cu suficiența, cu automulțumirea persoanei, în lipsa responsabilizării sale într-o acțiune, din varii cauze.

Informator: Dragoș Ionel

ZĂMFIROC

Un personaj corpolent, vesel, mereu pus pe șotii, băutor de excepție, fost viceprimar al comunei Miniș, aceasta era biografia sintetică a lui Brădean Zamfir, descendent al unei vechi și numeroase familii de podgoreni. Urmând exemplul celor mai multe familii, Zămfiroc, căci aceasta-i era porecla, în concordanță cu fizicul, a fost vințeler la via și colna din Dealul Poștei, a doamnei Măreasa. Relația sa cu proprietara arădeancă nu era dintre cele mai bune, dată fiind firea sa insubordonabilă, cât și datorită atmosferei generale de adversitate și încordare încetățenite între majoritatea stăpânilor de vii și vințeleri. Domnii îi suspectau tot timpul pe administratori că îi fură și că nu supraveghează cu grijă zilierii, care fac muncă de proastă calitate și sub norma zilnică.

Un asemenea joc de-a șoarecele și pisica îl făcea și Zămfiroc, care căuta să lucreze cât mai puțin, să treacă timpul și să-și ia plata cuvenită. Toate aceste fapte în lupta surdă cu Măreasa nu-l mulțumeau; el a căutat „să-și verse fierea” acumulată în ani și în alt mod: într-o zi, după ce s-a întărit cu câteva pahare de vin băute pe furiș, din pivnița colnei, el i-a făcut stăpânei următorul „compliment”: „Doamnă, așa ieșci ge frumoasă, ca Bebea!” La auzul remarcii, femeia a rămas descumpănită câteva clipe, după care l-a întrebat cu nedumerire, dar și cu interes: „Zamfir, mi az Bebea?” Răspunsul la întrebare a venit spontan și „clarificator”, fără a lăsa vreun dubiu: „Bebea îi

o femeie foarce frumoasă!”. Proprietara a rămas foarte fericită şi măgulită, ca orice reprezentantă a sexului frumos, complimentată, fără a şti însă că Bebea era echivalentul Mumei Pădurii, în limbaj local. Zămfiroc a râs pe înfundate, foarte mulțumit de cele întâmplate, fiind convins că aprecierea făcută nu era departe de realitate.

În timpul liber, îndeosebi iarna, Zămfiroc era un apreciat şi nelipsit mânător(gonaş), cu prilejul vânătorilor organizate de către grupa iubitorilor acestui sport, din Miniş. Carele trase de boi erau mijloacele de transport cele mai sigure spre locurile de vânat din deal sau din câmp, în care urcau toți vânătorii şi erau încărcate toate bagajele. De o atenție deosebită se bucura polobocul, un butoiaş în formă de ploscă de până la treizeci de litri, plin cu vin, care avea un loc special la baza carului, în partea din spate. În timpul drumului, care dura destul de mult, datorită vitezei de croazieră redusă a boilor, polobocul era foarte solicitat. Masa comună după încetarea vânătorii constituia un alt moment de vârf în solicitarea pântecosului vas din lemn. Vânătorile minişenilor erau, de altfel, prilejuri de sărbătoare, de ieşire din decor, de distracție, ele vizau mai puțin animalele sălbatice care se înmulțeau în voie, în zonă. În această concepție şi practică cinegetică, vinul ocupa un loc important, el trebuia să fie îndestulător şi, ca atare, întotdeauna prisosea. Se stabilise în timp chiar o cutumă, în privința vinului rămas nebăut, el era transferat în „porția lui Zămfiroc”, cu expresia însoțitoare: „Turnați în ghențiuța asta!” Semnificația expresiei era cunoscută de către toți, gențiuța fiind o ploscă din lemn mai mică decât polobocul, dar suficient de încăpătoare. În cazul nostru, stomacul bravului băutor personifica acest obiect, dovedindu-se întotdeauna suficient de încăpător pentru a nu risipi nicio picătură din licoarea miraculoasă a podgorenilor-vânători.

Informatori: Dragoş Ionel
Brădean Maria

COMPLIMENTUL

O bună parte din familiile din Miniş îşi întregeau veniturile anuale fiind angajați ca vințeleri (administratori) la diverşi proprietari de vii, din Arad. Cei mai mulți dintre „domnii” de la oraş şi-au ridicat câte o colnă la care veneau să se recreeze, îndeosebi vara sau în perioada culesului viilor. În lipsa proprietarului, de îngrijirea viei şi a colnei se ocupa vințelerul, care se bucura de încrederea deplină a familiei proprietarului. Este interesant de subliniat aceste relații de respect, încredere şi prietenie, care au dăinuit în timp (cu unele excepții), chiar şi după confiscarea averilor de către regimul

comunist. O relație asemănătoare a fost între familia lui Pătruț Sârb şi domnii săi de la Arad, ce veneau destul de des la colna împrejmuită cu vii de pe Dealul Poştei. Drumul de la oraş până la stația Miniş era parcurs cu tramvaiul electric, în condiții deosebit de civilizate pentru acele vremuri, cu multă voie bună şi relaxare. Odată ajunşi în stație, pasagerii erau preluați, împreună cu bagajele, de către vințeler, care, fie pe jos, fie cu căruța, îi conducea la vie.

Într-una din aceste nenumărate ocazii petrecute de-a lungul anilor, în drumul spre deal, soția proprietarului, fire deschisă şi volubilă, îi spune vințelerului, dorind sincer să-l complimenteze: „Vai, Petruț, ce nas frumos este la dumneavoastră, cum Napoleon fost!”. Vințelerul, fire morocănoasă, ignorantă şi cu nasul proeminent, receptează complimentul ca pe o critică şi îi răspunde pe nerăsuflate în surdină, din spate: „Drac să te belească, doamnă!”. Din fericire, remarca în şoaptă a lui Pătruț nu a fost auzită integral şi nici înțeleasă de către doamna puțin cunoscătoare a limbii române, care i-a interpretat răspunsul ca pe o mulțumire şi a rămas în continuare încântată de găselnița sa. Supărarea nărăvaşului nostru vințeler a dispărut ceva mai târziu, când a aflat de la nişte prieteni cu şcoală că el avea, în viziunea domnilor săi, un „nas împărătesc”.

Informator. Valea Emilia

VĂSUȚUL…SPART.

Baci Lazăr şi soția lui duceau o viață liniştită şi îndestulată, dar fără să aibă urmaşi, într-o căsuță mică şi bine întreținută, de pe Strada Principală a satului. Pretențiile lor de la viață se limitau, asemenea multor familii din localitate, la necesitățile vitale: mâncare, băutură, căldură şi casă comodă pentru odihnă şi somn. Stabilitatea materială a generat liniştea şi armonia familială, care mai era tulburată, din când în când , de scandalurile care aveau loc datorită consumului peste măsură al alcoolului. Protagoniştii acestor episoade erau în majoritate, cu mici excepții, bărbații. Mai exista însă o categorie de bărbați, destul de răspândită în Miniş, care consumau zilnic cantități apreciabile de alcool fără să poată fi etichetați ca alcoolici. Din această categorie făcea parte şi Barbă Lazăr, căruia nu-i ajungea niciodată țuica de la un sezon la altul. În fiecare an, soția sa avea grijă să sigileze, cu acordul său, câte un văsuț cu țuică, pentru a constitui o rezervă, în caz de necesitate, dar şi din dorința de a mai stăvili pofta neostoită de băutură a soțului. Aceasta era situația la un moment dat, la începutul unei veri, când baci Lazăr şi-a terminat proviziile ştiute şi neştiute de consoarta sa. El privea cu nesaț spre butoiaşul cu țuică pus la păstrare, asemenea motanului ce

pândea la gaura şoricelului; pe moment, i-a venit ideea salvatoare şi năstrușnică: să desfacă cercurile şi să adune licoarea multrâvnită într-o oală. Aşa a procedat inventivul nostru personaj, periodic, timp de vreo lună, după care, dându-şi seama că țuica este pe sfârşite, a înscenat un „accident nefericit”: a lăsat slăbit unul din cercurile butoiului, prin care s-au scurs pe vatra pivniței ultimele picături din rezerva familială. Cu multe regrete şi mare durere în glas, şi-a chemat soția, să vadă nefericita întâmplare.

Astfel s-a încheiat un episod al vieții cotidiene de la Miniş, cu siguranță petrecut şi în alte familii în jurul lui Bachus, în care minciuna îmbrăcată în haine de sărbătoare, generată de viciu, a învins pe moment buna credință şi încrederea între soți.

Informator: Petrişor Petru

BĂRBIRIUL

Bărbații satului se bărbiereau şi se tundeau la sfârşitul săptămânii şi întotdeauna de sărbători, atunci când frecventau biserica, sau mergeau la joc sau la baluri. Frizeria funcționa fie la casa maistorului, fie ambulant, pe la casele oamenilor în vârstă sau ale celor bolnavi. Bărbiriul şi ucenicii erau tocmiți fie cu luna, fie cu anul, plata făcându-se în cereale sau în bani. Bărbieritul pe la casele oamenilor respecta un anumit ritual, se făcea numai pe înserat, calfele şi ucenicii săpuneau, iar maistorul rădea cu briciul, pe care-l ascuțea frecvent pe o curea din piele. Pe parcursul bărbieritului, gazda şi bărbiriul schimbau păreri şi impresii despre ultimele evenimente notabile din sat; în acest context, veştile se vehiculau din casă în casă, uneori se exagerau voit, spre deliciul tuturor celor doritori de noutăți, de senzațional. Frizerul era aşadar o persoană cunoscută şi recunoscută, aşa cum au rămas peste timp Scharle şi Gog la Ghioroc sau Puschler şi “Picula” – Şeran Gheorghe la Miniş. În decursul săptămânii, atunci când clienții erau mai rari, în casa familiei Şeran de pe Valea Cooperativei, maistorul avea „clienți” la ocupația complementară, care era jocul de cărți – farbă sau poker. Niciodată nu s-a aflat pe care din cele două domenii le stăpânea mai bine, dar, cu certitudine, amândouă îi ocupau marea majoritate a zilelor şi uneori şi a nopților. Se întâmpla uneori să-şi neglijeze clienții veniți la tuns sau la bărbierit, care erau nevoiți să aştepte până se încheia partida de cărți şi se hotăra cine lua potul. Cumnatul său „Bucă” – Voica Vasile – îl mustra adeseori în aceste situații, cerându-i să țină de meserie: „Mă Giță, mă, tu ieşti bărbiri, tu bărbireşte oamenii, nu juca cărți!”. Mustrarea se lipea pe moment de cel în cauză, dar nu ținea mult, pentru că viciul maistorului era stimulat în permanență de

prietenii săi cartofori. Generații după generații s-au ras astfel în casa bărbiriului, la propriu şi la figurat, de barbă şi de bani, dând dovadă de multă stăruință şi pasiune în îmbinarea utilului cu plăcutul.

Informator: Vancu Gh.

DIVORȚUL…

În mentalul colectiv local, divorțul cu acte în regulă era greu de acceptat şi de aceea el nu se materializa decât în situații extreme, fiecare eveniment de acest fel fiind urmărit cu atenție şi mediatizat excesiv între săteni. Chiar şi în cazurile grave de violențe din partea soțului, se considera că femeia trebuie să le suporte cu stoicism, pentru a menține unitatea familiei; se întâmpla de multe ori ca aceste fapte să fie tăinuite cu străşnicie, atât față de săteni, cât şi față de rude şi apropiații casei. Angajarea unui avocat în vederea oficializării divorțului însemna divulgarea secretului familial, care, de cele mai multe ori, nici nu mai exista, el devenind, mai precis, în timp, un tabu. De asemenea, deschiderea procesului de divorț însemna bani cheltuiți, uneori chiar mulți, iar țăranii aveau, din această cauză, o oroare acumulată în timp față de fişcali şi procese în general.

La Lipova, a avut loc cu mulți ani în urmă, un proces de divorț între doi tineri originari din Miniş: Petrişor Petru şi Marioara. Cererea de divorț către Tribunalul raional a fost făcută de către Marioara, situație în care Trică (Petru) era pârâtul. Hotărârea de rupere a căsătoriei a fost luată de către tânăra soție după ce soțul o neglija frecvent în ultimii ani, lipsind nopți la rândul de acasă, la chefuri prelungite cu prietenii. Familia Marioarei a contribuit din plin la această ruptură, alimentând conflictul familial prin diverse înscenări şi intrigi bine ticluite.

În ziua stabilită pentru proces, s-au prezentat la tribunal cei doi împricinați, bărbatul singur, soția însoțită de mama Marta Crâsnic şi de câteva rude. La audierea martorului, în timpul desfăşurării procesului, mama Marta şi-a apărat fiica şi a lansat acuzații grave împotriva ginerelui, pe care l-a categorisit ca leneş, bețiv şi curvar. Asistența a rămas surprinsă de ascuțişul limbii soacrei, dar cel mai şocat a fost domnul Petrişor, care, după o noapte bahică, cu somn puțin, a rostit în surdină, de după bară: „Lasă, Marto, că trecem noi podu'!”. Semnificația afirmației care a făcut mare haz în sală a fost aceea că, după această „laudă de soacră”, i-ar fi fost greu Martei să mai treacă împreună cu ginerele podul de peste Mureş, care leagă Lipova de Radna. În timp, semnificația faptică a afirmației s-a estompat, rămânând sensul figurat al expresiei care în traducere însemna pentru minişeni „Până

aici ți-a fost!”. Nană Marta a scăpat cu zile şi a murit de moarte bună, dar afirmația cu funcție de avertizare mai dăinuie şi astăzi, colorând limbajul local la momentul adecvat.

Informator: Mocovam Maria

BIGOTUL

Religiozitatea minişenilor constituia una dintre calitățile incontestabile ale acestora, unanim recunoscută de către cei care trăiau în Podgoria Aradului sau de către cei aflați în trecere pe-aici. Argumentele acestei afirmații le regăsim în sfințenia cu care erau respectate posturile şi repausul în sărbătorile religioase, în numărul însemnat în care frecventau biserica. Solidaritatea comunității sub îndrumarea preotului, la marile evenimente ale vieții: botezul, nunta şi înmormântarea, întregea în mod convingător această trăire spirituală superioară. Cu siguranță că, nu în ultimul rând, darea de mână, grija față de edificiul bisericii şi grija față de buna gospodărire a patrimoniului ei veneau să întregească această calitate.

Când era vorba de biserică în general, şi de cea a satului în special, oamenii deveneau pe loc făloşi, chiar orgolioşi, cu o dorință manifestă de a nu fi alta mai presus ca înfățişare, organizare şi ordine. În simplitatea lor, mai existau printre săteni şi unii care exagerau cu implicarea celor Sfinte în absolut toate spusele şi faptele lor. Un asemenea moment a avut loc cu mulți ani în urmă, când proprietarii unei case arătoase de pe Strada Mare au observat că sistematic, noaptea, cineva urinează pe fundamentul acesteia. În cele din urmă, după îndelungi pânde şi cercetări, au aflat că vinovatul ar fi tânărul Ghiță, care se întorcea de la chefuri la casa părinților, aflată pe cealaltă stradă dinspre deal. Îndată ce a aflat autorul, stăpânul casei, baci Adam, a căutat prilejul de a-l avertiza fie pe acesta, fie pe părinții lui, la modul cel mai sever şi ultimativ. Întâmplarea a făcut ca în ziua următoare, nană Roza, mama lui Ghiță, să fie în trecere pe lângă grădina casei pe care fiul ei o „stropea” la întoarcerea din escapadele sale nocturne. După saluturile de rigoare dintre trecătoare şi gazdă, cel din urmă s-a adresat pe un ton imperativ: „Tu, Rozo, să-i spui la Giță al tău că dacă să mai spurcă pe fundamentul meu, îl bat cu „piatră sfântă” !”. Nană Roza a rămas pe moment ruşinată şi surprinsă de acuzația adusă, dar nu i-a scăpat în colțul gurii şi un zâmbet de ironie față de modalitatea originală cu care risca să fie pedepsit fiul petrecăreț, în caz de recidivă.

Informator: Vancu Gheorghe

MUCALITUL

Bodea Vasile făcea parte din categoria personajelor poznaşe care au înnobilat şi înveselit totodată relațiile interumane din Miniş timp de mai multe decenii. Cunoscut între săteni sub porecla de „Coacoaş”, el era mai mereu pus pe şotii, pe care le făcea îndeosebi prietenilor de generație. Una din glumele sale care a făcut vâlvă de la Arad şi până la Miniş, a fost aceea pe care i-a înscenat-o amicului său, Mitru Demşorean, o persoană distinsă şi pedantă, cu multă prestanță, şeful Depoului C.F.A.P. Arad – Podgoria. După ce a studiat dinainte locul de muncă şi obiceiurile prietenului, “Coacoaş” a venit la Arad într-o dimineață de joi, pe la orele 10^{00}, a deschis uşa biroului unde Mitru muncea cu câțiva subalterni şi a strigat: „Mitre, pupă-mă în c…!”; după câteva momente de uluială, oaspetele a trântit uşa şi a plecat, iar în urma lui răsunau hohote de râs. Mitru a încercat să iasă din încurcătură şi din atmosfera penibilă creată, plecând repede în urmărirea farsorului, care, de la o distanță apreciabilă, şi-a desăvârşit opera, strigându-i cu nonşalanță: „Mitre, stai! Nu te grăbi! Te aştept abia la ora 11!”.

Domnul Demşorean, om echilibrat şi conciliant, şi-a revenit repede din acea adevărată ambuscadă pusă la cale de amicul său. A reuşit să-şi reconcilieze relația cu Coacoaş la un grătar şi un pahar prelungit de vin, pe prispa casei de la Miniş, unde venea la fiecare sfârşit de săptămână.

Informator: Valea Emilia

ÎNTRE VECINI

Locuitorii Podgoriei Aradului au fost privilegiați în raport cu semenii lor din alte regiuni ale țării, datorită distanței medii față de reşedința de județ şi mai ales prin legăturile optime şi rapide de a accede acolo: trenul şi tramvaiul electric. În acest mod, tinerii din Miniş au avut posibilitatea de a urma şcolile Aradului, dând naştere astfel primei generații de muncitori calificați şi intelectuali din familii tradițional țărăneşti.

Unul dintre aceste cazuri a fost şi baci Mitru, care, din ajutor al porcarului satului, a ajuns datorită stăruinței şi dorinței de afirmare, un apreciat şi respectat frezor la U.V. Arad. Cu siguranță că în sinea sa şi-ar fi dorit să se ducă la şcoală la timpul potrivit şi să acceadă mai sus în statutul social, dar numai atât s-a putut. Această idee îl rodea însă, mai mereu, când servea câte un pahar de țuică cu Ionel, vecinul său de-o viață, o fire boemă, inteligentă şi jovială. Discuțiile în contradictoriu dintre cei doi, pe teme

diferite, se încheiau de cele mai multe ori, cu argumente bine susținute în favoarea vecinului, om citit şi spiritual. Ionel făcuse câțiva ani de facultate la Ştiințe Economice, fiind exmatriculat de către autoritățile comuniste, pentru că părinții lui au fost categorisiți pe nedrept ca şi chiaburi. Nedreptatea făcută i-a marcat tot restul vieții pe care a trăit-o în continuare relativ izolat în alt univers, în alte valori şi repere decât consătenii săi, dar de cele mai multe ori stimulat şi cu câte un pahar de vin sau cu țuică.

Mitru suporta cu greu diferența de cultură generală acumulată în timp, prin şcoală, între el şi vecin şi, de aceea, singurul argument cu care-l tachina şi cu care reuşea să-l irite era: „Tu nu ştii nimic de la tine, tu ştii numai din cărți!”. Expresia în sine ar putea fi socotită nevinovată, o găselniță, dar, în realitate, exprima un principiu comunist, o idee otrăvită, inoculată proletarilor, privind permanența luptei de clasă şi omogenizarea socială de sus în jos. Statutul de intelectual şi respectul față de cel cu şcoală aflat chiar într-o situație delicată şi greu de înțeles pentru omul simplu, începuse să dispară şi la Miniş, fiind înlocuit cu conceptul egalitarist de “tovarăş”.

Supărarea acestor dispute de orgoliu şi de exercițiu în cultura generală nu dura mult, a doua sau a treia zi ei se întâlneau din nou şi o luau de la capăt, în jurul unui păhărel. Timp aveau din belşug, deoarece Mitru era pensionar, iar Ionel liber-profesionist în aşteptarea pensionării la limită de vârstă. Atmosfera în sine era şi mai apăsătoare, de fiecare dată, datorită fumului gros degajat de țigările celor doi „competitori”. De altfel, gazda afirma cu tărie şi convingere că „În gura sticlei de răchie este o țigară şi dacă nu o ții bine între dinți, ea lunecă pe grumaz!”. În concepția practică cotidiană a celor doi vecini, cât şi a majorității bărbaților, cele două vicii erau absolut complementare, chiar o probă de bărbăție, dar în realitate, ele constituiau cauza celor mai multe decese din zonă.

Morala celor două maxime locale putea fi sintetizată astfel: omogenizarea socială comunistă se realiza mai uşor cu alcool şi tutun decât cu ştiința de carte şi respectul față de proprietatea intelectuală.

GUARDUL DUBAŞ

Organizarea administrativă s-a schimbat în România, în anii ’50, atunci când autoritățile comuniste proaspăt instalate la putere au făcut o nouă arondare a localităților în raport cu centrul de comună. Minişul şi-a pierdut, după mulți ani, calitatea de comună de sine stătătoare, fiind alipit Sfatului Popular Ghioroc, noul centru comunal. Schimbarea a lovit în mândria şi orgoliul minişenilor, obişnuiți cu respectul şi critica față de cei aleşi dintre ei, de la primar şi consilier, până la guardul comunal. Existau însă şi

inconveniente de ordin practic: orice act eliberat de primărie includea şi un drum de doi kilometri până la Ghioroc, orice ordin, ştire oficială sau avertisment de calamitate ajungea mult mai greu şi, uneori, prea târziu. Soluțiile de comunicare cu locuitorii alese de către autorități erau: stația de radioficare locală, care avea însă un program de funcționare limitat şi bătutul dubei. Comunicarea cu dubaşul s-a dovedit a fi soluția cea mai eficientă pentru acele timpuri. Procedura anunțurilor oficiale cu ajutorul guardului – dubaş era deosebit de simplă: el îşi pregătea din timp auditoriul aflat la muncile gospodăriei printr-un intens bubuit de tobă; acest moment era urmat de rostirea repetată la intersecția străzilor a şablonului: „Se aduce la cunoştință publică: …”. Atunci când el considera că audiența era suficient de numeroasă, îşi rostea de cele mai multe ori pe de rost anunțul. Erau uneori şi anunțuri mai lungi, care necesitau citirea lor, fapt ce genera de multe ori neînțelegere, ilaritate şi spirite rău-voitoare la adresa emisarului şi a autorităților locale.

O bună perioadă după reorganizarea administrativă cu Ghiorocul centru comunal, funcția de guard – dubaş a fost îndeplinită de către Janos baci, un personaj foarte cunoscut şi „glumit” în toate cele trei localități ale comunei. Într-o zi de primăvară timpurie din acei ani de început ai regimului comunist, în preajma Paştilor, Jancsi baci bate duba la intersecția unor străzi din Miniş, în prezența unui auditoriu numeros şi anunță cu autoritate dar şi cu emoție în glas: „Toată lumea să lege pomii şi să văruie câinii!?”. Inversarea subiectelor celor două propoziții a schimbat complet şi comic sensul anunțului ce se dorea imperativ, ducându-l în derizoriu, spre amuzamentul copios al celor prezenți.

În mod paradoxal şi fericit, inversiunea din anunț a făcut ca oamenii să recepteze mai bine mesajul pe care îl ştiau pe de rost din anii precedenți, el se numea mai nou „Curățenie de primăvară” şi nu „Curățenie de Paşti”, aşa cum era firesc şi creştineşte.

Informator: Vancu Gheorghe

GÂNDACUL DE COLORADO

În urmă cu şaizeci de ani, în culturile de cartofi din Miniş şi-a făcut apariția un dăunător căruia țăranii nu i-au dat prea mare importanță: gândacul de Colorado. Autoritățile agricole raionale şi regionale au avertizat țăranii colectivişti şi particulari asupra pericolului ce-l reprezintă pentru viitor înmulțirea acestei gâze, aparent inofensive, care atacau frunzele cartofilor aflați în vegetație. Avertizările repetate ale specialiştilor n-au avut însă ecoul

dorit printre săteni, deoarece apariția dăunătorului în culturi era sporadică, iar pagubele erau insesizabile. Mai receptivi la aceste apeluri repetate au fost elevii care, împreună cu învățătorii şcolii primare, organizau expediții prin livezi pentru capturarea „inamicului” cartofilor. Pentru stimularea acestor acțiuni voluntare s-au oferit chiar şi premii în bani pentru un anumit număr de adulți capturați ai dăunătorului.

Într-un interval de zece ani, gândacul de Colorado s-a înmulțit exponențial, astfel că după anul 1960, combaterea sa prin capturare sau distrugerea manuală a ouălor nu mai dădea rezultate. S-a trecut la combaterea sa cu pesticide, prin prăfuire, sau la stropirea cu soluție, obținându-se unele rezultate vizibile. Repetarea acestor operațiuni a dus, însă, la acumularea peste limita admisă a unor substanțe cancerigene în cartofi (ex. D.T:T. –ul) şi implicit la îmbolnăvirea tacită a populației consumatoare până atunci de produse ecologice. În zona Minişului, singura substanță folosită pe scară largă în combatere bolilor viței de vie dar şi a … dăunătorilor era zeama bordeleză, care se folosea şi la tratarea cartofilor pentru mană şi chiar pentru gândacii de Colorado, la începutul atacului acestora.

Țăranii au sesizat imediat gustul alterat al cartofilor, dar au continuat să-i consume, fără ca autoritățile să ia vreo măsură în această direcție, să insiste pe combaterea biologică, mai greoaie, dar mult mai sănătoasă. Nu s-au făcut anchete şi nici statistici, dar este absolut sigur că a crescut incidența bolilor hepato-biliare şi digestive şi implicit mortalitatea cauzată de acestea printre localnici.

Au existat discuții aprinse printre minişeni cu privire la originea gândacului şi mai ales în privința modului în care a ajuns în aceste locuri. Discuțiile asupra provenienței sale s-au clarificat repede, stabilindu-se în unanimitate că patria sa de origine este America. Cu privire la modul în care a ajuns la noi, au existat mai multe „ipoteze”, dintre care s-a detaşat clar aceea formulată de către Mayer Francisc, Feri baci; el nu contenea să povestească celor doritori să-l asculte, pe treptele măcelăriei sale, că „a văzut americanii cum aruncau gândacii din avion”. Au existat însă şi puțini naivi care au dat crezare fabulației, având în vedere că, în acea perioadă de îndoctrinare ideologică comunistă, toate relele veneau de la imperialiştii americani şi, de ce nu, şi … gândacii de Colorado pe calea aerului? Mentalitatea acestora a existat, a circulat, dar nu a putut rezolva nici pe departe problema sănătății, prin declanşarea mâniei proletare împotriva capitaliştilor.

Informator: Valea Emilia

LA ŞCOALĂ

După anul 1918 s-a împlinit un vis secular al românilor din Transilvania şi Banat, acela de a beneficia de învăţământ secundar, liceal şi universitar în limba strămoşească. La Arad, noile autorităţi româneşti au decis ca una din primele măsuri să fie înfiinţarea Liceului de băieţi şi a Liceului de fete, în a doua jumătatea a lunii iulie 1919. Măsura a generat un entuziasm fără seamăn în rândul tineretului şcolar, care a luat pur şi simplu cu asalt cele două licee, iar mai apoi şi Liceul Comercial şi Liceul Industrial, înfiinţate ceva mai târziu.

Valul şcolarizării superioare a „contaminat" şi Minişul, unde numeroase familii au făcut eforturi considerabile pentru a-şi susţine material odraslele în demersul lor de a-şi schimba statutul social prin ştiinţa de carte. În multe cazuri, familiile erau mai hotărâte decât învăţăceii, în privinţa continuării studiilor, ea fiind o chestiune de fală şi modă, în ton cu epoca. Tinerii din sat au profitat de oportunitatea oferită de tramvaiul electric, navetând la şcolile din Lipova şi Arad. Una din aceste şcoli era Liceul Comercial din Arad, condus cu competenţă şi multă dăruire de către ilustrul dascăl de matematică Vasile Suciu, cel care a pus şi bazele Liceului Comercial din Lipova. Tânărul Bodea Ionel s-a conformat dorinţei tatălui său, Traian, funcţionar la C.F. Arad – Podgoria şi a urmat cursurile liceului arădean. Naveta şi mai ales chefurile repetate din ultimul an de studii l-au obosit în mod vizibil pe Ionel, fapt observat şi de către vestitul director la liceului. Într-o dimineaţă, la prima oră, Vasile Suciu îl remarcă din nou pe tânărul Bodea într-o stare avansată de somnolenţă şi mahmureală şi-l întreabă mieros: „Dormi Bodea dragă, dormi?" Întrebarea a rămas fără răspuns, întrucât situaţia era deja repetată şi de domeniul evidenţei. După un moment prelungit de pauză ce nu prevestea nimic bun, Vasile Suciu a continuat monologul său pe acelaşi ton patern, blând şi duios: „Dormi, dragă, dormi!". Îndemnul la odihnă a însemnat de fapt o antepronunţare a exigentului profesor asupra situaţiei de corigenţă, la sfârşitul anului şcolar, a elevului Bodea Ionel, la matematică.

Interpelarea în sine a devenit celebră în timp, printre elevii şcolii şi chiar printre cei din afara ei, care au aflat astfel că exigenţa şi intoleranţa faţă de actele de indisciplină şi slaba preocupare pentru învăţătură pot fi exprimate calm, cu blândeţe, fără consum nervos şi deosebit de convingător.

Informator: Brâncău Ion

BUNĂTATE

Dragoş Nicolae era unul din țăranii fruntaşi ai satului Miniş, un om chivernisit, corect şi poznaş; relațiile cu semenii săi au fost întotdeauna bune şi foarte bune, deoarece ştia de cele mai multe ori să lase de la sine, era conciliant şi atent la problemele comunității. De aspectele băneşti ale casei se ocupa nană Roza, soția sa, care-l mai şi mobiliza adeseori în privința rezolvării trebuințelor gospodăreşti curente.

Minişenii l-au apreciat pe baci Lae pentru calitățile sale sufleteşti şi l-au ales în diferite funcții publice, între care una din cele mai importante a fost aceea de primar al dealului, al viilor care făceau faima localității.

Atunci când nu era anturat de către prietenii săi, care nu erau puțini, baci Lae se simțea trist şi stângaci şi căuta companie chiar printre străinii care treceau întâmplător pe stradă. Într-o dimineață de toamnă târzie, când era singur prin gospodărie şi avea nevoie de conversație, a ieşit ca de obicei la stradă, unde a zărit pe partea opusă un trecător; după ce l-a salutat, a chemat pe necunoscut să povestească în pivniță, la un pahar de vin. De altfel, pivnița era locul preferat al conversațiilor, al destăinuirilor şi al vorbelor în contradictoriu. După o discuție neutră de vreo jumătate de oră, timp în care s-au băut câteva pahare de vin, străinul a plecat fără ca gazda să aibă curiozitatea de a-i afla identitatea.

După plecarea oaspetelui necunoscut de pe stradă, soția, curioasă din fire, îl întreabă imediat: „Cine o fost omul ăsta?”, la care Lae, calm şi detaşat, îi răspunde: „Nu şciu, dară îi om bun, om gea’ nost!”. Dialogul în sine poate fi socotit banal de către unii, dar el scoate în evidență ospitalitatea oamenilor din acele timpuri liniştite şi calme, în care a face bine, a te apropia de semenul tău era un fapt firesc, natural, ce nu implica niciun fel de interese. Baci Lae, prin exemplul său punctual, era exponentul unei mentalități prezente la nivelul comunității: niciun om care-ți trecea pragul casei, cu treabă sau fără o treabă anume, nu trebuia să plece până nu servea un pahar cu vin sau țuică … cel puțin.

Informator: Dragoş Ionel

CREDINȚĂ

Muncile câmpului şi ale dealului începeau dis-de-dimineață, îndeosebi vara şi la începutul toamnei, atunci când datorită căldurii, oamenii erau obligați să facă o pauză mai lungă, la amiază. Cu prilejul adunării recoltei de struguri şi de grâne, erau „mobilizați” la muncă şi bătrânii şi

copiii, pe măsura puterilor lor. Participarea copiilor la munci alături de adulți avea, pe lângă funcția efectiv practică, mai ales un rol educativ.

Într-o dimineață devreme, plecau la holdă cu carul bunicul şi nepotul Ionel, elev la Şcoala primară din Minş. Carul se deplasa încet sub mersul legănat al boilor, astfel că bunicul şi nepotul aveau timp să povestească vrute şi nevrute. Din păcate, dialogul dintre cei doi nu era fluent, datorită faptului că bunicul avea auzul foarte slab. La un moment dat, după ieşirea din sat, Ionel vede în colbul gros al drumului doi ştiuleți de porumb şi cu un glas strident îi spune bunicului să oprească carul; tânărul coboară, ia ştiuleții, şi se duce să-i dea, pe rând, celor doi boi. Bătrânul coboară imediat din car, ia ştiuleții şi-i pune pe marginea drumului, spre totala surprindere a nepotului, după care între cei doi se înfiripă următorul dialog:

I: „Ge ce nu-i dai, bunule, la boi?”

B: „Păntru că ne vege!”

I: „Cine ne vege, că doară îi întuneric?”

B: „Ne vege Dumnezău!”

Pilda bunicului semi-alfabetizat, cu o solidă educație şi morală religioasă, l-a convins pe nepot că roadele trebuie obținute prin muncă neobosită, „cu sudoare şi întotdeauna cu respect față de Dumnezeu”.

Informator: Dragoş Ionel

ELITĂ ŞI IUBIRE

Dorința de emancipare a unei comunități reprezintă cu certitudine un barometru al nivelului de civilizație la care a ajuns şi la care aspiră în continuare, la un moment dat. Din această perspectivă, şcoala constituie unul dintre principalele instrumente ale modernizării, iar produsul ei de o valoare inestimabilă îl constituie elitele care se formează greu, în timp îndelungat, cu multe sacrificii şi cu foarte multă răbdare. Gânditorii dau măsura potențialului intelectual şi prin aceasta îşi câştigă prețuirea şi respectul celor din rândul cărora s-au ridicat, cât şi al multor altora, din exterior.

Mica comună Miniş, ce depăşea cu puțin trei sute de numere, şi-a câştigat un binemeritat renume, prin numărul ridicat de intelectuali pe care i-a dat societății, încă de la începutul secolului al XIX-lea. Primii intelectuali au fost învățătorii şi preoții absolvenți ai Preparandiei şi ai Institutului Teologic Ortodox din Arad. Numărul lor a fost extrem de redus, deoarece tinerii români se şcolarizau greu în şcolile confesionale ortodoxe ale vremii.

La începutul secolului al XX-lea, s-au format primii membri ai elitei intelectuale locale, care au absolvit instituții de învățământ superior. A trebuit

aşadar să se scurgă încă un secol până când tinerii locului să inaugureze un nou reper în aspirația de împlinire profesională prin şcoală. Revoluția tehnico-ştiințifică, cât şi condițiile materiale bune ale unor familii din sat au contribuit în mod decisiv la formarea elitei cu studii superioare, care a constituit indiscutabil un model demn de urmat pentru generațiile ce au urmat. S-au succedat în acest mod, la intervale de zece sau douăzeci de ani, încă cinci generații de intelectuali ce onorează cu numele şi faptele lor panteonul personalităților originare din Miniş.

Pe lângă factorul educativ – şcoală – există perechea sa – familia – de care nu se poate face abstracție atunci când se analizează formarea elitelor. Familiile minişenilor n-au fost bogate, dar au făcut eforturi materiale deosebite pentru a-şi susține copiii în şcoli. Au existat destule exemple în care, din lipsa banilor, s-a vândut câte o vie sau o holdă, pentru a putea continua demersul educațional. Pe lângă suportul material, familiile au oferit suportul existențial, bazat pe cinste, respect pentru muncă şi credință nemărginită în Dumnezeu. Peste toate aceste componente se situa însă dragostea şi încrederea în cei care duceau mai departe, cu cinste şi demnitate, numele şi renumele familiei. Un exemplu elocvent în această privință a fost familia Ciavici Lazăr şi Maria, oameni harnici şi evlavioşi, părinți cu doi băieți, Gheorghe şi Liviu (Ligu). Au muncit din răsputeri pentru a-i face „domni”, pentru a fi altceva decât țărani pepinierişti chivernisiți şi aşezați la casele lor, în micul sat de la poalele Munților Zărandului. Au reuşit în cele din urmă să-şi împlinească visul; ei se mândreau public cu cei doi fii, un muzician şi un avocat. Baci Lazăr vorbea adeseori cu prietenii şi cunoscuții despre „Chişiță” (zambilă) şi „Tulipan” (lalea), căci aşa îi numea el pe cei doi fii. Florile familiei Ciavici erau dovada iubirii supreme şi candide a multor familii din Miniş, care şi-au împlinit visul elitist, ca scop suprem al vieții.

Informator: Ciorogariu Gheorghe

SĂ NU FACI CE FACE POPA…

Preotul Petru Pelle a păstorit timp de treizeci şi cinci de ani în parohia Miniş (1898-1933), fiind, din această perspectivă, cel mai „longeviv” din istoria biserici ortodoxe locale. În acest interval de timp, el s-a naturalizat, fiind un membru în totalitate al comunității în ceea ce priveşte domiciliul stabil, ocupațiile adiacente, cât şi locul de odihnă de veci, împreună cu membrii familiei sale, în cimitirul din Miniş.

Părintele Pelle a fost un exigent director al şcolii confesionale din Miniş, un iscusit administrator al parohiei şi al localului bisericii, precum şi

un bun gospodar şi cap de familie. În timpul liber muncea din răsputeri pentru a-şi întreține frumoasa gospodărie, clădită cu stăruință şi pasiune pe lângă casa parohială, aflată în imediata apropiere a bisericii. În perioada tinereții, a întreținut chiar o pereche de boi, cu care muncea şi de care era foarte mândru, pentru puterea şi frumusețea lor. Competiția cu țăranii din Miniş în privința boilor săi a rămas proverbială în memoria minişenilor, atunci când a afirmat către vecinul său: „Mă Neamț Tănase, io cu boii mei ce trag cu casă cu tăt!”. Afirmația în sine nu avea nici pe departe scopul de a fi disprețuitoare, ci mai degrabă de a întări ideea că el este un model de gospodar pentru enoriaşii săi. A reuşit să fie în acelaşi timp şi un părinte model pentru copiii săi, cărora le-a asigurat o bună educație morală şi şcolară. De altfel, băiatul său Sabin, născut chiar în anul stabilirii sale la Miniş (1898), a fost primul tânăr cu studii universitare – Facultatea de Silvicultură – ridicat din comunitatea locală, căruia i-au urmat mai apoi exemplul şi alți tineri formați la prima generație din țărani.

Uneori, la treburile multiple ale gospodăriei, părintele mai era ajutat şi de către pădurarii care locuiau în zonă, subordonați ai fiului său. Într-o bună zi, pădurarul Brădean Ion, fire inteligentă şi glumeață, îl surprinde pe preotul Pelle ieşind din cămară cu o bucată sănătoasă de cârnaț în mână, chiar în timpul Postului Paştelor. Situația în sine nu mai necesita niciun fel de explicații, dar preotul s-a simțit dator să-i spună nedoritului său oaspete: „Măi Non, tu să nu faci ce face popa, dară numa’ ce spune popa!”. Desigur că fapta în sine şi expresia, de altfel consacrată în mediul românesc, nu au rămas taine doar între cei doi, pentru că dacă ar fi fost aşa, eu nu aş fi avut de unde să le culeg.

Morala acestei întâmplări ne duce cu gândul la faptul că modelul uman reprezintă un ideal greu de îndeplinit chiar şi de către un preot, care este un om, şi nu un sfânt între oameni.

Infomator: Brădean Maria

EVREII PĂCĂLIȚI

Dintotdeauna țăranul, prin mica sa gospodărie, a dezvoltat o economie de subzistență prin care să-şi asigure cele necesare traiului, pentru el şi familia sa. El reuşea cu greu să-şi valorifice în afara satului produsele sale de bună calitate, dar în cantități mici. Cel care beneficia de produsele gospodăriei țărăneşti, realizând câştiguri substanțiale, era angrosistul, care le valorifica la mâna a doua. Minişenii au trăit şi ei aceste realități ale economiei de piață, ani la rândul vânzându-şi vinul angrosiştilor evrei, la

preţuri ce acopereau cu greu costurile de producţie. Sătenii cunoşteau această realitate şi au încercat în fel şi chip să câştige măcar câte puţin, deschizând chiar un magazin de vânzare a vinurilor în centrul Aradului, prin intermediul sindicatului viticol Cooperativa „Dealul Şcolii”. Rezultatele demersului nu au fost spectaculoase, ei aveau nevoie de bani cât de repede, fără să aştepte şi, de aceea, au preferat să continue târgul dezavantajos cu negustorii lacomi ce cutreierau satul în lung şi-n lat, în căutare de clienţi.

Ţăranul fruntaş Bodea Vasile era unul dintre clienţii negustorilor, având întotdeauna pivniţa plină cu vin de cea mai bună calitate, dar şi disponibilitate de a găsi şi alţi doritori de a-şi valorifica grabnic vinul. El a devenit treptat omul de încredere al acestora, cel cu care ţineau mereu legătura şi la care obişnuiau adeseori să înnopteze în zilele în care nu-şi realizau integral afacerile. Într-una din aceste seri, gazda a invitat pe cei trei oaspeţi ai săi la o masă rece, după ce anterior consumaseră substanţial din vinurile propuse spre vânzare. Mâncarea a constat în felii de brânză de oaie şi slănină de porc puse alternativ pe farfurii de un alb imaculat, alături de care, pe o altă farfurie se afla pâine, ceapă şi usturoi. În timpul mesei s-a servit vinul ales de angrosişti pentru achiziţii, un vin diluat de gazdă cu apă de ploaie de la 12 la 8 grade alcoolice.

Oaspeţii întârziaţi s-au trezit dis de dimineaţă mahmuri şi au constatat, văzând resturile festinului din seara trecută, că au mâncat slănină de porc, pe care, în condiţii normale refuzau chiar să o şi primească, dată fiind educaţia lor religioasă de rit iudaic. Au reuşit în cele din urmă să depăşească acest moment de rătăcire spirituală, dar regretul lor a fost şi mai mare atunci când au constatat, la valorificarea vinului cumpărat în acea seară, că acesta era mult sub standardele alcoolice ale pieţei, având doar 8 grade. Ei nu şi-au abandonat obiceiul de a colecta vinul de la Miniş la preţ de monopol, deoarece ştiau că în afaceri mai poţi uneori şi să pierzi.

Baci Vasile şi-a hrănit orgoliul său şi al sătenilor, reuşind să dea o dublă lovitură prin înscenarea sa celor care-i înşelau de ani de zile, vânzându-şi însă vinul în acelaşi mod, în lipsa unei oferte mai bune.

Informator: Mayer Puiu

SUSHI

Canalul Matcă, ce leagă Mureşul de Canalul Morilor, săpat în urmă cu şaptezeci de ani cu scop strategic, a devenit în cursul anilor ce au urmat şi o importantă sursă de apă atât pentru irigaţii, cât şi un loc frecventat de către pescari. Bogăţia şi varietatea peştilor ce populau canalul se datorau îndeosebi

celor două surse de „aprovizionare”: Mureşul şi îndeosebi Crişul Alb. Debitul apei era asigurat în mod constant, mai ridicat vara şi mai scăzut iarna, cu ajutorul unor pompe de mare putere din Mureş; apa avea panta de curgere spre Canalul Morilor, alternând porțiunile domoale cu cele mai iuți, fapt care asigura, într-o mare măsură, drenarea naturală a canalului care primea în zona Podgoriei debitele unor văi formate din Dealurile Zărandului.

Copiii din Miniş veneau adeseori la pescuit şi la baie în locul numit „la Hânsă”, acolo unde apele de pe Valea Cooperativei şi Valea Bisericii se uneau cu canalul. Bucuria micilor pescari amatori care-şi făceau ucenicia era adeseori tulburată de către braconieri, cei ce pescuiau cu plasa, cu coşul sau cu vârşa. Braconierii erau tineri sau chiar oameni căsătoriți din Miniş, Păuliş sau Ghioroc, dornici de aventuri şi de … „peşte verde”.

O echipă constituită şi consolidată de „pescari fără undițe”, originari din Miniş, bătea adeseori cu plasa apele canalului de la pod şi până la „Hânsă”. Nucleul echipei era compus din Pişcu, Măcăron, Lulă, Matyas, Didi, baci Tia Şanta, la care se adăugau din când în când şi alte persoane. Peştele prins era în general consumat în comun, la casa unuia din ei şi era stropit cu vinul cumpărat de prin sat sau luat pe datorie. Atunci când prada era mai consistentă, o parte o dădeau pe băutură sau îşi făceau cont pentru viitoarele ocazii de acest fel.

Într-una din aceste expediții, s-a petrecut un fapt mai puțin obişnuit: în timp ce controla plasa după o tură de tras, Mitică Crâsnic (Pişcu), neavând unde să pună un porcuşor pântecos, îl prinde de cap între dinți, în aşteptarea celui cu straița cu peşti, care întârzia să apară. Într-un moment de neatenție, vrând să vorbească cu unul din prieteni, înghite peştele, urlând cu disperare „S-a dus în … mama mă-sii!”, spre hazul total al celor prezenți. Peştele înghițit crud (sushi) şi-a urmat traseul, ca de altfel şi nostima întâmplare ce a ajuns până în zilele noastre.

Informator: Loleş Gheorghe

PESCUIT ŞI … AUTOMOBILISM

Vacanțele şcolare erau îndelung aşteptate de către copii, care-şi petreceau cea mai mare parte a timpului liber în natură: la pescuit, la scăldat sau în pădure, după ciuperci, sau în drumeții. Localitatea Miniş avea o aşezare ideală din acest punct de vedere, ea conferind toate aceste oportunități pentru petrecerea timpului liber de către copiii satului, cât şi de către cei veniți la bunici sau la rude, îndeosebi pe perioada vacanței mari. Pasiunea pentru pescuit a stat la originea prieteniei strânse care s-a legat între

trei copii cu vârste cuprinse între 10 şi 12 ani: Nelu, Trofin şi Virgil. Ucenicia pescuitului staționar au făcut-o treptat şi cu stăruință, în digul de la marginea satului, unde se înmulțeau natural peştişori care semănau foarte mult cu hamsiile şi pe care îi regăseai chiar şi pe cursul celor două văi ale satului.

Sculele de pescuit erau rudimentare: un băț de alun sau de salcie, o ață de cusut, o pană de gâscă şi o bumbuşcă. Cei trei petreceau ore în şir pe marginea lacului de acumulare, exersându-şi pasiunea pentru o pradă ce avea ca destinație hrana pisicilor. Fiecare partidă de pescuit era completată cu câteva îmbăieri în apa verzuie şi cu fundul mâlos, din care ieşeai mai răcorit, dar, cu siguranță, şi mai murdar decât ai intrat. Din fericire, exista posibilitatea de a te limpezi în jetul de apă mai curat de la stăvilarul lacului, astfel încât să fii mai puțin culpabil în momentul când ajungeai acasă. Cei trei prieteni au aflat, din discuțiile şi relatările fraților şi băieților mai mari, despre condițiile mult mai bune de pescuit şi de îmbăiat de la Canalul Matcă aflat la circa doi kilometri de Miniş. După o primă ieşire, au convenit să-şi schimbe locul de pescuit şi de scăldat, acțiunea fiind dovada unei emancipări absolut necesare după „stagiul” de la digul satului.

Drumul spre canal la primele ore ale dimineții era plăcut: era răcoare, se povestea, se glumea şi timpul se scurgea foarte repede. Pe parcursul traseului, se făceau şi provizii de cosaşi (lăcuste), care erau culeşi din iarba înaltă şi băgați în cutii speciale; după ce li se rupeau picioarele din spate, ei erau o momeală ideală pentru pescuitul la clean, care popula din belşug, în urmă cu cincizeci de ani, repezişurile canalului. În bagajele sumare mai existau şi alte momeli pregătite din timp: râme, muşte, pâine frământată şi malai. Acestea aveau un loc de cinste, alături de mâncare: pâine cu untură de porc, cu boia şi sare sau slănină cu pâine, ceapă sau roşii; pe lângă cele două meniuri invariabile, mai era întotdeauna şi o sticlă cu apă care, din lipsa unui loc umbros, ajungea la temperatura mediului, împreună cu mâncarea.

Primul gest când se ajungea la canal, la locul numit „Hânsă”, unde se vărsa apa din dig, era sondarea vizuală a nivelului apei, pentru a se constata dacă putea începe sau nu partida de pescuit. În cazul în care nivelul apei era ridicat, se aştepta ca acesta să scadă, timp în care se făcea baie cu multă grijă, pentru că apa era destul de adâncă şi de rapidă. Îndată ce stația de pompare a apei din Mureş îşi înceta activitatea, nivelul apei scădea treptat, moment în care începea şi pescuitul, care era de fapt o competiție permanentă între cei trei pescari pasionați. Peştii prinşi, de obicei porcuşori, erau numărați şi înşirați de către fiecare competitor pe o sfoară care, trecută cu grijă prin gura şi pe după branhiile acestora, era păstrată în apă. Competiția era atât de captivantă şi de animată, încât nici căldura excesivă şi nici ploile torențiale de vară nu constituiau obstacole prea mari în calea celor trei pescari. În timpul ploilor rapide şi abundente de vară, era aleasă soluția protejării hainelor într-o

pungă de nailon şi adăpostirea în apă până la gât în „costumul lui Adam”. După încetarea ploii, pescuitul era reluat în condiții climatice şi de randament sporit, spre satisfacția şi bucuria concurenților.

În zilele caniculare ale acelor ani, drumul de întoarcere de la pescuit acasă era mult mai anevoios; pentru a rezista la căldură, cei trei prieteni îşi umezeau pantalonii şi tricoul, care în scurtă vreme sa uscau, nu înainte de a se îmbiba şi cu ceva praf din drumul călcat de către carele cu boi. Pe parcursul a doi kilometri, se mai făceau câteva pauze pe la livezile cu prune, de cele mai multe ori consumate verzi şi pe la fântâna cu cumpănă de la marginea satului, pentru o gură de apă rece. Se întâmpla ca, de mai multe ori cei trei, ajunşi acasă, să renunțe la mâncare în favoarea unui somn bun. Căldura, praful şi oboseala nu i-au putut însă deturna de la pasiunea care s-a dovedit mult mai puternică, subjugându-i totalmente. S-a ivit însă şi ocazia ca, într-o zi, să-şi ia revanşa față de drumul dificil parcurs de fiecare dată la pas. Nelu a fost cel care a stat la originea unei aventuri automobilistice cu totul excepționale; el şi-a pus în practică veleitățile precoce de şofer amator, sustrăgând din curtea tatălui său adoptiv, Barc Dumitru, autoturismul marca Wartburg, care tocmai fusese câştigat la concursul „Loto”. Îndată ce a ieşit cu maşina din curtea casei lui baci Mitru, aflată la şosea, şi-a chemat prietenii de pescuit, pe Trofin şi Virgil şi a luat direcția spre canal, trecând pe lângă terenul de fotbal, în uralele şi admirația celor de vârsta lor, dar şi sub privirile invidioase ale celor mai mari. Drumul a fost deosebit de plăcut şi extrem de scurt ca timp, cu toate că soarele îşi răspândea cu generozitate căldura, în după-amiaza acelei zile de vară autentică. În urma maşinii s-a ridicat un nor de praf care a mărit şi mai mult fascinația acelei curse automobilistice, care a avut pe traseu şi traversarea liniei ferate Bucureşti – Arad, extrem de circulată pe atunci.

În vâltoarea evenimentelor, atât sculele de pescuit cât şi momelile au fost uitate acasă, dar nici nu era timp de aşa ceva, pentru că scopul acțiunii era valorificarea ineditului mijloc de transport şi o baie bună.

La întoarcerea acasă, „şoferul” s-a abătut puțin de la traseu, pentru o vizită inopinată la bunica lui Trofin, nană Măriuță a lu’ Ioşca, care locuia împreună cu soțul, baci Ghiță, la marginea satului. Prezența unui autoturism pe acea stradă constituia pentru toți vecinii aflați la odihnă pe bănci un eveniment extrem de rar şi care nu trebuia în niciun caz pierdut. Întâmplarea a făcut ca bătrâna femeie să fie la poartă, când Wartburg-ul s-a oprit brusc, chiar patinând puțin, sub talpa hotărâtă a tânărului şofer de ocazie; după câteva clipe de teamă şi confuzie, curiozitatea femeii s-a transformat în uimire şi indignare, la identificarea conducătorului auto şi a pasagerilor, ea nefiind în stare, pe moment, să articuleze decât două cuvinte: „Păntru Dumnezo!”. În zadar a încercat nană Măriuță, după ce şi-a revenit din

blocajul verbal, să-i convingă pe cei trei să abandoneze maşina în faţa casei, vehiculul şi-a continuat cursa în trombă, la fel cum a şi venit, către garajul proprietarului, lăsând în urmă o bunică disperată şi vecini curioşi.

După ce a garat maşina în curte, Nelu a avut grijă s-o curețe bine, pentru a nu se deconspira în faţa lui baci Mitru, care nu sosise încă de la serviciu, din naveta zilnică pe care o făcea cu tramvaiul electric la Arad.

Cursa de la canal cu autoturismul a avut şi un epilog, care s-a derulat câteva zile mai târziu, când, la una din discuțiile obişnuite de seară dintre Nelu şi tatăl Mitru, cel din urmă îşi manifesta nedumerirea în privința unei maşini pe care el a văzut-o într-una din după-amiezi pe drumul Pustei şi care semăna izbitor cu Wartburg-ul lui. Fiul a reuşit însă, cu multă abilitate şi prezență de spirit, să disimuleze şi să înlăture orice suspiciune şi astfel, „operațiunea” a rămas secretă mult timp şi cu complicitatea tuturor celor care ştiau de ea. În acele din urmă, taina a fost devoalată proprietarului chiar de către cei implicați, la vârsta deplinei maturități, atunci când ea s-a sedimentat ca o amintire plăcută. A rămas totuşi o întrebare, care mai persistă şi astăzi, după foarte mulți ani: Cum de a fost posibil să nu „transpire” un asemenea eveniment într-un mediu în care informația circula atât de repede şi, de cele mai multe ori, revizuită şi adăugită?!

„CULMEA, DOMNULE!...”

Vinul de Miniş era cunoscut şi recunoscut în țară şi chiar în străinătate pentru calitățile sale deosebite, încă din timpuri străvechi. Exista în sat un adevărat cult al viței de vie şi al vinului, care era vizibil la tot pasul prin calitatea de buni şi statornici degustători şi consumatori a minişenilor, pe tot parcursul anului. Vinul era nelipsit de la mesele principale, se servea oaspeților, se consuma înainte de muncile agricole ca întăritor, sau după, ca reconfortant, era băut adeseori pe tot parcursul zilei, ca înlocuitor al apei. Aceste realități ale unor timpuri trecute ne-ar putea conduce la ideea că localnicii ar fi fost într-o stare euforică permanentă, fapt total eronat, deoarece exista o măsură a lucrurilor, pe primul plan situându-se cultul muncii fără menajamente, din zori şi până seara târziu, indiferent de anotimp.

Exemplul adulților s-a transmis şi copiilor, care-şi încercau calitățile de degustători de la vârste fragede. Exista însă şi factorul curiozitate infantilă, cât şi dorința precoce de a se emancipa din statutul conferit de vârstă prin imitarea adulților, care frecventau pivnița casei cu mare plăcere. Cheile pivniței erau bine păstrate din motive de securitate şi grijă pentru rezervele de vin, țuică şi alte produse. Zona interzisă a depozitului de licori cu care se

delectau adulții incita şi mai mult spiritul iscoditor al copiilor, care doreau cu tărie să exploreze acel loc cu orice risc şi prin orice mijloace.

O întâmplare similară s-a petrecut în urmă cu aproape cincizeci de ani, în casa familiei Sava Ioan din Miniş, care producea, an de an, un excepțional vin de ottonel, din strugurii obținuți pe grădina casei. Cantitatea de vin vinificată nu era mare, până la o sută de litri, dar asigura nevoile familiei pentru Sărbătorile de iarnă şi până-n preajma verii anului următor. Domnul Sava, capul familiei, era un om cumpătat, cinstit şi deosebit de stilat, de o politețe şi instrucție şcolară net peste media concetățenilor săi; el avea o încredere nemărginită în oameni, dusă uneori la extrem, ceea ce-l recomanda ca un om de mare bunătate, ce merita respectul tuturor. Toate aceste calități le-a cultivat împreună cu soția Marioara, fiului lor Nelu, dăruit de Dumnezeu la o vârstă destul de înaintată, motiv de mare grijă şi slăbiciuni, îndeosebi din partea mamei. S-a întâmplat ca Nelu să fie atras de „misterul pivniței” ferecate, având şi complicitatea prietenilor Viorel, Costică, George şi Virgil şi nu în ultimul rând, al băieților mai mari, Petrică şi Mircea, autorii morali ai operațiunii de elucidare a misterului. Era o zi de toamnă târzie, de la începutul deceniului şase, când echipa a profitat de absența gazdelor de acasă, a escaladat un geam minuscul de aerisire şi a intrat în pivnița casei; au fost degustate în grabă mai multe soiuri de vinuri albe, depozitate în butoiaşe de la treizeci la şaizeci de litri şi s-a ajuns la concluzia că cel mai nimerit ar fi ottonelul, care avea un gust dulceag, plăcut. Prima şedință de degustări a fost urmată mai apoi de altele, în aceeaşi componență a grupului, sau chiar în grup mai restrâns, fără ca familia să observe lipsa licorii şi fără ca făptaşii să se autodeconspire.

În ziua de Crăciun a acelui an, domnul Ioan o roagă pe soție să aducă o bocală de vin de ottonel, pentru a servi cu eventualii oaspeți de după-masă. După un interval destul de lung, nană Mărioara revine în bucătăria casei total nedumerită şi îşi anunță soțul că butoiaşul este gol, că nu mai conține decât câțiva litri de drojdie pe fund. După o investigație scurtă, misterul dispariției vinului din pivnița încuiată, fără ca el să fi curs pe jos, este elucidat – Nelu recunoscându-şi mărinimia, dar şi complicitatea la „fructul oprit” întruchipat de catifelatul vin de ottonel. La aflarea adevărului, uimirea domnului Sava – cel care avea încredere nemărginită în semeni şi îndeosebi în fiul său, a fost majoră, fapt ce l-a determinat să se exprime spontan: „Culmea, domnule, să intre Nelu nostru în beci şi să bea vin!?”. Cei apropiați prezenți la acest moment nu au fost impresionați de indignarea părintelui care-şi imputa, prin această interogație, neîmplinirea unui ideal educativ, ci au fost seduşi de cuvintele „culmea” şi „beci”, noțiuni ce lipseau din limbajul lor curent. În scurt timp însă, cele două cuvinte s-au încetățenit în limbajul uzual al minişenilor, ele fiind identificate nu ca înlocuitori ai sinonimelor lor, ci ca

porecle ale blajinului şi omenosului concetățean. Mentalul colectiv a acționat şi de această dată tranşant şi satiric, atât spre deliciul mucaliților contemporani, cât şi spre memoria urmaşilor doritori de inedit.

POEȚII

Predispoziția minişenilor pentru „arta poetică”, către rimă şi poezie, a existat dintotdeauna, spre interesul şi deliciul „consumatorilor de ocazie”. Cu foarte mici excepții, creațiile au fost restrânse, dar sugestive, cele mai multe având forma şi conținutul unor epigrame.

Exista dintotdeauna în rândul țăranilor un respect deosebit, amestecat adeseori cu teamă față de justiție, față de oamenii şi instituțiile acesteia. A te duce la „lege”, căci aşa era numită generic justiția, constituia un moment aparte, foarte rar şi emoționant, poate şi pentru că erai nevoit să te duci la oraş, într-un mediu total diferit de viața patriarhală sătească. O asemenea trăire a avut-o o femeie, membră a unei familii de țărani fruntaşi din Miniş, în calitatea sa de martor şi care a găsit o soluție ingenioasă, poetică, de a se prezenta în fața judecătorului din oraşul Lipova:

„Io-s muiere Rusanda,
Fată mare, Marița,
Ficior june, Todora,
Cel mai mic, Tănase.
Văsălie omu’,
Vințeler la domnu’.”

Scurta autobiografie versificată trădează reminiscențe ale unui limbaj românesc de la începutul secolului, puternic influențat de obligativitatea studierii limbii maghiare în şcoli.

Armata, satisfacerea serviciului militar, ocupa un loc aparte în viața fiecărui tânăr, dar şi în viața familiei, era considerată locul în care se desăvârşea maturizarea, după care el urma să se căsătorească şi să devină „gospodar la casa lui”. Ruperea legăturii permanente cu familia, distanțele mari față de casă, cât şi regimul cazon din unitățile militare constituiau situații dificile şi greu de suportat îndeosebi pentru tinerii recruți. Pentru a-şi îndulci traiul cotidian, ei trimiteau periodic acasă scrisori sau cărți poştale, pentru a-şi vărsa „of-ul”, dar şi pentru a-i obliga pe cei de acasă să le răspundă şi astfel să rămână conectați la viața şi bârfele satului, cu bunele şi relele lui.

În timpul primului război mondial, un tânăr recrut din familia Dragoş, Vănuț, trimitea celor dragi o carte poştală versificată, deconspirându-şi talentul poetic:

„Sănătate din Vârşaţ,
Ge la noi, tunarii tăţi,
Ţâie Marițo, Pătruţ,
Lazăre, Vănuţ.” (semnat)

Salutările din cazarma Banatului sârbesc, unde era încartiruit tânărul Vănuţ, au ajuns la ochii şi urechile opiniei publice locale atât datorită originalităţii lor, cât şi pentru că erau la vedere, pe o carte poştală, opţiune mult mai comodă şi din punct de vedere financiar.

Memoria colectivă a păstrat inovaţia literar-artistică a poetului de ocazie peste ani, când un alt poet, vecin cu autorul, s-a simţit dator să adauge un vers creaţiei, în care i-a încadrat şi pe nepoţii Florica şi Corneluţ, care nici nu erau născuţi. Amuzamentul urmaşilor pe această temă trădează în mod evident, rezistenţa la tot ceea ce este nou, inedit, în viaţa patriarhală şi preponderent conservatoare a satului, de la care nici Minişul nu a făcut excepţie.

Viaţa grea din timpul începutului regimului comunist şi-a pus amprenta dură asupra mentalului colectiv, supus unui proces dirijat de redimensionare din partea autorităţilor statale. La nivel local, oamenii erau nevoiţi şi obligaţi să suporte regimul devastator al cotelor şi impozitelor, care-i ducea la limita existenţei familiale. Cu tot tragismul situaţiei, oamenii satului au mai găsit resurse şi curaj să-şi manifeste simţul poetic cu profunde accente critice la adresa funcţionarilor regimului, care erau „aleşi” tot dintre ei. În staţia de la Primărie a tramvaiului electric, în preajma anului 1960, în timp ce o mulţime de călători aşteptau să plece la Arad, tânăra Felicia Dociu îi recită primarului comunei, Cismaş Sabin, o acuză versificată:

„Bea, primarule, şi mâncă,
Până ţi-i satul pă brâncă!”

Curajul şi oportunitatea tinerei, extrem de fragilă din punct de vedere fizic şi mai ales al sănătăţii, i-au cucerit pe cei de faţă, care au preluat mesajul, unii chiar sub formă şăgalnică, de amuzament, şi l-au transmis peste generaţii. Pe de altă parte, cel vizat a înţeles mesajul de nemulţumire al celor între care trăia şi conducea şi nu a luat nicio măsură împotriva „poetei disidente”, cu toate că aceste practici erau frecvente în acele vremuri tulburi.

Invadarea Cehoslovaciei de către ruşi în anul 1968, a constituit un moment deosebit de important în istoria ţării, resimţit din plin şi la Miniş. Îngrijorarea oamenilor din sat pentru soarta lor şi a României era atât de mare, încât a pus pe jar şi rezerviştii, oameni în vârstă, care-şi arătau disponibilitatea să se înroleze în caz de nevoie. Petrişor Petru – „Trică” – era unul dintre cei mulţi dispuşi să-şi apere ţara în caz de necesitate; într-un moment de exaltare patriotică, stimulat, aşa cum era firesc la Miniş, de un pahar de vin, el se adresa mamei sale Zina, în casa părintească:

„Mamă, dă-mi pită şi slană,
Că mă duc cătană!”

Cererea versificată făcută mamei sale de către patriotul nostru nu făcea decât să certifice imensul capital de simpatie de care se bucura Nicolae Ceauşescu, care a refuzat participarea trupelor române la invazia Cehoslovaciei şi înăbuşirea „revoluției de catifea” de la Praga. Pe de altă parte, atitudinea patriotică a lui „Trică” nu este rodul „curajului bahic”, ci al educației şcolare şi civice primite în perioada interbelică de către toți cei din generația pe care el o personifică cu mult curaj şi demnitate.

Poate că s-a exagerat puțin, catalogându-i pe aceşti oameni poeți; ei n-au avut creații literare propriu-zise, au avut doar mici intervenții rimate, spontane, de spirit şi de adaptare la situații concrete de viață. Ei au fost redați memoriei colective din amintirile puținilor trăitori ai acelor timpuri; cu siguranță că „poeții” au fost mult mai numeroşi, o mostră adevărată şi adaptată specificului local putând fi regăsită chiar în paginile acestor cărți.

Informatori: Miron Popa
Ciorogar Gheorghe
Valea Emilia
Dragoş Ionel

SINCERITATE

Este unanim recunoscut faptul că sinceritatea copiilor şi a adulților în stare de ebrietate este proverbială, imprevizibilă şi, de multe ori, dezarmantă. Între cele două categorii există însă o deosebire esențială, de substanță: la copii, sinceritatea este un mod de a fi caracteristic vârstei; la adulți, este o stare de circumstanță, trecătoare.

Sinceritatea elevilor de vârsta şcolară mică este şi mai mare, fiind potențată de către învățător, care întruchipează idealul de autoritate şi modelul existențial, cu mult peste majoritatea părinților. Datorită acestui fapt, naturalețea comportamentului şi relația directă a copilului cu învățătorul constituie un act de normalitate, o rampă de lansare, sub aspect instructiv şi mai ales educativ, spre un ideal personal de viață.

Această relație directă, bazată pe încredere, dă naştere unor situații comice, dar născute din situații concrete ale vieții de familie, care nu vin decât să întărească cele afirmate mai sus.

În urmă cu peste optzeci de ani, la ora de religie, învățătorul îl întreabă pe Miron ce fac părinții lui seara, înainte de culcare. Copilul îi răspunde prompt că „tata se roagă”, după care face o pauză, în care

învățătorul insistă: „Dar mama?”; urmează o altă pauză, după care vine şi răspunsul: „Mama se purecă!”. Sinceritatea elevului a stârnit râsul zgomotos al colegilor, surprinşi şi ei de franchețea răspunsului. Domnul învățător a reuşit însă imediat să readucă ordinea şi echilibrul în clasă, folosindu-se de prima parte a relatării elevului, insistând asupra datoriei creştine, individuale, a rugăciunii de seară.

O altă întâmplare de aceeaşi natură, care a avut reverberații în timp, s-a petrecut în aceeaşi perioadă, când Anuța o pârăşte pe colega sa de bancă, Ileana, că s-a băşit. Învățătorul o chestionează pe cea în cauză, care-şi recunoaşte fapta şi chiar şi-o susține, afirmând: „Tata o dat 200 de lei la doctor pentru o băşână!”; şi în acest caz, învățătorul a reuşit să aplaneze situația de ilaritate cu iz de comedie, explicând că plata la medic a fost pentru tratamentul general, şi nu pentru „efectul sonor”.

Şi într-un caz, şi în celălalt, învățătorul a prelucrat informația brută servită din familie prin copil, pe calea relației directe, a sincerității, dându-i o valoare educativă, fără nicio admonestare şi fără a cădea în derizoriu.

Informator: Valea Emilia

ŞERBELUL

Munca pe dealurile acoperite cu vii, dar şi în livezile şi tarlalele din şes, ocupa aproape în totalitate viața cotidiană a locuitorilor comunei Miniş. Preocuparea de a executa lucrările de întreținere a culturilor la timp, cât şi grija de a pune recolta rapid la adăpost, i-au determinat pe minişeni să se asocieze în aceste munci cu vecinii sau cu rudele, muncind cu rândul de la unii la alții, până când finalizau aceste activități. Atunci când acest sistem al reciprocității nu era suficient, se angajau contra cost ziuaşi, care puteau fi plătiți şi mixt, cu bani şi produse. Întotdeauna gazda avea însă obligația de a le servi cel puțin două mese: cea de amiază şi cina. Masa de amiază fiind luată pe deal sau pe câmp, la ora 12^{00}, era o masă rece, ce cuprindea în general slănină sau şuncă, ceapă, cartofi şi ouă fierte, brânză telemea şi, bineînțeles, pâine. Din meniu nu lipseau țuica, servită înainte de masă, apa rece păstrată în cârceag sau poloboc şi uneori chiar câte un pahar cu vin.

Cina se servea la casa gazdei, după lăsarea întunericului, ea constând în general dintr-un singur fel de mâncare caldă: tocăniță de pui sau porc, fasole cu ciolan sau „groasă”, sarmale, etc. Şi această masă era stropită, după preferințele lucrătorilor, cu un pahar sau două cu țuică sau cu vin.

Acest ritual culinar se desfăşura fără modificări esențiale de ani şi ani, aproape în casa fiecărui gospodar mijlociu şi fruntaş din Miniş. El nu a ocolit

nici casa familiei Baltă Constantin – “Ginu’ ” – care, într-o seară târzie de toamnă, şi-a invitat ziuaşii la cină, după o zi plină de cules şi încărcat porumb la holdă. La îndemnul gazdelor, ziuaşii obosiți, dar şi chinuiți de foame, s-au aşezat la masă, aşteptând cu nerăbdare cina pregătită de către soacra gazdei, nană Femia. După o oarecare pauză, timp în care s-a servit câte un păhărel de țuică, a apărut şi nană Femia cu sarmalele aburind dintr-un … şerbel, însoțită de nepoata sa de câțiva ani. Reacția de mirare şi chiar de stupefacție a mesenilor i-a sărit imediat în ochi bucătăresei, care le-a replicat jovial: „Mâncați, oameni buni, că numa’ o dată o făcut gândacul ăsta ge fată în iel!” Explicația însoțitoare a originalei oale pentru fiert sarmale i-a determinat pe meseni să-şi decline zgomotos orice intenție de a-şi ostoi foamea şi să plece în grabă la casele lor. Astfel, familia Baltă a rămas cu sarmalele, dar şi cu o pățanie culinară de pomină, care a făcut înconjurul satului.

DE-ALE PIEȚEI

Alături de struguri, fructele constituiau o sursă de venit pentru minişeni, din primăvară şi până toamna târziu. Ele erau valorificate mai ales pe piața Aradului, îndeosebi de către femei, dar în unele cazuri speciale şi de către unii bărbați, care aveau cât de cât vocație de comercianți. Coşurile cu fructe – cireşe, căpşuni, piersici, caise, pere – erau transportate până la Arad în compartimentul de bagaje al tramvaiului electric – pogeas. În stația terminus Podgoria, care se afla la intrarea pe bulevardul central al Aradului, coşurile erau preluate de ştrafurile micălăcenilor şi duse contra cost până în cele două piețe ale oraşului. Organizarea ireproşabilă a transportului fructelor din Podgorie până-n oraş a constituit secretul faimei piețelor arădene în întreaga țară, în privința abundenței, calității şi prospețimii fructelor, cât şi a celorlalte produse agricole.

Piețele Aradului asigurau un venit considerabil pentru aproape fiecare sătean din Miniş, dar creau şi situații problemă, de multe ori comice, care au intrat în folclorul local, în mod paradoxal, prin intermediul relatării făcute chiar de către „cel pățit”.

Arădenii erau cumpărători exigenți, dar cu dare de mână şi, de aceea, înainte de a cumpăra un fruct, puneau diferite întrebări despre el, timp în care îl şi măsurau sau, mai adeseori, îl pipăiau cu interes.

S-a întâmplat ca o distinsă doamnă să o întrebe pe nană Florița („Codiță”), venită la piață cu cireşe: „Van kukacz?”, la care femeia, necunoscătoare a limbii maghiare, i-a răspuns cu promptitudine: „Voan, doamnă, voan, dulci ca țucuru’!” (n.n. cucoți = viermi). Răspunsul a îndepărtat instantaneu clienta, surprinsă neplăcut de sinceritatea vânzătoarei.

O altă întâmplare hazlie rămasă în memoria colectivă s-a petrecut toamna, în urmă cu mulți ani, când nană Silvia, fiind întrebată de o clientă „ Cum sunt perele?”, i-a răspuns: „Bune, că…at se fac în gura dumitale, doamnă!”. Din nefericire, răspunsul nu a fost pe gustul rafinat al doamnei care, extrem de ofensată, s-a îndepărtat în grabă, fără a privi măcar în urmă. Nană Silvia a rămas surprinsă la început, apoi, cu regrete sincere pentru comparația deplasată, şi-a continuat piața, apăsată de gafa făcută spontan.

După vânzarea fructelor, femeile mergeau adeseori la cofetărie sau la Gospodina, iar bărbații la birt, la o bere, sau la „Expressu’ ”, la o masă frugală în picioare şi la un deț de rom. Aşa a procedat şi Peti George, care, mergând la “Expressu’ ”, la „Cornul vânătorilor” a comandat o tocană de porc cu pituțe şi murături. Fiind nemâncat de dimineață, a consumat repede tocana, rămânându-i o pituță, pe care nu era de acord s-o abandoneze; pe moment, i-a venit ideea năstruşnică să se întindă peste galantar pentru a-şi înmuia pâinea în tava cu tocană expusă la vânzare. Din nefericire, vânzătoarea l-a văzut la momentul potrivit, întrebându-l ce face, la care baci George-„Neda” a răspuns natural, degajat: „Lasă-mă, doamnă, să moi în apaceu!”. Evident că încercarea lui a eşuat, spre supărarea sa nedisimulată şi hazul vânzătoarei, neobişnuită cu situații de acest fel. Este posibil ca buclucaşul nostru consătean să fi învățat câte ceva despre igiena alimentației care, între obiceiurile sale cotidiene, era o regretabilă necunoscută.

Femeile din Miniş erau cunoscute şi recunoscute pentru calitatea strugurilor de masă pe care-i desfăceau zilnic în piețele Aradului. Cele mai multe dintre ele preferau Piața Catedralei, unde aveau locuri rezervate, fiind aşteptate dis-de-dimineață de clienții fideli. Se întâmpla însă ca, aproape în fiecare zi, să fie deranjate de către un cetățean care, după ce lua strugurii în mână ştergându-le brona, pleca fără să cumpere, nu înainte însă de a ciupi câteva boabe de ici, de colo. S-a creat astfel, o situație tensionată la care femeile nu au găsit o bună bucată de vreme răspuns. Într-una din zile, nană Florica l-a pedepsit pe intrusul care-şi făcea rondul între mesele pline cu struguriş în momentul în care clientul pipăia din nou strugurii, vânzătoarea noastră a luat un ciorchine de lămpău gras (mustoasă), pregătit cu grijă dinainte şi l-a zdrobit de capul acestuia, umplându-l de must. Măsura radicală luată de nană Florica şi-a dovedit eficiența: „cumpărătorul” fără bani nu şi-a mai făcut simțită prezența în piață, liniştea şi „onoarea” precupețelor fiind astfel salvate.

Informator: Valea Emilia

MAMĂ DE MEDIC

Există dintotdeauna, la majoritatea părinților, dorința fierbinte ca odraslele lor să le depășească statutul social şi, astfel, ei să se mândrească cu realizările lor. De aceste sentimente erau cuprinşi şi nană Floare şi soțul ei, Lae Lădar „Vieşu”, care munceau de câțiva ani buni ca vințeleri (administratori) la viile savantului geograf Simion Mehedinți, de la Odobești. Prezența lor acolo, departe de casă, nu era deloc întâmplătoare, minişenii erau vestiți în toată țara pentru priceperea lor la muncile specializate în vii şi implicit pentru calitatea şi cantitatea recoltei. De altfel, ei nu au fost un caz singular, mai existând şi alte familii din Miniş care alegeau să muncească pentru o perioadă, pentru un câştig mai mare, în alte podgorii, din Moldova sau Muntenia.

Familia Lădar avea doi băieți, pe Pătru şi pe Ion, ei urmându-şi părinții în periplul lor în vestita podgorie a Moldovei. Alegerea meseriei constituia un moment de mare răspundere şi de compatibilitate cu aptitudinile copiilor. Lui Ion, o fire mai dinamică, dură şi mai puțin aplecată spre studiu, părinții au stabilit că i s-ar potrivi meseria de măcelar, pe care a şi urmat-o, în cele din urmă.

Pătru era o fire mai blândă, mai sensibilă şi cu o oarecare predispoziție spre studiu şi, de aceea, părinții au evitat să-i hotărască imediat destinul profesional, aşa cum au făcut în cazul fratelui său. Ei erau înclinați tot mai mult spre decizia de a-l îndruma pe Pătru să urmeze o carieră intelectuală. Această opțiune de moment le-a fost întărită şi de mediul în care se învârteau la Odobești, atunci când veneau boierul (n.n. – academicianul Simion Mehedinți) şi ginerele său, un vestit medic din Bucureşti.

La una din scurtele şi rarele ocazii când a revenit la Miniş, nană Floare s-a destăinuit Silviei Vancu, o rudă mai îndepărtată, care avea un fiu licean de aceeaşi vârstă cu Pătru: „Tu, Silvio, eu îl dau pe Pătru al meu la domnu’ să învețe ge doctor!”. După o pauză prelungită, Silvia, o femeie isteață şi cu mult simț practic, îi răspunde: „Tu, Floare, crezi că ge doctor să învață ca ge şuştăr?”. Răspunsul simplu, dar convingător, a readus-o pe visătoarea şi ignoranta noastră mamă la realitate: medicul se formează la timp şi în timp, cu multă învățătură, pasiune şi sacrificii materiale din partea familiei.

Informator: Valea Emilia

Educația igienico-sanitară constituia una din problemele cronice care persista de secole în satele noastre, unde, de foarte multe ori, țăranii apelau mai degrabă la ajutorul doftoroaielor şi al vracilor şi mai puțin la sprijinul avizat al medicilor. Consultul medical se făcea doar în ultimă instanță, atunci când medicina „tradițională” nu dădea rezultate, condiție în care nici nu putea fi vorba despre medicina preventivă. În situația dată, mulți oameni mureau înainte de vreme, boala fiind depistată de cele mai multe ori tardiv şi fără şanse reale de vindecare sau de ameliorare.

În urmă cu o sută de ani, bolile ce cauzau morbiditatea la Miniş erau cele circulatorii şi tuberculoza. Diabetul şi celelalte boli ale aparatului digestiv erau mai puțin răspândite, datorită calității apei şi regimului alimentar sănătos. Până prin anii ’30, mortalitatea infantilă a fost destul de ridicată, datorită în principal dizenteriei, dar, treptat, ea a fost ținută sub control, odată cu promovarea educației sanitare în şcoli. Tuberculoza (oftică, tuse, etc.), boala lipsei de curățenie şi a alimentației sărace în vitamine şi proteine, a secerat zeci de vieți, uneori chiar familii întregi, până pe la sfârşitul deceniului cinci, atunci când penicilina şi derivatele sale şi-au făcut simțită prezența benefică şi la noi. Ridicarea câtorva medici din rândurile tineretului studios al satului, precum Mladin Virgil, Vancu Gheorghe şi Ciorogariu Gheorghe, a sporit încrederea şi implicit accesul minişenilor la actul medical cu efecte benefice asupra stării generale de sănătate.

Cu toate progresele evidente înregistrate, oamenii n-au renunțat definitiv la tratarea empirică a unor boli precum orbalțul (furunculoza), buba vânătă, tusea măgărească (tusea convulsivă). De asemenea, apelau la uns pentru luxații, cât şi la descântat, pentru deochi (rău de ochi). Specialista incontestabilă şi, de altfel, unică în tratarea acestor maladii la Miniş era nană Floriță a lu’ Nițu, o femeie înaltă, corpolentă, sfătoasă, semi-alfabetă şi … certată cu curățenia. Se pune totuşi întrebarea firească: de unde venea oare încrederea multor concetățeni în calitățile sale curative, de „mare” vindecătoare? Se pare că răspunsul trebuie căutat în rezolvarea unor cazuri de luxații la mâini sau la picioare, unde reuşea să repună oasele în poziția lor naturală, după ce lubrifia puternic articulația cu unsoare de porc. În privința celorlalte boli „rezolvate” prin descântec, probele nu erau de domeniul evidenței, ele putând să se vindece de la sine, dar întotdeauna după vizite la nană Floriță.

Doftoroaia noastră era recunoscută între consăteni şi prin calitatea ei de mare specialistă în înmulțirea şi creşterea rațelor, pentru consumul propriu, dar şi pentru vânzare. La una din vizitele făcute la domiciliul ei, două tinere cumpărătoare, Emilia şi Irina, au rămas nedumerite, auzind în cameră, de

undeva, de sub pat, un plescăit de apă. Nedumerirea cumpărătoarelor a fost risipită pe moment de gazdă, care a spus detaşat şi natural: „Am făcut o groapă răţuşcelor sub pat şî să scaldă în ea!” Scăldătoarea de sub patul „cabinetului medical” improvizat de către nană Floare a rămas peste timp o „idee genială” de îmbinare a medicinei tradiţionale, în condiţii de „igienă desăvârşită”, cu valorificarea micilor măcăitoare.

Informatori: Valea Emilia
Ciorogar Maria

NEIMPLICARE

Educaţia primară a copiilor, în urmă cu cincizeci – o sută de ani, era aproape în exclusivitate în grija mamei, capii familiei fiind ocupaţi cu muncile câmpului şi ale dealului, cu procurarea celor necesare vieţii de zi cu zi. Relaţia dintre mamă şi copii era, din această perspectivă, mult mai strânsă, mama fiind principalul confident şi sfătuitor, ea armoniza relaţiile dintre descendenţi şi tatăl familiei. Familiile din satul Miniş, al căror număr se situa în jurul cifrei de 300, nu au făcut excepţie de la acest model educaţional promovat din generaţie în generaţie.

De educaţia celor mici se mai ocupau şi bunicii, obligaţi să-i supravegheze şi să-i hrănească în perioadele de vârf ale muncilor agricole, atunci când mamele erau silite să lipsească de acasă. Copiii recunoşteau însă ca autoritate educativă doar pe mamă, bunicii erau mai îngăduitori şi, în consecinţă, mai puţin ascultaţi. Păstrarea intactă a averii îi determina pe cei mai mulţi localnici să aibă doar un singur urmaş, mai rar doi, şi foarte rar trei sau mai mulţi. Această mentalitate a dat naştere „copilului mamei”, adeseori cocoloşit, năzuros, fălos şi leneş.

Nană Sânziana făcea parte din categoria mamelor excesiv de protectoare pentru unicul său fiu Ghiţă, pe care căuta să-l păzească în orice clipă de faptele rele ce i s-ar fi putut întâmpla sau la care ar fi putut lua parte. Într-o zi, i-a dat un sfat fiului, un sfat protector şi strategic: „Pă unge umbli şî-i bai, dacă ce întreabă cineva ceva, tu zâci – Nu şciu, n-am văzut!”. Ghiţă a urmat sfatul mamei cu multă rigoare, chiar şi atunci când situaţia nu impunea această atitudine, ajungând în acest fel subiect de glumă printre prieteni, prin negativismul său.

Trecerea timpului a demonstrat din nefericire, că nană Sânziana a fost o vizionară, deoarece „Nu ştiu, n-am văzut !” a devenit unul dintre sloganurile preferate ale zilelor noastre, un adevărat „modus vivendi”.

Informator: Ciorogariu Gheorghe

În mediul rural conservator şi tradiţionalist, simplitatea, lipsa de educaţie, naivitatea şi credulitatea, erau asimilate adeseori cu prostia. O situaţie similară o întâlnim şi între minişeni, unde persoane ce aparţineau acestui tip comportamental erau încadrate în categoria proştilor, stigmat pe care-l purtau adeseori şi urmaşii lor.

Petra şi Peca, mamă şi fiu, descendenţi din familia Brădean, constituie două exemple, două etaloane, în ceea ce priveşte această „boală” străveche a omenirii, care nu doare şi nu este iminent letală.

Se spune că, în tinereţea sa, Petra, tânără mamă, a fost întrebată de către o vecină când l-a făcut (născut) pe Peca. După o scurtă pauză de gândire, timp în care Petra şi-a dus mâna la cap, a dat următorul răspuns scurt şi lămuritor: „Pe vremea cireşelor!”. Asocierea datei naşterii copilului cu sezonul coptului cireşelor, eveniment pomicol repetabil an de an, a rămas de pomină. Răspunsul ţintit şi „pertinent” i-a asigurat respondentei statutul privilegiat al omului fără minte, aflat mereu sub lupa concetăţenilor. Au urmat mai apoi şi alte fapte memorabile, în care Petra a deţinut prioritatea absolută; una din acestea s-a petrecut în preajma primului război mondial, la duceanul (magazinul) din sat, atunci când buclucaşa noastră consăteană era la cumpărături. Se folosea frecvent în acele timpuri obiceiul târguielii cu negustorul, în vederea obţinerii unui preţ mai mic pentru produsul cumpărat. Petra a demarat târguiala pentru un font (0,5 kg) de perinici (orez), pentru care proprietarul cerea 10 fileri. La oferta făcută, cumpărătoarea noastră i-a replicat foarte hotărâtă că nu-i poate oferi decât 12 fileri şi că nu este nicidecum de acord cu alt preţ. Surprins de generoasa contraofertă şi respectând dictonul comercial „clientul nostru, stăpânul nostru”, negustorul a încasat banii, nu înainte însă de a spune: „Dacă ’netale vrei cu 12 fileri, îţi dau şi cu 12!”.

Se spune că aşchia nu sare departe de trunchi, astfel că Brădean Traian – „Peca”, a urmat un traseu similar cu cel al mamei sale, fiind sprijinit atitudinal şi comportamental de către concetăţenii săi, dornici de a avea un subiect de râs şi de distracţie. În inocenţa şi nevinovăţia sa, „Peca” a intrat în acest joc cu multă seriozitate şi stăruinţă.

La sfârşitul anilor ’30, tânărul nostru era slugă la ţăranul fruntaş Mârza Lazăr, unde ajuta la toate muncile, îndeosebi cele casnice, din bogata gospodărie. Blândeţea şi hărnicia acestuia au fost extrem de bine apreciate, încât el a fost practic asimilat ca un membru al familiei, care şi-a extins activitatea deschizând o sifonărie bine utilată. Cetăţenii satului Miniş au receptat momentul ca un eveniment însemnat şi l-au marcat ca atare, luând cu

asalt casa familiei Mârza, pentru a cumpăra sodă (sifon) cu care mai înmuiau puțin înşelătorul vin şiler (rosé), ce le potolea proverbiala sete cotidiană. În acest context, Peca a primit şi el sarcini pe lângă baci Lazăr prin sifonărie şi a devenit astfel un personaj important, un „om de lume”, ce dădea sfaturi şi făcea ordine între clienții nerăbdători de a-şi umple butucănoasele sticle. Într-una din primele zile de la inaugurarea „fabricii de sodă”, unul dintre clienții aflați la coadă îl întreabă pe Peca, aflat în preajmă: „Cum îi soda?”. Luând o mină serioasă şi plină de importanță, acesta îi răspunde sec: „Să şcii că io am băut o litră şi parcă mă sâmt!”. Cei prezenți la coadă în aşteptarea rândului, au rămas deosebit de mirați să afle că Peca s-a îmbătat înainte de a adăuga vinul la sifon. Lauda originală a calității sifonului a făcut urgent înconjurul satului, întărind tuturor convingerea că de o asemenea „capodoperă” de reclamă nu putea fi cineva mai nimerit decât fiul Petrei.

Cele două personaje, cât şi altele, încadrate de multe ori pe nedrept şi fără discernământ în categoria „proştilor”, au fost în realitate oameni buni, harnici şi cu multă credință în Dumnezeu şi în cele Sfinte.

Informatori: Valea Emilia
Dragoş Ionel

CEIA

Localitatea Miniş a avut un profil aparte, dat în bună măsură de starea materială stabilă a majorității locuitorilor, cât şi de structura etnică, covârşitor românească şi de cultul ortodox predominant. La aceste caracteristici trebuie adăugat şi faptul că exista o preocupare expresă din partea fiecărui cap de familie de a menține cadrul familial legal. Dovada acestei observații ne-o dă statistica, care ne arată că divorțurile, abandonurile familiale şi concubinajele au fost mult mai puține decât în alte localități ale Podgoriei. Cu toate acestea, certurile, violențele familiale şi legăturile extraconjugale erau prezente, cunoscute şi chiar tolerate, într-o oarecare măsură, atât de către cei apropiați, cât şi de către sat.

Într-o bună zi de iarnă, nană Florița este certată şi bătută de soțul său, aflat în stare de ebrietate şi fuge peste drum, la familia Dragoş, care o primeşte imediat cu vorbe bune şi mâncare. După câteva ore, soțul, trezit din somn şi înfuriat că nu-şi găseşte soția, trece drumul la vecini pentru a o căuta, aşa cum a făcut şi în alte ocazii de acest fel. De după geamul înalt al casei vecine îl întâmpină nană Roza, găzdărița, care-l întreabă strategic ce doreşte. Vecinul înfuriat îi spune că-şi caută nevasta plecată de acasă şi întreabă dacă nu cumva este la ei. Roza neagă cu vehemență, fără a fi însă convingătoare,

astfel că baci Ghiță îi aruncă prin geam cheia grea a porții, spunându-i că, dacă cumva vine pe la ei, să i-o dea, că el pleacă de acasă. Geamul spart de către soțul scandalagiu nu i-a putut intimida pe vecinii binevoitori în a-i acorda ajutor soției fugărite şi cu alte prilejuri, care s-au repetat în timp. Din păcate, soțiile suportau cu stoicism agresiunile, fără a intenta acțiuni de divorț, care, potrivit mentalului local, nu era de bonton, rufele se spălau în acest caz în familie, chiar dacă de cele mai multe ori nu rămâneau curate.

Informator: Dragoş Ionel

BRIGADA ARTISTICĂ

La cincisprezece ani de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, la începutul anilor ’60, s-a înființat în satul Miniş brigada artistică de „agitație”. Inițiativa creării acestui grup cultural-artistic a avut-o învățătorul Ioan Bucălan, care s-a bucurat de sprijinul nemijlocit şi prietenesc al familiilor: Valea Gheorghe, Filimon Gheorghe, Voica Vasile, Vărădineamț Gheorghe, Cismaş Sabin, Furde Ioan, Covaci Gheorghe, Dragalina Gheorghe, Rotar Gheorghe, şi Sava Maria. Pe lângă acest grup-nucleu, format în general din soț şi soție, au mai participat individual şi alți săteni: Demşorean Florica, Bradin Vasile, Ioți Nicolae, Brâncău Zina, Peti Gheorghe, Iancu Marioara, Cuzman Zena, Cismaş Doru, Noroi Petru, Păsculescu Vasile, Trifu Ulpiu şi Avrămuț Petrică.

Brigada artistică s-a creat în contextul încheierii colectivizării agriculturii şi al eforturilor făcute de către autoritățile comuniste în vederea demonstrării justeței măsurii care aducea prosperitate şi emulație în lumea rurală. Lansarea întrecerii socialiste din agricultură între brigăzile din G.A.C. şi între G.A.C.- uri, lupta pentru cucerirea steagului de „fruntaş în întrecerea socialistă” constituiau fondul subiectului recitat şi cântat de membrii grupului. Regizorul şi textierul Bucălan Ioan a conceput şi îmbunătățit textul an de an, în conformitate cu evenimentele nou apărute în viața G.A.C.- ului „Libertatea Miniş”. Pasajele cântate din spectacol erau adaptate pe melodii populare foarte cunoscute, din folclorul specific zonei de contact dintre Banat şi Țara Crişurilor. Fondul muzical era susținut cu acordeonul de către Trifu Ulpiu, fiul fostului învățător din Miniş – Trifu Ştefan. De asemenea, mai intervenea în timpul spectacolului şi cântărețul din fluier Ioți Nicolae (Dălae). Limbajul critic la adresa lenei şi a lipsei de implicare în muncă a colectiviştilor era pastelat cu mici intrigi şi idile de dragoste derulate în mediul natural, în procesul constituirii socialismului. Caracterul moralizator, critic, al textului, cu personaje cu nume fictive, care puteau fi însă uşor

identificate în comunitate, avea rolul de a îndrepta deficiențele prin sporirea vigilenței conducătorilor, dar şi a hărniciei colectiviştilor.

Organizarea brigăzii s-a făcut cu multă muncă şi răbdare, dat fiind caracterul eterogen al grupului, din punct de vedere socio-profesional. Repetițiile se făceau de două ori pe săptămână, în sediul fostei primării, între orele 18^{00} şi 21^{00}, cu multe fluctuații în ceea ce priveşte prezența „actorilor" şi îndeosebi în ceea ce privea însuşirea corectă şi expresivă a textului ce trebuia memorat. În faza repetițiilor finale, se făceau simulări pe scena căminului cultural aflat în imediata apropiere a sălii de repetiții; exista însă inconvenientul că, în perioada friguroasă, sala căminului nu putea fi folosită curent din cauza lipsei căldurii. În situațiile în care ambii soți erau implicați în pregătirea spectacolului, ei veneau şi cu copiii, în cazurile în care nu aveau cu cine să-i lase în supraveghere acasă. Au existat chiar momente nostime în care copiii, de vârsta şcolară mică, au învățat textul unor membri ai brigăzii, ascultându-l mereu la repetiții, chiar mai repede decât titularii.

Pregătirea spectacolelor era un prilej continuu de glume şi de voie bună, de farse şi înțepături. Una din persoanele cele mai vizate era soția învățătorului, Anuța Bucălan, o femeie plină de spirit şi de senzualitate, dar şi preocupată excesiv de urmele trecerii vremii peste persoana sa. Prietenii ştiau foarte bine acest lucru, şi-l exploatau la maximum, spre hazul şi buna dispoziție generală. Un astfel de moment s-a ivit în pauza unei repetiții, când primarul comunei, Cismaş Sabin, i-a „reproşat" că nu ştie să joace, că nu ține ritmul cu celelalte dansatoare şi că ar trebui să se lase. Remarca a înfuriat-o la culme pe mai vârstnica artistă, care nu voia cu niciun chip să recunoască realitatea, cerându-i insistent soțului să renunțe la conducerea grupului. Domnul învățător, o persoană rațională şi echilibrată, a reuşit însă să o potolească, lăudându-i prestația, dar nu înainte de a-i face şi mici recomandări care au „împăcat" în cele din urmă ambele părți.

Unul din momentele de vârf ale reprezentației era acela în care apărea pe scenă „o mândră minişană" care „toarnă vin din damigeană". Personajul era reprezentat de către Sava Maria, care nu ilustra nici pe departe idealul frumuseții feminine. Acest moment a creat în timpul spectacolelor desfăşurate în alte localități situații jenante, cum a fost la Cuvin, când unii dintre spectatori au replicat: „Pe urâta asta ați pus-o?". Cu siguranță că la originea deciziei regizorului n-a stat doar criteriul armoniei feminine, ci mai ales faptul că tovarăşa secretară P.M.R. a organizației locale nu putea să fie urâtă.

Un alt personaj pozitiv, lăudat de către textier, era fruntaşul în cultura butaşilor altoiți de viță-de-vie. Această ocupație, specifică zonei Podgoriei, aducea de altfel cele mai substanțiale venituri atât G.A.C.- ului, cât şi colectiviştilor care obțineau procente bune în vițe de categoria I:

„Pe Emilia Nicoară
Perina, pernița,
Este fruntașă pe țară
Perina, pernița,
C-a făcut spor la altoi
Perina, pernița,
Patru mii opt sute doi,
Perinița mea!”

Personajul vizat nu era altcineva decât una dintre membrele fondatoare ale grupului, Emilia Valea, care a obținut în acel an un rezultat și un venit bănesc bun, de peste patru mii de lei, prin cultivarea ultoilor (vițelor altoite).

Rezultatele în cultura viței-de-vie aflată pe rod nu erau pe măsura pepinierei viticole, astfel că brigada îl critica aspru pe responsabilul locului de muncă, „brigadierul”.

„Uite, Ion a lui Mărie
Este brigadier la vie!
Lasă-l bre,
Lasă-l ,Vasile,
Că-i ficioru’ lui bra Lae,
Foc puternic,
Dar de paie!”

Întrecerea socialistă între echipe însemna însă și o competiție între Sanda și Florica, pentru a intra în grațiile brigadierului tânăr, dar nu suficient de destoinic:

„Olecuță, o nimica,
Acum s-o văd pe Florica.
Să vedem dacă-l mai vrea,
Când o pierde întrecerea!”

Și în acest caz, sub pseudonime regăsim personaje reale din rândul interpreților – Demșorean Florica (Sanda), Dragalina Doina (Florica) și Noroi Petru (brigadierul).

Factorul atmosferic juca un rol important în sporirea producției agricole și astfel, în mod logic, el constituia o parte integrantă în textul brigăzii artistice:

Ion: „O, ar fi chiar minunat,
Cerul s-a înnegurat,
Vine ploaia, mă Ignat!”
Ignat: „Cerul înnegrit în zare
Este semn de ploaie mare.”
Ion: „Scrie, scrie și-n ziare!”

Dintre personajele tip care au populat spectacolul nu lipseau nici „melcul”, simbolul încetinelii şi al lipsei de oportunitate, dar şi „cucuruzul”, nemulțumit de faptul că nu este semănat, prăşit şi cules în perioadele optime.

Primele spectacole ale brigăzii au avut loc la Miniş, în căminul cultural, prilej cu care actorii au trecut peste tracul inevitabil oricărui început artistic, având sprijinul sufletesc şi aplauzele zgomotoase ale spectatorilor, care aşteptau de multă vreme produsul artistic ținut în mare secret. După fiecare reprezentație, în seara zilei, în mod obligatoriu duminica, avea loc un bal la care participau, alături de cei implicați în spectacol, toți cei doritori. Dansul, jocul şi voia bună erau susținute de către formația lui Traian „Lăutăraşul” din Cuvin, dar şi de monologurile, glumele şi farsele susținute sau regizate de către diferite personaje consacrate ale satului. Unul dintre aceşti hâtri ai Minişului era Dragalina Gheorghe – „Joavina”, care nu scăpa niciodată prilejul de a urca pe scenă şi de a-şi prezenta spumoasele şi savuroasele sale momente satirice. Uneori, intervențiile sale se rezumau, în timpul jocului sau al dansului, la scurte remarci. O remarcă de acest fel a făcut-o la un bal, după spectacolul de gală al brigăzii artistice, la adresa doamnei Anuța Bucălan, acelaşi personaj evocat ceva mai sus, care atrăgea în mod inevitabil atenția prin arta de a se da în spectacol. Personajul cu care doamna dansa mai strâns decât ar fi fost decent era Gyuri Bartha, asistentul medical holtei al satului, un om foarte apreciat şi chiar iubit de către minişeni pentru priceperea şi devotamentul de care dădea dovadă față de pacienți, indiferent de ora sau ziua în care era apelat. Ochiul ager al lui baci Gheorghe nu scapă momentul favorabil, pe care-l transpune imediat într-o remarcă dublată de la microfonul sălii: „Dă-i cu siringa! Dă-i cu siringa!” Asistența ocupată mai mult cu aspectul general al scenei de dans, remarcă şi ea momentul şi aplaudă frenetic, în timp ce cei doi dansatori vizați îşi continuă imperturbabil reprezentația, pe ritmurile unui tangou celebru. Asemenea momente relaxante, spontane sau pregătite din timp de către acest „Păcală” al satului au fost numeroase, dar, din păcate, ele au dispărut din memoria colectivă, iar familia nu a mai păstrat manuscrisele. „Joavina” era secundat adeseori de către Bradin Vasile „Maniu” , care compunea şi el mici poezii satirice, cel mai adesea monologuri, prezentate îndeosebi în spectacolul brigăzii de agitație şi care întruneau aprecieri unanime din partea spectatorilor.

Participarea brigăzii la concursurile artistice de profil organizate în raionul Lipova constituiau momente de mare concentrare, ambiție şi competiție. Adversarul cel mai de temut era Cuvinul, unde brigada artistică era instruită de către profesionistul şi entuziastul învățător Ioan Drecin. De multe ori, disputele depăşeau cadrul amicalității şi respectului dintre vecini, ajungându-se la acuze dure, de plagiat, în privința textului spectacolului şi a

adaptării acestuia la bucăți muzicale foarte cunoscute. În cele din urmă, se ajungea la un „modus vivendi”, deoarece premiile la concursurile categoria brigăzi artistice se împărțeau de către autoritățile culturale între cele două formații din satele vecine ale Podgoriei.

Brigada la concursul raional-Lipova, iunie-1962

Exista însă şi o altă categorie de spectacole, mult mai plăcute, susținute cu prilejul zilelor de 1 mai şi 23 august, de fiecare dată la Lipova, pe scena restaurantului „Pescăruşul”, de pe malul Mureşului. Datorită lipsei mizei, spectacolele erau mai relaxate şi, în consecință, mai dezinvolte şi mult mai reuşite. Spectatorii gustau din plin aceste manifestări artistice, în timp ce serveau o bere şi tradiționalii mici cu muştar. După reprezentație, autoritățile răsplăteau talentul artiştilor populari cu meniul tradițional servit de către spectatori în timpul reprezentației, la care se mai adăuga câte o ciorbă sau un grătar.

1 mai 1963- Băile Lipova

23 august 1963- pe malul Mureşului, la Lipova

23 august 1963-Parcul Lipova

În anii în care vremea nefavorabilă împiedica desfăşurarea spectacolului în aer liber, organizatorii puneau la dispoziție sala Casei de Cultură, unde spectacolele se succedau după modelul împământenit. Uneori, chiar şi în condițiile timpului favorabil, a fost preferată locația de la Stațiunea balneoclimaterică „Băile Lipova”. Locul în sine era extrem de plăcut, dar exista inconvenientul transportului până acolo al artiştilor şi spectatorilor şi de acolo înapoi, la gară şi la tramvaiul electric.

„Truşcă” şi „Ches”- martie 1970, Lipova

„Jocul”- martie 1970, Lipova

Recital – Medalie de aur – Lipova, 1970

Participarea brigăzii artistice la concursuri jurizate sau la momente festive a impus şi „reactivarea” costumului popular specific localității Miniş, abandonat în bună măsură după deceniul patru. Din vechea recuzită se mai păstrau încă, la femei, latul cu islogi, laibărul negru cu fir galben şi baticul cu pană de pliş. Emilia Valea, iscusită croitoreasă pentru dame, a completat ceea ce s-a pierdut: bluza cu mânecă scurtă tăiată în V, cu dantelă, modele proprii ce s-au integrat perfect în ansamblul ținutei, care s-a dovedit a fi cea mai reuşită din zonă. În picioare, ținuta feminină a respectat purtarea sandalelor negre cu baretă.

În afara elementelor de vestimentație confecționate de noi şi amintite mai sus, celelalte erau împrumutate din sat, de la femeile mai în vârstă, în cazul în care artistele din brigadă nu moşteneau costume populare în stare bună, din familie.

Costumul bărbătesc nu era atât de complex, astfel că lucrurile stăteau mult mai simplu, el fiind compus din: cizme lungi, pantaloni briceşi, cămaşă largă din pânză de casă cu pumnari şi cu guler pe gât, laibăr negru cu nasturi de alamă şi căciulă de miel.

Fenomenul artistic „Brigada de agitație” s-a născut într-un anumit context socio-politic, pe fondul existenței unui potențial cultural nevalorificat de către nimeni până atunci şi nici după aceea, în satul Miniş. El a fost, indubitabil, rodul pasiunii şi al acțiunii unor oameni inimoşi şi dotați cu calități artistice reale, care au dorit din suflet să socializeze, să se apropie de semenii lor din sat şi din alte zone, prin mesajul artistic al timpului, cu onestitate, respect şi demnitate.

Informatori: Covaci Felicia
Dragalina Doina

Capitolul II
Gospodăria Agricolă Colectivă „Libertatea” Miniş (1952-1962)

După 6 martie 1945, odată cu aducerea la putere a guvernului procomunist condus de către dr. Petru Groza, sistemul stalinist a început să se impună treptat, cu toate consecințele sale negative pentru populația țării. Stalinismul economic a constituit una dintre primele „strategii” aplicate cu cerbicie, el urmărea distrugerea proprietății private şi promovarea proprietății comune ca element de bază în organizarea noii societăți. Vectorul noii orientări economice era Partidul Muncitoresc Român, creat în februarie 1948, iar „suportul legal” a fost asigurat de către prima Constituție comunistă, intrată în vigoare la 13 aprilie 1948.

Formarea gospodăriilor agricole colective a constituit una din laturile esențiale ale stalinismului care a generat răsturnarea structurilor tradiționale ale satului românesc şi a sistemului său propriu de valori. Primele 55 de gospodării agricole au fost constituite forțat, ca „modele”, în anul 1949, ele având o suprafață arabilă aferentă ce reprezenta abia 8% din totalul terenului agricol.[1]

Județul Arad a cunoscut aceleaşi coordonate ale schimbărilor socialiste în agricultură, odată cu înființarea G.A.C.-urilor – model din localitățile cu populație preponderent germană: Zăbrani, Sântana, Neudorf şi Aradul Nou. Podgoria Aradului n-a fost nici ea ocolită de efectele „flagelului roşu” care bântuia în țară şi în județ încă de la sfârşitul deceniului al cincilea, colectivizarea a urmat aceiaşi paşi ca peste tot, dar a avut şi o serie de particularități datorate atât structurii sociale a populației cât şi structurii proprietății private, care a dus la o complementaritate a muncilor agricole pe sezoane, cu prioritate pe viticultură.

Viața liniştită şi lipsită de grijile materiale cotidiene a locuitorilor podgoriei, mici proprietari de terenuri ce nu depăşeau 10 hectare de arabil şi de vii, a fost tulburată sistematic şi gradual de către echipele de agitatori ai noii orânduiri compuse în general din sărăntocii satelor, din membri ai P.M.R. şi informatori ai securității, ajutați pe ici, pe colo, de către elemente ale comunizării venite din Basarabia.[2] Dată fiind calitatea propagandiştilor, la început, minişenii n-au luat în serios campania lor deşănțată, dar, treptat, presiunea a crescut odată cu crearea organizației P.M.R. locale, condusă de către tovarăşul Rotaru Florea. Sarcinile de partid trebuiau îndeplinite

întocmai şi la timp, iar sprijinul organelor regionale şi naționale de partid a fost pe măsură: „munca de convingere” pentru intrarea în colectiv a însemnat în realitate teroare, forță şi şantaj. Teroarea a început prin aplicarea preliminară a cotelor şi cu confiscările de bunuri şi a continuat cu şantajarea celor care aveau salariați în familie în alte sectoare cât şi a celor care aveau copii în şcoli de meserii, licee şi facultăți. Prin aceste metode, echipele de lămurire „au sensibilizat” în primul rând țăranii fruntaşi, care trebuiau astfel să constituie un „exemplu mobilizator” pentru cei refractari sau nedecişi.[3] În situațiile menționate mai sus s-au regăsit în localitatea Miniş familiile: Stoian, Dragoş, Ciorogar, Braşovan–Galici, Sava-Cios, Valea, Moş, Vlad, Curuț, Petrişor, Neamțu. Lămurirea forțată a constituit prima etapă a colectivizării, deosebit de tragică şi dramatică, în care omul cinstit, chivernisit şi muncitor a fost obligat să accepte colaborarea şi îndeosebi conducerea celui leneş, mincinos şi delator.

Tulburarea apelor şi schimbarea de mentalitate au început la Miniş, în luna octombrie 1952, când au demarat acțiunile de pregătire a înființării G.A.C.–ului prin comasarea terenurilor şi colectivizarea inventarului viu şi mort. În paralel cu aceste activități a avut loc şi elaborarea şi aplicarea planului de însămânțări de toamnă al viitoarei unități agricole, cu sprijinul calificat al inginerului Nicolae David, directorul Şcolii Viticole din localitate.[4] Până în data de 20 decembrie 1952 s-au definitivat lucrările de comasare a trenurilor şi de colectivizare a inventarului, astfel încât, Comitetul de inițiativă a putut pregăti constituirea propriu-zisă a G.A.C–ului.[5]

Sărbătoarea Naşterii Mântuitorului a anului 1952 se anunța tristă la Miniş, oamenii erau îngrijorați şi debusolați de evenimentele ce se derulau într-o ordine nefirească, într-o stare deosebit de tensionată. În dimineață zilei de Crăciun, familia Ciorogar Ion trăieşte o experiență extrem de neplăcută: reprezentanți ai autorităților comuniste vin şi confiscă boii pe care-i duc în grajdul viitorului G.A.C.[6] „Cadoul” primit de la Moş Crăciun de către această familie de gospodari a fost „darul otrăvit” primit şi de către alte familii, cărora li s-au rechiziționat animalele de tracțiune, animalele de curte sau rezervele de cereale. Pe acest fond „mobilizator”, cu motivații sociale din partea gospodarilor minişeni, a avut loc la 22 decembrie 1952, şedința festivă de constituire a Gospodăriei Agricole Colective „Libertatea”. Numele dat noii organizări agricole comuniste reprezenta un exemplu tipic de cinism şi samavolnicie, în condițiile în care țăranii îşi pierdeau averea pe care au conservat-o şi au mărit-o cu mari sacrificii din generație în generație. Făcând o paralelă cu stalinismul politic, se poate afirma că asistăm la „Fenomenul Piteşti” în agricultură, în care oamenii au ajuns treptat să-şi renege proprietatea, să-şi condamne cu mânie revoluționară prietenii şi rudele refractare la muncă în comun, în numele „beneficiilor viitoare aduse de

colectivizarea comunistă. Aceasta era starea de spirit la Miniş, unde ţăranii au cedat, semnând cererile de intrare în G.A.C., care cuprindeau în mod explicit formularea samavolnică „de bună voie şi nesilit de nimeni”.[7]

Adunarea generală de constituire a fost deschisă de către secretarul Organizației de Bază P.M.R. Miniş, tovarăşul Rotaru Florea, care a propus alegerea unui „prezidiu de onoare în frunte cu tovarăşul Gheorghe Gheorghiu–Dej, secretarul general al P.M.R.[8] Modul de organizare urma un tipic bine cunoscut, care anticipa dezvoltarea treptată şi accelerată a cultului personalității în România. Prezidiul real al adunării era compus din 11 persoane: Barna Ioan, Gabor Ioan, Iancic Ioan, Mesaroş Anton, reprezentanți ai autorităților centrale şi locale şi din localnicii Ciorogar Ion, Stoian Ion, Ciorogari Zamfir, Tătar Petru, Şeran Maria, Miculiță Vasile şi Sava Maria. Conducerea prezidiului şedinței a fost asigurată de către tovarăşul Gabor Ioan, delegat raional al P.M.R. Lipova, care cerea celor prezenți „să-şi dea tot interesul pentru propăşirea gospodăriei”.

Tovarăşul Barna Ioan, secretarul raional P.M.R., cere colectiviştilor să nu slăbească vigilența, ca nu cumva „duşmanul de clasă şi elementele sale să poată submina bunul mers al gospodăriei”. În jurnalul luărilor de cuvânt din partea invitaților, tovarăşul Iancic Ioan, delegatul Comitetului Executiv al Sfatului Popular Regional, se angaja să sprijine G.A.C-ul nou înființat astfel încât „satul –Miniş să devină un sat colhoznic în cel mai scurt timp”.[9] Luările de cuvânt ale liderilor comunişti veniți să instaureze o nouă ordine la Miniş, au scos în evidență noi concepte ca „elemente potrivnice”, „vigilență revoluționară”, „duşman de clasă”, „sat colhoznic” care au creat o stare de tensiune în mediul rural patriarhal, liniştit prin tradiția a sute de ani.

Prin votul unanim al celor prezenți, a fost ales în funcția de preşedinte al G.A.C.-ului „Libertatea” din Miniş, Ciorogar Ion, preşedintele „Comitetului de inițiativă” care a pregătit din timp evenimentul, încă din toamna anului 1952.

În conformitate cu uzanțele tipic comuniste, evenimentul a fost marcat festiv printr-o serbare, care a avut loc la ora 15:00, în sala căminului cultural, cu participarea invitaților şi a sătenilor.[10]

Crearea G.A.C.-ului la Miniş în acea zi, a făcut parte dintr-un plan mai amplu al autorităților, care au vizat formarea a încă opt asemenea unități în regiunea Arad. La adunarea de constituire de la Miniş au luat parte şi delegați ai colectiviştilor din Cuvin şi Sâmbăteni, care au căutat prin prezența lor să valideze inițiativa grupului de familii fondatoare, „să dea încredere şi elan acestui nou început”.[11]

G.A.C. „Libertatea” avea la constituire 44 de familii țărăneşti, din care 13 erau sărace, 3 fără pământ şi 28 de familii erau mijlocaşe. Din cei 44 de capi de familii, 8 erau salariați la alte întreprinderi, având astfel şi o altă

sursă de existenţă decât pământul. Se poate remarca de asemenea că, între cei 42 de membri fondatori, nu exista niciun chiabur, adică niciun ţăran fruntaş, cu o suprafaţă de teren colectivizat de zece sau peste zece hectare.[12]

Munca în colectivă era organizată într-o brigadă de producţie cu cinci echipe, cu un total de 64 de braţe de muncă. În cele din urmă s-au retras din G.A.C. trei familii: Florinca Mihai, Mârza Lazăr şi Dănilă Gheorghe, nemulţumite de modul în care s-au făcut dislocările şi comasările terenului ce făcea obiectul colectivizării. Ei au fost, de astfel, catalogaţi de către consătenii lor, Sava Alexandru şi Miculiţă Gheorghe, ca „duşmani de clasă" şi piedici în calea înfiinţării G.A.C.-ului.[13]

Este interesant de menţionat inventarul cu care s-a intrat în G.A.C.: căruţă cu osii de fier, car cu osii de fier, plug, grapă, maşină de semănat, prăşitoare, harnaşamente pentru cai. Unii dintre colectivişti au adus şi alte bunuri:

Dragoş Ionel – 8 bucăţi butoaie pentru vin şi un şeitău (presă pentru struguri)
Mesheny Margareta – o parte din pivniţa casei- 3/6 m şi cinci butoaie pentru vin de la 300 la 1600 l.
Deutsch Tiberiu – 1/4 din castel cu cramă şi grădină
Sugar Iosif – o căruţă cu arcuri[14]

De semnalat că în cererile de intrare în colectiv nu apare consemnat inventarul viu: boii, caii, oile etc. Există o singură excepţie: familia Dragoş, Lazăr şi Maria, de la numărul de casă 286, care a intrat în G.A.C. cu caii şi căruţa. De asemenea, se mai menţionează în documente că familia Ardelean Adam, de la numărul 146, a plătit 800 de lei la intrarea în colectiv, contravaloarea a doi cai.[15] Explicaţia acestei situaţii ar putea fi aceea că gospodarii şi-au vândut caii celor necolectivizaţi înainte de a-şi exprima opţiunea intrării în colectiv. O situaţie oarecum similară se petrece şi în cazul boilor, care au fost îngrăşaţi şi vânduţi pe bani buni la colectorii de carne ai satului de O.R.A.C.A. Cele relatate mai sus exprimă clar neîncrederea ţăranilor colectivizaţi în noua formă comunistă de organizare, ei încercau astfel să mai salveze atât cât se putea din averea personală, supusă confiscării sub forma proprietăţii comune. Cu toate acestea, în inventarul de muncă colectivist apar 4 cai, 14 boi şi 2 vaci. Explicaţia poate fi aceea că toate aceste animale au fost confiscate, ţăranii necedându-le de bunăvoie.

Suprafaţa totală a terenului arabil a G.A.C.-ului din Miniş era la înfiinţare de 130 hectare şi 88 de ari; alături de această suprafaţă mai existau 19,2 ha de vii, 1,24 ha de pomi, 1,41 ha de fâneţe şi încă 60 de ha „diverse". Atât arabilul cât şi viile s-au comasat, fiecare în câte două trupuri, conforme cu schiţa de comasare aprobată de către autorităţi. În vederea comasării s-au făcut schimburi de terenuri cu cetăţeni care nu au intrat în colectiv, care „ au fost lămuriţi" de către membrii Organizaţiei locale P.M.R. despre necesitatea

acțiunii pe baza „liberului consimțământ”, de a conştientiza „importanța necesității schimbului de teren”.[16] Actul de dislocare a fost semnat în cele din urmă, fără multe obiecțiuni, de către 80 de familii de dislocați, dintre care 65 de familii au fost mijlocaşe, 11 familii sărace şi 4 familii de chiaburi. De reamintit faptul că, în luna octombrie 1952, problema fondului funciar al viitorului G.A.C. era deja rezolvată prin comasare. Cu acea dată s-au făcut însămânțările de toamnă cu atelajele puse în comun şi s-a ținut chiar o evidență a zilelor de muncă prestate cu acel prilej şi care urmau să fie oficializate după înființarea oficială a G.A.C-ului.[17]

Începând cu data de 1 februarie 1953, sediul G.A.C.-ului a fost stabilit în localul fostului Sfat Popular al comunei Miniş, disponibilizat ca urmare a arondării localității la comnuna Ghioroc. Sfatul Popular al comunei Ghioroc confirma această situație anunțând printr-o adresă G.A.C.-ul „Libertatea”, „că nu va mai plăti curentul din local din lipsă de prevederi bugetare”.[18]

Preşedintele Ciorogar Ion era ajutat în administrarea treburilor colectivului de către un consiliu de conducere format din cinci colectivişti aleşi cu prilejul adunării generale de constituire. La propunerile lui Ciorogar Ion, Moatăr Damaschin, Miculiță Vasile, Topor Hermina şi Sfetca Teodor au fost aleşi în primul consiliu de conducere Stoian Ion „Cioachi”, Tătar Petru „Dida”, Şeran Maria „Marița”, Bulzan Gheorghe „Hurdubaş” şi Ciorogar Zamfir „Papi”. Cu acelaşi prilej s-au ales şi membrii comisiei de cenzori, din care au făcut parte trei persoane: Sfetca Teodor „Iosovaş”–preşedinte, Sârb Miron „Măhală” şi Neamț Vasile „Macaron”.[19] De remarcat că agitatorii, informatorii şi membrii P.M.R. nu au fost captați în conducerea G.A.C., probabil din motive tacite, datorită lipsei lor de credibilitate în sat, dar cu toate acestea, ei dirijau din umbră „bunul mers” al colectivului.

Organizația de bază P.M.R. locală se angaja la adunarea generală de constituire a colectivului, să sprijine înscrierea a cât mai mulți țărani mijlocaşi în G.A.C. „Libertatea”. Obiectivul fixat de către tovarăşul Rotar Florea, secretarul de partid, întâmpina în continuare rezistența şi neîncrederea mai mult sau mai puțin manifestă a localnicilor. Pentru a fi mai convingători, reprezentanții autorităților au implantat în sat personaje noi, sinistre: perceptorul, colectorul de cote, delegatul la arie şi informatorul, care au terorizat, dezorientat şi dezbinat comunitatea, pregătind astfel terenul propice pentru accelerarea colectivizării într-o atmosferă tensionată. Onorarea cotelor de către particulari era absolut obligatorie chiar şi în situația în care recolta nu acoperea în mod real cuantumul fixat, în acest caz țăranii erau obligați să cumpere diferența de produse. În cazul neplătirii cotelor, perceptorul Ignuța putea dispune confiscarea unor bunuri din gospodărie în prețul produselor datorate sub formă de gaj, ele putând fi recuperate în cazul onorării ulterioare a „datoriei”. Situații de acest fel au fost foarte multe în Miniş, ele au

înnegurat şi dezonorat viața unor oameni cinstiți care aveau „vina” de a nu fi de acord cu „cedarea de bunăvoie” a averii familiale, agonisită de generații. Drama materială şi morală a țăranilor a atins limite inimaginabile la Miniş, unde țăranii se întorceau acasă de la arie, de la treierat, la familie, cu câteva zeci de kilograme de grâu spart. S-a ajuns chiar la situația în care țăranii, călcându-şi pe mândrie, mergeau la cules de spice în urma secerătorii, cu sacul în spate, pe furiş, pe propria avere. O umilință la fel de mare o resimțeau gospodarii atunci când transportau cotele la Baza de recepție din Ghioroc, unde aşteptau la cozi interminabile, ore în şir sau chiar o zi, sub soarele dogoritor de vară. [20]

Munca de convingere pentru racolarea în G.A.C. de noi membri a continuat prin intermediul instructorilor de partid raionali şi regionali, cât şi cu ajutorul echipelor de lămurire constituite pe plan local din oameni cu priză la săteni, cu autoritate morală şi profesională: Nicolae David, Ion Adam, Ion Bucălan, Gheorghe Valea, Petru Sava etc. Aceste echipe constituite ad-hoc cutreierau satul, duminica şi în zilele de sărbătoare mergând prin gospodăriile țărăneşti, pentru a lămuri țăranii necolectivişti de avantajele muncii în comun. Din respect şi considerație, gospodarii vizitați nu i-au respins, nu i-au bruscat, ci au înțeles situația limită, ingrată, în care se aflau cei din comisie, care erau constrânşi de situația socio-profesională să accepte sarcinile trasate de P.M.R. Pe lângă echipele de lămurire paşnice, mai exista însă şi grupul de presiune format din informatori ai securității şi activişti de partid, care foloseau amenințarea şi intimidarea ca mijloace de mărire a numărului familiilor colectivizate. Capii de familie onorabili din Miniş au fost târâți pe culoarele miliției şi securității şi anchetați ore în şir, la denunțul consătenilor vigilenți: Sava Alexandru, Sava Maria, Casap Gheorghe, Miculiță Vasile, Moatăr Damaschin, Anton Vasile, Chiriac Ion.[21] Acuzele aduse erau acelea că ar fi adus ofense şi jigniri noului regim sau că ar fi ascultat Radio Europa Liberă şi Radio Londra. În realitate însă, se încerca prin acuze politice intimidarea şi convingerea gospodarilor reprezentativi, model, de a ceda economic şi de a face pasul colectivizării.

Instituția G.A.C.-ului era astfel proiectată şi la Miniş, ca un centru de presiune şi vigilență permanentă, ce îmbina activitatea economică cu lupta politică. Consătenii necolectivizați erau considerați duşmani de clasă şi complotişti care săpau la temelia colectivei. Lupta de clasă permanentă, concept de bază al doctrinei staliniste, era considerată soluția succesului colectivizării la Miniş.

Cu toate presiunile securiste şi măsurile economice luate de către autoritățile comuniste, o bună parte din țăranii fruntaşi neşantajabili şi cu coloană vertebrală au refuzat în continuare, după anul 1952, intrarea în G.A.C.. Cuprinşi de furie şi de disperare, responsabilii procesului

colectivizării i-au categorisit pe rezistenți drept chiaburi, unelte ale „duşmanului de clasă”, pe seama lor au fost puse marea majoritate a nerealizărilor şi disfuncționalităților din G.A.C.-ul „Libertatea”. În toate consiliile de conducere şi adunările generale, delatorii, „cozile de topor” ale regimului comunist, nu uitau să înfiereze cu mânie revoluționară pe Mârza Lazăr, Florinca Mihai şi Dănilă Gheorghe care, în opinia lor, au destabilizat colectivul, ei erau „țapii ispăşitori”. Pentru că lupta de clasă este un concept cu valoare permanentă în comunism, factorii responsabili cu progresul societății noi la Miniş, au avut grijă să identifice şi alți „vinovați” pentru starea proastă a lucrurilor din G.A.C. în anii ce au urmat. În această categorie au fost încadrați meseriaşii şi funcționarii, cu prioritate, pentru că aveau şi alte surse de venit, nedepinzând numai de plata derizorie din colectivă, în produse şi în bani; ei erau considerați exemple negative pentru colectiviştii care nu-şi îndeplineau cuantumul de norme pe an, stabilit în adunarea generală anuală.

Activitatea fructuoasă în G.A.C. presupunea preluarea experienței în domeniu acumulată de către colhoznicii din U.R.S.S.. Mergând de la această premisă, încă de la începutul anului 1953, prin adresa NR. 253/1 ian. 1953, a Sfatului Popular Lipova, s-a stabilit obligativitatea participării factorilor de decizie din colectiv, brigadieri, şefi de echipă, la cursurile agro-zootehnice de masă ce se țineau la nivel central. Obiectivul acestor cursuri consta în „cunoaşterea şi însuşirea metodelor de muncă sovietice...pentru îndeplinirea la timp şi în bune condiții a sarcinilor de plan”.[22]

Cursurile agrozootehnice de masă cu toți membrii colectivului au fost demarate la Miniş începând cu data de 10 februarie 1953. Participarea la cursuri a țăranilor a fost slabă, iar rezultatele practice au fost pe măsură, fapt care a atras nemulțumirea autorităților raionale din Lipova, care au impus o raportare lunară a prezenței în datele fixe de 8 şi 20. Pentru raportarea sistematică a situației G.A.C-ului, inginerul Mircea Hagiescu, şeful secției agricole a raionului, a alcătuit un chestionar în 13 puncte care era completat şi raportat săptămânal. Acest chestionar a fost raportat şi de către conducerea G.A.C.-ului Miniş, el însemna o oglindă a activității proxime în unitate, dar exprima în acelaşi timp şi ideea de „centralism democratic” a statului comunist care se implica tot mai mult şi mai profund în „proprietatea țărănească de grup”. Dintre punctele de sprijin ale chestionarului pot fi amintite: numărul excluşilor şi înscrişilor în G.A.C. din acea săptămână, credite acordate şi nerambursate, activitatea cursurilor de masă, campania de însămânțări, planificarea şi organizarea municii, evidența zilelor de muncă, construcții executate în G.A.C., situația bazei furajere, manifestări duşmănoase în cursul săptămânii.[23] Enumerarea acestor ținte arată clar dorința de control de tip cazon al autorităților asupra colectiviştilor.

În acelaşi interval de timp, Organizația P.M.R. a G.A.C.-ului Miniş a chemat la „întrecere socialistă”, pentru încheierea la timp şi în bune condiții a campaniei de însămânțări de primăvară, celelalte unități din zonă. Cu acelaşi prilej, la chemarea G.A.C. Pecica, a fost organizată „Gazeta de perete” sau „Colțul roşu” în care, în scop mobilizator erau prezentate atât realizările cât şi minusurile din colectiv. Deținerea la zi a gazetei care prezenta adeseori chiar şi caricaturi, s-au ocupat tinerii utecişti Trifu Ulpiu şi Vlad Mircea.[23]

Din luna martie 1953, G.A.C. „Libertatea” Miniş a trecut la aplicarea „măsurilor miciurinisto-sovietice” privind mărirea producției. În acest scop s-a creat în colectiv un „Cerc Miciurin”, al cărui responsabil colabora cu „Societatea pentru răspândirea ştiinței şi practicii agricole I.V. Miciurin” – filiala Arad. Cercul din Miniş a beneficiat de un ajutor bănesc şi de specialitate pentru crearea unui câmp demonstrativ în suprafață de 3 hectare cu porumb şi sfeclă din care 2 hectare lucrate special, iar un hectar, suprafața martor, era lucrată obişnuit.[25] Nu s-au cunoscut rezultatele comparative între cele două loturi-sistem, dar era clar că inițiativa era „de import”, fără a fi pregătită suficient în prealabil şi în consecință nu a dat rezultate în planul practic ci doar câteva ecouri în plan propagandistic.

După modelul sovietic, a fost publicat la 1 mai 1953, H.C.M. Nr. 141, intitulat „Normele de zile de lucru, organizarea şi retribuirea în gospodării”. Cuantumul ridicat al normei zilnice de lucru cât şi retribuția extrem de scăzută stabilită pentru norma la zi – muncă, i-au dus pe colectiviştii din Miniş în pragul disperării, al epuizării şi al foametei. În aceste condiții a avut loc o tragicomedie în care G.A.C. Miniş a chemat la întrecere socialistă G.A.C. Lipova; ca urmare a „rezultatelor” obținute, colectivul „Libertatea” a câştigat „Drapelul de fruntaş”, deşi „oamenii se plângeau că n-au ce mânca”.[26]

Situația financiară a G.A.C.-ului era extrem de critică, Banca Lipova nu mai aproba împrumuturi decât pentru furaje şi semințe. Pentru a se obține un nou împrumut, conducerea a contractat anticipat recolta de struguri de pe 3 hectare cu vie pe rod, în urma unor discuții deosebit de aprinse în adunarea generală. Cu banii obținuți din împrumut se încerca deblocarea situației unității, care se confrunta şi cu alte lipsuri materiale: nu existau rafie şi nuiele pentru legat via, boii erau nepotcoviți, telefonul era neplătit etc.[27] În condițiile extrem de vitrege din G.A.C., adunarea generală a luat măsura organizatorică a schimbării, doar după două luni, a preşedintelui Ciorogar Ioan cu Tătar Petru – ”Dida”. Fostul preşedinte a fost acuzat de lipsa de fermitate în gestionarea problemelor curente ale colectivului şi de consum exagerat de alcool în timpul serviciului.

Darea de seamă statistică a primului an de existență a G.A.C.-ului „Libertatea” Miniş ne evidențiază că au fost îndeplinite 8297 de zile de

muncă din totalul de 14752. Diferența a 6455 de zile de muncă nerealizate ne înfățișează dimensiunea absenteismului, a neparticipării la muncă a colectiviştilor; consecința acestei situații a fost în planul practic nelucrarea unor suprafețe importante de teren arabil şi ca urmare diminuarea severă a recoltei, cu toate urmările în planul vieții socio-economice a colectiviştilor. La cultura mare s-au obținut rezultate bune, îndeosebi la grâu, unde s-au recoltat 1785 kg la hectar, față de 1300 kg cât era planificat. Rezultate mai slabe s-au obținut la porumb unde datorită faptului că nu a fost prăşit la timp, s-au obținut doar 1381 kg la hectar, față de 1500 kg cât era planificat.[28] Rezultate sub prevederile planului de producție au fost obținute şi la culturile de plante tehnice: floarea-soarelui şi cânepă. În domeniul pomiculturii s-au obținut rezultate notabile la prune, unde s-au recoltat 9651 kg de pe o suprafață de 1,24 hectare.

O situație de-a dreptul alarmantă s-a înregistrat în domeniul viticol, unde Minişul a excelat de-a lungul anilor. Pe cele 18,8 hectare de vii pe rod s-a obținut o cantitate de doar 1360 kg de struguri, adică o medie de 70 de kilograme de struguri la hectar.[29] Explicația acestei contraperformanțe a fost aceea că viile n-au fost prăşite, n-au fost legate şi nu au fost stropite – au fost lăsate în pârlogie. Începând cu anul 1953 potențialul viticol din viile nelucrate s-a micşorat în mod evident, creându-se pe viitor şi problema cointeresării în muncă a colectiviştilor – viticultori. Conducerea G.A.C.-ului încearcă o soluție de compromis pentru salvarea viilor: darea lor în parte, dar delegatul P.M.R. la adunarea generală îşi exprimă dreptul de veto şi astfel degringolada din viile colectivului continuă. Exista din partea autorităților teama de o posibilă înavuțire a țăranilor care pentru a fi docili trebuiau ținuți la limita existenței.

Cu toate minusurile şi disfuncționalitățile înregistrate în activitatea G.A.C.-ului, obligațiile acestuia către stat au fost onorate integral, în contextul în care au fost diminuate cantitățile de produse stabilite la norma pe zi – muncă către țăranii colectivişti.

O posibilă explicație a rezultatelor nesatisfăcătoare obținute în primul an de colectiv ar putea fi aceea a slabei pregătiri a membrilor din conducere; preşedintele era absolvent a 4 clase primare, socotitorul era absolvent de şcoală pedagogică iar brigadierul avea 5 clase secundare. Lipsa unui specialist, a unui inginer agronom, a cântărit foarte mult în obținerea unor rezultate notabile în următorii ani, la Miniş.

Patrimoniul funciar al G.A.C.-ului Miniş cuprindea, la sfârşitul anului 1953, 134,29 hectare de teren arabil, 61 hectare de fânețe şi păşuni, 1,24 hectare de livezi cu pomi şi pepiniere, 13,8 hectare de vii pe rod şi 3,80 hectare de portaltoi.[30] Cele 159,55 de hectare aflate în proprietatea colectivului, calitatea şi diversitatea formelor de folosință, constituiau un

potențial agricol care nu era fructificat la valoarea sa reală, în folosul celor care erau declarați în mod demagogic de către autorități „proprietari, producători şi beneficiari”.

Situația materială precară în care se aflau colectiviştii nu putea reprezenta nicidecum un stimulent pentru ceilalți țărani particulari care, cu toate presiunile exercitate asupra lor, refuzau înscrierea în G.A.C.. Preşedintele şi Consiliul de conducere s-au străduit să gestioneze treburile gospodăriei cât au putut ei de bine, atât cât le-au permis capacitățile lor fizice şi intelectuale. Tătar Petru – „Dida” erau un bun gospodar, dar semianalfabet, el „delega” să citească dările de seamă pe învățătorul Trifu Ştefan motivând că „şi-a uitat ochelarii acasă”. Simțul umorului nu-i lipsea însă tovarăşului preşedinte care, fiind nemulțumit de nerespectarea duratei zilei de muncă, le spunea colectiviştilor „Vi-i frică să viniți pă întuneric ge la lucru, ca să nu călcați pă broaşce?”.[31] Zicala în sine reprezintă o dovadă în plus că în momente critice umorul a constituit „un pansament” pentru minişeni.

Slaba participare la muncă, calitatea îndoielnică a muncii cât şi condițiile meteorologice nefavorabile au dus la un bilanț nesatisfăcător la G.A.C. „Libertatea” Miniş, pe anul 1953. Ca urmare a acestei situații Tătar Petru a fost înlocuit din funcție în februarie 1954, de către Bulzan Gheorghe – „Hurdubaş”, un om harnic şi docil, absolvent a şapte clase primare.[32] Se încerca astfel, prin rotația rapidă a cadrelor, să se rentabilizeze activitatea la gospodărie, care trena din alte cauze, mult mai profunde, care țineau de sistem, de cointeresarea în muncă a țăranilor.

În anul 1954, după doi ani de „prosperitate colectivistă”, dar şi de condiții meteo nefavorabile (îngheț târziu, secetă), membrii G.A.C. îndurau foamea alegând soluția muncii la particulari, care-i plăteau pe loc cu 20–25 de lei, putând astfel să-şi întrețină, la limita existenței, familiile greu încercate.[33] O statistică din acel an ne arată că doar 38 de colectivişti participau frecvent la muncile din câmp şi din vii, din totalul de 103 existenți. Din totalul de 14727 de zile de muncă planificate pe an, s-au realizat doar 8281 din care 1653 erau cele ale conducerii, astfel că se poate aprecia că zilele de muncă au fost îndeplinite pe jumătate.

Cei mai mulți dintre colectivişti declarau deschis că „erau mulțumiți că au dat averea şi că au scăpat astfel de cotele obligatorii față de stat”. În comunitatea locală se vehicula adeseori expresia: „Au dat averea, acum să muncească orbeții”.[34] Această schimbare uluitoare şi rapidă de mentalitate a constituit una din marile drame, ireversibile, din istoria românilor, cu implicații profunde în viața societății româneşti contemporane.

Neparticiparea la muncă a colectiviştilor a determinat măsuri organizatorice din partea conducerii şi a autorităților locale şi raionale de partid; zece familii au fost excluse din G.A.C., nouă țărani săraci şi un

mijlocaş. Excluderile s-au făcut în cadrul unor adunări generale după tipicul adunărilor de partid, au fost înfierați cu mânie revoluționară capii de familie în cauză, care n-au dat dovadă de elan şi răspundere pentru îndeplinirea normelor stabilite aducând astfel prejudicii gospodăriei. De remarcat că cei mai tranşanți şi mai aspri critici au fost aceiaşi agitatori, informatori şi torționari: Sava Maria, Sava Alexandru, Anton Vasile, Chiriac Ion, Miculiță Vasile Şi Moatăr Damaschin.

Începând cu anul agricol 1954, la G.A.C. Miniş, s-a introdus pe lângă munca cu animalele munca mecanizată, prin colaborarea cu Stațiunea de maşini şi tractoare Sântana; colaborarea cu S. M.T-ul se făcea contra cost, în bani sau în produse.[35]

Mecanizarea parțială a lucrărilor agricole nu a putut aduce un spor substanțial de producție şi nici de prosperitate între colectiviştii din Miniş. La sfârşitul anului 1954, venitul unui membru al G.A.C.-ului pentru o zi de muncă era de; 2,058 kg cereale, 0,505 kg floarea-soarelui, 0,440 kg cartofi şi 0,42 l vin şi țuică. Retribuția în bani la zi–muncă se situa în jurul cifrei de 20 de lei. Retribuția a fost pe măsura producției foarte slabe din acel an: 598 kg grâu la hectar, 832 kg porumb la hectar, 551 kg floarea-soarelui la hectar, 248 kg secară la hectar, 269 kg ovăz la hectar. Cu toate nerealizările, obligațiile față de stat s-au onorat integral, din cota membrilor colectivişti, la grâu livrându-se chiar 9577 kg, în loc de 1185 kg.

Sloganul comunist preluat din U.R.S.S. – „Mecanizare – Electrificare – Chimizare – Irigare” a început să fie materializat parțial şi la Miniş, unde, încă din anul 1952/1953 Uzina electrică Nr. 2 Arad furniza energie la sediul G.A.C. şi la grajd, cât şi altor 22 de familii de colectivişti. După un an de zile, alți 28 de localnici au introdus iluminatul electric în gospodărie, renunțând astfel la tradiționalele lămpi cu abajur şi lămpaşe, alimentate cu petrol raționalizat prin cartele.[36]

Recoltele sub normativ şi retribuția insuficientă la normă pe zi–muncă, au dus la instituționalizarea furtului din avutul obştesc. Țăranii ascundeau, seara, când reveneau de la recoltat, cereale – boabe în coşuri, cizme şi damigene. Adeseori ei aveau surpriza neplăcută să fie aşteptați de către milițieni şi membri din Consiliul de conducere la trecerea de peste calea ferată, sau la podul de peste Canalul – Matcă, unde li se confiscau cele câteva kilograme de cereale. S-a creat astfel o psihoză, între colectivişti, care a declanşat în cele din urmă spiritul poetic şi umoristic al creatorului anonim:

„Vai! săraci colectiviştii,
Iar i-aşteaptă poliţiştii,
Mai în toate serile,
Le golesc coşerile!”[37]

Uneori furtul nu se făcea doar din necesitate, era un protest, o revoltă, față de cei care au luat totul şi dădeau foarte puțin. Tinerii furau grâu şi porumb-boabe din magaziile „colhozului” răspândite pe la particularii din sat, şi-l vindeau unora (ex. Mârza, Lazăr, Sava Petru), la jumătate de preț sau la schimb cu vin şi țuică. Era tragicomic că banii „făcuți” din vânzarea produselor de furtişag „erau băuți” seara, la birtul din sat; se întâmpla adeseori ca magazionerul G.A.C.-ului – Braşovan Adam –„Adămeş” să participe la cinstea făcută cu generozitate de către „haiduci”, fără să ştie de unde provin banii. Baci Adămeş era un om molcom şi cinstit, care era ironizat adeseori de către consăteni că „fură” grâu în gumarii pe care uita să-i scuture la plecarea din magazie. Plăcerea de a haiduci bunul obştesc ținut ferm, sub cheie, s-a transferat aşadar adeseori asupra lui Adămeş; el deținea şi cheia de la pivnița colectivului care era, de asemenea, una dintre țintele predilecte ale tinerilor, care mai primeau câte un bonus de la conducere cu prilejul balurilor sau al meciurilor de fotbal. Cu acele prilejuri, pe bonurile de mână primite de la preşedinte, după cifrele 1, 2, 3 sau 4, ei mai puneau câte un zero şi astfel litrii de țuică sau de vin se înzeceau.[38] Această metodă a durat în timp sub toți preşedinții, pentru că nu se exagera prea mult cu cifrele şi nu se practica chiar de fiecare dată, pentru a nu trezi suspiciunile magazionerului.

Slabele performanțe ale colectivelor, cât şi nevoia stingentă de produse pentru piața internă au determinat autoritățile să alterneze măsurile punitive şi restrictive cu anumite formule de compromis în relația dintre țăranul colectivizat şi cel particular. Pentru a nu se produce „dezordine şi sabotări”, s-a convenit că dintr-o familie mare de colectivişti puteau merge la muncă la particulari câte doi membri pe zi. Se avea astfel în vedere faptul că, gospodarii particulari susțineau încă în bună parte piața cu produse agricole de primă necesitate. Această soluție s-a aplicat de la mijlocul anului 1954 şi la Miniş, cu bune rezultate, ea a echilibrat oarecum balanța deficitară a bunurilor obținute prin munca prestată la G.A.C.. Trebuie subliniat însă că, în cazul familiilor mai mici, nu s-a renunțat la măsurile forte de mobilizare a membrilor colectivişti la muncă. Într-o hotărâre a Sfatului raional Lipova, primită la G.A.C., se menționau expres măsurile ce trebuiau luate în cazul în care colectivistul muncea ilegal la particular: lucrătorului i se rețineau 5 zile de muncă, conform Statutului C.A.P., iar particularul plătea o amendă usturătoare de 500 de lei. [39]

La 26 decembrie 1954, autoritățile comuniste au publicat H.C.M-ul prin care s-au desființat cartelele şi rațiile, decretându-se astfel libera aprovizionare a populației de la sate şi oraşe. Actul legislativ a produs o oarecare speranță şi relaxare a membrilor G.A.C. Miniş, care „îşi iau angajamentul de a munci pentru mărirea producției, pentru a avea produse cât

mai ieftine şi pentru scăderea preţului acestora”.[40] Angajamentele n-au fost onorate, iar tovarăşul Bulzan Gheorghe era revocat din funcţia de preşedinte al G.A.C.-ului Miniş, el nedovedindu-se capabil timp de un an de zile, de a pune în practică hotărârile Consiliului de conducere cât şi directivele venite de la organele superioare de partid şi de stat. Pe lângă aceste acuze, el se făcea vinovat de faptul că era lipsit de tact în relaţiile cu sătenii şi cu autorităţile. La una din şedinţele de la Lipova, la care fusese convocat, el a întârziat, intrând în plen pe umăr cu lanţurile noi, cumpărate pentru carele G.A.C.-ului, pe care le-a trântit zgomotos pe podea spre amuzamentul şi ...teama participanţilor. În acele vremuri, lanţurile erau „la modă”, ele fiind folosite adeseori la oameni, nu numai la animale. Această farsă involuntară n-a fost singulară în scurtul mandat de un an al fostului preşedinte, care a fost înlocuit în adunarea generală din februarie 1955 cu fostul prim-preşedinte al G.A.C.-ului, Ciorogar Ion; el a obţinut 50 de voturi în competiţia cu contracandidaţii săi: Braşovan Adam – 44 de voturi şi Sava Maria – 30 de voturi. [41]

Ciorogar Ion propunea, la reinstalarea sa ca preşedinte, creşterea planului de producţie după un an agricol extrem de slab: pentru grâu avansează cifra medie de 1780 kg la hectar, pentru porumb 1900 iar pentru cartofi 18.500 kg la hectar. În aceeaşi şedinţă, se iau măsuri de şcolarizare a personalului: Sava Constantin este trimis la „Şcoala de contabili”, iar Sava Alexandru la „Şcoala de brigadieri de câmp”. Era tot mai evident din viaţa practică faptul că nu se putea continua cu agricultura tradiţională, făcută după ureche, cu oameni fără şcoală, iar acesta constituia doar un început.

Situaţia sectorului viticol al G.A.C.-ului era jalnică în primăvara anului 1955, după ce viile au fost lucrate superficial sau chiar abandonate, timp de trei ani. După îndelungi discuţii pro şi contra, Consiliul de conducere a hotărât ca viile să fie date în parte sătenilor, care erau specializaţi în aceste munci, pentru a se evita dezastrul total, prin regenerarea lor cât mai rapidă.

Conducerea colectivului a luat iniţiativa organizării în luna martie 1955 a „întrecerii socialiste pe echipe”, la sugestia primită din partea conducerii de partid. Astfel au intrat în competiţie directă echipele I cu IV, conduse de către Lovasz Lazăr şi Moş Vasile, respectiv echipele II şi III, conduse de către Bodea Dumitru şi Curuţ Ioan–„Bibiloi”. Întrecerile socialiste din interiorul colectivului n-au putut rezolva însă absenteismul de la muncă, astfel că, pe tot parcursul anului 1955, au avut loc excluderi de membri, după acelaşi tipic bine cunoscut al şedinţelor de partid. La nivelul conducerii a existat un moment de criză prin intenţia preşedintelui nou ales de a-şi da demisia, ea a căzut din lipsă de cvorum al Consiliului de conducere, în acea zi de 9 aprilie 1955.[42]

Gospodăria întâmpina în continuare probleme serioase în ceea ce privea spațiul de depozitare a produselor, cu deosebire a grâului şi a porumbului care erau dispersate în magaziile şi cotărcile particularilor, pentru care plătea o chirie în produse de 10% din cantitatea înmagazinată.

Instructorii de partid au început să devină o prezență cotidiană în viața satului, ei participau la luarea tuturor deciziilor, supravegheau şi supervizau, umblau prin sat să convingă colectiviştii să meargă la muncă, căutau să-i convingă pe țăranii particulari să intre în G.A.C. La una din descinderile făcute în sat de către tovarăşul Tudor, activist al Sfatului Popular Regional, care era însoțit de către Ciorogar Ioan, Sfetca Gheorghe –„Piştuleasă" –le închidea uşa în nas, refuzând participarea la muncile agricole de sezon din colectiv. La starea de stupefacție a instructorului regional, tovarăşul preşedinte a dat următoarea replică: „Tovarăşul Sfetca ar fi venit la muncă dacă s-ar fierbe mereu rachiu la colectiv!".[43] Preşedintele moralizator, care poate că nu era el cel mai potrivit să facă această apreciere, a destins astfel atmosfera şi imediat lucrurile au intrat în normal, ei continuându-şi periplul prin sat, pe la alți colectivişti „certați cu munca".

În toamna anului 1955, participarea țăranilor colectivişti la strângerea recoltei şi la însămânțările de toamnă era extrem de scăzută, realitate care a pus în alertă conducerea G.A.C.-ului şi autoritățile. Consiliul de conducere a hotărât ca, tuturor celor în cauză, să li se ia dreptul de grădină, iar recolta de pe aceste suprafețe să fie luată de către gospodărie.

Dezinteresul colectiviştilor față de statutul lor şi față de locul de muncă se manifestă şi prin slaba participare la forumul suprem de conducere şi adunarea generală. Membrii G.A.C. absenți nemotivați de la aceste adunări erau sancționați cu reținerea unei zile de muncă.

Autoritățile comuniste exercitau presiuni serioase asupra membrilor salariați ai familiilor intrate în G.A.C., de a renunța la serviciu, care le asigura lor şi familiilor o anumită independență economică. Pentru a evita această situație extrem de critică, cei mai mulți dintre salariații din Miniş plăteau frecvent oameni ca să participe, în locul lor, la muncile agricole din G.A.C.[44]

Adunarea generală din 23 noiembrie 1955, aproba reintrarea în G.A.C. a țăranului fruntaş Sava Petru „Conciu", care a fost unul din cei patru capii de familie care s-au retras după ce s-a încheiat operațiunea de comasare a terenurilor, în 20. XII. 1952. Cel reprimit în colectiv avea sarcina expresă să convingă până la sfârşitul anului alte 4–5 familii să intre în G.A.C.[45] Se căuta în acest mod să se valorifice influența şi încrederea de care se bucura Sava Petru printre săteni, astfel încât procesul de colectivizare să fie extins şi consolidat în existența sa destul de fragilă la Miniş.

Experiența primului an de muncă în parte a viilor a dat rezultate bune, astfel că adunarea generală a colectivului din Miniş a hotărât să se dea viile în

parte persoanelor necolectivizate şi să se renunțe la ideea dării lor în parte la G.A.C. Zăbrani. Sătenii necolectivizați care luau vii în parte contribuiau doar cu o jumătate din cotă, realizându-se astfel un compromis între ei şi G.A.C., în condițiile lipsei acute a forței de muncă colectivizate.

Munca în vie era extrem de solicitantă, atât pentru bărbați cât şi pentru femei, deoarece ea se executa exclusiv manual, pe durata întregii zile. Exista o problemă pentru familiile care aveau copii mici şi nu aveau cu cine să-i lase supravegheați acasă, iar grădinița avea program doar până la amiază. Într-o situație similară se afla familia fostului preşedinte Bulzan Gheoghe, care, într-o adunare generală a solicitat ajutor dar şi explicații de la reprezentantul raionului: „Ne-ați promis că ne faceți cleşte, dar nu ne-ați făcut! Dar ne-ați dat două porții de vie şi acuma ține-te, George, şprițl”.[46] Reprezentantul raionului s-a dumirit foarte greu că tânărul colectivist solicita creşă pentru copii, şi nicidecum vreun cleşte (foarfece) de vie sau de alt fel. De această dată George a lu` Hurdubaş şi-a făcut o farsă propriei persoane, prin ignoranța de care a dat dovadă, spre amuzamentul tuturor celor prezenți şi a celor care au aflat ulterior de nefericita încurcătură de termeni. Ideea personajului nostru a fost însă justă, în fond, o creşă era absolut necesară într-o localitate unde tinerii şi adulții erau la muncă pe tot parcursul zilei şi nu aveau posibilitatea să se ocupe de copiii de vârstă preşcolară.

Stocul de băuturi al G.A.C.-ului, găzduit de către pivnița casei Mesheny, era compus în anul 1956 din 230 litri de vin şi 175 litri de țuică.[47] Cantitățile de băuturi stocate erau de-a dreptul ridicole, dar ele reflectau fidel capacitatea de producție a viilor pe rod ale G.A.C.-ului, în suprafață de 18,81 ha.

Munca în parte a viilor care nu fuseseră lucrate câțiva ani nu a dat rezultate, ele aveau un potențial scăzut şi ca atare nu erau rentabile. Pentru menținerea lor în cultură, s-a hotărât la începutul anului 1957 ca ele să fie date combinat cu viile bune din deal sau din livezi. În acelaşi an, la sugestia secretarului Organizației de Bază a P.M.R. Miniş, Rotaru Florea, colectiviştii au început să se orienteze tot mai mult spre cultivarea viețelor altoite, care aduceau profituri mult mai mari decât celelalte culturi existente.

În continuare, reprezentanții forurilor superioare nu erau mulțumiți de modul în care evoluează lucrurile la G.A.C. „Libertatea” Miniş. În cadrul unei adunări generale, inginerul Onețiu Anton, delegatul raionului, aprecia că „G.A.C.-ul nu a progresat”, că se dă pământ în parte, că nu se respectă statutul; de asemenea se incrimina faptul că prezența la şedințe a colectiviştilor este slabă, ceea ce arată lipsă de interes şi de implicare.

Conducerea G.A.C.-ului Miniş era girată în continuare de către preşedintele Ciorogar Ion, reales cu unanimitate de voturi la adunarea generală din 22 ianuarie 1958, el fiind lăudat de către preşedintele Comisiei

de revizie, Sfetca Teodor, pentru modul în care se implică în muncă: „lucrează chiar în grajd, în locul grăjdarilor!”.[48] Exemplul personal constituia un factor mobilizator dar nu era suficient, preşedintele trebuia să fie coordonatorul şi administratorul colectivului, omul pe care oamenii să-l respecte şi să-l sprijine. Comitetul lărgit de conducere nu se ridica la nivelul aşteptărilor consătenilor, el era compus cu mici excepții din membri care nu erau gospodarii reprezentativi ai satului, unii dintre ei aparținând categoriei informatorilor şi propagandiştilor P.M.R.. Din Comitetul lărgit făceau parte 11 persoane: Sava Maria, Sava Alexandru, Anton Vasile, Agapie Victor, Bulzan Gheorghe, Suciu Elisabeta, Bodea Mitru, Ciorogar Zamfir, Popa Florea, Neamț Vasile şi Sava Petru. [49]

Participarea redusă la muncile agricole a colectiviştilor constituia în continuare o problemă majoră a G.A.C.-ului „Libertatea” din Miniş. La adunarea generală din 6 aprilie 1958, au fost excluşi alți zece membri, care participau sporadic la întreținerea culturilor agricole.

O altă dramă a minişenilor a constituit-o pierderea dreptului de lemne din pădurea comunală şi urbarială , drept câştigat prin cumpărare şi moştenit din generație în generație, încă din secolul al XIX-lea. Pentru a-şi asigura lemnele pentru iarnă şi chiar pentru consumul zilnic, localnicii trebuiau să se aprovizioneze din pădurea de la Cladova, ei trebuiau să se înscrie pe un tabel nominal aprobat de către autorități, 1 m^3 de lemn de construcție costând 128 de lei.[50] S-a ajuns astfel încât pădurea comunală avea altă destinație, prețul lemnelor aduse de la Cladova era mare în raport cu puterea de cumpărare a colectiviştilor, iar transportul lor acasă constituia, de asemenea, o problemă.

Procesul de colectivizare a agriculturii nu înregistra evoluția scontată de către autoritățile comuniste, colectiviştii nu constituiau un model demn de urmat de către țăranii particulari. În anul 1958 s-au înființat Întovărăşirile agricole, unități agricole rezultate în urma comasării terenurilor pentru G.A.C.-uri. În aceste forme de producție țăranii îşi uneau pământurile aflate în vecinătăți, fără a renunța la dreptul de proprietate, iar retribuția se făcea în funcție de producția obținută şi aportul la patrimoniu. În principiu, retribuția era mult mai avantajoasă decât plata după normă la G.A.C., dar câştigul net al întovărăşiților era diminuat substanțial de politica statală de cote şi impozite.

Statul comunist considera că întovărăşirile agricole constituie o primă etapă spre intrarea în G.A.C. a particularilor, prin acomodarea oamenilor cu „munca în comun”. De altfel conducerea şi structura organizatorică a acestor unități era similară cu aceea a unui colectiv. La Miniş coabitau în anul 1958 G.A.C.-ul „Libertatea” cu Întovărăşirea „30 Decembrie”; denumirea întovărăşirii era la fel de neinspirată şi cinică precum aceea a colectivului, ea amintea un eveniment nefast, petrecut cu un deceniu în urmă în istoria

românilor: abdicarea regelui Mihai şi instaurarea de facto a comunismului în România.

Țăranii necolectivizați din Miniş nu şi-au dat seama de capcana întinsă de către autorități şi s-au adunat în număr mare la întovărăşire, în speranța evitării înscrierii în G.A.C.. Ca stare materială au predominat țăranii mijlocaşi şi săraci, marea majoritate a țăranilor cu stare fiind forțați până atunci, prin diferite mijloace, să intre în colectiv ca exemple. Pământurile întovărăşiei nu erau cele mai bune, pentru că prin comasările făcute de către comisia comunală, terenurile cu potențialul cel mai ridicat au trecut la G.A.C.[51] La conducerea Întovărăşirii „30 Decembrie" Miniş, se afla, în anul 1958, țăranul „fost colectivist" Mârza Lazăr, în calitate de preşedinte al Comitetului de conducere şi Curuț Gheorghe, secretarul Comitetului de conducere.[52]

Țăranii din Ghioroc aveau şi ei o întovărăşire care se numea „Gheorghe Doja", un nume care reprezenta în concepția autorităților buna colaborare cu minoritatea maghiară, simbolul sacrificiului social şi al internaționalismului proletar.

Sava Alexandru, membru al Comitetului de conducere al G.A.C.-ului, a fost surprins în vara anului 1958 de către paznicul de câmp în timp ce fura porumb din grădina lui Petrişor Petru. Ulterior s-a mai găsit porumb lipsă din grădinile din câmp ale colectiviştilor Topor Hermina şi Orădan Sida.[53] Fapta i-a bulversat pe toți colectiviştii, ea venind de la unul dintre cei mai vehemenți critici ai oricărei nereguli ce se săvârşea în colectivă. Cu siguranță că în cazul acestui cetățean spiritul critic se împletea în mod armonios cu demagogia şi fățărnicia dusă la cote foarte înalte, la care se adăuga şi un cinism de neimaginat. Adunarea generală din data de 12 august 1958 a hotărât sancțiunea reținerii a zece zile de muncă, iar în caz de recidivă, infractorul să fie deferit organelor de cercetare penală. Pedeapsa a fost una blândă, dar fapta în sine ne spune că furtul din avutul obştesc s-a instituționalizat, a devenit o obişnuință care va fi justificată prin dictonul care a ajuns la modă în comunism: „De acolo trăieşti, de unde munceşti!".

Schimburile de terenuri în vederea comasării lor într-un trup comun a continuat şi în anul 1959, obiectul schimbului fiind terenurile cu vii, îndeosebi cele de pe dealul Daiconi. Schimbul se făcea pe bază de tabel, semnat atât de către cei care cedau terenul cât şi de către cei care primeau terenul în contul G.A.C.-ului. S-au făcut în acel an 17 schimburi de terenuri, suprafețele care făceau obiectul acestei operațiuni variind între 10 şi 60 de ari de vie. A existat şi o situație în care cel vizat de a ceda terenul, Tătar Adrian –„Boşcă", a refuzat schimbul considerându-l inechitabil în raport cu ceea ce primea.[54]

La începutul anului 1959, conducerea G.A.C.-ului a fost preluată de către țăranul fruntaş, Sava Petru, care l-a înlocuit în funcția de preşedinte pe Ciorogar Ion.

Conducerea colectivului a hotărât ca recoltarea cerealelor să se facă în vara acelui an mecanizat, acolo unde se poate, şi numai în mod excepțional să se intre la recoltat cu coasele. Prin recoltarea mecanizată s-au redus timpul de recoltare şi pierderile datorate manipulării snopilor şi a intemperiilor. Şeptelul G.A.C. cuprindea la acea dată 11 bovine, din care 7 vaci şi 4 boi; numărul animalelor era ridicol de mic, motiv pentru care s-a hotărât ca ele să fie duse la păscut prin rotație, de câte un colectivist, care trebuia să se ocupe şi de mulsul vacilor.

Din nefericire, exista încă multă dezbinare, invidie şi chiar ură, între colectiviştii care munceau zilnic şi cei care munceau sporadic, între cei care au intrat în colectiv cu întreaga familie şi cei la care bătrânii mai păstrau o bună parte din avere, între cei care aveau funcționari în familie şi cei care nu aveau. Mai exista o categorie care se afla în vizorul „persoanelor vigilente" din G.A.C.: micii meseriaşi – croitori, frizeri, tâmplari, pantofari, dulgheri, etc., care îşi întregeau venitul primit de la colectiv pe zile–muncă cu mici lucrări pe care le mai executau în timpul liber. Acelaşi personaj, Sava Alexandru, prins cu mâța în sac pe câmp (n.n.–vezi porumbul), propunea măsuri aspre împotriva acestor mici întreprinzători care, în opinia sa, trebuiau înregimentați în ateliere de profil sub patronajul G.A.C.-ului. Ca exemplu în acest sens el o dă pe croitoreasa: Valea Emilia, mamă a trei copii, „care ar putea deschide un atelier de croitorie în cadrul G.A.C.-ului Miniş".[55] Cu siguranță că veniturile realizate de această colectivistă nu erau mari, aşa cum nu erau nici acelea ale celorlalți meseriaşi, dar demagogul nostru personaj era pe linia partidului: un om uşor de condus şi controlat, nu trebuia să aibă venituri suplimentare, el trebuia să depindă de ceea ce-i oferea statul în mod controlat, prin „mărinimia lui". Profilul acestui personaj sinistru din viața G.A.C. „Libertatea" din Miniş nu ar fi complet dacă nu am aminti şi o altă propunere, făcută în adunarea generală din 20 ianuarie 1960: „să se cumpere 250 de gâşte care să fie îngrijite de către familiile bătrâne".[56] Ideea punerii la muncă a unor persoane în vârstă care erau bolnave, care au muncit pentru colectiv şi care şi-au dat averea agonisită în familie, poate fi considerată o răutate, o crasă lipsă de respect, un atentat la ultimele zile din viața acestor oameni care aşteptau ajutorul cuvenit după o viață zbuciumată.

Darea de seamă statistică ne arată că, la începutul anului 1960, numărul familiilor înscrise în G.A.C. se ridica la cifra de 127, din care 16 erau familii de maghiari din Ghioroc; numai în cursul anului 1959 s-au făcut 56 de noi înscrieri dintre care 5 gospodari mijlocii, 35 cu gospodărie mică şi 16 gospodari fără pământ. Munca era organizată într-o brigadă, pe cinci

echipe cu un total de 187 de lucrători. Prin înscrierea de noi membri, suprafața agricolă a G.A.C.-ului a crescut la 248, 94 hectare din care 244, 56 hectare teren agricol şi 4, 38 hectare alte terenuri.

S-a extins mecanizarea lucrărilor agricole de primăvară şi de toamnă, prin contractarea unui nou partener – S.M.T. Neudorf, în locul S.M.T. Sântana.

Rezultatele obținute la culturile agricole în anul 1959 au fost în general sub planul de producție, excepție făcând pepiniera de vițe altoite. Pe cele 3 hectare de pepinieră de vițe altoite s-au obținut 162000 de butaşi calitatea I cu o valoare de piață de 281880 lei. Valoarea producției la grâu şi porumb s-a ridicat la suma de 240195 de lei.[57] Din cele două exemple rezultă că producția de butaşi altoiți era o ocupație extrem de rentabilă, se plia pe specificul şi tradiția viticultorilor–colectivişti din zonă, ea fiind o sursă de venit foarte bună, aşa cum se anticipase cu câțiva ani înainte.

O altă sursă nesperată de venit, cu câțiva ani înainte, au fost viile altoite pe rod, cele 20,75 hectare ale G.A.C.-ului, pe care s-a obținut o producție totală de 46494 kg în valoare de 69741 de lei.[58] Din cifrele prezentate era evident că viile şi-au refăcut potențialul diminuat drastic în primii ani ai colectivizării, prin lăsarea lor în paragină. Este posibil însă ca anul 1959 să fi fost un an viticol bun, dar care a fost ajutat şi de munca de calitate a oamenilor, de interesul lor consecvent şi permanent, aşa cum spunea un vechi viticultor, Rusanda Mitru: „Dacă vrei să ai recoltă la vie, trebuie să-i spui în fiecare zi–Bună dimineața!”. Acelaşi țăran particular deosebit de cumpătat şi de înțelept spunea despre recolta de struguri că este reală când „o avem pe deal, în podrum şi în pojnari (buzunar)”.[59] Cu siguranță că recolta de struguri de pe viile colectivului a ajuns în buzunar, dar, din nefericire, doar parțial, într-o proporție extrem de mică în contul celor care meritau cu prisosință.

Inventarul animalelor cuprindea: 16 bovine (din care doi boi), 13 cabaline (iepe), 126 de oi şi 40 de stupi. Se observă în continuare o slabă preocupare pentru creşterea vacilor de lapte, dar şi existența a doar doi boi, fapt cu totul explicabil datorită mecanizării lucrărilor agricole. Creşterea oilor şi a stupilor nu se regăseşte benefic în plata în natură a colectiviştilor, care primeau 0,026 kg de miere şi 0,044 kg de brânză la zi–muncă.

Valoarea unei zile de muncă se ridica la 30 de lei, ea era calculată în mod arbitrar la prețurile locale de achiziții; în această valoare intrau 10 lei în bani, 4,7 kg de cereale, 2 kg de struguri, 1 kg de prune şi cantitățile infirme de miere şi brânză amintite mai sus.[60]

Personalul G.A.C. cuprindea în anul 1960 un număr de zece cadre: 1 preşedinte (360 z.m.), 1 contabil principal (286 z.m.), 1 ajutor contabil (208 z.m.), 1 ajutor contabil–casier (96 z.m.), 1 magazioner (208 z.m.), 1 femeie

de serviciu (130 z.m.), 1 brigadier (360 z.m.) şi trei membri ai comisiei de revizie, fără normare.[61] Din statul de funcțiuni se observă că doar primii şapte funcționari sunt normați, preşedintele şi brigadierul primind fiecare câte 360 de zile de muncă, iar cei trei membri ai comisiei de revizie munceau onorific. De asemenea, trebuie observat că la începutul deceniului şapte G.A.C.-ul Miniş nu avea încă un specialist cu studii superioare.

Încheierea colectivizării a devenit o sarcină de partid care trebuia îndeplinită până în primăvara anului 1962. Secretarul de partid al Organizației P.M.R. Miniş – Rotaru Florea, sublinia într-o adunare generală din august 1961, că „datoria fiecărui colectivist este de a lămuri întovărăşiții de a urma calea gospodăriei colective". Până la sfârşitul anului s-au înregistrat 103 cereri de intrare în G.A.C. Miniş, din care doar 36 au fost ale localnicilor, restul fiind cereri din Ghioroc. Au fost respinse doar două cereri, cele ale lui Chiş Petru şi Noroi Saveta, cărora li s-a cerut „să intre în colectiv şi bătrânii lor cu suprafețele înscrise în registrul agricol".[62] Succesul înscrierilor întovărăşiților în G.A.C. se datora şi cotelor obligatorii, pe care oamenii nu le mai puteau suporta. Au fost destule cazuri în care cei intrați în colectiv erau angajați în întreprinderi de stat şi doreau pur şi simplu să scape de terenul arabil, dar nu doreau în niciun caz să presteze munci agricole în timpul liber.

În cele din urmă, au fost primiți la colectiv şi cei doi respinşi, cât şi „duşmanul de clasă – Florinca Mihai – „Pipa", cu întreaga suprafață de 7 hectare de teren.[63] Intrarea în G.A.C. a celor mai îndârjiți duşmani ai sistemului colectivist de muncă a facilitat în mod evident sarcina autorităților de încheiere a colectivizării la Miniş.

Organele de partid şi de stat au trasat ca sarcină de viitor G.A.C.-ului „Libertatea" extinderea sectorului de creştere a animalelor. Situația animalelor deținute în acel moment de către gospodărie nu era de natură să încurajeze această inițiativă, ele erau prost întreținute, nu dispuneau de un spațiu corespunzător, nu exista o bază furajeră care să poată să susțină un asemenea demers. Şi nu în ultimul rând, trebuie amintit că nu exista o tradiție a creşterii animalelor pe scară largă, la Miniş. Nu s-au avut în vedere toate aceste argumente de către cei din conducere şi s-a dispus construirea, în viitorul apropiat, de grajduri la marginea satului. Adunarea generală a colectiviştilor din 12 ianuarie 1962 a aprobat intrarea a încă 161 de întovărăşiți din Miniş şi din Ghioroc în G.A.C., moment cu care întovărăşirile locale au încetat practic să existe, ca forme de producție colectivă ale țăranilor necolectivizați. Acest succes era previzibil în situația în care autoritățile uzau de toate mijloacele, legale şi mai ales ilegale, pentru a încheia cooperativizarea agriculturii până-n primăvara anului 1962, în conformitate cu sarcina primită de la organele centrale ale P.M.R..

Îndeplinirea acestui obiectiv însemna un succes ideologic: victoria comunismului la sate, dar în acelaşi timp, sub aspect economic, statul pierdea foarte mult, întovărăşirile fiind importante surse de produse agricole. Situația se prezenta la fel şi la G.A.C. Miniş unde, într-o luare de cuvânt, brigadierul Buduriţan Ştefan, afirma critic că „producţiile medii de la G.A.C. au fost mai mici decât cele de la Întovărăşirea «Gheorghe Doja» din Ghioroc, fapt datorat slabei participări la muncă a colectiviştilor, cât şi proastei îngrijiri a animalelor”.[64]

La 30 ianuarie 1962, s-a instalat la conducerea colectivului o conducere tânără, în funcția de preşedinte fiind ales Topor Traian, care era ajutat îndeaproape de către inginerul agronom Darie Constantin. Cu siguranță că s-a contat pe experiența şi rezultatele obținute de către Topor Traian la Întovărăşirea „30 Decembrie” din Miniş, el fiind un proaspăt membru colectivist, intrat în G.A.C. la 12 ianuarie 1962.

Este interesant de remarcat o schimbare de mentalitate a țăranilor, care nu au dat la început o importanță prea mare „Întrecerilor socialiste” între colective şi în interiorul lor. Treptat însă orgoliile oamenilor au fost zgândărite, ei nu au devenit mai harnici, dar nu voiau să fie citați printre codaşi şi nici să apară ca exemple negative în caricaturile „Gazetei de perete”. Un exemplu edificator pe această idee îl avem de la Dragalina Gheorghe – „Joavina”, care, fiind unul din satirii satului, a fost citat la rândul lui ca şi „codaş”, într-o adunare generală la colectiv.[65] El nu ar fi vrut să fie citat nici ca fruntaş, pentru că nu era nici onorant şi nici rentabil să-ți lucrezi pământul dat statului impecabil şi să primeşti o parte din roadele lui, vroia să fie lăsat în pace, să nu fie subiectul glumelor nesărate ale consătenilor. Este foarte sugestiv că traiul de la o zi la alta, în compromis cu fatalitatea, a început să devină un mod de viață acceptat de marea majoritate a minişenilor.

Noua conducere a venit cu o viziune nouă asupra planului de producție, introducând plantele tehnice în cultură: inul pentru ulei, muştar şi sorg. Slabele rezultate dar şi conservatorismul colectiviştilor au dus în cele din urmă la renunțarea la aceste culturi care, în condiții de reuşită, puteau aduce beneficii materiale substanțiale. Au fost introduse culturile intercalate, de fasole şi dovleci şi s-a pus un accent mai mare pe cultura cartofului şi a plantelor furajere: lucernă, sfeclă, porumb şi siloz.

În paralel cu dezvoltarea bazei furajere s-a început construcția grajdurilor, fiecare colectivist având de prestat câte cinci zile de muncă voluntară. Efectivul bovinelor a fost crescut la 163 de capete, al porcinelor la 76 şi al ovinelor la 463. De asemenea, colectivul mai avea în vedere creşterea a 500 de gâşte şi dispunea de 40 de colonii de albine. Pentru dezvoltarea G.A.C.-ului au fost contractate credite de la sucursala Băncii Naționale de la Lipova, în valoare de 183000 de lei[66]; ele au fost folosite pentru procurarea

de materiale de construcții, de animale de producție şi pentru dezvoltarea sectorului viticol. Până la sfârşitul anului 1962 s-au construit o magazie pentru cereale, un grajd pentru vite, o îngrăşătorie de porci şi un pătul pentru porumb.

Învățământul agrozootehnic de masă a fost demarat cu mare elan şi speranță, dar în cele din urmă, participarea membrilor G.A.C. a fost foarte slabă în cadrul celor 3 brigăzi de producție existente. Inginerul Darie Constantin s-a străduit să programeze activitățile pe doi ani de studiu, a realizat lecții cu caracter practic–aplicativ, dar interesul țăranilor pentru ştiințe agricole a rămas la aceleaşi cote minime.

Implicarea partidului în viața G.A.C.-ului era din ce în ce mai mare, creştea rolul conducător al acestuia, şedințele consiliului de conducere al colectivului se desfăşurau doar în comun cu cele ale Biroului Organizației de Bază al P.M.R. Începând cu anul 1964 planurile de producție ale G.A.C. erau verificate în prealabil de către Comitetele raionale şi regionale ale P.M.R.

Propaganda comunistă trâmbița peste tot împlinirile excepționale din G.A.C.-uri şi-i îndemna călduros pe nehotărâți să vină alături de concetățenii lor. Caravanele cinematografice poposeau frecvent la Miniş, fiecare film artistic, de obicei rusesc, era precdat de un jurnal de 10–15 minute, care scotea în evidență „prosperitatea şi perspectivele luminoase ale agriculturii socialiste în România”. Oamenii priveau tot mai dezinteresați aceste „producții la cerere”, care contraziceau realitățile cotidiene deosebit de dure şi de demobilizatoare.

Încheierea oficială a colectivizării, în primăvara anului 1962, a fost marcată festiv de o sesiune extraordinară a Marii Adunări Naționale la care au participat delegați ai țăranilor din întreaga țară. Nu au lipsit nici delegații colectivişti de la Miniş, dar faptul în sine a constituit o minciună propagandistică, deoarece, inclusiv la Miniş s-au mai făcut primiri în colectiv mult timp după acea dată. Nu există nicio îndoială că minciuna propagandistică ocupa un loc de cinste în noua ideologie, care prindea de la o zi la alta un contur tot mai tragic pentru nația română.

Se poate afirma că Gospodăria Agricolă Colectivă din Miniş, deținătoarea unui fond funciar de 730 de hectare, a cunoscut la începutul anilor `60 o anumită dezvoltare, dar nu o prosperitate, bazându-se în principal pe creditele de la bancă şi pe o mai bună planificare şi organizare a producției şi mai puțin pe entuziasmul şi hărnicia oamenilor. Colectivizarea socialistă a constituit şi la Miniş, ca în întreaga țară, un Holocaust al țărănimii române, condamnată să moară lent de inimă rea şi de trai prost, obligată prin forță să mimeze bucuria şi entuziasmul față de realizările excepționale ale regimului comunist.

Note

1. Mihai, Manea, Bogdan Teodorescu, *Istoria românilor de la 1821 până la 1989*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995, p.373;
2. Informator – Maria Brădean, n. 1936;
3. Informator – Mircea Sârb, n. 1948;
4. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniş, Dos.1/1952, f.19;
5. Ibidem;
6. Informator – Maria Ciorogar, n.1914;
7. Informator – Gheorghe Neamț, n. 1939;
8. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniş, Dos.2/1952, f.1;
9. Ibidem, f.2;
10. Ibidem;
11. Ibidem, f.3;
12. Ibidem, Dos.6/1952-60, f.112;
13. Ibidem, Dos.2/1952, f.3;
14. Ibidem, Dos.1/1952, f.7-13;
15. Ibidem, f.16;
16. Ibidem, f.19;
17. Ibidem;
18. Ibidem, Dos.2/1953-58, f.2;
19. Ibidem, f.4;
20. Informator – Maria Brădean, n.1936;
21. Informator – Mircea Sârb, n.1948;
22. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniş, Dos.2/1953-58, f.7;
23. Ibidem, f.14;
24. Informator – Viorel Sarvici, n.1951;
25. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniş, Dos.2/1953-58, f.36;
26. Ibidem, Dos.2/1953, f.10;
27. Ibidem, f.13;
28. Ibidem, Dos.6/1952-60, f.99-100;
29. Ibidem;
30. Ibidem, f.107;
31. Informator – Gheorghe Neamț, n.1939;
32. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniş, Dos.3/1953-55, f.22;
33. Ibidem, f.21;
34. Ibidem, f.29;
35. Ibidem, Dos.6/1952-60, f.87;
36. Ibidem, f.91;
37. Informator – Lucia Neamț, n.1963;
38. Informator – Gheorghe Neamț, n.1939;

39. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniş, Dos.4/1953-55, f.36;
40. Ibidem, f.41;
41. Ibidem, f.46;
42. Ibidem, f.53;
43. Ibidem, f.33;
44. Ibidem, Dos.3/1953, f.10;
45. Ibidem, f.58;
46. Informator – Gheorghe Neamț, n.1939;
47. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniş, Dos.8/1956-58, f.4;
48. Ibidem, f.10;
49. Ibidem, Dos.11/1958-60, f.6;
50. Ibidem;
51. Informator – Ioan Furde, n.1930;
52. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniş, Dos.1/1952, f.45;
53. Ibidem, Dos.11/1958-60, f.9;
54. Ibidem, Dos.1/1952, f.31;
55. Ibidem, Dos.11/1958-60, f.14;
56. Ibidem, f.15;
57. Ibidem, Dos.6/1952-60, f.4;
58. Ibidem;
59. Informator – Viorel Sarvici, n.1951;
60. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniş, Dos.6/1952-60, f.10;
61. Ibidem;
62. Ibidem, Dos.16/1961-62, f.36;
63. Ibidem;
64. Ibidem;
65. Ibidem, f.84;
66. Ibidem, f.95;

Capitolul III
Un poet al satului

L-am cunoscut mai bine la vârsta senectuții pe cel pe care toți minişenii îl cunoşteau sub numele de Nelu lu' Dricu. Un bărbat distins, grizonat, întotdeauna dispus la dialog despre sat şi oamenii săi. Mai mereu cu o vorbă de duh pe buze, rostită în limbajul tradițional pe care-l iubea atât de mult; acesta era Brâncău Ioan, născut la 29 ianuarie 1930, într-o familie de buni gospodari ai satului Miniş: tatăl, Pătruț, era vințeler la Casa Goldschmidt, iar mama, Veta, era casnică. A primit alături de sora sa Anuța o bună educație în familie, care a fost continuată şi dezvoltată la Şcoala primară din Miniş. La vârsta şcolară mică, s-a distins între ceilalți elevi prin sensibilitate şi dragostea pentru natură, pictură şi poezie. Despre această etapă a vieții el consemna într-unul dintre manuscrisele sale: „Pasiunea pentru frumos a început la vârsta de 9- 10 ani, în primele clase primare, atunci când colegii mei au observat că scrisul meu este mai îngrijit, mai frumos, fapt care m-a ambiționat, străduindu-mă la rezultate tot mai bune, după care am început să desenez. Spre satisfacția mea şi mirarea lor, desenele mele semănau destul de bine cu ce era în realitate".

Brâncău Ioan

Poate că situarea casei părinteşti în apropierea pădurii a constituit un factor determinant în divinizarea acesteia, în dragostea nemărginită pe care i-a declarat-o şi pe care a menţinut-o pe tot parcursul vieţii: „Pădurea a fost întotdeauna cea care m-a atras mai mult. Am o mare dragoste pentru natură, în general, iar în mod special, pentru pădure. Acolo întotdeauna m-am simţit bine. Unde poate fi mai frumos decât în pădure, la umbra unui stejar bătrân, cu prietenii, cu cei dornici de a respira un aer curat, să admire frumuseţea copacilor, a poienilor cu iarbă deasă şi flori de câmp sau să asculte cântecul păsărelelor? Acolo e cel mai potrivit loc pentru inspiraţie, de pictură şi poezie. Aşa s-a născut pasiunea mea pentru frumos, pentru pictură şi poezie”. Această mărturie de credinţă şi pasiune ne dezvăluie şi alte laturi ale personalităţii domnului Nelu Brâncău: melancolie, candoare, devotament şi consecvenţă pentru natură, pentru artă şi pentru tot ceea ce este frumos.

Arta picturii şi a acuarelei a legat-o tot de natură, aşa după cum scria în confesiunile sale: „În tinereţe, deci în urmă cu 25-30 de ani, am realizat un număr de picturi nu prea mare, majoritatea le-am făcut cadou unor prieteni. Dacă ar fi să aleg dintre ele, aş alege tot un peisaj care se referă, bineînţeles, tot la pădure, acolo, după părerea mea, fiind natura cea mai desăvârşită, eu am intitulat-o – *În mijlocul pădurii*-”.

Despre poezie nu face mărturii indirecte, ci scrie, pur şi simplu, subiectele sale preferate fiind, aşa cum era de aşteptat, natura, oamenii, satul cu bucuriile şi necazurile sale, cu viciile legate de băutură şi duhan. A fost un autodidact deoarece nu a absolvit decât şapte clase primare şi a frecventat un an Liceul economic, după care s-a retras din motive de sănătate. Cu toate acestea, a fost un bun funcţionar şi administrator la locul de muncă, I. A. S. Baraţca, unde şi-a desfăşurat cea mai mare parte a vieţii active, până la pensionare. Şi-a dorit dintotdeauna să fie ţăran, era mândru de originile sale, nu pierdea niciodată ocazia să introducă în limbajul curent arhaisme şi regionalisme, unele numai de el ştiute.

A fost un tradiţionalist convins, care credea în consumul moderat de vin şi de ţuică, avea o inimă deschisă, era deosebit de politicos şi de primitor. A iubit nu numai natura ci şi animalele, înveselindu-şi ultimii ani ai vieţii cu Azorel, căţelul său devotat pe care-l şi evocă într-una dintre poeziile sale.

În ultimii ani de viaţă a fost suferind, a luptat cu boala beneficiind de o îngrijire atentă şi responsabilă din partea fiului Dan, a nurorii Rodica şi a nepoatei Laura, pe care a iubit-o foarte mult. S-a stins din viaţă la 2 august 2004, fiind condus pe ultimul drum de familie, de rude, de o mulţime de prieteni şi de cunoştinţe.

Citind poeziile sale fără a-i cunoaşte biografia, s-ar putea crede că a fost un poet ţăran, aşa cum poate se dorea şi el uneori, în realitate însă, eu l-aş numi un „poet al satului natal”- Domnul Brâncău Ioan.

MOŞTENIRE

Într-o zî, tata mă ceamă:
„Hai, iubitu' fiu al meu,
Vino, Nelu, mai aproape,
Vino lângă patul meu!"
Cu o vorbă tare slabă,
Ge pucere vlăguit,
Cele ge pă urmă clipe
Iată, parcă s-or ivit.
„Uită ce-i, dragă băiece:
Mie-mi este tare greu,
M-o sosât, băsama, ceasu'
Tu rămâni cu Dumnezeu.
Nelule, să fii atent
C-am să-ț las cu testament,
Am să-ţî las, c-aşa mi-i vrerea,
Țoc în poc, tătă averea.
Pântru iosagu' ce tî-l las
Să-mi puni on pic ge parastas.
Îți mai las, geşî n-am vrut,
Sî surzenia ce-am avut.
Că şî tu, la fel ca mine,
N-ai s-auzi gefel măi bine.
Orice-i face, orice-o fi,
Nici tu n-ai să poți durmi.
Galbini dacă ai să dai,
Tăt nopți albe o să ai.
Parce-n viață, dar n-am vrut,
Tăt ge vrăjuri am avut.
Poace numa-n copârşău
Scap ge vrăjuri fătu' meu!
În sicriu să-mi pui să fie
Uieguța cu răcie.
Ar fi bine să-mi mai pună
Şî străicuța cei ge lână.
Cu ie meream, calci-mă vaca,
La ceia, la Micălaca.

SFĂTUIT ŞI ISPITIT

Cam pilit şi cătrănit,
Tătă noapcea n-am durmit,
În care timp io m-am gândit
Ca să nu mai iau în gură
Şceamătă de băutură.
Şciu că nu m-o fi uşor
Să mă las ge alcohol;
Vorbesc şî babele în sat
Că dracu' l-ar fi înfiiţat
Cu coada l-ar fi amestecat.
„Vezi, Ioane? Glumă nu-i,
Trăbă pusă pofta-n cui.
La mine, mâine, cine şcie?
Vin o fi? O fi răchie?"
Cu răcie şi cu vin
Devini cu Iosovaş vecin!
La alcohol şi la duhan
Ce îngeamnă cel viclean,
Pân' la urmă, necuratu'
Îţi face rost ge scânduri- patru,
Şî ce pune între ele
Mort ge tăt, fără pucere
Şî ce poartă cu alai
O cocie neagră cu cai.
P-o parce ge copârşău
Cu slove-i scris numele tău,
Iar gincolo-i scris neiertat,
Ani-n care ai fost tăt beat.
Popa şi cu cantoru'
Pă două voci cântă prohodu'!
Dar tu cu capacul pus,
Nu pre ai cum să-l auz.
Încet, încet, paş cu paş,
Ce-apropie cătă Iosovaş.
În morminţ' când ce-or băga,
Înapoi n-ai ce căuta,
N-ai cum veni năpoi
Gin pământ, la metări doi.

RĂPOSAŢI GE BĂUTURĂ ŞI... DUHAN

Pă faţada birtului,
Agăţată, pusă-n cui,
O ramă gin lemn cioplită,
Pă margină aurită.
Dar în ramă ce era?
Plin ge diplome, măi frate,
La rând, frumos aranjate.
Necuratu' le-o semnat,
Post mortem le-o liberat,
Fiindcă titularii lor
Or dat ortu' popilor,
Morţ' an după an,
Ge băutură şi duhan.
Mulţ' or murit în bătătură,
Campioni la băutură.
Iar alţii care –or murit
Campioni la duhănit.
Dar ei n-or şciut că mor
Celebri, în felul lor.
Plecat-or gârboviţi ge space,
Cu fapte plini ge păcate.
Încă când erau tăţ' vii,
Blestemaţ' ge-a lor soţii
Bătuce rău şi păfugace,
Ge mulce ori nevinovace.
Dar s-o prins blăstămul lor,
Că tribunalul morţilor
Urgent verdictu' şî l-o dat
Cu ordonanţă ge urgenţă
La fiecare inculpat:

Fiecare-n iad cu iel
Fără dreptu' ge apel!
Primu' care o murit
S-ar zice c-o fost Alit,
Tare pogan pă duhănit.
Că iel duhănea-ntr-un an,
Două cocii ge duhan.
Când l-o pus în copârşău
N-o- ncheput numa-on ciumău.
E, numa când o murit,
Era beat, pă nas belit.
S-or convins tăți când l-or dus,
Că două patimi l-or răpus.
După iel, după on an,
Hop şi Pavel lu Hozan,
Că şi el ar fi murit
Gin cauză ge duhănit.
Văsălie, pruncul lui,
Mort din cazua spirtului.
Şî domnu' Vițişpan
Tăt gin cauză ge duhan.
Pă Todor alu' Şîncădulă,
Din cauză ge băutură,
Şlogu' l-o jâmbat ge gură.
Dar suferea şî ge măsele
Fest țânea băgău pă iele.
Şi Isăilă, a lui leat,
Fras o căpătat de beat.
La Mitru i-o fost dat şi lui
Să moară-n fundul birtului.
L-o găsît a lui aleasă
Mort ge beat, picat sub masă.
Dapu' şogoru' lu' văru'
La Lipova-n birt la Clăru,
Zî ge zî era tăt beat,
Tăt iosagu' l-o mâncat.
La scurtă vreme şi Iosov Perdutu'
O dat şi el la mort tributu'
George alu' Surdubaş
S-o prins cu unu' părămaş,
Că be un cârceag ge vin,
Numai iel să i-l dăie plin.
Aşa ge tare s-o îmbătat,
Că stomacu' i s-o spart.
Dapu' alu' Bruicu...Şceau
Ave nărav să bea sfârlau.
Ultima zî când s-o-mbătat,
Cu coasa moarcea l-o luat
Şî prohodu' i-or cântat.
Pă Gruia, pă Bădăluț,
L-or suit beat în căruț.
Acasă, când s-or oprit,
Una, două, o murit.
Frona, nevasta lui,
Povestea la lume-n sat
Ge Păşcăvel, fie iertat,
Că s-o aprins răcia-n iel
Nici lapcile nu l-o salvat.
Pă Ciuja cu doi jăndari
Abia l-or dus la işpitari,
La doctori, pă mâna lor,
Burduşât ge alcohol.
Orice tratament i-o dat,
Iei nu-l pot recupera.
C-or fi găsit în laborator
Mai puțân sânge gecât alcohol.
Iel acasă s-o cerut,
Ca s-o ia ge la-nceput.
Dar pă drum, când o vinit,
Prin Mândruloc o şî murit.
Foc i-ar fi ieşât din gură,
Fript ge dor ge beutură.
Dapu' baci George Troat
Iel tăie lemne păn' sat,

Sara, rendeş, era beat.
Pădru Sida Facului
Aşa i-o fost data lui,
Părăuța când trecea,
Întăgiuna iel pica.
Ferezu' tăt să gescorda.
Maria şi cu Marica
În calea lui veneau cu roaba.
Când îl vegeau în roabă pus,
Hai cu el pă pantă-n sus.
Cătă iele, un vecin:
„Îi greu, vi-i greu, că-i plin ge vin?"
Dar, odată, pă-nsărat,
Vinind cătă casă beat,
Cu limba cam îngroşată
O grăit cătă nevastă:
„Marico, tu crezi, nu crezi,
Io mi-s gata ge ablez".
Tare mult n-o mai durat,
După ce l-o pus în pat,
Bietul Troat o sucombat.
Lângă el, în copârşău,
I-o pus şi ferezu' său.
Tudora, vecina lui,
O scos cotuțu' gin poşnari,
C-avea în iel vreo doi criţari.
O socotit ie că nu-i rău
Să-i pună în copârşău,
Să aibe cu iel un ban,
Să-şi cumpere din iad duhan.
Mîne zî l-or îngropat,
Iat poimâne l-or zăuitat!
În ordine, ca şi vecin,
Rându-ar fi la Petain.
Pă Muma a lui soție
L-o scos gen pălăncărie.
Iar când l-o pus acasă-n pat,
Muma n-o mai răsuflat.
N-o mai răsuflat gefel,
Că s-o aprins răcia-n iel.
Şi-n copârşău când l-or băgat,
Tăt a prună o mirosat.
Neamurile, la sărutare,
Să-l ţuce când s-or aplecat,
Ge iuzu' lui ge băutură,
Tăce tun s-or îmbătat.
Popa o rămas ca mut,
Când familia i-o cerut
Ca slujba ge înmormântare
S-o facă popa-n căldare.
Şî pă iel ca şî pă Troat
Cu fanfara l-o îngropat,
E, numa' n-o meritat!
Văsălie a Ministerului,
Gin capătu' satului,
Mare băutor ge vin
Cu Viţişpan o fost vecin.
Dar Văsălie la băutură
Nu şcia, n-avea măsură.
Vin când iel prime în dar
Prive c-on oci cătă uiagă,
Cu altu' câş cătă pahar.
Când vorba era ge băut,
Post gefel iel n-o ţânut
Aşa trăgea iel la ciourgău
Fix ca porcu' la vălău.
Într-o zî, ge la pomană,
Cătă casă, mort ge beat,
Picioarele l-or lăsat.
Picat în şanţ la Păşcăvel
Ortu' popii o dat şî iel.
Pântru că n-o fost om rău,
Zâc „Să-l ierce Dumnezău!",
C-aşa îi soarta unora,
Şî au fost gestui,
S-ajungă-n fundul iadului.

ÎN VACANȚĂ

Am cetit noi prin ziare
Că O. N. T. –ul ne invită
Ori la munte, ori la mare,
Să petrecem o vacanță plăcută.
Vile faine şi confort
Cu cele trebuincioase
Că ne-aşteaptă peste tot
Mai fain ca la mama acasă.
Iar eu cu văruțul meu
Ne vorbirăm într-o sară
Să punem bănuț cătă leu,
Să pornim în astă vară.
Că ne cam supără colita
Şi maiu-i cam bulbucat,
Mațele, ferea şi gastrita...
Doctoru' ne-o indicat
Ape din Călimăneşti
Sau cele din Căciulata,
Că leac mai bun nici nu găseşti
Numai sapa şi lopata.
Am început să pregătim
Cufărul să-l făituim
Cu băutură şî cu țoale
Şî cu puțână mancare.
Cu trenu' pă clasa-'ntii,
În poşnari câceva mii.
Înăince ge plecare,
Amândoi ne-am bucurat,
Dar bucuria n-o fost mare,
Şî nici mult ea n-o durat.
Când ge-acasă am pornit
Spre haltă, la noi în sat,
Cerul s-o întunecat,
La urmă s-o înverşunat,
O tunat ş-o fulgerat.
S-o pornit o vijelie
Păstă-ntreaga Podgorie.
Făcătură o fi fost
Că nouă ne-o mers tare prost.
La podu' Cladovii oprit,
Tramvaiul nu s-o mai urnit.
Numa' la douăsprăzăce, cel viclean
O dat drumu' la traivan.
Astfel am şi stat pogan
În haltă la Cladova
Cu cufărul doldora.
În gară la Ragna
La microfon să anunța
Că personalu' vine-n gară
Cu Chimu şi soția sa.
Am scos butfariu gin poşnari
Şî-am cerut două bilece
La clasa ce-i cu domnii mari
Şî cu scaune plusăce.
Când gin gară am plecat,
Dizelu' o flueirat
Becurile-au țiunat
Una-ntruna a pustiu,
Până-n gară la Sibiu.
Jos, în gară, alăturea
Un alt tren ne aştepta.
Pă tablă, cu slove româneşti
Scris era: Sibiu-Călimăneşti
Pă peronu' floştărit,
În stânga şî-n dreapta am ptivit
Chimu zîce: „Stați aici!
C-o să caut ieu clasa-ntîi!"
Dar el, bată-l norocu'
Căuta pă doamna cu clopu'
Doamna bine informată
I-o spus că întâia-i desființată.
La urmă noi ne-am suit
Într-un vagon mai puțulit.
Şi aşteptăm cu nerăbdare
Să-i dea semnalu' ge plecare.
Pă parcursul drumului
Nu ne-am pus noi pofta-n cui.
Am mâncat şi am băut,

Astfel timpu' a trecut.
Şi gândind numa' la bune
Am ajuns în stațiune.
Ne-am dat jos din autobuz
Mergând cu nasu' pe sus.
Şî pe unde am umblat,
Miros ge peşte congelat.
Ne-am gângit noi la mâncare,
Numai fripură şi grătare,
Iar ca să nu ne vină greață,
Bere rece, ge la geață!
Aşa ne-am închipuit,
Dar să vigeți ce-am pătimit:
Când intrarăm în căfană
Cerui friptură sau tocană.
Chelneru', tare mirat,
Ne răspunsă răspicat:
„Avem mâncare numai de peşce,
Cine doreşce, cine pofceşce.
Avem peşce congelat,
Avem peşce marinat
Sau ciorbă de crap uscat
Sau ge peşce afumat.
Şi mai ceva pentru gât
Papricaş ge somn trezit."
La restaurant şî la cantină,
Peşce la prânz, peşce la cină.
Peşce tocat, peşce murat,
Cu legume asortat.
Săptămână ge săptămână
Nu şciu cât o să mai țână.
Când ce apropii ge alimentară,
Miroase a peşce ge afară.
Femeile, fiind în altă stare,
Pot să piardă, să-mi fie cu iertare,
După trei zile-mplinit,
Amândoi ne-am becejât.
Cum să fi răcit noi oare,
Pă căldură, stând la soare?
La-nceputul lui august,
Să-i facă la dracu' pă gust!
Cu tusă sacă-n grumaz
I-am făcut la dracu' haz.
Şî cu nasu' înfundat,
Răsuflarea s-o blocat,
Numa gripă o fi fost
Dintr-un virus tare prost.
Să mă țână ciuflecat,
Pă orizontală-n pat.
Ba ge sâlă, ba ge frică,
Ne dusărăm la pocică,
Cu gându' să ne vingecăm,
Prin leacuri să verificăm
Dacă n-o fost von blăstăm,
Făcându-l pă dracu' gem.
Să ne țâțoaie-n stațiune,
Să nu ne fie hazna de lume.
Am postit şî ne-am rugat
Să-ntoarcă Dumnezo' năpoie
Blastămu' pă care l-o dat.
Şi am plecat acasă iară,
Cu fierea cât o bocală,
Plină duflă ge-amăreală
Şî cu ficatu' cât cimpoiu'
Ne-am luat acasă roiu'.

DE ANUL NOU

Anul nou ce a venit
Să te facă fericit!
Anul nou ce a intrat
Fie binecuvântat
Cu belşug şi bucurii,
Cu recoltă mare-n vii.

Podrumul să fie plin
Cu răchie şi cu vin,
Dar să-l beie cel stăpân.
Grăgina să îţ' rogească,
Tăci celea ca să crească.
Pune câce-on rând ge vie
Şî tătarcă, ca să fie,
Ca să faci tu mătura,
Iar cu coada, a ta muiere
Să ce mături pă şăle.

Lasă-ce şî nu mai bea.
Orişîcum în acest an,
Lasă-ce şi ge duhan

Ce să-ţi mai doresc eu ţâie?
Răul meagă pă pustie!
Făină bună ge la moară,
Şî ocolu' plin cu hoară.
Ouă mulce în cuibară,
Zî ge zî câce-o coşară.
Podul plin pân' la refuz,
Cicsuit ge cucuruz.
În cocină, măi baci Ghiţă,
Bazna, York şî Mânguliţă.
Dricala plină să fie
Cu bani numai ge o mie,
După serie, la-ntâmplare,
Mult să fie şî-n poşnare!
Dar amu', ca—nvăţătură,
Pune-ţi măsură la gură,
Dar ge nu-ţi prieşce aşa,

C-am să-i spun la Mărioara
Să nu-ţi dăie nici un ban
Mai ales păntru duhan.
Pune capăt bităngiei,
Pune capăt sărăciei,
Nu sudalmă şî ocară,
Sfada las-o în stradă, afară,
Pă gură, un lacăt mare,
Când ce vei încumenta
Să ce cerţ' cu soaţa ta.
Iar când meri l-al tău vecin,
Să nu mai vii beat ge vin,
Nici atîta ge răcie,
Las-o dracu' pă pustie
Şî să fie cu iertare
Las' s-o beie cel în stare.
Cu răcia nici în gând,
Că ce culcă la pământ!
Şî să n-o mai ai la masă,
Ca să iasă sfadă-n casă.
Şî răcia şî duhanu'
O făcut-o cel Vicleanu'.
Ţâgarea, când vii la noi,
Ş-o aprinzi când meri 'năpoi.
În pădure, la excursie,
Când meri sângur şî-ţi-i frică
Ceamă-l ca să ce-nsoţească
Pă gazdă şi pă Azorică
Iar acum, la încheiere,
Ca să prindem pă pucere,
Dacă nu mai colindăm,
Haida barem să-nchinăm
Un pahar ge Noul An,
După care vă urăm:
„Voi cu toţii să trăiţi
La mulţi ani fericiţi!"

DE SFÂNTU' ION

E iarnă, bate vântul,
E rece şi e ceață.
Ce cald e vinul roşu,
Ce plin e de viață.
Iar eu, între pahare,
Ce bine-i între ele,
Cu soi vestit de Miniş,
Buchet de viorele.
Hai, bea, Ioane, bea,
Hai, bea, nu sta-n zadar,
Hai, bea, că se răsuflă,
De-l laşi să stea-n pahar.
Că vinul ăsta-i minunat,
Eu îți urez s-ajungi ca el:
Medaliat.
Iar atunci când viața-i gata
Şi te pune-n cadru' negru
Cei cu sapa şi lopata,
Să scrie atunci pe cruce
Ridicată de-al tău fiu:
„Aici zace tatăl meu,
Tata Ion, tata Ionel,
Suflet bun şi gâtul fin,
Dacă treceți pe la el,
Nu-l treziți, că cere vin".
Dar să ştii, dragă Ioane,
Pământul s-ar fi dus de-a dura,
De-a berbeleacu', vorba ceia,
De n-ar fi fost pe lume vinul,
Duhanu', dracu' şi femeia.

DE 1 MARTIE

La slujbă să meri călare
Pă un drâglu gros şi mare,
Să nu măi fugi după motor,
Barem în zâua de mărțişor,
Că şi aşa vorbeşte satu'
Că fugi de parcă vine dracu'.
Alții cu mai multă minte
Îți prezic o faimă mare
Că poți s-o-ntreci şî pă Melinte,
Când s-or mai face mondiale.
O medalie aurită
Nu strâcă la minişeni,
Iar dacă crezi că nu merită,
Du-o atunci la şârieni.
Când vii 'napoi de la servici,
Roagă-te tot la icoane,
Ca să-ți scoată Domnu'-n cale
Tăt cămioane cu cătane,
Să nu şcie soacră-ta
Că tu ai vinit ori ba.
Dar la Miniş când ajungi
Să nu faci să nu ce bagi
Prima dată pă la noi,
Să-ți vezi sora, Doamne fereşte!,
Ca să n-o fi pus năpasta,
Să fi-nghițât un os ge peşce.
Şi cum ai găsât-o sănătoasă
Şî la suflet, şî la oasă,
Puteți să vorbiți întruna
Ge vara, până pică bruma.
Ge alceva vouă nu vă pasă,
Nici dacă-s vâlvătăi la casă.
Să şciți ce să petrece-n sat,
Şî ciar ce să-ntâmplă-n pat.
Că soacră- ta s-o îndura,
Să-ți facă personal cina.
Iar acum îți doresc eu țâie,
Tumna ce-mi doreşci tu mie!

Capitolul IV

Expresii, proverbe, zicători – Glosar

Acest ultim capitol are menirea de a întregi conținutul lucrării, el vine cu o serie de explicații despre modul de a gândi şi de a relaționa al oamenilor din spațiul geografic al localității Miniş şi sugerează totodată interferența lor lingvistică cu zonele adiacente circumscrise ariei etno-folclorice a Podgoriei Aradului. Mesajul transmis prin cuvântul vorbit sau scris diferă prin formă, conținut şi nuanțe de la o localitate la alta, cu toate că, la prima vedere, s-ar părea că există similitudini pe arii de habitat relativ extinse. La nivelul satului Miniş, am încercat identificarea a cât mai multe expresii, proverbe sau zicători, pe care le-am redat în forma lor naturală, cu arhaisme şi regionalisme, uneori chiar într-o transcriere fonetică. Explicațiile care s-au dat țin de specificul locului, de mentalul colectiv şi de anumite conotații şi sensuri abordabile, la prima vedere, doar pentru un trăitor în acest spațiu, pentru un nativ.

Arhaismele şi regionalismele pe care le regăsim pe tot parcursul cărții, colorează narațiunea şi dau autenticitate graiului local, ele sunt depozitarele a multă fantezie, ironie, spirit critic, eufemistic şi au adeseori o tentă depreciativă. Sensul acestora poate fi decriptat în glosar pentru a înțetege ce spun ele în context, deoarece dezvoltarea societății şi a limbii le-a scos din uz.

Regionalismele şi arhaismele circulă astăzi tot mai rar, aproape în exclusivitate în limbajul curent din lumea rurală, din anumite zone care s-au dovedit a fi mai conservatoare. Minişul a reprezentat multă vreme o zonă de acest fel, astfel că se poate afirma cu responsabilitate că în acest spațiu au circulat „minişismele”, acele construcții verbale şi literare de care îşi mai amintesc astăzi doar puținii oameni în vârstă ai satului. Aceste perle ale limbajului popular aveau o incidență mai mare în terminologia şi acțiunile legate de viticultură, relații de familie, vestimentație, unelte casnice şi agricole etc. Este interesant şi remarcabil de urmărit modalitatea diversă prin care se făcea verbalizarea, animarea faptelor şi acțiunilor umane; o bună parte din verbele folosite în limbajul comun şi în expresii s-au pierdut la Miniş, fapt care contribuie în timp la sărăcirea limbii literare.

În glosar sunt prezente şi cuvinte de împrumut din limbile maghiară, germană, slavă şi turcă, care au pătruns şi s-a încetățenit în limbajul vorbit şi apoi scris, în diferite etape ale evoluției localității.

Expresiile, proverbele şi zicătorile şi mai ales glosarul îşi propun să extindă şi să conserve o parte autentică a cuvintelor folosite la Miniş şi în podgoria Aradului, ca parte integrantă a patrimoniului lingvistic național. Există, cu siguranță, anumite expresii sau cuvinte, pe care cu mici modificări fonetice, le putem regăsi prin extensie şi în alte regiuni din țară, situație care demonstrează, o dată în plus, puterea şi adaptabilitatea graiului românesc.

Construcțiile literare şi cuvintele uzuale ale ultimei sute de ani, la Miniş, subliniază în mod indubitabil înțelepciunea populară şi mentalul colectiv specific unei comunități închegate şi cu multe particularități.

EXPRESII, PROVERBE, ZICĂTORI

A

A arunca poance= (fig) a trimite săgeți, a insinua
A avea clenci= a fi irascibil, a căuta ceartă
A avea mânătură= (fig) a fi mereu pe plecare; a avea creştere bună (n.n. lăstari)
A fi câcălău= (fig)a fi din belşug
A fi cufurit= (fig) a fi temător, speriat
A fi la rând= (fig) a avea probleme
A fi pestrecut= a-şi pierde controlul, a fi întrecut
A fi pogan pă...= a fi mobilizat pe..., a fi determinat
A fi stricat ge cap= a fi nebun, a o lua razna
A fi trăcsărit= (fig) dezaxat, sărit de pe fix
„Ai gesprins?”= „Ai terminat?” (n.n. fig. caii)
„Ai izbângit?”= „Ai rezolvat?”
„Ai împăcat?”= „Ai terminat?”
„Ai împlinit?”= „Ai terminat?”
A întoarce cu raita în sus= (fig) a răsturna
A-i picura mucu’= (fig) a supăra cu prezența inoportună şi permanentă
„Ai sfeclit-o!”= (fig) „Ai greşit-o”
A lega lingurile ge grumaz= (fig) a lăsa fără mâncare pe cei care întârzie la masă
A leopăi= a plescăi
„Am spânzurat cina!”= (fig) „Nu am cinat”

„Am dat cu piatră acră”= a da cu creion pentru oprirea sângerării după barberit
Are oase în burtă= (fig) se apleacă greu
Are păr în poc= are perciuni
Are viermi în cur= (fig) nu are stare, se mişcă mereu
A scăpa calul= (fig) a întrece măsura, a slăbi frâiele
A se acăța ge...= (fig) a căuta cearta
A se cânta= (fig) a se văita, a se plânge
A se trage ge brăcinari= (fig) a fi obraznic, a-şi permite
A se uita coardeş= (fig) a privi pieziş
A sta glugă= (fig) a sta abătut, izolat
„Aşa îi ca plumbu’”= (fig) expresie folosită la cântărirea cu mâna a greutății unei păsări sau a unui animal; „Este greu”
A se trage în chip= a se fotografia
A umbla cu şelania= a înşela
A umple capul= (fig) a bea peste măsură
Azi îi trai şi mâne-i frai= (fig) azi consum totulşi mâine vom vedea, filisofia necumpătatului

B

Bagă-n el ca-n pârlău= (fig) mănâncă fără măsură
„Bată-l cucu’”= (fig) apostrofare de alint, „Laudă lenei”
Bâtă cu şorof= generic pentru locuitorii Păulişului
Bea apă ge pă mâț mort= (fig) a fi lipsit de simțuri, a fi orbit de
Bea apă gin clopoțel= (fig) a fi sonat
„Becejăşce pământu’!”= strică structura solului săpându-l umed
„Beteşug să te întoarcă!”= blestem- „Să te întoarcă paralizia!”

C

Ca boii în trifoi= (fig) a pierde măsura la mâncare, lăcomie
„Cald nemțăsc”= rece (germ. – kalt)
Ca roua la amiază= (fig) trecut de vreme, bătrân
„Care cum o mânca, nevoie l-o călca!”= zicală specifică la consumul de hrean şi ardei iute
Casa satului= Primăria (fr. Maison de Ville)
„Cărbune ou”= (fig) cocs
„Ce-am găjbit!”= (fig) „Te-am prins”

„Ce-am zăpsât!”= (fig) „Te-am surprins”
„Ce cistomesc!”= (fig) „Te spintec” (gr.)
„Ce ieşci cu toporu’ ge brâu?”= (fig) „De ce eşti pus pe ceartă?”
„Ce sococeşci gin câce păturí îi plăcinta?”= (fig) zicala zgârcitului „De ce eşti zgârcit?”
„Cine gesparce răcia ge sarme,
Să-i gespartă Dumnezo carnea ge oase!”= zicală la masă de nuntă, țuica şi sarmalele sunt de nedespărțit
Cine poate oase roade, cine nu, răbdări prăjite= factorul de decizie are şi avantaje
„Cine ce-o prins la cuibar”= expresie folosită pentru cei tunşi neuniform, în trepte; semn distinctiv pentru hoții de găini în vechime.
Cât bace vântu’, atâta țâne ploaia= experiență populară meteo; vântul anunță şi stabileşte durata ploii
Cât o câştigat la pod, dă la vamă= nu există câştig fără pierdere. câstigul uşor se duce imediat
„Colop porți, minte ai!”= (fig) pălăria o poartă doar oamenii maturi, cu experiență (minte)
Colop ge bucace= pălărie din paie de cereale
Crompi cu nădragi= (fig) cartofi fierți în coajă
„Cu ce cană dai, cu aia primeşti”= cum te comporți în viața pământească, aşa te răsplăteşte Dumnezeu după moarte- maxima creştinului
Cu clisa-n straiță şî cu cuțâtu’ uns= maxima eficientului, dar şi a speculantului; (fig) cu toți şi... cu toate
„Cu curu’ în două luntrii”= (fig) a fi duplicitar
Cu rânza la gură= (fig) irascibil, supărăcios
Cureci ge vie= mâncare din frunză de vie cu carne tocată, slănină sau şuncă şi orez

D

Dă cu tifla peste nas= (fig) a potoli nesimțitul, „a-i lua din nasul prea lung”
„Dă pă mine ca pă sac, că mai mare drac mă fac!”= dictonul copilului îndărătnic: „Nu mă cumințesc, chiar dacă dai ca într-un sac!”
De-a ficea= gratuit
De la țigani lapte acru= zicală- Nu căuta ceva acolo unde nu este
Din piele de vacă, o teacă= zicală cu referire la risipă- Din mult, ai făcut puțin
„Drac’ să-l beleasică!”= blestem- „Să-l jupoaie dracul!”
Dricul verii; dricul iernii= mijlocul, miezul verii- iernii

„Duhăneşci ca un pintăr”= Fumezi precum un fierar. La fierărie pe lîngă fumul de ţigară se adaugă şi cel făcut de forjă
Dumnezeu nici nu întârzie, nici nu zăboveşte= Dumnezeu găseşte întotdeauna momentul potrivit. Acţiunea şi creaţia divină este perfectă.

E

„Eşci gintr-o zî cu crăstăvecele”= (fig) „Eşti fără experienţă”; „Eşti tânăr, naiv”
„Eşci moderlantă!”= „Eşti modernă!”
„Eşci o jabră!”= „Eşti o javră!”
„Eşci un drac şî jumătace!”= „Eşti întrecut în rele!”

F

Floaştăr cupcioacioa= hoinar pe străzile asfaltate ale oraşului
Fală goală, straiţă uşoară= zicală- laudă fără temei

G

Ge sâlă, ca ge voie bună= proverb- la nevoie, bine şi aşa
Ganţi, ghebir= nou, nouţ

H

„Hai să merem!”= îndemn la acţiune
„Hulhoaie, mâncă paie şi gunoaie şî ne lasă puii nouă!”= strigătură folosită pentru alungarea uliului de la păsări

I

Ia la ciorgău= (fig) a da pe gât băuturi alcoolice
Ia la potracăr= a băga în stomac alcool
„Ia-mă în ţoacă- pereţi!”= Solicitare făcută de către copiii mici adulţilor. „Ia-mă după cap!”
„Ieşci a punere ge cap!”= „Eşti o povară pentru mine!”

„Ieşci prost traz, da beat!”= „Beția sporeşte prostia!”
„I-o dat piparcă!”= (fig) „L-a muştruluit!”
„Io nu curăț la nime ou’!”= (fig) „Nu fac concesii nimănui!”; „Nu sunt răbdător!”
I-o troznit grumajii= (fig) a fost hălos
Izmene pe călător= (fig) a încărca cu corvezi pe cineva- călătorul umblă mai greu cu izmene

Î

Îi bun ge carne= (fig) se vindecă repede
Îi ca paharu’= (fig) este curat de luceşte; se referă şi la grădina fără buruieni
Îi dubită pielea pe el= are pielea groasă; este obişnuit cu relele
Îi geodată cu lumea= (fig) este vechi
Îi pistriț la mațe= (fig) nu este curat la caracter
Îi place ca la câne lanțu’= are repulsie de ceva, acceptă de silă un lucru
Îi proastă ge moare= proverbial de proastă, nu are nici instinctul de conservare
Îi țâne hangu’= (fig) îi cântă în strună, ține cu el
Îi virgoanț= este în formă fizică, este bărbătos
Împuşcă leul= (fig) a fi în criză de bani
Îşi face coada colac şî să duce= umblă hoinar şi fără rost precum un câine, fără responsabilități

L

„L-am înțărcat!”= (fig) „L-am lipsit de...!”
„L-am popândit!”= (fig) „L-am lichidat!”
„L-am puțulit!”= (fig) „L-am curățat!”; „I-am bătut obrazul!”
„La vie trăbă în fiecare zî să meri şi să-i spuni- Bună gimineața!”= zicala viticultorului evidențiază relația specială om- vie la Miniş
Leneşul mai mult aleargă, harnicul mai mult câştigă= proverb – lenea îți aduce ponoase, hărnicia te scutește de umblatul fără rost şi îți aduce foloase
Leul orbețului= (fig) ultimul bănuț
Linge pe piaptăn= (fig) sărac lipit pământului

M

„M-am țâpat până la”= (fig) „Am dat o fugă până la”
Mare, grasă şî frumoasă= idealul feminin la sat, semn de sănătate la sat
„Mă bace în space!”= (fig) „Sunt îngrijorat!”, „Am emoții!”
„Mă şlogui!”= (fig) „Mă agit punându-mi în pericol sănătatea!”
Meşter bun şî nu gemult, lucră înciet şî rău ge tăt= zicală- „Lauda” meşterului nepriceput
Mic, prost, cu bube-n cap, mâncă mult şi toți îl bat= zicală- ghicitoare= prâslea
„Mi-o vinit jâg”= „Am avut reflux esofagian!”
„Mi s-o țâpat în picior!”= (fig) junghi, crampă musculară
„Mâncă coajă ge pită, că îț’ creşce păru’!”= zicală- îndemn- remediu natural pentru sporirea bogăției podoabei capilare la copii
„Mâncați, ori beți!”= zicală calambur- „ori una ori alta”
„M-o dus hârgia!”= „M-a dus scandalul!”
„M-or băntăluit hoții!”= „M-au călcat hoții!”

N

„N-am chedve!”= „N-am chef!”
„N-am hazną!”= „N-am tihną!”, „N-am linişte!”
„N-am niciun sfânt ou!”= lipsă totală de alimente, oul fiind cea mai mică unitate de măsură în alimentație
„Nu-i ge ghilt!”= „Nu-i de-acord!”
Nu ieste urcuş fără coborâş= Nu există glorie fără decădere. Există un echilibru în viață- bucuriile şi necazurile alternează
Nu-i ipine= Nu-i întreg mental
„Nu-i istina!”= „Nu este adevărat!” (slav.)
„Nu-i puțin să nu să ajungă şi mult să nu să termine!”= provrb al cumpătării- „Din puțin mult, din mult puțin!”
„Nu mai mânci părgălit!”= (fig) pedeapsa soției pentru bărbat- „Nu mai mănânci mâncare cu rântaş!”
„N-o prinde vrecea!”= „Nu are stare!”, ”Nu are linişte!”
„Nu şciu, n-am văzut!”= motto pentru neasumarea de responsabilitate şi neimplicare; negarea totală a a realității

O

„Oare nu-i slobod?”= „Oare nu-i voie?” (magh.)
O băgat-o pă crac= (fig) a fi la strâmtoare
O băgat-o pă mânecă= (fig) a gafa
Ocoşag ge pui beceag= disimulare cu ostentație a realității evidente pentru oricine
O întoarce ca porcu’ ludaia= (fig) vorbeşte pe ocolite până ajunge la subiect; după multe încercări porcul reuşeşte să ia dovleacul în gură şi să-l spargă
O murit un om= a murit un bărbat; doar bărbatul era desemnat la Miniş cu termenul de om în cazul unui deces, clopotul fiind tras în alt mod decât la moartea unei femei
O pus sămânță de pustuşag= (fig) a lăsat terenul nelucrat, pârlog, neînsămânțat; ironie
O puțulit-o= (fig) a spălat-o, a criticat-o (germ.)
O spălat-o= (fig) a obrăzat-o
O răit tare mult= (fig) cădere fizică evidentă, a îmbătrânit
O vinit bătând pă bâtă= (fig) S-a întors fără să rezolve problema
O vinit ge-a bucibău’= a venit de-a berbeleacu

P

„Parcă ai mâncat bot ge porc!”= (fig) „Răstorni totul cu ... râtul!”; „Eşti neîndemânatic!”
„Parcă ieşci Bebea!”= „Parcă eşti Muma Pădurii!”
„Parcă i-o giurat dracu în cap!”= constatare de slabă creştere la animale şi păsări
„Parcă-l trage dracu’ ge mațu’ gros!”= zicală- răspuns la un vaiet ascuțit de durere
„Pă ge lături, că-i mai larg!”= zicală satirică în jocul de popice- „Pe margine, pe lângă popice!”
Pă inimă goală= (fig) pe nemâncate, pe stomacul gol
„Păntru Dumnezo’!”= expresie de indignare folosită adeseori în limbajul cotidian- „În numele Domnului!”
„Pfui, să nu-l pocesc!”= expresie folosită de către femei contra deochiului la vederea copiilor mici. În timp ce se spunea, se obişnuia să se şi scuipe spre copil
„Ploaie cu soare, se mărită strigoaiele!”= zicală- folosită în timpul ploilor cu soare, fenomen frecvent după ploile de vară

Puiul târgului= cadou iluzoriu promis copiilor de către părinții plecați la târg
Punere ge cap= situație conflictuală pe care ți-o creezi în mod voluntar, povară pe capul tău

R

Râs cu plâns, baligă ge mânz= zicală pentru cei care trec rapid de la o stare sufletească la alta

S

„Să ce duci la capre, că la oi ai fost!”= zicală pentru cei incapabili de progres în meserie „Să rămâi în domeniu, că nu eşti capabil să-ți depăşeşti condiția!”
„Să-l rupi în genunțî!”= (fig) „Să-l frângi de crud!”
„Să nu ce împingă amarul!”= „Să nu acționezi cu rea intenție!”
„Să nu ce împingă hârgea!”= „Să nu acționezi la furie!”
S-o băgat getori= S-a îndatorat
Socoace gin câce pături îi făcută plăcinta= (fig) zicala zgârcitului- „Ia în calcul toate amănuntele”
S-o gedat= S-a acomodat, s-a deprins
S-o izbit pă= (fig) se aseamănă izbitor cu cineva
S-o nărăvit= (fig) a întrecut măsura
S-or bătut tandării= motivație pentru necumpărarea cadoului promis copiilor- puiul târgului- „S-au luat la harță negustorii”
Stă ca şi cânele pă ludăi= (fig) stă incomod, chinuit
Stă ge lemn- Tănase= (fig) Stă țeapăn, imobil precum lemnul, fără reacție
Stă haptag= (fig) gata de acțiune, pregătit să intervină
Sucit ca mațu’ gros= zicală pentru cusurgiu- „Nu-i intri în voie”
Sucit ca şî cucuruzu’= (fig) „Sucit ca şi porumbul la secetă!”

Ş

Ş-o mâncat omenia în cureci= (fig) Şi=a pierdut omenia foarte uşor, fără greață, în varză

T

Tai- mălai= joc specific zonei, practicat de către copii în Postul Paştelui
Tăt acolo îi picură mucu'= (fig) individul incomod- „Este nelipsit dintr-o locație"
„Tăt mă ştrofoc!"= „Mă precipit!", „Îmi pierd cumpătul!"
Tânăr ca roua la amiază= (fig) trecut de vârsta tinereții
„Tolvai Doamne!"= exclamație specifică atunci când eşti călcat de hoți- „Doamne, hoții!" (magh.)
„Tunsul, flegusul, câinii după dândul!"= zicală pentru ciumatul satului, pe care-l latră până ți câinii

Ț

Țâdulă albă= (fig) impotentul, „porumbelul păcii"
„Țâne capra ge coarne, şî zâce că-i şută!"= neagă un adevăr care este evident
„Țâne mucie!"= „Ține degetul pe nod!"
„Țucu-ce şî rupu-ce!"= zicală pentru dragoste necondiționată- „Te pup şi te îmbrățişez strâns!"
„Țucu-i gura, uscu-i fundul!"= zicala băutorului către paharul plin

U

Umblă ca şi Coțoaie= umblă fără rost; Coțoaie- timpul iteromanei la Miniş
Umblă cu capu' gol= (fig) umblă cu capul descoperit
Umblă coleda= umblă aiurea, colindă fără rost
Umblă cu „mâțul"= (fig) are acțiuni amoroase
Umblă ca şi câinele după mortăciune= (fig) are un apetit deosebit pentru...
Unge nu puce, nici nu miroasă= zicală cu referire la asigurarea hranei; fără sacrificii nu obții alimente de calitate în propria gospodărie
Unsoare ge țâmpor= untură de porc amestecată cu sulf pulbere, folosită în tratarea pediculozei (păduchilor)

V

„Vai Do!"= „Vai, Doamne!"
„Vai Do mine!"= zicală de disperare- „Vai de mine, Doamne!"

Glosar

Dicționar

Pe parcursul glosarului au fost separate verbele şi plasate inaintea celorlalte părți de vorbire.

A

- a abrictăli (vb. IV) = a lustrui, a netezi, (fig.) a prelucra;
- a ajuma (vb. I) = a veghea cu ochii închişi;
- a asmuțî (vb. IV) = a incita, a îndemna la conflict;
- a asuda (vb. I) = a transpira;
- a se amărăca (vb. I) = a se forța cu ceva;
- abitir (adv.) = mult, intens; poate fi şi adjectiv (depinde de context);
- ablez (s.n.) = moarte, sfârşit; „a da ablezul”;
- acle (adv.) = (apropiere) aici;
- aclo (adv.) = (depărtare) acolo;
- aconi (s.m.) = ac mare;
- acritură (s.f.) = murătură;
- acuț (s.n.) = ac;
- afumat (adj) = (fig.) cherchelit; sub influența băuturilor alcoolice;
- afumătoare (s.f) = loc pentru afumat carnea;
- ai (s.m.) = usturoi (din fr. „ail”- usturoi – etimologie latină);
- aiată (s.f.) = supă de usturoi;
- albuț (s.m.) = soi de struguri;
- alitău (s.n.) = paletă din metal cu coadă din lemn, folosită pentru introducerea pâinii în cuptor;
- americană (adj.) = viță de vie folosită ca portaltoi, vie americană; folosit singur→ s.f.;
- amnar (s.n.) = dispozitiv metalic pentru aprins iasca;
- amnălit (adj.) = amețit de alcool;
- anciuzât (adj.) = îndrăgostit, înamorat;
- apă acră (s.f. + adj.) = apă minerală;
- arie (s.f.) = loc pentru treierat grâul;
- arşău (s.n.) = hârleț, valetul la jocul de cărți;
- asudat (adj.) = transpirat;
- aşăzat (adj.) = liniştit;
- aşloc (s.n.) = sulf baton folosit la igienizarea butoaielor;

B

- a (se) băţăli (vb. IV) = a se hârjoni;
- a (se) bui (vb. IV) = a coborî;
- a (se) buntuzî (vb. IV) = a (se) tulbura;
- a băntăli (vb. IV) = a fura, a provoca dezordine; a împrăştia;
- a băntălui (vb. IV) = a devasta, a prăda;
- a băuna (vb. I) = a urla (câini); a se văita;
- a beli (vb. IV) = a jupui;
- a bibili (vb. IV.) = a cizela, a finisa;
- a biciuli (vb. IV) = a ocroti, a îngriji;
- a birjăli (vb. IV) = a conduce neglijent un vehicul;
- a bităngi (vb. IV.) = a hoinări;
- a bleotori (vb. IV) = a tulbura, a amesteca violent;
- a boităşi (vb. IV.) = a tasa viţa la plantat;
- a bolânzî (vb. IV) = 1. a-şi pierde minţile, a înnebuni; 2. a fraieri, a înşela, a prosti;
- a bolhori (vb. IV.) = a umbla fără rost noaptea; a fi dezorientat noaptea;
- a bolmoji (vb. IV) = a acoperi faptele; a încerca, a amesteca, a ascunde, a tăinui;
- a boscorodi (vb. IV) = a vorbi neinteligibil, a „mormăi, a vocifera;
- a boţî (vb. IV) = a şifona;
- a brancota (vb. I.) = a da greş, a falimenta;
- a bruşci (vb. IV) = a sfărâma, a zdrobi;
- a bucica (vb. I) = a nimeri, a da peste a găsi o oportunitate;
- a buduli (vb. IV) = a scotoci, a întoarce pe dos;
- a bulgui (vb. IV.) = a aiuri, a vorbi fără înţeles;
- a buntuzî (vb. IV.) = a răscoli, a tulbura;
- bace (s.m.) = un frate mai mare;
- baci (s.m.) = nene, nea – termen de respect cu care se adresează cineva altcuiva;
- bai,-uri (s.n.) = necaz;
- baie (s.f.) = carieră de pietriş şi nisip, baia publică, lac;
- barem (adv.) = măcar;
- barşon (s.n.) = material textil folosit la hainele pentru femei (din magh. bársony);
- barţă (s.f.) = autorizaţie pentru transportul şi vânzarea băuturilor alcoolice;
- bădanie (s.f.) = vas mare din lemn, folosit la fermentarea strugurilor;
- băgău (s.n.) = tutun;

- băgic (s.n.) = bidon;
- băi (s.f.) = stațiune balneară (formă de plural);
- băl (adj.) = blond;
- băltoni (s.n.) = baltă mocirloasă, rezultată în urma exploatării pământului pentru chirpici;
- bărbiri (s.m.) = frizer;
- bărnaci (adj.) = brumat;
- băsama (adv.) = bunăoară, probabil
- băşâcă (s.f.) = vezică, minge de fotbal;
- băut (adj.) = (fig.) beat (din lat. potus); în stare de ebrietate;
- bâcel (s.n) = chibrit;
- becinalt = ciulama din măruntaie de pasăre cu găluşte;
- belit (adj.) = jupuit
- bengeu (s.n.) = (fig.) pântece, stomac;
- benzile= orchestră de suflători, taraf;
- berechet (s.m.) = belşug, abundență; (adverbial) din belşug, din abundență;
- beteşug,-uri (s.n) = boală (gen.), paralizie (spec.), infirmitate;
- beuță (s.f.) = piatra albă folosită pe fundul cazanului cu gem;
- bibol (s.m.) = locomotivă;
- bică = taur crescut pentru reproducție;
- bicău (s.n.) = furaj constituit pentru vite, din ovăz şi mazăre;
- bicher (s.m.) = scandalagiu, zurbagiu;
- bină (s.f.) = scenă;
- birău (s.m.) = primar;
- bistoş (adv.) = sigur; da, în mod precis; negreşit;
- bitang (s.m./adj.) = hoinar;
- bițiglu = bicicletă;
- blândă,-e (s.f.) = inflamație a pielii provocată de insecte, sau alergii;
- blid (s.n.) = farfurie;
- boactăr (s.m.) = (fig.) conductor la tramvai;
- boambă (s.f.) = grăunță, boabă, pastilă;
- bocală (s.f.) = cană din sticlă cu coadă;
- bocăluță (s.f.) = cană mică din sticlă cu coadă;
- bocioacă (s.f.) = băț de corn cu nod la capăt;
- boctărie (s.f.) = stație de la tramvaiul electric;
- bolânceag (s.n.) = nebunie, dezordine;
- bolând (s.m./adj.) = nebun;
- borât (adj.) = ciupit de vărsat;
- bouvagon (s.n.) = vagon de marfă;
- box (s.n.) = cremă de ghete;

- brâncă (s.f.) = mână
- brăcinari (s.m.) = brâu, elastic la chiloți;
- brigădiri (s.m.) = brigadier;
- broancă (s.f.) = contrabas;
- broască (s.f.) = zar, încuietoare;
- bruş (s.m.) = bulgăre (de pământ);
- bucate (s.f.) = grâne, cereale;
- bucă (s.f.) = fesă, (fig.) obraz;
- bucsă (s.f.) = portmoneu;
- bucşă (s.f.) = capacul metalic din capul osiei combinei sau căruței;
- budurău (s.n.) = groapă, denivelare;
- bugelarăş (s.n.) = portmoneu;
- bugi (s.m.) = chiloți de damă cu picior;
- buhă (s.f.) = bufniță
- buiec (adj.) = infatuat, plin de sine;
- buleandră (s.f.) = femeie de moravuri uşoare;
- bulguit (adj.) = aiurit;
- bumb,-i (s.m.) = nasture; a îmbumba – a prinde în nasturi un articol de îmbrăcăminte, ex.: Mă îmbumb la haină.; (fig.) a anula;
- bundă (s.f.) = haină îmblănită;
- bunoc (adj.) = molcom, blajin, paşnic;
- bură (s.f.) = ceață;
- burete,-ți (s.m.) = nume dat unor specii de ciuperci;
- butcă (s.f.) = cabină pentru paznic;

C

- a (se) căbăci (vb. IV) = a se călca, a se bătători;
- a (se) cufuri (vb. IV) = a avea diaree;
- a câştiga (vb. I) = a curăța;
- a cătăni (vb. IV) = a lua la rost, a certa;
- a ciongărî (vb. IV) = a tăia neuniform, a tăia strâmb, a reteza;
- a cistomi (vb. IV) = a tăia în bucăți, a spinteca;
- a ciumuslui (vb. IV) = a apăsa boabele de struguri aflate la fermentație aflate în budană;
- a clătări (vb. IV) = a clăti;
- a clotori (vb. IV) = a amesteca; a plimba băutura prin gură;
- a coace (vb. III) = a puroia;
- a cotoroşî (vb. IV) = a strica, a uza;
- a crunta (vb. I) = a umple de sânge;

- a culdui (vb. IV) = a fura;
- a cuturisi (vb. IV) = a scăpa de…;
- a se cânta (vb. I) = a jeli mortul, a boci; (fig.) a se văita;
- a se căzni (vb. IV) = a se străduí;
- a se ciufleca (vb. I) = a se ofili, a păli;
- cadă (s.f.) = butoi din lemn deschis la unul din capete, pentru depozitarea strugurilor;
- cadăr (s.n.) = sediu malefic (şobolani);
- cal (s.m.) = popă la jocul de cărți; (fig.) țeavă la cazanul de țuică ce face legătura între cazan şi răcitor;
- canadiană (s.f.) = sobă pentru încălzit din tablă neagră;
- cantor (s.m.) = cântărețul-şef al stranei;
- carte (s.f.) = scrisoare;
- căbat (s.n.) = palton;
- căcălău (adv.) = din belşug;
- căcărează (s.f.) = excremente de capră;
- cădrof (s.n.) = dulap;
- căfană (s.f.) = birt;
- căisân (s.m.) = cais;
- călăuză (s.m.) = conductor la tren;
- căldare (s.f.) = cazan de tuci folosit la tăiatul porcului sau la fiert țuica;
- căliscă (s.f.) = colivie;
- cănăpei (s.n.) = canapea;
- căptălan (s.m.) = brusture;
- cărbinet (s.m.) = soiul de strugure cabernet;
- cărfiol (s. m.) = conopidă;
- cărică (s.f.) = scripete, mulinetă;
- cărmănadlă (s.f.) = antricot;
- cărțaş (s.m.) = jucător la cărți;
- cărți (s.f.) = (fig.) joc de cărți;
- căsap (s.m.) = măcelar, cel care înjunghie porcul;
- căsiri (s.m.) = casier;
- cătărigi = piftie (defectiv de sg.);
- cătlan (s.n.) = suport-focar pentru cazan de fiert;
- cătran (s.n.) = bitum;
- cătrănță (s.f.) = şorț pentru femei;
- câmp (s.n.) = şesul din marginea satului, folosit ca păşune şi teren de sport;
- cânepişce (s.f.) = mică proprietate comunitară;
- cârărabă (s.f.) = gulie;
- cârceag (s.n.) = chiup, vas din lut pentru apă;

- cârlig (s.n.) = agățătoare
- ce (pron. pers. sau refl.) = te, „ce gângeşti”;
- ceaslă (s.f.) = soi de strugure;
- cei (s.m.) = tei, material pentru legat via;
- ceie (s.f.) = cheie;
- cengi (s.m.) = ceangăi;
- ceolofan (s.n.) = celofan;
- ceptar (s.n.) = cojoc scurt, pe talie, încheiat lateral, la gât;
- cercuit (s.f.) = lucrare specifică de fixare a corzii de viță de vie pe arac;
- chețam (s.m.) = as la jocul de cărți;
- chidă (s.f.) = chiciură;
- chiscan (s.n.) = stropitoare;
- chişiță (s.f.) = zambilă;
- chituş (s.n.) = cireşe legate câte zece de codițe, pentru a fi vândute;
- ciaptăn (s.n.) = pieptene;
- cicernie (s.f.) = cetârnă;
- ciciricănbuc (s.m.) = om de nimic, om „mărunt”;
- cicsuit (adj.) = plin de, invadat de;
- cilim (s.n.) = aşternuturi;
- cilin (adj.) = separat - a sta de cilin;
- cindă (s.f.) = camera din mijloc a caselor țărănești;
- cioacă (s.f.) = culme de deal proeminentă; vârf de deal; bâtcă;
- cioaşcă (s.f.) = palmă; izbitură;
- cioc (s.n.) = teacă pentru gresie;
- ciolomadă (s.f.) = porumb de talie mică folosit de verde ca furaj pentru animale;
- ciomârcit (adj.) = mahmur;
- ciorgău (s.n.) = (fig.) gâtlej;
- ciormolit (adj.) = înnoroit, tăvălit în noroi;
- cios (s.m.) = paznic de vii;
- cip (s.n.) = poză, fotografieş
- cităv (adj.) = sănătos mental; întreg;
- ciubăr (s.n.) = vas mic din lemn (50 l) folosit la transportul strugurilor pe o pârghie;
- ciuflecat (adj.) = ofilit;
- ciumuslău (s.n.) = unealtă din lemn folosită la presatul strugurilor aflați la fiert în budană;
- ciur (s.n.) = sită rară folosită la desfăcutul boabelor de strugure de pe ciorchine;
- ciurcă (s.f.) = cep din lemn pentru butoi;
- cizma cucului (s.f.) = toporaş;

- clențuş (s.n.) = mâner mic;
- clemfuruş (s.n.) = mâner foarte mic;
- clici (s.n.) = şold;
- clisă (s.f.) = slănină;
- clişcă (s.f.) = manşon scurt din lemn ascuțit la cele două capete;
- clonț (s.n.) = nas proeminent, cioc;
- clopoței (s.m.) = ghiocei mari de pârâu;
- cloțan (s.m.) = dihor;
- coajbă (s.f.) = crustă;
- coardiş (adv.) = pieziş, oblic (a privi coardiş);
- coarțoaş (s.m./adj.) = vin nefiert/tulburel;
- cocean (s.m.) = ştiulete fără porumb;
- cocostârg (s.m.) = barză;
- codorâştie (s.f.) = coada de la bici;
- cohă (s.f.) = cuptor pentru pâine de casă (vatră);
- colac (s.m.) = cozonac;
- colibă (s.f.) = adăpost între vii, din lemn, cu acoperiş de țiglă;
- colnă (s.f.) = conac între vii;
- colonică (s.f.) = papiotă pentru ață;
- colop (s.n.) = damă la jocul de cărți;
- comănac (s.n.) = capacul cazanului cu țuică;
- comină (s.f.) = boştină, boabe de struguri stoarse;
- conci (s.n.) = (magh) coc;
- conductor (s.n.) = vizitiu; şef de tren;
- conopişniță (s.f.) = coropişniță;
- copârşău (s. n.) = sicriu;
- corastă (s.f.) = colastră, lapte prins;
- corcie (s.f.) = grindă din lemn folosită la car sau la căruță în locul lesei pentru transportul căzilor sau butoaielor;
- corcie (s.f.) = plan înclinat din lemn, folosit la urcatul butoaielor în car;
- corfă (s.f.) = spate de pasăre;
- corman (s.n.) = ghidon;
- cosiri (s.n.) = cosor;
- costree (s.f.) = graminee sălbatică, întâlnită frecvent în plantațiile de vie;
- coş (s.n.) = horn; coş la moare de struguri;
- coşară (s.f.) = coş (coşară gi brâncă, gi nuiele, gi boi);
- coşărin (s.m.) = coşar;
- coşăriță (s.f.) = coş mic;
- cot (s.n.) = batic;
- cotarcă (s.f.) = pătul;
- cotoară (s.f.) = necaz, problemă;

- cotrog (s n.) = culcuş (câine);
- cotuţ (s.n.) = batistă;
- coţcă (s.f.) = pătrăţel, cub de zahăr;
- covaci (s.m.) = fierar;
- covăsală (s.f.) = cheag pentru iaurt;
- cozaci (s.m.) = pojar;
- cracă (s.f.) = băutură răcoritoare;
- crai (s.m.) = valet la jocul de cărţi;
- crâsnic (s.m.) = administratorul bisericii;
- creasta cocoşului = ciupercă comestibilă;
- credenţ (s.n.) = dulap cu vitrină;
- criglă (s.f.) = cană mare cu mâner;
- cris (s.n.) = griş;
- criţari (s.m.) = bani de cupru care au circulat în Austro-Ungaria;
- cromnă (s.f.) = gogoaşă;
- cromp (s.m.) = cartof;
- cruciţă (s.f.) = crucea de la căpătâiul mortului;
- crunt (adj.) = însângerat;
- cucie (s.f.) = gresie pentru ascuţit coasa;
- cuciur (s.n.) = ţarc pentru pui;
- cucuvamă (s. f.) = bucată de lut în formă de cană;
- cufăr (s.n.) = geamantan din lemn pentru recruţi;
- cufurit (adj.) = cu diaree; (fig.) slab de înger, speriat;
- cugle = popice;
- cuglu (s.m.) = formă de cozonac decupată la mijloc;
- cuiul de la roată = siguranţa din capul osiei carului sau căruţei;
- culduş (s.m.) = hoţ;
- cumnău (s.n.) = amestec de aluat şi tărâţe, folosit la cazanul de ţuică;
- cuprinzaş (adj.) = curtenitor, implicat în toate, agreabil, participativ;
- curechi (s.m.) = varză;
- curfuciţă (s.f.) = femeie fără stare; fufă;
- cursură (s.f.) = coaja crescută a pâinii de casă;
- curte (s.f.) = sediul administrativ al satului de la Miniş;
- cusurău (s.n.) = spaţiu dintre ţiglă şi căpriori;

D

- a dripi (vb. IV) = a călca, a tasa pământul cu piciorul, a bătători;
- a drişcui (vb. IV) = a ciopli, a netezi;
- a dubi (vb. IV) = a tăbăci;

- a durdulişa (vb. I) = a rostogoli;
- a se dăbăla (vb. I) = a se întrista, (fig.) a se trage la față, a se ofili;
- dară! (adv.) = desigur;
- dăbălat (adj.) = surmenat, obosit, tras la față;
- dăniuş (s.m.) = pârtie pentru sănii, săniuş;
- dărab (s.n.) = bucată (magh.);
- dărdălos (adj.) = plinuț, apetisant;
- dârjală (s.f.) = coadă de lemn pentru unelte;
- deț (s.m.) = vas țărănesc din sticlă cu gâtul alungit de 50 sau 100 ml pentru măsuratul alcoolului;
- dezmolorat (adj.) = desfăcut la haine, dezordonat;
- divan (s.n.) = dormeză cu arcuri pentru o persoană;
- doască (s.f.) = copertă de carte cartonată;
- dodă (s.f.) = verişoară mai mare (ca ani);
- dodreang (s.n.) = resturi vegetale uscate;
- dolaf (s.n.) = dulap ;
- domn (s.m.) = proprietar (ex. de plantații de vii);
- drâglu (s.n.) = trăgător de jar la cuptorul de pâine;
- drâmboaie (s.f.) = drâmbă;
- dric (s.n.) = mijloc, miez;
- dricală (s.f.) = saltea cu paie sau pănuşi de porumb;
- dricul din față = componentă a carului/căruței în care este fixată ruda;
- dricul din spate = componentă a carului/căruței în care e fixată inima;
- droap (adj.) = cafeniu;
- drod (s.n.) = sârmă;
- drotoş (s.m.) = viermele alb sârmos;
- drug (s.m.) = element din lemn ale patului; pârghie din lemn de stejar pe care se poartă sicriul;
- drugă (s.f.) = sucitor;
- dubaş (s.m.) = funcționar al primăriei, care bătea toba;
- dubă (s.f.) = cuptor la sobă;
- dubit (adj.) = tăbăcit; „Îi dubită pielea pe el” – are experiență;
- ducean (s.n.) = prăvălie;
- dudă (s.f.) = burlan, instrument de suflat;
- duflu,-ă (adj.) = dublu,-ă;
- duhan (s.n.) = tutun;
- duleu (s.n.) = drum de margine;
- dumvereag (s.m.) = dumbranic – plantă aromatică;
- dună (s.f.) = pilotă cu puf de gâscă;
- dungă (s.f.) = linie;
- dunț (s.n.) = compot;

- dus (adj.) = (fig.) dezechilibrat psihic;
- duşancă (s.f.) = haină pentru femei, pe talie;

E

- ea (pron.) = femininul;
- eftică (s.f.) = oftică, tuberculoză;
- eiha! (interj.) = aha! (mirare sau consternare);
- el (pron.) = masculinul;
- ezecuş (s.m.) = persoană nepoftită, musafir nepoftit, persoană în plus, „coadă”;
- ezenit (adj.) = slinos, murdar;

F

- a făitui (vb. IV) = a sătura, a umple;
- a fărbăli (vb. IV) = a zugrăvi;
- a feleli (vb. IV) = a gira, a falimenta;
- a feşteli (vb. IV) = a da greş, a o face de oaie;
- a feşti (vb. IV) = a vopsi;
- a firțui (vb. IV) = a curăța ațele pe dosul unei cusături;
- a forostui (vb. IV) = a lipi raful roții, la cald;
- a se foloşi (vb. IV) = a se lăuda, a fi cu „nasul pe sus”;
- a se fuştica (vb. I) = a se furişa;
- fain (adj. şi adv.) = frumos (germ.);
- faită (s.f.) = fel, soi, rasă;
- farbă (s.f.) = joc de cărți; soluție de sulfat de cupru pentru stropit via;
- farto! (interj.) = înapoi! – comandă la cai;
- faşiri (s.m.) = chiftea;
- fălos (adj.) = falnic, plin de sine;
- fățan (s.m.) = fazan;
- fâncă (conj.subord.) = fiindcă (transformare fonetică-interpretare);
- fârtai (s.n.) = vas din lemn cu două cozi, de 10 L, folosit pentru manipularea vinului;
- fedeleş (s.n.) = vas din lemn pentru apă sau vin – vânătoare;
- fegeu (s.n.) = capac pentru oale;
- fercheteu (s.n.) = componentă a carului şi căruței ce foloseşte la schimbarea direcției de mers;
- ferez (s.n.) = ferăstrău;
- ferezari (s.n.) = rumeguş;

- fest (adv.) = mereu;
- feştele (s.f.) = vopsele;
- fingie (s.f.) = cană;
- fioc (s.n.) = sertar la masă;
- firang (s.n.) = perdea;
- fişcal (s.m.) = avocat;
- fleaşcă (adj.) = (fig.) moale;
- floştomoc (s.n.) = ghemotoc, ghem;
- foaie (s.f.) = ziar;
- foale (s.n.) = stomac, foi;
- foarfecă (s.f.) = cleşte pentru tăiat via;
- fodor,-i (s.n.) = volane;
- fofolog (adj.) = lipsit de viață;
- foi (s.n.) = suflantă la fierărie;
- font (s.m.) = unitate de măsură de 0,5 kg;
- formă,-e (s.f.) = tipare din tablă pentru prăjituri şi covrigi;
- frântar (s.n.) = drug din lemn cu care se înălța carul;
- frăgari (s.m.) = dud;
- frunze de liorbă (subst. compus, feminin) = dafin;
- fund (s.n.) = tigaie din tuci pentru prăjit cartofii;
- fundament (s.n.) = fundație la construcție;
- fundoaie (s.f.) = spatele casei;
- furchiță (s.f.) = furculiță;

G

- a găjbi (vb IV) = a surprinde, a încolți, a înghesui, a prinde asupra faptului;
- a gejgeța (vb. I) = a dezgheța;
- a gerecica (vb. I) = a curăța;
- a gerega (vb. IV) = a eviscera, a despica;
- a geşcerne (vb. III) = a desface patul pentru culcare;
- a gigera (vb. I) = a digera;
- a giojgioca (vb. I) = a desface;
- a givăni (vb IV) = a povesti;
- a grădăli (vb. IV) = a măsura alcoolul;
- a guştuli (vb. IV) = a gusta;
- gaură (s.f.) = (fig.) loc între popice;
- gălan (adj.) = şiret;
- gâlci (s.m.) = amigdalită;

- gânsac (s.m.) = gâscan;
- ge (prep. / conj.) = de;
- gefel (adv.) = deloc;
- geget (s.n.) = deget;
- gelău (s.n.) = răzuitoare pentru varză;
- german (s.n.) = cumpănă din lemn pentru fântână;
- getor (adj.) = dator, îndatorat; „s-o băgat getori”;
- getorie (s.f.) = datorie, sumă de bani;
- gheţărie (s.f.) = spaţiu pentru depozitarea şi conservarea gheţii;
- ghibir (s.n.) = încredere, credit (germană – ganz gebir = încredere totală);
- gioambe (s.n.) = degete;
- givăr (s.m.) = paznicul miresei;
- gligan (s.m.) = mistreţ;
- golumb (s.m.) = porumbel;
- golumbiţă (s.f.) = femela la porumbel; ciupercă comestibilă de culoare albastră;
- gomboţi (s.m.) = găluşte din aluat şi cartofi umplute cu prune sau gem;
- gost (s.f.) = oaspete (poloneză); goşcie = oaspete, vizită;
- grant (s.n.) = cartea funciară;
- grăgină (s.f.) = grădina de lângă casă;
- grămadă (s.f.) = o cantitate de fructe grupate spre a fi vândute fără a se cântări;
- grău (s.n.) = grâu;
- griflu (s.n.) = „creion” pentru scris pe tăbliţă;
- gaură (s.f.) = fig., spaţiu între popice;
- grumaz (s.n.) = gât;
- grumăzar (s.n.) = ham de pe gâtul calului;
- gudă (s.f.) = (fig?) căţea;

H

- a hăznăli (vb. IV) = a folosi;
- a horcăi (vb. IV) = a sforăi;
- a huduri (vb. IV) = a găuri;
- a se holba (vb. I) = a se uita insistent, a se uita strâmb, a se uita mirat;
- habă (s-f.) = bentiţă albastră cu care se împodobeşte şuba;
- hadă (s.f.) = pustă;
- haizlu (s.n.) = W.C.
- hajmă (s.f.) = ceapă turcească;
- hang (s.n.) = voce, ton;

- haptag (vechi) = a fi prezent, a veni la timp, prezență nedorită, pe moment;
- harțoş,-ă (adj.) = hiperactiv,-ă; sfătos, de acțiune;
- hatijac (s.n.) = rucsac;
- hazană (s.f.) = folos, tihnă;
- hăgian (s.m.) = locuitori din satele din pustă;
- hăilaş (s.n.) = bolta pivniței;
- hălos (adj.) = lacom;
- hămfău (s.n.) = piesă a căruței de care se fixează hamul;
- hărăbor (adj.) = vioi;
- hărmig (s.m.) = armăsar;
- hărpăngic (s.n.) = arpagic;
- hârb (s.n.) = ciob, vas ciobit;
- hârboică (s.f.) = oală;
- hârgie (s.f.) = necaz, nenoroc, (fig.) piază rea;
- hârgiev (s.m.) = certăreț, scandalagiu;
- hâț (s.n.) = sanie mare pentru cărat lemne din pădure;
- hecslu (s.n.) = furaj administrat în perioada iernii format din pleavă, sfeclă tăiată pe gelău şi uruială de porumb sau tărâțe;
- hemeiugă (s.f.) = hamei;
- henteş (s.m.) = măcelar (cel care înjunghie porcul) – maghiară;
- hercelean (adj.) = vioi, repede, plin de energie;
- hibaş (adj.) = defect;
- hibă (s.f.) = defecțiune, (fig.) necaz;
- hirean (s.m.) = hrean;
- hirincă (s.f.) = hering;
- hoamiş (adj.) = frumos, falnic;
- hoară (s.f.) = păsări de curte (gen.);
- hoază (s.f.) = frământare, agitație, problemă, necaz, încurcătură;
- hogină (s.n.) = odihnă; „Bună hogină!”;
- hoheri (s.m./adj.) = huligan, scandalagiu, zurbagiu;
- hohol (s.n.) = coc;
- holbat (adj.) = mirat;
- holdă (s.f.) = parcelă de pământ;
- hotar (s.n.) = cale ce urmează culmea unui deal ce desparte două localități;
- hudă (s.f.) = gaură;
- huli (s.m.) = uliu;
- hulpav (adj.) = lacom, gurmand;
- hurlău (s.n.) = uruială;

I

- a iscăli (vb. IV) = a semna;
- a ispici (vb. IV) = a descoase;
- iapă (s.f.) = bărbat în vârstă ce însoţea copiii la pizărat în Ajunul Crăciunului sau la colindat în seara de Ajun;
- iberlont (s.n.) = dezordine;
- ic (s.n.) = altoi pentru viţa de vie; pană pentru despicat lemne;
- iepure (s.m.) = antricot întreg de la porc;
- ieşcie (s.f.) = aşchie;
- iliş (s.n.) = şezut la bicicletă;
- imală (s.f.) = noroi;
- inimă (s.f.) = (fig.) bară din lemn la car sau căruţă care face legătura între dricul din faţă şi dricul din spate;
- inge? (adv. interog. sau rel.) = unde? – „Inge mergi?”;
- iorgovan (s.m.) = liliac;
- iosag (s.n.) = vite;
- ipine (adj.) = sănătos mintal – „Nu îi ipine” – nu este sănătos mintal;
- istina! (interj. .) = adevărat!;
- işică (adv.) = cică, se zice că;
- işloc (s.n.) = „poiană”, loc fără arbori pe panta dealului;
- ştălău (s.n.) = grajd;
- iţie (s.f.) = sticlă cu gât lung, pentru ţuică;
- iuz (s.n.) = miros puternic;
- izmană (s.f.) = pantalon ţărănesc;

Î

- a îmbia (vb. I) = a oferi, a dărui;
- a îmbizui (vb. IV) = a împuternici;
- a îmbutuşi (vb. IV) = a împinge;
- a încelui (vb. IV) = a înşela;
- a încopci (vb. IV) = a prinde, a agăţa, a încheia;
- a îndălui (vb. IV) = a începe;
- a îngropa (vb. I) = a acoperi cu pământ butucul şi cozile viţei de vie pe perioada iernii;
- a întoloci (vb. IV) = a împreuna, a uni, a apropia doi tineri pentru căsătorie;
- a întortoca (vb. I) = a încurca;
- a înţărca (vb. I) = a îndepărta, (fig.) a înlătura;

- a învălui (vb. IV) = a înveli;
- a învrâstra (vb. I) = a amesteca;
- a se îmbocşî (vb. IV) = a se tampona;
- a se îmbulzi (vb. IV) = a se îngrămădi;
- a se îmbumba (vb. I) = a se încheia la haină, (fig.) a prinde, agăța;
- a se înholba (vb. I) = a se zgâi, a face ochii mari, a se mira;
- a se învolba (vb. I) = a se înnegura, a se tulbura natura, a se pregăti de furtună, a se tulbura;
- îmbizuit (adj.) = împuternici, însărcinat;
- încoțcat (adj.) = în pătrățele (carouri);
- înholbat (adj.) = transfigurat, buhăit;
- întorsură (s.f.) = aluat fraged prăjit în ulei şi stropit cu zahăr pudră;
- întrocnat (adj.) = răcit, înfundat, cu guturai;
- învrâstrat (adj.) = amestecat;

J

- a jârui (vb. IV) = a scoate cenuşa din focar;
- a jăbrăli (vb. IV) = a prăda, a fura;
- a jugăni (vb. IV) = a castra;
- a se jâmba (vb. I) = a se strâmba;
- jabră (s.f.) = javră;
- japiță (s.f.) = vargă elastică, nuia;
- jăşcău (s.n.) = săculeț pentru păstrat tutunul;
- jâbălit (adj.) = scârbit de mâncare, îngrețoşat, saturat, suprasaturat;
- jâg (s.n.) = reflux esofagian, regurgitație;
- jâgărit (adj.) = ponosit, slăbit fizic;
- jâlav (adj.) = umed;
- jâmb (adj.) = strâmb;
- jândar (s.m.) = jandarm;
- jâreadă (s.f.) = claie de…;
- jârebie (s.f.) = papiotă, ghem;
- jâtar (s.m.) = paznic de câmp;
- joagăr (s.n.) = ferăstrău mare cu două mânere din lemn;
- joavină (s.f.) = sălbăticiune;
- joc (s.n.) = horă;
- jocuț (s.n.) = hora copiilor;
- jumară (s.f.) = slănină prăjită;
- june (s.m.) = mire;
- junincă (s.f.) = tineret bovin, mânzat;

K

- kedve (s.n.) = chef, plăcere;
- kilă (s.f.) = cântar de mână;

L

- a leopăi (vb. IV) = a plescăi – ex.: la mâncare;
- laităr (s.n.) = vas colector pentru țuică la cazan;
- lat (s.n.) = șorț pentru bărbat;
- laută (s.f.) = vioară;
- laviță (s.f.) = scaun lung din lemn cu patru picioare, sub formă de pat;
- lăcruță (s.f.) = cutie mică (lăcruță cu bâcele);
- lădoi (s.n.) = ladă pentru făină;
- lămpaş (s.n.) = felinar; (fig.) sticlă cu băutură – îndeosebi cu vin;
- lămpău (s.m.) = soiul de struguri mustoasă;
- lăturar (s.n.) = vas din lemn pentru lăturile porcilor;
- lăvor (s.n.) = lighean;
- leac (s.n.) = medicament;
- leasă (s.f.) = fundul carului sau al căruței;
- lege (s.f.) = (fig.) judecată;
- lelenț (s.n.) = orfelinat;
- lemn (s.n.) = (fig.) popic;
- lepegeu (s.n.) = cearşaf;
- lesnă (adj.) = ieftin;
- leşie (s.f.) = lichid bazic rezultat în urma fabricării săpunului de casă;
- leta (s.f.) = numele unui joc de copii – leapşa;
- leucă (s.f.) = componentă a carului, care sprijină loitra de osie;
- lihod (adj.) = fără gust, fad;
- lilion (s.m.) = petale din crin cu alcool;
- lingură de scos (s.f.) = polonic (loc.);
- linguron = renglot;
- lipiu (s.n.) = aluat copt pe vatră;
- liur (s.n.) = vin de-al doilea;
- livadă (s.f.) = plantație cu vii, la şes;
- loitră (s.f.) = marginea laterală a carului sau a căruței;
- loptă (s.f.) = minge;
- lotru (s.m.) = hoț;
- loză (s.f.) = coardă de viță-de-vie folosită ca portaltoi;
- ludaie (s.f.) = dovleac;

- ludăiță (s.f.) = dovlecel;
- lumânaş (s.m.) = tânăr care poartă lumânarea mirilor în alaiul de nuntă;
- lumină (s.f.) = lumânare;
- lunaş (s.m.) = muncitor cu luna;
- lunecuş (s.n.) = polei;
- luțuiuş (s.n.) = leagăn;

M

- a măltări (vb. IV) = a tencui;
- a motocosi (vb. IV) = a muta din loc, a disloca;
- a muleri (vb. IV) = a zugrăvi;
- a se mădări (vb. IV) = a se alinta;
- a se mojgoli (vb. IV) = a se murdări;
- a se moşcoti (vb. IV) = a ezita, a se coti;
- mai,-uri (s.n.) = ficat; făcăleț folosit la spălatul hainelor; ciocan din lemn noduros folosit la despicatul lemnelor;
- maioş (s.m.) = pateu;
- maltăr (s.n.) = mortar;
- mamă-viza (s.f.) = personaj enigmatic ce colinda grajdurile caselor;
- mamiță (s.f.) = „combinatoarea” satului;
- marhă (s.f.) = vită;
- mascure (s.m.) = mascul-porc;
- maşlu (s.n.) = fundiță;
- mazăre (s.f.) = fasole;
- mădărit (adj.) = alintat;
- mălai (s.n.) = mămăligă dulce coaptă;
- mărieş (s.n.) = joc de cărți;
- mărmul (s.m.) = moşmon;
- măsai (s.n.) = față de masă;
- mânător,-i (s.m.) = gonaş la vânătoare;
- mânătură (s.f.) = creştere (vița de vie aflată la forțat); (fig.) predispoziție de a colinda fără vreun rost prin sat;
- mândul (s.m.) = migdal; (fig.) amigdale;
- mângălău (s.n.) = compresor;
- mârtan (s.m.) = pisic;
- mâță (s.f.) = pisică; cârlig cu trei brațe folosit la scoaterea găleților din fântână; piesă a carului sau a căruței, cu rol de frână în spate, folosit doar în pantă;
- melegar,-i (s.n.) = cameră de forțat vița-de-vie;

- mendră (s.f.) = poftă, dorință;
- meseleucă (s.f.) = femeie implicată peste măsură în treburile comunității;
- mezdreauă (s.f.) = lamă cu două mânere, folosită la cioplit lemnul;
- mihei (s.n.) = atelier;
- mincinos (s.m.) = (fig.) difuzor;
- mintonaş – minton (adv.) = imediat, pe loc (din maghiară);
- misăraş (s.m.) = măcelar;
- miserniță (s.f.) = măcelărie;
- mițişapcă (s.f.) = şapcă cu cozoroc lung;
- moare (s.f.) = zeamă de varză;
- morcoi (s.m.) = morcov;
- morminți (s.m.) = cimitir;
- moromență (s.f.) = vrăjă – păpuşi din cârpe şi coceni de porumb;
- mort (s.m.) = (fig.) înmormântare: „a mere la mort”;
- motântoc (adj.) = împiedicat, neîndemânatic, latent, moale, mototol, stângaci;
- motor (s.n.) = tramvai;
- mozi (s.n.) = „film”, cinematograf;
- mucie (s.f.) = pământul tras peste butucul de viță de vie, pe perioada de iarnă;
- muierotcă (s.f.) = purtător de vorbe;
- mulerit (adj.) = zugrăvit;
- murătoare (s.f.) = saramură pentru carne;
- musai (adv.) = obligatoriu;
- mustăferi (s.m.) = soiul de struguri mustoasă;
- muşlic (s.n.) = rezid de prună de la cazanul de țuică;
- muzguş (s.n.) = pete de murdărie;

N

- a năpăgi (vb. IV) = a invada, (fig.) a copleşi, a sufoca;
- a se nădăi (vb. IV) = a-şi da seama;
- a se năduşi (vb. IV) = a se sufoca;
- a se nălogi (vb. IV) = a se încurca, a se împiedica;
- a se nărăvi (vb. IV) = a avea fumuri, a face nazuri;
- a se nimiri (vb. IV) = a se alinta;
- nană (s.f.) = soră mai mare, tanti;
- năclăit (adj.) = murdar – uns;
- nădrag (s.m.) = pantalon;
- năduşală (s.f.) = astm, lipsă de aer – caniculă;

- nălăut (adj.) = murdar;
- nălogeală (s.f.) = încurcătură;
- nănaş,-ă (s.m./f.) = naş;
- năpăgit (adj.) = invadat de;
- năpustu' (s.m.) = necuratul, dracu';
- nărav (s.n.) = obicei;
- nărăvit (adj.) = tabietar;
- nea (s.f.) = neauă, zăpadă;
- nealcoş (adj.) = fălos;
- neta (pron. de polit.) = dumneata;
- nimuric (adj.) = pricăjit, mic;
- nitale (pron de polit.) = dumitale;
- normă (s.f.) = cantitate de muncă stabilită pentru o zi la C.A.P.;
- nouaş (s.m.) = nouă la jocul de cărți;
- nudle (s.f.) = găluște din aluat cu cartofi;
- nula (s.f.) = zero (făină);

O

- a orbi (vb. IV) = a scoate mugurii de pe coarda viței de vie;
- a se ocoşi (vb.IV) = a se făli;
- oală (s.f.) = cilindru tronc conic din interiorul brațului roții de la car sau căruță;
- obadă (s.f.) = secțiune sub formă de arc din roata carului sau căruței;
- obodă (s.f.) = grădiniță;
- oci (s.m.) = ochi; bucată de geam;
- ocic (s.n.) = otic;
- ocol (s.n.) = curte;
- ocoluț (s.n.) = curtea păsărilor şi animalelor;
- ocoş (adj.) = fălos;
- ocoşag (s.n.) = fală;
- oftică (s.f.) = T.B.C.;
- oglindă (s.f.) = (fig.) roentgen;
- olcuță (s.f.) = cană mică;
- om (s.m.) = bărbat – ex.: „A murit un om.";
- opreg (s.m.) = şorț de sărbătoare multicolor, prins la brâu;
- optaş (s.m.) = opt la jocul de cărți;
- orbalț (s.n.) = furunculoză;
- ortac (s.m.) = tovarăş;
- os (s.n.) = sâmbure de …;

- ospătoi (s.m.) = nuntaş;
- ospăţ (s.n.) = nuntă;
- ostăneală (s.f.) = oboseală;
- oşce (s.f.) = foi de tort;
- ouțe (s.n.) = drajeuri;

P

- a (se) pingăli (vb. IV) = a (se) fotografia;
- a păfuga (vb. I) = a pune pe fugă, a alunga;
- a pălăji (vb. IV) = a o întinde, a pleca;
- a părândui (vb. IV) a premedita, a aranja;
- a părgăli (vb. IV) = a drege mâncarea cu rântaş; (fig.) a aranja;
- a pestrece (vb. I) = a fi surescitat;
- a pica (vb. I) = a cădea;
- a pilări (vb. IV) = a specula;
- a poci (vb. IV) = (fig.) a deochea;
- a pocoli (vb. IV) = a clădi, a aranja, a împacheta;
- a poncăli (vb. IV) = a face poante, a lua la băşcălie;
- a popângi (vb. IV) = a aranja, a pune la punct;
- a prăbăli (vb. IV) = a încerca, a proba;
- a prăsi (vb. IV) = a înmulți;
- a prici (vb.IV) = a atrage atenția, a atenționa, a avertiza;
- a pristui (vb. IV) = a tolera, a suporta… pe cineva;
- a pritoci (vb. IV) = a premedita, a „coace ceva”;
- a puțuli (vb. IV) = a curăța, (fig.) a ciuguli;
- a se părpori (vb. IV) = a se pripi;
- a se păsăli (vb. IV) = a se potrivi;
- paişli (s.f.) = tocăniță cu untură de porc, din măruntaie de miel;
- pană (s.f.) = (fig.) floarea-soarelui;
- pancovă (s.f.) = langoş;
- panjen (s.m.) = păianjen;
- par (s.m.) = arac;
- pat (s.n.) = saramură;
- pauflic (s.n.) = carne cu slănină de pe burta porcului;
- păcurari (s.m.) = cioban;
- pălămari (s.n.) = funie groasă, împletită;
- pălincaş (s.m.) = muncitor de la distilerie;
- pălincărie (s.f.) = distilerie de țuică;
- pălțău (s.m.) = bâtă;

- pământ (s.n.) = teren arabil;
- pănari (s.m.) = salcâm;
- pănură (s.f.) = stofă;
- părădaică (s.f.) = roşie;
- părămaş (s.n.) = pariu;
- părăzor (s.n.) = umbrelă;
- păsat (s.n.) = uruială;
- pătăşcuță (s.f.) = aluat de formă pătrată făcut în casă;
- pătură (s.f.) = cocă pentru tăiței sau plăcintă;
- păţoc (s.m.) = şobolan;
- pâncă (conj.) = pentru că;
- pârgaci (adj.) = potent;
- pârlău (s.n.) = butuc din lemn scobit la mijloc, folosit la spălatul hanielor;
- pârlog (s.n.) = teren cu vii, abandonat;
- pârpore (s.m.) = butaş înrădăcinat;
- pec (s.n.) = bitum;
- pecar (s.m.) = brutar;
- pecărie (s.f.) = brutărie;
- pecie (s.f.) = fleică;
- peleg (adj.) = chel, pleşuv;
- pereți (s.m.) = covrigi;
- perină (s.f.) = pernă;
- perinci (s.m.) = orez (turc);
- perinci „pup” = orez dulce servit ca garnitură la nuntă;
- pesmet (s.n.) = gem;
- pestrecut (adj.) = întrecut, surescitat;
- petrion (s.n.) = petrol;
- piatră (s.f.) = grindină;
- pică (s.f.) = ranchiună;
- piglais (s.n.) = călcător, fier de călcat;
- pilari (s.m.) = speculant;
- pincă (s.f.) = sumă de bani adunată ca miză pentru jocul de noroc;
- pintăpog (adj.) = neputincios, neajutorat, (de la pinten – cel ce poartă pinteni umblă deosebit);
- pintăr (s.m.) = faur;
- pioc (s.m.) = târnăcop;
- piparcă (s.f.) = ardei;
  piperat (adj.) = iute;
- pipărcuță (s.f.) = specie de iarbă din grădină cu frunze asemănătore ardeiului;
- pirchiță (s.f.) = bibilică;

- pismoactăr (s.m.) = om fără căpătâi, şmecheraş;
- pistriţ = (fig.) caracter îndoielnic; amestec de alb şi negru;
- pişingher (s.n.) = napolitană;
- pişpiric (adj.) = mic;
- pitoancă (s.f.) = hrib comestibil;
- piţiguş (s.m.) = piţigoi;
- pixă (s.f.) = joc la zid cu bani;
- pizărat (s.n.) = colindat în Ajunul Crăciunului – dimineața;
- pizărău (s.m.) = colindător;
- placă (interj.) = poftim;
- pleoar (s.m.) = tinichigiu;
- pleu (s.n.) = tablă;
- plevais (s.n.) = creion;
- plumb,-i (s.m.) = 1. greutăţi pentru: a) cântar; b) ceas cu pendulă; 2.cartuşe;
- poale (s.f.) = furou;
- poame (s.f.) = (gen.) fructe;
- poancă (s.f.) = ocară, piedică, vorbă strâmbă;
- pocică (s.f.) = farmacie;
- pocit (adj.) = deocheat;
- pocolitor (s.m.) = cel care aşeza viţele în lăzile pentru forţat;
- podrum (s.n.) = pivniţă;
- podvelişă (s.f.) = vas din lemn cu pereţii mici folosit pentru pritocul vinului;
- pofă (s.f.) = gură;
- pogan (adj.) = determinat, hotărât, harnic;
- pogias (s.n.) = compartiment pentru bagaje la tramvaiul electric;
- pohoc (s.n.) = depozit de lemne;
- pojnar (s.n.) = buzunar;
- pomoroancă (s.f.) = portocală;
- poneavă (s.f.) = pătură ţărănească;
- ponev (adj.) = orb;
- pongeolă (s.f.) = haină largă;
- pontravii (s.m.) = viermii cadavrelor: „Mâncate-ar pontravii!”;
- porţâie (s.f.) = impozit;
- porţie (s.f.) = teren arabil cu culturi pe care ţăranii îl lucrau la C.A.P.;
- poşor (s.f.) = claie mică de…;
- potracăr (fig.) stomac;
- potrântaşcă (s.f.) = centură – suport pentru cartuşele de vânătoare;
- povestaş (adj.) = vorbăreţ;
- praf (s.n.) = pudră (zahăr, medicament, etc.);

- prangă (s.f.) = încuietoare la pivniță – bară;
- prapure (s.m.) = membrană din burta mielului;
- prăpăgit (adj.) = răuvoitor, rău intenționat, calic;
- prezlu (s.m.) = pesmet;
- priceş (adj.) = pantaloni pentru cizme;
- procoviță (s.f.) = preş țărănesc;
- prolică (s.f.) = poreclă;
- prunişte (s.f.) = livadă cu pruni;
- puiul meşii(s.m.) = sertar;
- pumnar (s.m.) = manşetă;
- puncte (s.n.) = diviziunea normei la C.A.P.;
- pup (subst./adj.) = boboc, ghemuit;
- purcari (s.m.) = păstorul porcilor;

R

- a rade (vb. III) = a bărbieri;
- a râjni (vb. IV) = a digera;
- a râni (vb. IV) = a curăța grajdul;
- a râscăi (vb. IV) = a freca… lemnul (ex.: uşa);
- a răzni (vb. IV) = a împrăştia, a izola, a rătăci de …grup;
- rac (s.m.) = cancer;
- radaş (adj./adv.) = în plus, peste înțelegere, supliment;
- raf (s.n.) = chinga metalică a roții carului sau căruței;
- ramşli (s.m.) = joc de cărți;
- rapăn (s.n.) = pete de murdărie din praf şi transpirație;
- ratotă (s.f.) = omletă;
- răbegit (adj.) = zgribulit, „retras”;
- răchiat (adj.) = (fig.) băut;
- răgaci (s.m.) = rădaşcă;
- răgită (s.f.) = ridiche;
- răpidă (s.f.) = cruce purtată de către copii la înmormântări;
- rărunți (s.m.) = rinichi;
- răstelniță (s.f.) = margine a patului țărănesc;
- răşpălău (s.n.) = pilă mare;
- răzălău (s.n.) = răzuitoare;
- război (s.n.) = „maşină” de țesut;
- răzor (s.n.) = cale între parcele cu vii;
- rânză (s.f.) = pipotă;
- râznit,-ă (adj.) = izolat, îndepărtat din…., rătăcit de…;

- rebă (s.f.) = femeie limbută; purtătoare de vorbe;
- rendeş (adv.) = la fix, pe moment;
- ribiţe (s.f.) = coacăze roşii;
- roc (s.n.) = vestă ţărănească pe talie, pentru bărbaţi, care protejează spatele;
- roconţ (adj.) = calic, falit, jerpelit;
- româniţă (s.f.) = muşeţel;
- roniţă (s.f.) = ciupercă comestibilă de culoare portocalie;
- roşcei (s.n.) = poartă la cerdacul casei;
- roşioară (s.f.) = ciupercă comestibilă de culoare roşie;
- rudă (s.f.) = bară din lemn care la car serveşte pentru fixarea jugului, iar la căruţă a grumăzarilor; prăjină din lemn pentru scuturat fructele;
- rug (s.m.) = trandafir sălbatic;
- rugău (s.n.) = prelungitor ataşat la partea superioară a hârleţului;

S

- a sămăli (vb. IV) = a cugeta, a socoti;
- a sămălui (vb. IV) = a lua în seamă, a socoti;
- a scobărli (vb. IV) = a săpa o groapă (animalul);
- a scoborî (vb. IV) = a coborî;
- a scrânti (vb. IV) = a luxa;
- a se sterpezi (vb. IV) = a se schimba gustul;
- a se sui (vb. IV) = a se urca;
- a sfecli (vb. IV) = a avea probleme, a o încurca;
- a sfeţi (vb. IV) = a amesteca cărţile de joc;
- a slobozi (vb. IV) = a pritoci vinul;
- a sudui (vb. IV) = a înjura;
- sabie (s.f.) = stânjenel;
- samură (s.f.) = cartofi ieşiţi din sămânţă rămasă în pământ;
- sarmă (s.f.) = sarma;
- săcfiu (s.m.) = garoafă sălbatică;
- sănvăsiri (s.n.) = începutul jocului de cărţi iarna;
- sărăcie (s.f.) = specie de iarbă din grădină;
- sărăriţă (s.f.) = solniţă;
- sărsam (s.n.) = unealtă pentru curăţat W.C.-ul;
- sânzărece (s.m.) = sângerete;
- scânceioară (s.f.) = narcisă;
- scădarcă (s.f.) = soiul de struguri autohton;
- scăunuţ (s.n.) = scaun cu talie mică, fără spătar, cu patru picioare;

- scofală (s.f.) = folos;
- scoică (s.f.) = ciupercă comestibilă (pălăria şarpelui);
- scovardă (s.f.) = clătită;
- scurş,-ă (s.m.) = scoruş, arbore din familia rozaceelor; fructul comestibil al scoruşului;
- seca (s.f.) = tanti;
- sfârlău (s.m.) = „fruntea” la ţuică, primul alcool la distilare, folosit cu petale de crin la pansarea rănilor;
- sfetăr (s.n.) = pulover;
- slăvină (s.f.) = robinet din lemn sau cupru ataşat la butoiul cu vin;
- smârd (s.m.) = cusurgiu, contraş;
- soaft (s.n.) = zeamă de pe friptură;
- sobă (s.f.) = (fig.) cameră;
- socăciță (s.f.) = bucătăreasă consacrată la nunți, botezuri şi înmormântări;
- socotitor (s.m.) = contabil (C.A.P.), pontator;
- sodă (s.f.) = sifon;
- sodă bicăbor (s.f.) = bicarbonat de sodiu;
- sodă unsă (s.f.) = sodă caustică;
- sologarie (s.f.) = amoniac pentru prăjitură;
- solvani (s.n.) = vin de-al doilea;
- sopon (s.n.) = săpun;
- spălătoare (s.f.) = cârpă folosită la spălatul vaselor;
- spălător (s.m.) = suport pentru lighean;
- sperlă (s.f.) = resturi de paie carbonizate ce plutesc în aer;
- stâlp (s.m.) = prima slujbă de acasă a mortului;
- stârpită (adj.) = pofticios la extrem;
- stean (s.n.) = stâncă;
- stehari (s.n.) = tunică purtată de către copii la înmormântări;
- straiță (s.f.) = traistă;
- stupuş (s.n.) = dop;
- sudalmă (s.f.) = înjurătură;
- sureci (s.n.) = culesul viilor;
- susai (s.n.) = specie de iarbă din grădină cu rădăcină profundă;
- susuoară (s.f.) = lăstar lacom la vie;

Ş

- a se şpaţiri (vb. IV) = a se plimba;
- a se ştrofoca (vb. I) = a se precipita;
- a şâşcăvi (vb. IV) = a vorbi împiedicat, a bolborosi;

- a şmicula (vb. I) = a înşela;
- a şmicura (vb. I) = a rade, a anula, a mustra, a perpeli;
- a şmicura (vb. I) = a rade, a anula;
- a şpiculi (vb. IV) = a specula;
- a şporoli (vb. IV) = a avea grijă, a îngriji, a ocroti;
- a şprițui (vb. IV) = a stropi via cu vermorelul cu $CuSO_4$;
- a ştopăli (vb. IV) = a puncta, a întări, a accentua sensul unor fapte sau vorbe, „a pune la punct”;
- a ştricui (vb. IV) = a croşeta;
- a şui (vb. IV) = a ofta, a suspina;
- şal (s.n.) = fular;
- şaretă (s.f.) = trăsură pe două roți;
- şarhani (s.n.) = portbagaj la bicicletă;
- şăgârt (s.m.) = ucenic;
- şărămpău (s.n.) = dâră de lichid;
- şărcan (s.n.) = zmeu;
- şâclu (s.n.) = staniol;
- şâlean (s.n.) = parcelă;
- şântăr (s.m.) = măcelar;
- şâra spinării (s.f.) = coloana vertebrală;
- şâră (s.f.) = claie de furaje;
- şâreglă (s.f.) = componente ale carului dintre cele două loitre, față-spate;
- şârincă (s.f.) = fâşie de material, bucată;
- şcatulă (s.f.) = cutie;
- şceamătă (s.f.) = picătură; strop;
- şcergură (s.f.) = ştergar, prosop;
- şeitău (s.n.) = teasc, presă pentru struguri;
- şerbel (s.n.) = oliță de noapte;
- şerpărie (s.f.) = (fig.) teren lăsat în paragină şi invadat de ierburi;
- şfoarță (s.f.) = tobă;
- şiler (s.m.) = vin rozé, obținut din amestec de struguri;
- şlaier (s.n.) = voal;
- şlampăt (adj.) = dezordonat;
- şlarf (s.m.) = şlap;
- şlauf (s.n.) = furtun pentru tras băuturile din butoi;
- şmeac (s.n.) = gust;
- şmiculație (s.f.) = şiretlic;
- şmirglu (s.n.) = hârtie abrazivă;
- şoancă (s.f.) = şuncă;
- şod (adj.) = glumeț;
- şofel (s.n.) = vas de lemn cu coadă, de 2-3 l, pentru manipularea vinului;

- şogor (s.m.) = cumnat;
- şol (s.m.) = cană;
- şontorog (adj.) = delăsat, neputincios;
- şopru (s.n.) = magazie în spatele casei, fără fundație, făcută din lemn şi acoperită cu țiglă;
- şorlocăt (s.n.) = oblon din lemn la geamuri;
- şorof (s.n.) = şurub;
- şovar (s.m.) = papură;
- şovârnog (adj.) = deşirat, firav;
- şpaiț (s.n.) = cămară (germ.);
- șpațiri (s.n.) = plimbare;
- şpențel (s.n.) = haină scurtă pentru femei;
- şpinod (s.m.) = spanac;
- şporheit (s.n.) = sobă de gătit;
- şpriț (s.n.) = vermorel, pompă folosită la stropitul viței de vie;
- ştaier (s.n.) = impozit pe succesiune la pământ;
- ştergură (s.f.) = ştergar;
- ştir (s.m.) = specie de iarbă din grădină cu spic şi multe semințe;
- ştolverț (s.m.) = caramea;
- ştraf (s.n.) = căruță cu platformă;
- ştricuri (s.n.) = (doar cu sensul de plural) grade alcoolice;
- ştrimf (s.n.) = ciorap (germ.);
- şubă (s.f.) = palton din postav purtat de bărbați;
- şumar (s.m.) = pădurar;
- şuşorcă (s.f.) = pănuşă de porumb;
- şuştăr (s.m.) = pantofar;

T

- a se trânti (vb. IV) = a se culca puțin;
- a se tupila (vb. I) = a se ascunde;
- a tâmbuşi (vb. IV) = a tampona, a lovi frontal, a ciocni, a brusca;
- a târnosi (vb. IV) = a tăvăli; a sfinți;
- a tăgăşî (vb. IV) = a curăța;
- a tălăbuşi (vb. IV) = a sufoca, a umple de…;
- a tăndăli (vb. I) = a râde de cineva, a lua în răspăr;
- a tăşca (vb. I) = „a ciupi”, a fura, a înşela;
- a trăncăli (vb. IV) = a bate câmpii, a vorbi fără rost;
- tablă (s.f.) = bucată de slănină;
- tandăr (s.m.) = vânzător ambulant;

- taşcă (s.f.) = geantă;
- tax (s.n.) = tasul purtat în biserică de către epitropi;
- tăietor (s.m.) = butuc pentru tăiat lemne;
- tălăbuşit (adj.) = sufocat, plin de… copleşit;
- tăneri (s.m.) = farfurie;
- tărhană (s.f.) = aluat pentru supă (ou cu făină);
- tărhat (s.n.) = bagaj;
- tărtaifăl (s.m.) = dracul;
- tărtăon (s.m.) = dracul;
- tătarcă (s.f.) = sorg;
- tâmbuşit (adj.) = împins, bruscat;
- târgaş (s.n.) = marfă pregătită pentru piață;
- târnaț (s.n.) = prispă;
- tei (s.m.) = (fig.) material pentru legat via de arac; ceai;
- teleangă (s.f.) = clopotul din dealul cu vii care marca pauza de masă;
- teleci (s.n.) = casa cu grădină;
- teren (s.n.) = arenă de fotbal;
- terentete (s.m./adj.) = om fără căpătâi, om fără personalitate, om fără orizont;
- teslă (s.f.) = unealtă pentru scos cuiele din lemn;
- teti (s.m.) = păduchi;
- tipsie (s.f.) = tavă din tablă;
- tişler (s.m.) = tâmplar;
- toiaş (s.n.) = ou;
- tolceri (s.n.) = pâlnie din lemn folosită la depozitarea vinului în butoi;
- toloboată (adj.) = flecară, slab,-ă de gură;
- tortă (s.f.) = tort;
- tot (s.n.) = denumire generică pentru slovaci;
- tovar (s.n.) = greutate, povară;
- tozlă (s.f.) = cutie pentru păstrat țigările sau tutunul, tabacheră;
- tramă (s.f.) = pânză din cânepă țesută în casă;
- trasc (s.n.) = dispozitiv din țeavă de fier, folosit la puşcat cu carbid;
- trăgaci (s.n.) = unealtă de scos vinul din butoi;
- troacă (s.f.) = copaie din lemn de plop folosită la spălatul rufelor, la frământatul pâinii;
- troc (s.m.) = vas din lemn folosit la prepararea mezelurilor din porc;
- trocnă (s.f.) = guturai; (întrocnat – cu guturai);
- trucşă (s.f.) = izbitură între cornute (cu prilejul pregătirii împerecherii masculilor);
- truic (s.m.) = broscoi;
- tuiheş (adj.) = beat, amețit;

- tuleu (s.f.) = tulpină de porumb;
- tulipan (s.m.) = lalea;
- tuluc (s.m.) = bivol tânăr;
- turşie (s.f.) = vas de lemn plat pentru păstrarea strugurilor în must;
- tuse (s.f.) = T.B.C.; tuse măgărească;
- tutcă, tutcan (s.f./m.) = curcă, curcan;

Ț

- a se țâpa (vb. I) = a se repezi până undeva; a fugi până undeva;
- a țâpa (vb. I) = (fig.) a arunca
- a țâțâi (vb. IV) = a tremura (fundul);
- a țâvli (vb. IV) = a striga, a zbiera;
- țagără (s.f.) = arătător de ceas;
- țăsală (s.f.) = piaptăn metalic;
- țâdulă (s.f.) = bilet;
- țâmp (s.m.) = pulpă;
- țâmpor (s.m.) = sulf;
- țâpău (s.m.) = pâine mică țărănească coaptă pe vatră;
- țâpişos (adj.) = (teren) accidentat, denivelat;
- țâpligă (s.f.) = aşchie;
- țâțână (s.f.) = balama; rădăcină de furuncul;
- țecher (s.n.) = plasă textilă cu mânere din lemn de formă inelară;
- țeler (s.n.) = țelină;
- țilindăr (s.) = horn;
- țimet (s.m.) = scorțişoară;
- țimulit (adj.) = „lovit”, amețit de alcool;
- țin = cositor;
- țitora (s.f.) = instrument cu corzi;
- țoală (s.f.) = haină;
- țoştoc (s.n.) = metru din lemn pentru zidari sau tâmplari;
- țucur (s.m.) = zahăr (germ.);
- țucur borş (s.m.) =mazăre verde;
- țug (s.n.) = curent de aer;
- țuruc! (adv.) = înapoi!;

U

- a unge (vb. III) = (fig.) a masa;
- uiagă (s.f.) = sticlă;

- uişag (s.n.) = ziar;
- uium (s.n.) = vamă la măcinişul de la moară;
- uloi (s.n.) = ulei;
- ultoaie (s.f.) = viță altoită;
- ultuitor (s.m.) = practicant al altoitului viței de vie;
- uncioaie (s.f.) = mătuşă;
- ungie (s.f.) = picior de porc;
- unsoare (s.f.) = untură de porc;
- untură (s.f.) = untură din porc crudă pentru prăjitură;
- uşcior (s.m.) = conjunctivită;
- uspăț (s.n.) = nuntă;

V

- a vijgăli (vb. IV) = a specula; a cerceta pe ascuns, a descoase unele lucruri;
- a vumvăi (vb. IV) = a zornăi;
- vas (s.n.) = butoi;
- vădră (s.f.) = găleată;
- vădruță (s.f.) = găletuță;
- văiling (s.n.) = vas mare emailat;
- văiug (s.n.) = chirpici;
- vălău (s..n.) = jgheab;
- vălicuță (s.f.) = vale mică;
- vândrălău (s.m.) = vagabond (germ. – Wander);
- vândroc (s./adj.) = hoinar;
- vărmege (s.f.) = tribunal, judecătorie;
- văruşană (s.f.) = verişoară;
- vărzar (s.n.) = langoş cu varză;
- vătrai (s.n.) = făraş;
- vânăcior (s.m.) = ciupercă comestibilă de culoare albastră;
- vântoasă (s.f.) = tornadă mică;
- vânzoleală (s.f.) = frământare, agitație;
- vârcă (s.f.) = linie trasată cu cretă;
- vecăr (s.n.) = ceas deşteptător;
- veclă (s.f.) = franzelă;
- vecslă (s.f.) = angajament de plata împrumutului;
- verde (adj.) = „proaspăt”;
- vericaş (s.m.) = văr (diminutiv); vier;
- veşcă (s.f.) = gherghef, suport de lemn pentru lucrul de mână;

- vetred,-ă (adj.) = uscat incomplet;
- vig (s.n.) = văl de pânză;
- vigan (adj.) = vioi
- vinitură (s.f.) = străin de sat;
- vinuț (s.n.) = vin de-al doilea;
- virgoanț (adj.) = motivat, în vervă;
- vişlău (s.n.) = daltă pentru lemn;
- vix (s.n.) = cremă neagră de ghete;
- voapină (s.f.) = viroagă;
- voaspă (s.f.) = coajă de semințe de floarea soarelui;
- voaşpoar (s.n.) = negru de fum;
- voz (s.n.) = butoi foarte mare, de peste 1000 de litri, pentru vin;
- vraniță (s.f.) = poartă, barieră la pădure şi la vii;

Z

- a zăpsî (vb. IV) = a surprinde asupra faptului;
- a zăuita (vb. I) = a uita;
- a zotroni (vb. IV) = „a scutura”; a tulbura, a răvăşi;
- zamă (s.f.) = supă;
- zancă (s.f.) = lat;
- zăcin (s.n.) = ulei (turc.);
- zălăzât (adj.) = pierdut (psihic);
- zămişcă (s.f.) = pâine muiată în supa de post; pâinică de restaurant;
- zăngălău (s.n.) = clopot („zăngălit”- sonat); a zângăli – a clopoți;
- zăngălit (adj.) = dezaxat, nerațional, sărit de pe fix;
- zbeg (s.n.) = hățiş;
- zbic (s.n.) = bici;
- zdupes (adj.) = plinuț (fizic);
- zecică (s.f.) = zece la jocul de cărți;
- zibzar (s.n.) = fumoar;
- zipicit (adj.) = fără creştere, necrescut;
- zobon (s.n.) = vestă cu nasturi;
- zupă (s.f.) = supă (v. „zamă”);

Bibliografie

I. IZVOARE

INEDITE

ARHIVA EPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE ARAD

- Fond grupa a III-a – Documente administrativ- bisericeşti
- Fond grupa a IV-a – Documente cultural- şcolare

ARHIVA LICEULUI AGROINDUSTRIAL MINIŞ

- Dări de seamă, procese verbale, rapoarte despre activitatea şcolii între anii 1945- 1950

ARHIVA MINISTERULUI AGRICULTURII

- Fond Direcția Învățământ- Documente privind organizarea şi funcționarea Şcolii Viticole din Miniş între anii 1921- 1955

ARHIVELE NAȚIONALE- SERVICIUL JUDEȚEAN ARAD

- Fond C.A.P. Miniş - Dos. 1/ 1952; 2/ 1952; 6/ 1952- 1960;
  Dos 2/ 1953; 3/ 1953-1955
  Dos 4/ 1953-1955
  Dos 8/ 1956-1968
  Dos 11/ 1958-1960
  Dos 14/ 1961- 1962
- Fond Episcopia Ortodoxă Română Arad
- Fond Parohia Ortodoxă Română Miniş
- Fond Colecția registrelor de Stare Civilă- matricole- căsătoriți- decedați (1798- 1950)

ARHIVA PRIMĂRIEI MINIŞ

- Fond Evidențe contabile

ARHIVA ŞCOLII PRIMARE DE STAT DIN MINIŞ

- Fond Procese verbale de inspecție- 1924- 1950

INFORMATORI

1. Brădean Maria, n. 1936
2. Brâncău Ioan, n. 1930
3. Ciorogariu Gheorghe, n. 1932
4. Ciorogar Maria, n. 1914
5. Cios Dan, n. 1955
6. Covaci Felicia, n. 1938
7. Dragalina Doina, n. 1936
8. Dragalina Gheorghe, n. 1921
9. Dragoş Ionel, n. 1928

10. Furde Ioan, n. 1930
11. Loleş Gheorghe, n. 1938
12. Mayer Francisc, n.1945
13. Mocovan Maria, n. 1922
14. Neamț Gheorghe, n. 1939
15. Neamț Lucia, n. 1963
16. Petrişor Petru, n. 1925
17. Popa Miron, n. 1937
18. Rusanda Mitru, n. 1887
19. Sârb Mircea, n. 1948
20. Valea Emilia, n. 1923
21. Vancu Gheorghe, n.1920

EDITE

*** HARTA CADASTRALĂ A COMUNEI MINIŞ DIN ANUL 1890

*** INTRAVILANUL SATULUI MINIŞ DIN ANUL 1858

Poze- Colecția personală- Valea Emilian – Puiu

Poze- Fond - Satul Miniş- persoane particulare

PERIODICE- *Gând tineresc*, Şcoala Subofițeri Rezervă Infanterie Radna în luptele pentru dezrobirea Ardealului, Tipografia Diecezana, Arad, 1944

II. LUCRĂRI GENERALE ŞI SPECIALE

Bulgăr, Georghe, Dobridor- Constantinescu, Gheorghe, *Dicționar de arhaisme şi regionalisme*, Ed. Saeculum, I.O., Bucureşti, 2000

*** *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1975

Drecin, Ioan, *Monografia satului Cuvin*, Cuvin 1970

Dronca, Ioan, Valea Virgil- *Liceul Agroindustrial Miniş la 100 de ani de existență*, Casa Corpului Didactic Arad, 1982

Juncu, Vasile, *Memorii* (Manuscris)

Löcs,Rezsö, *Hegyaljai olah népünk telen- etnografiai karkolat*- Traiul poprului nostru valah iarna- Schiță etnografică

Márki, Sándor, *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története* (Istoria comitatului Arad şi a oraşului liber- regesc Arad), vol I- II, Budapesta, 1892; 1895

Mihalca, Alexandru, *Aspecte din istoria agrară a județului Arad*, Partea a II-a – perioada interbelică, Arad, 2001

Nichin, Ioan, *Monografia administrativă a judeţului Arad. Realizările administraţiei româneşti de la Unire şi până la 1938*, Arad, 1938

Petrescu, Alexandru, *Detaşamentul Păuliş- 14-20 septembrie 1944*, Arad, 1967

Popeangă, Vasile, *Şcoala românească din părţile Aradului la mijlocul secolului al XIX- lea- 1821- 1867*, Arad, 1979

IDEM, *Şcoala românească din părţile Aradului în perioada 1867- 1918*, Arad, 1976

IDEM, *Un secol de activitate şcolară în părţile Aradului (1721- 1821)*, Arad, 1974

Suciu, Coriolan, *Dicţionar al localităţilor din Transilvania*, Bucureşti vol. I- II, 1966; 1968

*** *Şcoala Inferioară de Viticultură din Miniş*, Bucureşti, 1927

Valea, Virgil, *Aspecte ale dezvoltării învăţământului viticol în vestul ţării- Şcoala de Viticultură din Miniş (1881-1940)*, în volumul aniversar „Societate şi civilizaţie", Ed. Dimitrie Cantemir, Târgu- Mureş, 2002, p.p. 685- 695

IDEM, *Aspecte al participării Bisericii Ortodoxe Române la viaţa societăţii arădene interbelice,* Comunicare ştiintifică, la sesiunea naţională jubiliară „Unirea de la 1 Decembrie 1918- 90 de ani", Arad- Cuvin, 14- 16 mai 2008

IDEM, *Administraţie şi cultură în Aradul interbelic (1919- 1939)*, Comunicare ştiintifică, la sesiunea naţională de comunicări ştiinţifice cu tema „91 de ani de administraşie românească la Arad", Arad, 14 mai 2010

IDEM, *Calea ferată Arad- Podgoria- prima linie electrificată din estul Europei*, în *Studii de ştiinţă şi cultură,* Revistă trimestrială editată de Universitatea de Vest „Vasile Goldiş", University Press, Arad 2010, p.p. 333- 339

IDEM, *Cultură şi spiritualitate românească în Arad în perioada interbelică (1919- 1940)*, „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2005, 359 p.

IDEM, *Miniş- Istorie şi cultură,* Ed. Fundaţiei „Moise Nicoară", Arad, 2006, 162 p.

IDEM, *Particularităţi şi tendinţe în organizarea învăţământului secundar românesc arădean în perioada interbelică (1919- 1938)*, în volumul *Culegere de studii şi comunicări – „90 de ani de administraşie românească în Arad",* „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2010, p.p. 216- 225

IDEM, *Vasile Juncu- director al Şcolii de Viticultură din Miniş (1927-1938),* Comunicare ştiinţifică la sesiunea de comunicări ştiinţifice a Universităţii de Vest „Vasile Goldiş" Arad, Arad, 2000, p.p. 77- 81

Vesa, Pavel, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalităţi,* Presa Universitară Clujeană, Cluj- Napoca, 2006

ANEXE

Treieratul grâului la Miniş -1890

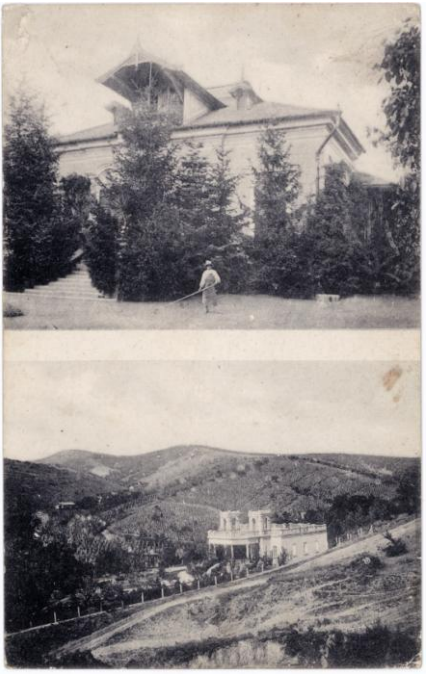

Vila Löch şi Ortutay

Aspecte dintr-o gospodărie din Miniş

Provizii din pădurea satului

Costum tradițional la Miniş-începutul secolului al XX

Femei la tors

Löcs Rezsö-proprietar de vii

Harta Minişului-1868